

**Porównanie
systemów
edukacyjnych
państw OECD
ze szczególnym
uwzględnieniem
sposobu konstruowania
podstaw programowych**

Profil absolwenta

Rzeczpospolita
Polska

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

IBE

INSTYTUT
BADAŃ
EDUKACYJNYCH

Autorzy:

dr hab. Krzysztof Biedrzycki, prof. UJ, dr Piotr Bordzoł, dr Dorota Campfield, dr Emilia Danowska-Florczyk, dr Dawid Dymkowski, dr Monika Popielewicz-Durakiewicz, dr Gabriela Ziewiec-Skokowska, Iwona Caputa, Monika Drzymulska-Derda, Beata Gawęcka-Ajchel, Katarzyna Królik, Marcin Marciniak-Mierzejewski, Joanna Nowaczyńska, Katarzyna Pająk-Załęska, Roksana Pierwieniecka, Małgorzata Laskowska-Pomorska, Mateusz Przywara, Bartłomiej Włodarczyk

Redakcja: Agnieszka Szymczak, Elżbieta Strzemieczna

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa

tel. 22 241 71 00; www.ibe.edu.pl

Copyright© Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2024

Niniejszy materiał powstał w ramach zadania: Kształtowanie kompetencji – od profilu do praktyki – opracowanie „profilu absolwenta” z uwzględnieniem założeń/koncepcji koniecznych zmian w kształceniu ogólnym. Etap 1. „Przedszkola i szkoły podstawowe” finansowanego z dotacji celowej MEN: Działania Innowacyjne w Systemie Oświaty (ZZ3-DIwSO-DCMEN) przyznanej w ramach umowy nr IBE/4/2024/P, (MEN/2024/DKOTC/279).

Porównanie systemów edukacyjnych państw OECD ze szczególnym uwzględnieniem sposobu konstruowania podstaw programowych

Wersja robocza

Rzeczpospolita
Polska

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

IBE

INSTYTUT
BADAN
EDUKACYJNYCH

Spis treści	
WSTĘP	6
Najważniejsze wnioski w ujęciu porównawczym	11
1. Obowiązek szkolny	11
2. Wczesna opieka i edukacja przedszkolna	11
3. System edukacji	13
4. Egzaminy	15
5. Podstawa edukacji	17
6. Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych	40
7. Zmiany w edukacji i edukacja do zmiany – podsumowanie	41
Informacje szczegółowe dla poszczególnych krajów	44
1. Australia	44
2. Austria	57
3. Belgia – Wspólnota Flamandzka	62
4. Chile	72
5. Czechy	86
6. Dania	92
7. Estonia	107
8. Finlandia	116
9. Francja	136
10. Grecja	148
11. Hiszpania	155
12. Holandia – Królestwo Niderlandów	166
13. Irlandia	172
14. Islandia	179
15. Izrael	181
16. Japonia	183
17. Kanada	189
18. Republika Korei	193
19. Litwa	199
20. Łotwa	202
21. Luksemburg	206
22. Meksyk	216
23. Niemcy	224
24. Norwegia	234

25.	Nowa Zelandia.....	240
26.	Portugalia	244
27.	Słowacja	252
28.	Słowenia	260
29.	Stany Zjednoczone	271
30.	Szwajcaria	274
31.	Szwecja	276
32.	Turcja.....	281
33.	Węgry	286
34.	Wielka Brytania – Walia	295
35.	Włochy.....	305

WSTĘP

Analizom poddano systemy edukacyjne 35 krajów OECD: Australii, Austrii, Belgii, Chile, Czech, Danii, Estonii, Finlandii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Islandii, Izraela, Japonii, Kanady, Republiki Korei, Litwy, Łotwy, Luksemburgu, Meksyku, Niemiec, Norwegii, Nowej Zelandii, Portugalii, Słowacji, Słowenii, Stanów Zjednoczonych, Szwajcarii, Szwecji, Turcji, Węgier, Wielkiej Brytanii i Włoch. W materiale nie uwzględniono Kolumbii i Kostaryki, które dołączyły do OECD odpowiednio w 2020 i 2021 roku. W pierwszej części opracowania znajduje się syntetyczne zestawienie najważniejszych informacji i wniosków dotyczących organizacji i budowy podstaw edukacji w tych krajach. W drugiej części sytuacja edukacyjna każdego kraju została bardziej szczegółowo omówiona z uwzględnieniem takich zagadnień jak obowiązek szkolny, wczesna opieka i edukacja dzieci, system egzaminacyjny, podstawy i wytyczne kształcenia, uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Dla pełniejszego obrazu sytuacji edukacyjnej w krajach OECD, poniżej zaprezentowano wyniki tych krajów w Programie Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów (PISA) na wybranych skalach:

Tabela 1. Wyniki krajów OECD w badaniu PISA – umiejętności matematyczne, w podziale na kraje i edycje badania

	Umiejętności matematyczne							
	2022		2018		2015		2012	
	Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)	
Japan	536	(2,9)	527	(2,5)	532	(3,0)	536	(3,6)
Korea	527	(3,9)	526	(3,1)	524	(3,7)	554	(4,6)
Estonia	510	(2,0)	523	(1,7)	520	(2,0)	521	(2,0)
Switzerland	508	(2,1)	515	(2,9)	521	(2,9)	531	(3,0)
Canada	497	(1,6)	512	(2,4)	516	(2,3)	518	(1,8)
Netherlands	493	(3,8)	519	(2,6)	512	(2,2)	523	(3,5)
Ireland	492	(2,0)	500	(2,2)	504	(2,1)	501	(2,2)
Belgium	489	(2,2)	508	(2,3)	507	(2,4)	515	(2,1)
Denmark	489	(1,9)	509	(1,7)	511	(2,2)	500	(2,3)
United Kingdom	489	(2,2)	502	(2,6)	492	(2,5)	494	(3,3)
Poland	489	(2,3)	516	(2,6)	504	(2,4)	518	(3,6)
Austria	487	(2,3)	499	(3,0)	497	(2,9)	506	(2,7)
Australia	487	(1,8)	491	(1,9)	494	(1,6)	504	(1,6)
Czech Republic	487	(2,1)	499	(2,5)	492	(2,4)	499	(2,9)
Slovenia	485	(1,2)	509	(1,4)	510	(1,3)	501	(1,2)
Finland	484	(1,9)	507	(2,0)	511	(2,3)	519	(1,9)
Luxembourg	—	†	483	(1,1)	486	(1,3)	490	(1,1)
Latvia	483	(2,0)	496	(2,0)	482	(1,9)	491	(2,8)
Sweden	482	(2,1)	502	(2,7)	494	(3,2)	478	(2,3)
New Zealand	479	(2,0)	494	(1,7)	495	(2,3)	500	(2,2)
Lithuania	475	(1,8)	481	(2,0)	478	(2,3)	479	(2,6)
Germany	475	(3,1)	500	(2,6)	506	(2,9)	514	(2,9)
France	474	(2,5)	495	(2,3)	493	(2,1)	495	(2,5)
Spain	473	(1,5)	481	(1,5)	486	(2,2)	484	(1,9)
Hungary	473	(2,5)	481	(2,3)	477	(2,5)	477	(3,2)
Portugal	472	(2,4)	492	(2,7)	492	(2,5)	487	(3,8)
Italy	471	(3,1)	487	(2,8)	490	(2,8)	485	(2,0)
Norway	468	(2,1)	501	(2,2)	502	(2,2)	489	(2,7)
United States	465	(4,0)	478	(3,2)	470	(3,2)	481	(3,6)
Slovak Republic	464	(2,9)	486	(2,6)	475	(2,7)	482	(3,4)
Iceland	459	(1,6)	495	(2,0)	488	(2,0)	493	(1,7)
Israel	458	(3,3)	463	(3,5)	470	(3,6)	466	(4,7)

Türkiye	453	(1,6)	454	(2,3)	420	(4,1)	448	(4,8)
Greece	430	(2,3)	451	(3,1)	454	(3,8)	453	(2,5)
Chile	412	(2,1)	417	(2,4)	423	(2,5)	423	(3,1)
Mexico	395	(2,3)	409	(2,5)	408	(2,2)	413	(1,4)
Costa Rica	385	(1,9)	402	(3,3)	400	(2,5)	407	(3,0)
Colombia	383	(3,0)	391	(3,0)	390	(2,3)	376	(2,9)

Źródło: PISA International Data Explorer. <https://pisadataexplorer-pp.oecd.org/ide/idepisa>

Tabela 2. Wyniki krajów OECD w badaniu PISA – rozumienie czytanego tekstu, w podziale na kraje i edycje badania

	Rozumienie czytanego tekstu							
	2022		2018		2015		2012	
	Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)	
Ireland	516	(2,3)	518	(2,2)	521	(2,5)	523	(2,6)
Japan	516	(3,2)	504	(2,7)	516	(3,2)	538	(3,7)
Korea	515	(3,6)	514	(2,9)	517	(3,5)	536	(3,9)
Estonia	511	(2,4)	523	(1,8)	519	(2,2)	516	(2,0)
Canada	507	(2,0)	520	(1,8)	527	(2,3)	523	(1,9)
United States	504	(4,3)	505	(3,6)	497	(3,4)	498	(3,7)
New Zealand	501	(2,1)	506	(2,0)	509	(2,4)	512	(2,4)
Australia	498	(2,0)	503	(1,6)	503	(1,7)	512	(1,6)
United Kingdom	494	(2,4)	504	(2,6)	498	(2,8)	499	(3,5)
Finland	490	(2,3)	520	(2,3)	526	(2,5)	524	(2,4)
Denmark	489	(2,6)	501	(1,8)	500	(2,5)	496	(2,6)
Poland	489	(2,7)	512	(2,7)	506	(2,5)	518	(3,1)
Czech Republic	489	(2,2)	490	(2,5)	487	(2,6)	493	(2,9)
Sweden	487	(2,5)	506	(3,0)	500	(3,5)	483	(3,0)
Switzerland	483	(2,3)	484	(3,1)	492	(3,0)	509	(2,6)
Italy	482	(2,7)	476	(2,4)	485	(2,7)	490	(2,0)
Austria	480	(2,7)	484	(2,7)	485	(2,8)	490	(2,8)
Germany	480	(3,6)	498	(3,0)	509	(3,0)	508	(2,8)
Belgium	479	(2,5)	493	(2,3)	499	(2,4)	509	(2,3)
Portugal	477	(2,7)	492	(2,4)	498	(2,7)	488	(3,8)
Norway	477	(2,5)	499	(2,2)	513	(2,5)	504	(3,2)
Latvia	475	(2,5)	479	(1,6)	488	(1,8)	489	(2,4)
Spain	474	(1,7)	–	†	496	(2,4)	488	(1,9)
France	474	(3,1)	493	(2,3)	499	(2,5)	505	(2,8)
Israel	474	(3,5)	470	(3,7)	479	(3,8)	486	(5,0)
Hungary	473	(2,8)	476	(2,3)	470	(2,7)	488	(3,2)
Lithuania	472	(2,2)	476	(1,5)	472	(2,7)	477	(2,5)
Luxembourg	–	†	470	(1,1)	481	(1,4)	488	(1,5)
Slovenia	469	(1,6)	495	(1,2)	505	(1,5)	481	(1,2)
Netherlands	459	(4,3)	485	(2,7)	503	(2,4)	511	(3,5)
Türkiye	456	(1,9)	466	(2,2)	428	(4,0)	475	(4,2)
Chile	448	(2,6)	452	(2,6)	459	(2,6)	441	(2,9)
Slovak Republic	447	(3,1)	458	(2,2)	453	(2,8)	463	(4,2)
Greece	438	(2,8)	457	(3,6)	467	(4,3)	477	(3,3)
Iceland	436	(2,1)	474	(1,7)	482	(2,0)	483	(1,8)
Mexico	415	(2,9)	420	(2,7)	423	(2,6)	424	(1,5)
Costa Rica	415	(2,7)	426	(3,4)	427	(2,6)	441	(3,5)
Colombia	409	(3,8)	412	(3,3)	425	(2,9)	403	(3,4)

Źródło: PISA International Data Explorer. <https://pisadataexplorer-pp.oecd.org/ide/idepisa>

Tabela 3. Wyniki krajów OECD w badaniu PISA – rozumowanie w naukach przyrodniczych, w podziale na kraje i edycje badania

	Rozumowanie w naukach przyrodniczych							
	2022		2018		2015		2012	
	Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)	
Japan	547	(2,8)	529	(2,6)	538	(3,0)	547	(3,6)
Korea	528	(3,6)	519	(2,8)	516	(3,1)	538	(3,7)
Estonia	526	(2,1)	530	(1,9)	534	(2,1)	541	(1,9)
Canada	515	(1,9)	518	(2,2)	528	(2,1)	525	(1,9)
Finland	511	(2,5)	522	(2,5)	531	(2,4)	545	(2,2)
Australia	507	(1,9)	503	(1,8)	510	(1,5)	521	(1,8)
New Zealand	504	(2,2)	508	(2,1)	513	(2,4)	516	(2,1)
Ireland	504	(2,3)	496	(2,2)	503	(2,4)	522	(2,5)
Switzerland	503	(2,2)	495	(3,0)	506	(2,9)	515	(2,7)
Slovenia	500	(1,4)	507	(1,3)	513	(1,3)	514	(1,3)
United Kingdom	500	(2,4)	505	(2,6)	509	(2,6)	514	(3,4)
United States	499	(4,3)	502	(3,3)	496	(3,2)	497	(3,8)
Poland	499	(2,5)	511	(2,6)	501	(2,5)	526	(3,1)
Czech Republic	498	(2,3)	497	(2,5)	493	(2,3)	508	(3,0)
Latvia	494	(2,3)	487	(1,8)	490	(1,6)	502	(2,8)
Denmark	494	(2,5)	493	(1,9)	502	(2,4)	498	(2,7)
Sweden	494	(2,4)	499	(3,1)	493	(3,6)	485	(3,0)
Germany	492	(3,5)	503	(2,9)	509	(2,7)	524	(3,0)
Austria	491	(2,7)	490	(2,8)	495	(2,4)	506	(2,7)
Belgium	491	(2,5)	499	(2,2)	502	(2,3)	505	(2,2)
Netherlands	488	(4,1)	503	(2,8)	509	(2,3)	522	(3,5)
France	487	(2,7)	493	(2,2)	495	(2,1)	499	(2,6)
Hungary	486	(2,7)	481	(2,3)	477	(2,4)	494	(2,9)
Spain	485	(1,6)	483	(1,6)	493	(2,1)	496	(1,8)
Lithuania	484	(2,3)	482	(1,6)	475	(2,7)	496	(2,6)
Portugal	484	(2,6)	492	(2,8)	501	(2,4)	489	(3,7)
Norway	478	(2,4)	490	(2,3)	498	(2,3)	495	(3,1)
Luxembourg	—	†	477	(1,2)	483	(1,1)	491	(1,3)
Italy	477	(3,2)	468	(2,4)	481	(2,5)	494	(1,9)
Türkiye	476	(1,9)	468	(2,0)	425	(3,9)	463	(3,9)
Israel	465	(3,4)	462	(3,6)	467	(3,4)	470	(5,0)
Slovak Republic	462	(3,0)	464	(2,3)	461	(2,6)	471	(3,6)
Iceland	447	(1,8)	475	(1,8)	473	(1,7)	478	(2,1)
Chile	444	(2,5)	444	(2,4)	447	(2,4)	445	(2,9)
Greece	441	(2,8)	452	(3,1)	455	(3,9)	467	(3,1)
Colombia	411	(3,3)	413	(3,1)	416	(2,4)	399	(3,1)
Costa Rica	411	(2,4)	416	(3,3)	420	(2,1)	429	(2,9)
Mexico	410	(2,4)	419	(2,6)	416	(2,1)	415	(1,3)

Źródło: PISA International Data Explorer. <https://pisadataexplorer-pp.oecd.org/ide/idepisa>

Tabela 4. Wyniki krajów OECD w badaniu PISA – poczucie przynależności do szkoły, w podziale na kraje i edycje badania

	Poczucie przynależności do szkoły							
	2022		2018		2015		2012	
	Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)		Średnia (błąd standardowy)	
Israel	—	†	—	†	—	†	0,41	(0,026)
Luxembourg	—	†	0,09	(0,014)	0,14	(0,014)	0,20	(0,017)
Austria	0,44	(0,017)	0,40	(0,018)	0,44	(0,015)	0,55	(0,034)
Switzerland	0,36	(0,016)	0,30	(0,018)	0,36	(0,017)	0,43	(0,022)
Spain	0,27	(0,010)	0,46	(0,010)	0,47	(0,017)	0,41	(0,019)
Germany	0,27	(0,015)	0,28 ¹	(0,019)	0,29	(0,020)	0,27	(0,023)
Korea	0,26	(0,015)	0,28	(0,016)	0,16	(0,016)	-0,32	(0,022)
Japan	0,25	(0,017)	0,02	(0,017)	-0,03	(0,015)	-0,16	(0,017)
Norway	0,23	(0,018)	0,36	(0,021)	0,21	(0,016)	0,08	(0,021)

Iceland	0,16 (0,020)	0,10 (0,018)	0,19 (0,021)	0,36 (0,023)
Hungary	0,14 (0,017)	0,07 (0,018)	0,06 (0,018)	0,11 (0,021)
Denmark	0,11 (0,018)	0,21 (0,016)	0,14 (0,014)	-0,05 (0,016)
Netherlands	0,10 (0,016)	0,2 ¹ (0,017)	0,17 (0,014)	-0,03 (0,020)
Finland	0,10 (0,012)	0,01 (0,013)	0,09 (0,016)	-0,22 (0,018)
Sweden	0,09 (0,015)	0,03 (0,016)	0,04 (0,021)	-0,04 (0,023)
Portugal	0,08 (0,015)	0,12 (0,015)	0,10 (0,013)	0,03 (0,020)
Slovenia	0,04 (0,013)	-0,11 (0,014)	-0,10 (0,016)	-0,01 (0,017)
Belgium	0,02 (0,010)	0,06 (0,013)	0,01 (0,012)	-0,05 (0,016)
Lithuania	-0,02 (0,016)	-0,13 (0,015)	-0,27 (0,019)	0,14 (0,025)
France	-0,03 (0,012)	-0,07 (0,011)	-0,06 (0,011)	-0,11 (0,018)
Greece	-0,06 (0,011)	0,02 (0,015)	0,10 (0,015)	-0,14 (0,017)
Italy	-0,06 (0,009)	0,04 (0,016)	0,05 (0,012)	-0,21 (0,009)
Costa Rica	-0,09 (0,018)	0,05 (0,016)	-0,16 (0,018)	0,38 (0,029)
Ireland	-0,13 (0,013)	-0,15 (0,013)	-0,02 (0,013)	-0,03 (0,021)
Estonia	-0,14 (0,011)	-0,13 (0,014)	-0,06 (0,014)	-0,33 (0,019)
Colombia	-0,16 (0,016)	-0,18 (0,016)	-0,31 (0,013)	0,21 (0,022)
Canada	-0,16 (0,011)	-0,18 (0,011)	-0,11 (0,011)	-0,09 (0,013)
Mexico	-0,18 (0,016)	-0,02 ¹ (0,017)	-0,14 (0,017)	0,10 (0,012)
Slovak Republic	-0,20 (0,018)	-0,28 (0,014)	-0,28 (0,012)	-0,31 (0,020)
United Kingdom	-0,21 (0,014)	-0,19 (0,014)	-0,09 (0,012)	-0,02 (0,017)
Chile	-0,22 (0,016)	-0,1 ¹ (0,015)	-0,04 (0,017)	0,14 (0,019)
Australia	-0,23 (0,008)	-0,19 ¹ (0,012)	-0,12 (0,012)	-0,15 (0,016)
Latvia	-0,25 (0,012)	-0,26 (0,013)	-0,20 (0,014)	-0,20 (0,020)
United States	-0,26 (0,020)	-0,24 (0,016)	-0,09 (0,017)	-0,05 (0,023)
Czech Republic	-0,28 (0,012)	-0,28 (0,014)	-0,25 (0,012)	-0,36 (0,018)
New Zealand	-0,29 (0,012)	-0,21 (0,013)	-0,17 (0,012)	-0,14 (0,018)
Türkiye	-0,30 (0,011)	-0,14 (0,018)	-0,44 (0,018)	0,12 (0,025)
Poland	-0,31 (0,012)	-0,24 (0,011)	-0,25 (0,014)	-0,32 (0,021)

Źródło: PISA International Data Explorer. <https://pisadataexplorer-pp.oecd.org/ide/idepisa>

Tabela 5. Wyniki krajów OECD w badaniu PISA – wskaźnik stosunku do szkoły: zajęcia edukacyjne, w podziale na kraje i edycje badania

Stosunek do szkoły: zajęcia edukacyjne

	2018	2012
	Średnia (błąd standardowy)	Średnia (błąd standardowy)
Portugal	0,40 (0,016)	0,19 (0,024)
Costa Rica	0,40 (0,013)	0,54 (0,019)
United States	0,28 (0,019)	0,31 (0,019)
United Kingdom	0,21 (0,013)	0,27 (0,016)
Canada	0,21 (0,010)	0,17 (0,011)
Iceland	0,19 (0,024)	0,39 (0,021)
Mexico	0,18 (0,014)	0,17 (0,009)
Japan	0,18 (0,018)	-0,56 (0,018)
Spain	0,15 (0,010)	0,12 (0,012)
Israel	0,14 (0,019)	0,28 (0,028)
Ireland	0,12 (0,015)	0,20 (0,019)
Australia	0,11 (0,011)	0,15 (0,014)
New Zealand	0,11 (0,014)	0,24 (0,020)
Hungary	0,09 (0,016)	0,03 (0,021)
Chile	0,09 (0,016)	0,37 (0,018)
Korea	0,07 (0,015)	-0,38 (0,029)
Sweden	0,07 (0,016)	0,20 (0,021)
Netherlands	0,06 (0,016)	-0,30 (0,021)
Luxembourg	0,02 (0,014)	0,07 (0,018)
Finland	0,02 (0,015)	-0,18 (0,022)
Germany	0,01 (0,018)	0,10 (0,020)
Italy	0,00 (0,015)	-0,12 (0,010)
Denmark	-0,01 (0,017)	0,10 (0,017)
Austria	-0,02 (0,019)	0,14 (0,022)
France	-0,02 (0,014)	-0,10 (0,019)
Switzerland	-0,02 (0,021)	0,03 (0,016)

Norway	-0,08 (0,017)	-0,08 (0,020)
Slovenia	-0,09 (0,015)	-0,08 (0,020)
Türkiye	-0,11 (0,016)	0,20 (0,022)
Belgium	-0,12 (0,013)	-0,33 (0,016)
Colombia	-0,14 (0,013)	0,11 (0,016)
Estonia	-0,19 (0,014)	-0,11 (0,019)
Lithuania	-0,24 (0,016)	0,24 (0,021)
Greece	-0,24 (0,014)	-0,38 (0,019)
Czech Republic	-0,31 (0,014)	-0,24 (0,025)
Latvia	-0,34 (0,015)	-0,07 (0,022)
Slovak Republic	-0,35 (0,015)	-0,41 (0,023)
Poland	-0,46 (0,016)	-0,42 (0,022)

Źródło: PISA International Data Explorer. <https://pisadataexplorer-pp.oecd.org/ide/idepisa>

Tabela 6. Wyniki krajów OECD w badaniu PISA 2022 – poczucie bezpieczeństwa, w podziale na kraje

Poczucie bezpieczeństwa	
	2022
	Średnia (błąd standardowy)
Switzerland	0,61 (0,012)
Austria	0,60 (0,014)
Finland	0,38 (0,014)
Norway	0,30 (0,015)
Estonia	0,22 (0,015)
United Kingdom	0,16 (0,017)
Latvia	0,15 (0,015)
Portugal	0,13 (0,014)
Korea	0,12 (0,025)
Lithuania	0,11 (0,012)
Canada	0,10 (0,012)
Iceland	0,08 (0,021)
Sweden	0,08 (0,015)
Ireland	0,04 (0,017)
Slovenia	0,02 (0,016)
Netherlands	0,01 (0,017)
Belgium	-0,02 (0,014)
Italy	-0,03 (0,015)
Hungary	-0,04 (0,017)
France	-0,06 (0,018)
Australia	-0,12 (0,011)
Slovak Republic	-0,13 (0,016)
Greece	-0,14 (0,014)
Czech Republic	-0,16 (0,015)
Costa Rica	-0,17 (0,018)
United States	-0,19 (0,026)
New Zealand	-0,20 (0,016)
Poland	-0,23 (0,015)
Colombia	-0,27 (0,019)
Mexico	-0,35 (0,016)
Chile	-0,35 (0,020)
Türkiye	-0,42 (0,017)

Źródło: PISA International Data Explorer. <https://pisadataexplorer-pp.oecd.org/ide/idepisa>

Najważniejsze wnioski w ujęciu porównawczym

1. Obowiązek szkolny

W zdecydowanej większości analizowanych systemów edukacyjnych szkoła podstawowa (a często tym samym obowiązek szkolny) rozpoczyna się w wieku 6 lat. Wyjątkiem są:

- Estonia, Łotwa, niektóre prowincje Kanady i niektóre stany w USA, gdzie szkoła podstawowa rozpoczyna się w wieku 7 lat,
- Wielka Brytania (Walia, Szkocja, Anglia), w której obowiązkowa edukacja rozpoczyna się w wieku 5 lat,
- Grecja, Meksyk, Luksemburg, oraz Irlandia Północna, gdzie obowiązkiem nauki (najczęściej w klasach przygotowawczych czy w przedszkolach) objęte są dzieci w wieku 4 lat.

Obowiązkowa edukacja trwa między 9 lat (Austria, Czechy, Japonia, Republika Korei, Słowacja, Słowenia, Szwecja) a 14 lat (Meksyk). Najczęściej jednak jest to 10 lat (13 krajów) lub 12 (słynne K-12 w stanach Zjednoczonych czy w Kanadzie).

2. Wczesna opieka i edukacja przedszkolna

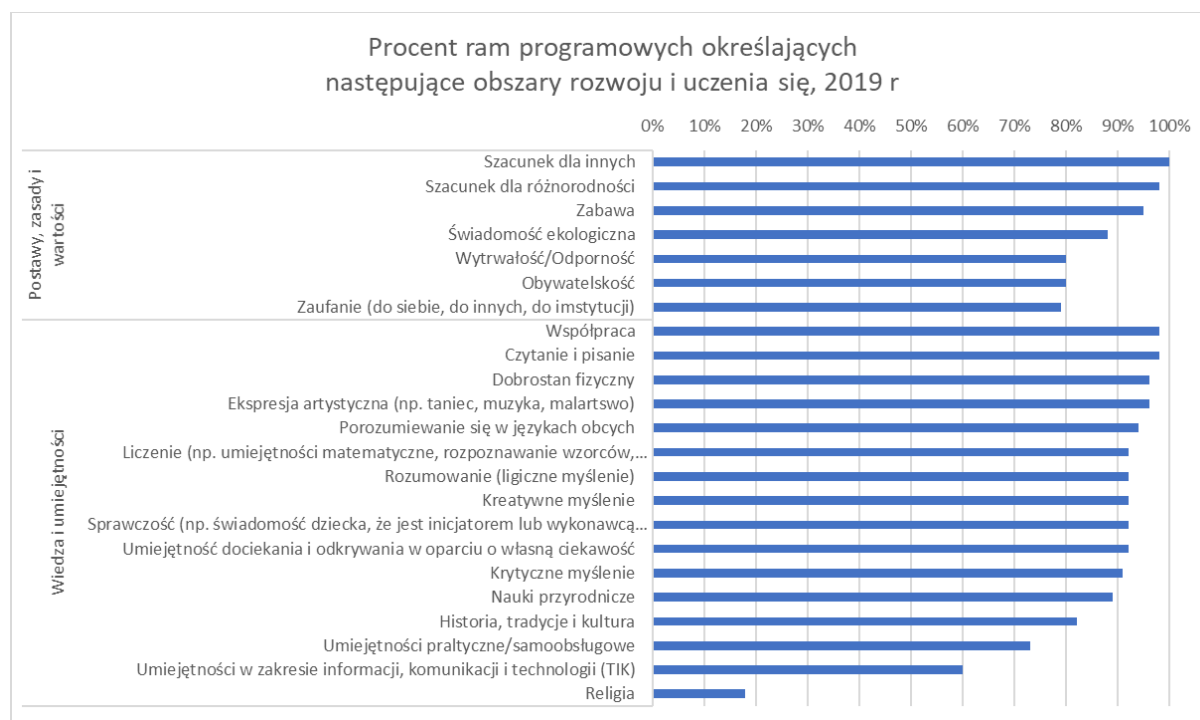
W większości krajów OECD edukacja przedszkolna czy inaczej edukacja wczesnodziecięca (Early childhood care and education: ECCE lub Early childhood education and care: ECEC) nie jest obowiązkowa ale dostępna od 3-4 roku, a niekiedy już od pierwszego roku życia (Dania, Estonia, Finlandia, Holandia, Islandia, Luksemburg, Łotwa, Szwecja). Obowiązkowa i bezpłatna edukacja przedszkolna od 3 roku życia jest w Izraelu, jednak obowiązek ten nie jest rygorystycznie przestrzegany, oraz we Francji. Od 4 roku życia obowiązkowo do placówki edukacyjnej powinny uczęszczać dzieci w Grecji, Luksemburgu, Meksyku, Irlandii Północnej i niektórych kantonach Szwajcarii. W Danii natomiast edukacja wczesnodziecięca jest obowiązkowa tylko dla niektórych grup, np. dzieci, które pochodzą ze zmarginalizowanych obszarów mieszkaniowych (zamieszczonych na specjalnej liście), które ukończyły 1 rok życia.

Kraje, które zapewniają opiekę nad dzieckiem od pierwszych lat życia podkreślają, że opieka nad dziećmi w wieku 0-6 lat jest powszechnym prawem (np. Finlandia) i upatrują w niej możliwości wyrównania szans edukacyjnych. Wprowadzają też często różne zachęty do korzystania z placówek ECCE, np. dopłaty czy system bonów edukacyjnych (tam, gdzie jest ona płatna lub częściowo płatna), darmowe zagwarantowane godziny (np. w Walii dzieci w wieku od 3 do 4 lat mają prawo do co najmniej 10 godzin bezpłatnej edukacji przedszkolnej na tydzień od semestru po ich trzecich urodzinach do momentu rozpoczęcia obowiązkowej edukacji w wieku 5 lat). W Luksemburgu wszystkim dzieciom od 1 do 4 roku życia, niezależnie od dochodów rodziców, przysługuje 20 godzin tygodniowo bezpłatnej

opieki rozłożonej na 46 tygodni w roku. W Holandii zalecany jest pobyt dziecka w przedszkolu co najmniej 2 razy w tygodniu.

W popularności systemu edukacji wczesnodziecięcej przodują kraje Europy Północnej: Islandia ma jeden z najwyższych wskaźników uczestnictwa najmłodszych we wczesnej edukacji i opiece (w 2019 roku wskaźnik ten wyniósł 95% dzieci w wieku 2-3 lata) oraz Szwecja, gdzie ponad 90% dzieci uczęszcza do przedszkola czy Estonia, gdzie frekwencja w przedszkolu wśród dzieci w wieku od 1,5 do 3 lat wynosi 81% (estoński system informacji o edukacji 2020).

Opieka i edukacja w placówkach ECCE odbywa się zazwyczaj na podstawie wytycznych (np. Wytyczne programowe dla edukacji przedszkolnej w Portugalii: Orientações Curriculares para a Educação Pré-Escolar – OCEPE), ogólnokrajowych programów nauczania (np. program nauczania Nuri w Korei Południowej), narodowych curriculum (np. Kindergarten Curriculum w Słowenii) czy programów przygotowywanych na poziomie landów, kantonów czy stanów. W każdym z tych dokumentów podkreślana jest rola zabawy i rozwoju kompetencji podstawowych. Poniżej przedstawiono zestawienie wartości i umiejętności, które najczęściej pojawiają się w ramach programowych dla edukacji przedszkolnej.

Źródło: OECD (2021), Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care, Starting Strong, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/f47a06ae-en>.

Niektóre kraje z ECCE uczyniły jeden ze swoich priorytetów w polityce edukacyjnej, np. rząd Walii dąży do zapewnienia wysokiej jakości edukacji i opieki przedszkolnej dla wszystkich dzieci, aby zniwelować różnice w osiągnięciach edukacyjnych i zapewnić wszystkim dzieciom równy start. A w Luksemburgu w 2016 roku rząd uczynił wysokiej jakości edukację narodowym priorytetem, opieka świadczona dzieciom w wieku do 4 lat nie polega już tylko na „opiekowaniu się”, a jej celem jest pomaganie dzieciom w odnalezieniu się w społeczeństwie od najmłodszych lat, słuchanie ich potrzeb, stymulowanie rozwoju osobistego i autonomii, promowanie integracji, dobrego samopoczucia i zachęcanie do

uczestnictwa w grupie i społeczeństwie. Placówki edukacyjno-opiekuńcze mają obowiązek oferować dzieciom doświadczenia i możliwości edukacyjne w siedmiu głównych obszarach ich ogólnego rozwoju, które zostały sformułowane w załączniku i do Rozporządzenia Wielkiego Księcia z dnia 28 lipca 2017 r. ustanawiającego krajowe ramy odniesienia dla edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży zatytułowanego „Wytyczne dotyczące edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży”.

3. System edukacji

W zdecydowanej większości państw za organizację kształcenia i prawodawstwo w tym zakresie odpowiada właściwe ministerstwo, a przygotowywane wytyczne (ustawy, obwieszczenia, zalecenia, curriculum) są uznawane w całym kraju. Są jednak państwa związkowe, które obowiązek ten cedują na władze stanów, krain czy landów (USA, Belgia, Niemcy, Szwajcaria, Wielka Brytania) czy nawet kilkuset prowincji (np. Kanada). W takich przypadkach ciężko jest mówić o systemie edukacji, bo może się on znacząco różnić pomiędzy stanami, landami, dystryktami, prowincjami itp.

Co do zasady (w oparciu o Międzynarodową Standardową Klasyfikację Edukacji – ISCED) wyróżniamy trzy poziomy szkolnictwa powszechnego:

- przygotowanie do szkoły (ISCED 0) – roczne lub dwuletnie przygotowanie do uczęszczania do szkoły podstawowej, najczęściej odbywające się w placówce wczesnej edukacji (przedszkolu) ale czasem też w szkole podstawowej, często obowiązkowe dla dzieci od 4 (Grecja, Luksemburg, Meksyk), 5 (Łotwa, Niderlandy) lub 6 roku życia (Finlandia);
- szkolnictwo podstawowe (ISCED 1) dla dzieci od 6-7 roku życia, trwające od 4 (Austria, Litwa, Niemcy, Turcja) do 10 lat (Dania, Islandia). Zazwyczaj pierwsze 2-4 lata edukacji są realizowane w ramach nauczania zintegrowanego nastawionego bardziej na rozwój kompetencji kluczowych (posługiwania się językiem ojczystym, podstawowych umiejętności matematycznych, ale często też kompetencji komunikacyjnych czy związanych ze współpracą), w kolejnych klasach pojawiają się poszczególne przedmioty. Jest to etap edukacji obowiązkowej nastawiony na kształcenie ogólne;
- szkolnictwo średnie niższego stopnia (ISCED 2) trwające od 2 (Litwa) do 6 lat (niektóre landy w Niemczech), najczęściej jednak 3-4 lata. W przypadku 13 krajów wchodzi w skład szkoły podstawowej (kształcenie jest prowadzone w trybie ciągłym w ramach jednolitej struktury) i nie ma przejścia między tymi poziomami; a w przypadku Australii, Irlandii i Luksemburga jest połączone z kolejnym etapem – szkolnictwem średnim wyższego stopnia. Jest to również obowiązkowy etap edukacji nastawiony na kształcenie ogólne. Zazwyczaj po nim następuje wybór ścieżki kształcenia – ogólnej lub zawodowej;
- szkolnictwo średnie wyższego stopnia (ISCED 3) trwa od 2 do 6 lat w zależności nie tylko od kraju, ale też wyboru ścieżki kształcenia: ogólnej prowadzącej do egzaminu dojrzałości i otwierającej drogę na studia wyższe lub prowadzącej do nabycia kwalifikacji zawodowych i wprowadzającej na rynek pracy. Często w danym kraju jest do wyboru nawet pięć różnych typów szkół czy ścieżek kształcenia. Ten etap edukacji zazwyczaj kończy się w wieku 18–19 lat i bywa nieobowiązkowy lub

obowiązek nauki kończy się w czasie jego trwania. Zazwyczaj kończy się jakąś formą formalnego egzaminu (np. maturą).

Przejście pomiędzy kształceniem na poziomie ISCED1 a ISCED2 najczęściej odbywa się automatycznie, ponieważ albo oba te poziomy objęte są edukacją w tej samej placówce (jednolita struktura), albo stosowana jest rejonizacja czy inna forma zapisu nie wymagająca konkurencji między uczniami. Przykładowo w Korei Południowej od 1971 roku funkcjonuje systemu losowania przydziału do szkół, z preferencją dla gimnazjum najbliższego miejscu zamieszkania ucznia.

W Luksemburgu przejście pomiędzy szkołą podstawową a szkołą średnią odbywa się na podstawie decyzji orientacyjnej podjętej wspólnie przez rodziców ucznia i wychowawcę klasy. Decyzja jest podjęta na spotkaniu orientacyjnym jednak poprzedza ją wiele rozmów, informacji (rodzice kilka razy do roku dostają informacje pisemne o postępach dziecka w nauce) i wcześniejsze prognozy. W przypadku braku porozumienia pomiędzy rodzicami a wychowawcą klasy, powoływana jest komisja orientacyjna i to ona podejmuje ostateczną decyzję.

W Turcji o wyborze dalszego kształcenia (typ szkoły lub grupy umiejętności, które będą dalej rozwijane na dalszych etapach kształcenia) decydują wyniki uzyskane przez uczniów na zakończenie szkoły podstawowej (wyniki z przedmiotów oraz z egzaminów). Poza Turcją właściwie tylko w Meksyku decyzję o wyborze szkoły średniej i stopnia podejmuje się na podstawie egzaminów.

Nieco inaczej jest w przypadku przejścia z ISCED2 na ISCED3, ponieważ ta decyzja często wiąże się z wyborem ścieżki kształcenia: ogólnego (umożliwiającego podjęcie studiów wyższych) lub zawodowego (w różnych formach) czy przygotowania do wejścia na rynek pracy. Ten etap edukacji (szkoły średnie II stopnia) nie zawsze jest obowiązkowy i nie zawsze jest bezpłatny. Żeby mieć więcej czasu na zastanowienie się nad swoją przyszłością w niektórych krajach uczeń może zostać rok dłużej w szkole podstawowej (Dania czy Finlandia) czy w szkole średniej pierwszego stopnia i skupić się na zdobyciu kompetencji potrzebnych do uczenia się w szkole wyższego szczebla.

Są jednak kraje, w których dzieje się to niemal automatycznie, np. w Grecji uczniowie uczęszczają do szkół ponadgimnazjalnych, które znajdują się w okolicy ich miejsca zamieszkania, pod warunkiem posiadania świadectwa ukończenia gimnazjum, podobnie jest w Norwegii, a w Szwecji to gminy dopasowują liczbę miejsc w poszczególnych programach w gimnazjach w oparciu o swoje możliwości; jeżeli jednak liczba chętnych uczniów jest większa niż liczba miejsc, nabór odbywa się na podstawie ocen uzyskanych w szkole podstawowej. Natomiast w Słowenii osiągnięcia uczniów na koniec klasy IX wpływają na przejście do szkół ponadgimnazjalnych jedynie w przypadku, gdy kilku kandydatów na dolnym limicie w procesie selekcji uzyska taką samą sumę ocen końcowych z przedmiotów obowiązkowych klas VII, VIII i IX klas.

Są też kraje, w których decyzja o dalszej ścieżce kształcenia jest podejmowana kolektywnie w oparciu o określone zdolności ucznia. Na przykład w Holandii nauczyciele na podstawie obserwacji i wyników wcześniejszych testów kompetencji formułują tzw. poradę szkolną wskazującą szkołę najlepszą dla ucznia. Ponieważ zapisy do szkół średnich trwają już od marca, a testy końcowe w grupie 8 są przeprowadzane w momencie, w którym dziecko jest

już zapisane i przyjęte do szkoły średniej, wyniki tych testów nie mają wpływu na wybór szkoły. Podobna rekomendacja oparta na osiągnięciach ucznia i wiedzy o jego zainteresowaniach jest przygotowywana przez nauczyciela w Niemczech czy przez radę klasową we Francji. W Luksemburgu decyzję o wyborze dalszego kształcenia podejmuje uczeń w oparciu o pisemną rekomendację Rady Klasy oraz Działu Wsparcia Psychospołecznego i Szkolnego (SePAS). Natomiast w Austrii wybór szkoły średniej następuje po określeniu zdolności ucznia i ustaleniu drogi dalszej edukacji. Duże znaczenie przy podejmowaniu decyzji odgrywają warunki socjalne rodziny oraz zdanie rodziców i nauczycieli. Warunkiem przyjęcia np. do pierwszej klasy ogólnokształcącej szkoły wyższej jest: ukończenie z pozytywnym wynikiem czwartej klasy szkoły podstawowej, lub (w przypadku braku takich ocen) rekomendacja rady szkoły. W Hiszpanii kwalifikację do szkoły średniej II stopnia stanowi wprawdzie świadectwo ukończenia szkoły średniej I stopnia, ale jest ono przyznawane w oparciu o decyzję podejmowaną kolegiąlnie przez kadre dydaktyczną.

W krajach takich jak: Dania, Islandia, Korea Południowa, Łotwa, Meksyk, Słowacja, Turcja, Włochy o wyborze szkoły średniej decyduje wynik egzaminu na zakończenie szkoły podstawowej. Natomiast w Czechach i Estonii warunkiem przyjęcia do szkoły średniej jest nie tylko ukończenie kształcenia obowiązkowego, ale też spełnienie kryteriów określonych przez szkołę, przy czym każda szkoła średnia (ogólna czy zawodowa) ustala własne kryteria przyjęć, które mogą obejmować oceny uczniów z edukacji podstawowej, wyniki z egzaminów kończących szkołę podstawową lub opracowanych przez szkołę egzaminów wstępnych lub rozmowy kwalifikacyjne.

Porównując wyniki badań PISA z długością trwania obowiązku szkolnego czy typem i długością trwania poszczególnych etapów edukacji w danym kraju nie obserwuje się znaczących zależności. Można by rzec, że wyniki edukacyjne uczniów w mniejszym stopniu zależą od długości uczęszczania do szkół różnego typu, a w większym od jakości tego kształcenia.

4. Egzamin

W każdym z krajów OECD istnieje jakiś system egzaminacyjny, zwłaszcza powszechne są egzaminy na zakończenie szkoły średniej. Jednak, co warto zauważyć, owe systemy mają różne cele i różne konsekwencje. Chociaż w Polsce egzaminy kojarzą się ze stresem i niepokojem o wynik, od którego może zależeć przyszłość, podobnie jak w Japonii, w której system testów semestralnych jest krytykowany za nadmierny nacisk na naukę i stres, jaki wywołuje u uczniów, nie we wszystkich analizowanych krajach tak jest.

Są kraje, które swój system egzaminów traktują bardziej jako informację o jakości całego systemu edukacji, jego ewaluację, czy wskazówki do wprowadzania zmian i reform. Tak jest m.in. w Izraelu, Niemczech (egzaminy porównawcze przeprowadzane są w klasach 3 i 8: odpowiednio VERA-3 i VERA-8 i stanowią one krajowe badanie wyników nauczania szkół) czy w Australii, gdzie funkcjonuje Narodowy Program Oceny Umiejętności Czytania i Numeracji (NAPLAN), w ramach którego prowadzona jest coroczna ocena uczniów z klas 3, 5, 7 i 9. Wyniki NAPLAN pozwalają rodzicom/opiekunom i nauczycielom sprawdzić, jakie postępy w umiejętnościach czytania, pisania i liczenia uczniowie robią na przestrzeni czasu

– indywidualnie, jako część społeczności szkolnej oraz w porównaniu ze standardami krajowymi. Testy wspierają monitorowanie i ocenę funkcjonowania szkół i systemów szkolnych w zakresie podstawowych umiejętności. Dostarczają także szkołom, i stanom informacji o tym, jak działają podejścia do edukacji, o obszarach, które należy priorytetowo ulepszyć, a także o szkołach wymagających wsparcia w nauczaniu. Celem testów w Norwegii, przygotowywanych i przeprowadzanych przez władze lokalne, na podstawie rygorystycznych krajowych wytycznych, które mają zagwarantować porównywalność wyników, oprócz indywidualnej oceny ucznia, jest monitoring jakości systemu edukacji oraz możliwości identyfikacji na poziomie indywidualnym i grupowym mocnych i słabych stron uczniów, które nauczyciele powinni uwzględnić w dalszym procesie nauczania.

Są więc też takie kraje, które egzaminy przeprowadzają nie po to, by rankingować i porównywać między sobą dzieci, a, po to by poznać ich mocne strony i potrzeby i przygotować dla nich indywidualny plan wsparcia. Przykładem może być Luksemburg i prowadzone w nim ogólnokrajowe testy na zakończenie 4 cyklu kształcenia podstawowego, które odbywają się w drugim trymestrze ostatniego roku nauczania w szkole podstawowej i obejmują niemiecki, francuski i matematykę. Wyniki testów przedstawione są w postaci zestawień statystycznych i pozwalają porównać każdego ucznia ze wszystkimi uczniami, którzy przystąpili do testu. Ponadto dostarczają informacji o poziomie rozwoju ucznia w stosunku do celów, jakie ma osiągnąć (poziom podstawowy, zaawansowany).

Podobnie w Hiszpanii prowadzona jest ocena diagnostyczna (w drugiej i ostatniej klasie obowiązkowej szkoły średniej), która ma charakter informacyjny, instruktażowy i orientacyjny dla szkół, nauczycieli, uczniów i ich rodzin, a także dla całej społeczności edukacyjnej i jest podstawą do tworzenia planów wsparcia. Ewaluację prowadzi Narodowy Instytut Ewaluacji Oświaty we współpracy z administracją oświatową. W Holandii natomiast w szkołach podstawowych funkcjonuje system monitorowania uczniów i edukacji, który zawiera testy mierzące wiedzę i umiejętności ucznia w obszarach: rozwój emocjonalny i intelektualny, rozwój kreatywności, zdobywanie nowej wiedzy, umiejętności społeczne, kulturowe i fizyczne. Co ciekawe, obecnie funkcjonuje sześciu dostawców takich testów (w tym do niedawna obowiązkowy CITO: Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling), a to szkoła decyduje który test wybierze i jak często będzie go przeprowadzać (w wielu szkołach co roku już od 3 grupy). Celem tych testów jest pokazanie postępów w wiedzy i umiejętnościach na poziomie ucznia, grupy i szkoły, a konsekwencją przygotowanie indywidualnego planu wsparcia.

W niektórych krajach wewnętrzne krajowe testy są przeprowadzane co roku, np. w Danii w klasach 2-8 (czytanie, pisanie, matematyka), w Izraelu (wystandaryzowane testy przygotowywane przez wyspecjalizowaną instytucję RAMA), w Grecji (egzamin organizowany przez dyrekcję i grono pedagogiczne na koniec każdej klasy) czy na Węgrzech (coroczna Ocena Kompetencji Podstawowych). W Japonii egzaminy są przeprowadzane co semestr, w szkole podstawowej oraz średniej niższego i wyższego stopnia. W innych krajach, egzaminy są na koniec danego etapu edukacji, a przede wszystkim na zakończenie szkoły średniej II stopnia (odpowiednik matury), który najczęściej jest także przepustką do kształcenia na poziomie wyższym. Wyjątkiem jest Hiszpania, gdzie certyfikat, który uprawnia do podjęcia studiów wyższych (bachillerato, odpowiednik polskiej matury) otrzymuje się na podstawie zaliczenia wszystkich przedmiotów programu szkoły średniej II stopnia, a, aby dostać się na uczelnie należy zdać egzaminy wstępne. Podobnie jak w Szwecji, gdzie nie ma ogólnokrajowego egzaminu kończącego edukację, a oceny na

świadectwie kończącym szkołę średnią są wystawiane na podstawie całego okresu pobytu w szkole średniej.

W zależności od zasad przyjętych w danym kraju, matura (egzamin na zakończenie szkoły średniej) może obejmować egzaminy ze wszystkich przedmiotów, które były nauczane w toku kształcenia (np. Holandia) lub z wybranych, przy czym język ojczysty i matematyka pojawiają się jako obowiązkowe praktycznie w każdym kraju. Ciekawe jest rozwiązanie wprowadzone w Norwegii, gdzie uczniowie nie przystępują do egzaminów dla wszystkich przedmiotów tylko do 5-6 egzaminów, w tym 3-4 zewnętrznych pisemnych (m.in. wiedzy o społeczeństwie i nauk ścisłych) oraz 2-3 lokalnych pisemnych, ustnych lub praktycznych w zależności od podstawy programowej. Zdawane przedmioty są losowane dwa dni przed egzaminem, co ma stanowić zachętę do przygotowania się przez uczniów do wszystkich przedmiotów przez cały rok szkolny. Na uwagę zasługuje również system egzaminacyjny w Nowej Zelandii, gdzie głównym i najważniejszym jest National Certificate of Educational Achievement (NCEA), który składa się z trzech poziomów i jest przeprowadzany na końcu każdego roku nauki w szkole średniej (NCEA Poziom 1 – w wieku 16 lat, NCEA Poziom 2 – w wieku 17 lat, NCEA Poziom 3 – w wieku 18 lat). Zdarza się, że ocena uzyskana na maturze z poszczególnych przedmiotów, jest w połowie wynikiem egzaminu a w połowie średnią ocen z danego przedmiotu (np. Dania, Holandia).

W przypadku większości krajów, wynik egzaminu na zakończenie szkoły średniej jest podstawą rekrutacji na uczelnie wyższe, są też jednak takie systemy (np. Meksyk, Japonia), w których poza egzaminami w szkole, aby dostać się na studia trzeba zdać jeszcze testy rekrutacyjne. Tak jest np. w Korei Południowej, w której poza egzaminami kończącymi poszczególne etapy edukacji przeprowadzanymi w szkole, jest jeden egzamin zewnętrzny, która spędza sen z powiek młodzieży marzącej o studiach wyższych. To College Scholastic Ability Test w skrócie CSAT lub inaczej Suneung, który jest organizowany przez Korea Institute of Curriculum and Evaluation (KICE). Jest on dobrowolny, rejestracja na niego wymaga opłaty, jest wystandaryzowany, uznawany przez południowokoreańskie uniwersytety i trwa 8 godzin. CSAT składa się z sześciu sekcji, a w ramach każdej z nich jest kilka testów do wyboru i mimo, że poza kilkoma wyjątkami wybór sekcji jest opcjonalny, większość kandydatów zdaje wszystkie. Spośród uczniów przystępujących do testu, 20% stanowią absolwenci szkół średnich, którzy nie osiągnęli pożądanego wyniku w poprzednim roku. Jest uważany za jeden z najtrudniejszych egzaminów wstępnych na uczelnie wyższe na świecie.

5. Podstawa edukacji

W wielu krajach OECD przyjęto podejście oparte o ustanowienie **ram programowych**, stanowiących punkt wyjścia dla zapewnienia – z jednej strony – spójności programów nauczania w odniesieniu do kategorii tj. główne cele edukacyjne (dla danego etapu kształcenia), wspólne zasady nauczania, pożądane wartości czy kompetencje kluczowe (lub obszary takich kompetencji) – z drugiej zaś – umożliwiające elastyczność projektowania procesu kształcenia na poziomie szkoły, przy uwzględnieniu tych wspólnych kategorii jako swego rodzaju drogowskazu dla konstruowania przedmiotowych programów nauczania. Takie podejście wydaje się być coraz bardziej popularne i – odzwierciedlając złożoność oraz wielowymiarowość procesu edukacji – może wspierać wizję edukacyjną danego kraju.

Pomysł łączenia różnych elementów w ramach programowych i samych programach nauczania znajduje odzwierciedlenie w dokumentach programowych wielu krajów. Istnieje dużo podobieństw w podejściu do projektowania ramowych programów nauczania / ram programowych w różnych krajach. Można je ogólnie uznać za formę „najlepszych praktyk”, jednak bardziej szczegółowa analiza pokazuje, że używany język i terminy mogą mieć różne znaczenia w zależności od tego, w jakim są używane kontekście. W jednych krajach sekcje o tej samej nazwie i/lub celu mogą zawierać więcej szczegółów niż w innych. Poziom szczegółowości może być różny nawet w przypadku różnych przedmiotów w tym samym kraju, chociaż rozbieżności są zwykle bardziej widoczne w przypadku opisów opracowanych w różnym czasie.

Szczególnym rodzajem ram programowych są **profile absolwenta** danego etapu edukacji ogniskujące się wokół kompetencji uczniów/absolwentów, które powinny zostać przez nich nabyte w procesie edukacyjnym. Kompetencje są w tym podejściu konglomeratem wiedzy, umiejętności i postaw umożliwiających ich posiadaczom skuteczne działanie w określonym obszarze. Takie rozumienie kompetencji przekłada się na coraz wyraźniej widoczną w wielu krajach tendencję wskazywania w ramach programowych / profilach absolwenta na kompetencje ponadprzedmiotowe, które powinny być kształtowane na zajęciach z różnych przedmiotów. Najczęściej są to **kompetencje kluczowe / transwersalne** tj.:

- kompetencje kognitywne (np. zarządzanie informacjami, rozwiązywanie problemów, podejmowanie decyzji, kreatywność, krytyczne myślenie),
- kompetencje interpersonalne (np. praca w grupie, komunikacja),
- kompetencje intrapersonalne (np. zarządzanie sobą w czasie, autonomia, zarządzanie własnym dobrostanem fizycznym/psychicznym, umiejętność uczenia się),
- kompetencje w zakresie czytania (w tym ze zrozumieniem) i pisanie,
- kompetencje w zakresie liczenia i rozumowania matematycznego
- kompetencje dotyczące funkcjonowania we współczesnym świecie (np. kompetencje cyfrowe, kompetencje obywatelskie, kompetencje w zakresie zrównoważonego rozwoju, kompetencje związane z rozumieniem procesów globalizacji i życiem w globalnym świecie, kompetencje związane z uznawaniem i poszanowaniem różnorodności, przedsiębiorczość).

Jest to podejście wyraźnie widoczne w ramach programowych / profilach w takich krajach, jak m.in. Nowa Zelandia, Irlandia, Kanada, Portugalia, Holandia, Walia, Australia, Czechy czy Estonia.

Warto w tym miejscu podkreślić, że aby podejście takie mogło mieć realny wpływ na realizację celów edukacyjnych określonych w podstawach programowych, a następnie programach nauczania, kompetencje w tych dokumentach powinny być nie tylko wymienione i precyzyjnie zdefiniowane, ale powinny im także towarzyszyć odpowiednie wskazówki i materiały dydaktyczne dla nauczycieli oraz zagwarantowanie w siatce godzin czasu na rozwijanie tych kompetencji.¹

Podejście polegające na uwzględnianiu w ramach programowych i programach nauczania coraz większej liczby celów/zasad/wartości/kompetencji między- lub ponadprzedmiotowych,

---

¹ https://ceo.org.pl/kompetencje-i-nowa_podstawa-programowa/

mimo że wydaje się być adekwatną odpowiedzią systemów edukacji na wciąż zmieniające się potrzeby współczesnego świata, niesie za sobą ryzyko **przeciążenia programów nauczania** postrzeganego oraz faktycznie doświadczanego zarówno przez uczniów, jak i nauczycieli. Aby konkurować o przestrzeń programową, różni aktorzy mogą wywierać presję na to, by w ramach programowych i programach nauczania uwzględniono ich własny obszar zainteresowań, a gdy rządy będą próbowały uwzględnić wszystkie te obszary nie stosując przy tym odpowiedniej selekcji oraz ograniczenia dotychczasowych treści, program nauczania może stać się przepełniony.²

Próbując uniknąć nadmiernego przeciążenia programowego, m.in. Australia, Nowa Zelandia Walia (Wielka Brytania), Japonia i Kanada (Quebec, Kolumbia Brytyjska) pogrupowały przedmioty według **obszarów nauczania**. Takie obszary/moduły tematyczne, w odróżnieniu od pojedynczych przedmiotów, umożliwiają formułowanie wspólnych celów nauczania, czy też kompetencji międzyprzedmiotowych oraz sprzyjają wzajemnemu dostosowaniu do siebie treści programowych z poszczególnych dziedzin. Przykład Australii pokazuje, że podejście to może również pomóc w zmniejszeniu przeciążenia ocenianiem. Grupowanie przedmiotów w sposób, który pomoże osiągnąć te rezultaty, wymaga jednak odpowiedniego zaprojektowania nowych ram programowych/programów nauczania z udziałem przedstawicieli wszystkich dziedzin z danego obszaru. W przypadku australijskiej szkoły podstawowej obszary nauczania to grupy przedmiotów, które mają wspólne cele uczenia się i standardy osiągnięć. Niektóre z nich, takie jak język angielski i matematyka, obejmują tylko jeden przedmiot, podczas gdy inne obejmują kilka przedmiotów. I tak np. obszar nauczania „Nauki humanistyczne i społeczne” obejmuje przedmioty z zakresu historii, geografii, ekonomii i biznesu oraz wiedzy o społeczeństwie i obywatelstwie. Co więcej, dla obszarów nauczania obejmujących więcej niż jeden przedmiot opracowano opcjonalny standard osiągnięć, którego celem jest zastąpienie konieczności raportowania z każdego przedmiotu na rzecz raportów obszarowych (dotyczy to pierwszych lat szkoły podstawowej) – przykładem tego jest obszar programu nauczania „Sztuka”, który składa się z aż pięciu przedmiotów.³

Z kolei w Quebecu (Kanada), w trakcie reformy programu nauczania przeprowadzonej w 2001 r., podjęto decyzję o tym, by skoncentrować naukę na tematach podstawowych (więcej zajęć przeznaczono na język francuski, matematykę i historię), co poskutkowało porzuceniem lub ograniczeniem treści nauczania w innych przedmiotach. Rezultatem tego było m.in. połączenie biologii, ekologii oraz wprowadzenia do technologii i fizyki w obszar o nazwie „Nauka i technologia”. Kontekstem tej zmiany było m.in. to, że wymiar czasu pracy nauczycieli jest określony w układach zbiorowych pracy nauczycieli, które są negocjowane na poziomie całej prowincji – z tego względu dodatkowe treści nauczania mogły zostać włączone do programu wtedy, gdy zredukowano inne treści, zawarte w nim wcześniej.⁴

Ciekawym przykładem jest w tym kontekście Japonia, w której w 2018 r. w zmienionych krajowych standardach programu nauczania dla szkół średnich II stopnia uwzględniony został nowy przedmiot obowiązkowy „Historia nowożytna i współczesna”. Jego głównym celem jest nauczanie uczniów rozumienia historii w oparciu o najważniejsze wydarzenia historyczne. Wcześniej uczniowie w Japonii uczyli się historii Japonii w szkołach średnich

---

² OECD: Curriculum Overload: a Way Forward, OECD Publishing, Paris, 2020

³ ibidem

⁴ ibidem

i stopnia i historii świata jako przedmiotu obowiązkowego w szkołach średnich II stopnia, jednak podjęto decyzję, że – w obliczu szybko postępującej globalizacji – uczniowie powinni rozwijać przede wszystkim umiejętność rozumienia wydarzeń w kraju i na świecie przy uwzględnieniu obydwu tych perspektyw i ich wzajemnego wpływu na siebie. Nowy przedmiot łączy historię Japonii i historię świata, koncentrując się na historii nowożytnej po XVIII wieku, kiedy to nastąpiła rewolucja przemysłowa. Jest to dobry przykład tego, jak uniknąć przeciążenia programu nauczania. Uczniowie zainteresowani czasami wcześniejszymi mogą wybrać historię świata lub historię Japonii od czasów starożytnych jako przedmiot dodatkowy.⁵

Innym przykładem przeprojektowania programu nauczania jest reforma w Walii (Wielka Brytania) przeprowadzona w 2020 roku – przedmioty zastąpiono wtedy sześcioma obszarami uczenia się i doświadczenia (z ang. *Areas of Learning and Experience – AoLE*) takimi jak: 1) sztuki ekspresyjne (dziedziny: sztuka, taniec, dramat, film oraz media cyfrowe i muzyka), 2) zdrowie i dobre samopoczucie (dziedziny: zdrowie i rozwój fizyczny, zdrowie psychiczne oraz dobrostan emocjonalny i społeczny), 3) humanistyka/nauki humanistyczne (dziedziny: geografia; historia; religia, wartości i etyka; studia biznesowe i nauki społeczne, a także dodatkowo: klasyka, ekonomia, prawo, filozofia, polityka, psychologia i socjologia tam, gdzie to konieczne), 4) języki, umiejętność czytania i pisanie oraz komunikacja (dziedziny: język walijski, język angielski, języki obce, literatura), 5) matematyka i liczenie oraz 6) nauka i technologia (dziedziny: biologia, chemia, informatyka, projektowanie i technologia oraz fizyka). Obszary te rozumiane są jako sposób na wytyczenie kierunku dla uczenia się uczniów. Co ciekawe, jedne obszary mogą wchodzić w zakres innych obszarów i mogą istnieć między nimi wyraźne powiązania. Każdy obszar musi uwzględniać zarówno kontekst walijski, jak i perspektywę międzynarodową. Podejście to ma na celu pomóc w zapewnieniu odpowiednio szerokiego zakresu nauczania i zachęcić nauczycieli do podejmowania odpowiednich decyzji w kontekście zapewnienia równowagi w doświadczeniu edukacyjnym dziecka lub młodej osoby.⁶

Cele kształcenia w podstawach programowych / ramach programowych różnią się poziomem szczegółowości ich formułowania w zależności od kraju. Wiele krajów pozostaje przy dość skrótowej liście celów kształcenia, istnieją jednak bardziej rozbudowane modele, np. w Irlandii, Kanadzie, Hiszpanii oraz Niemczech. Ogólną tendencją widoczną w wielu krajach jest większy niż dotychczas poziom uporządkowania efektów uczenia się / kształcenia. Ich konstrukcja różni się znacznie w zależności od kraju i przedmiotu; czasami przybiera formę przykładowych pytań, zagadnień, problemów, podpowiedzi lub przykładów (Kanada) lub sugerowanych doświadczeń/zajęć w klasie (w przypadku Irlandii).

W większości krajów władze centralne i stanowe/federacyjne/prowincji ustalają regulacje lub zalecenia dotyczące czasu nauczania i programu nauczania. Jednakże władze lokalne, szkoły, nauczyciele i/lub uczniowie mają również, różniącą się poziomem w zależności od kraju/regionu, swobodę w zakresie organizacji godzin zajęć i wyboru przedmiotów. W ponad jednej czwartej krajów OECD, dla których dane takie są dostępne, **alokacja czasu nauczania pomiędzy klasami/rocznikami jest elastyczna** w szkołach podstawowych i średnich i stopnia. W krajach tych łączny wymiar zajęć obowiązkowych z konkretnego przedmiotu jest wskazany dla określonej liczby klas/roczników lub nawet dla całego cyklu

---

⁵ OECD: Curriculum Overload: a Way Forward, OECD Publishing, Paris, 2020

⁶ ibidem

kształcenia obowiązkowego, zrezygnowano więc ze wskazywania określonego czasu, który powinien być przeznaczony na dany przedmiot w każdym roczniku. W takich przypadkach szkoły lub władze lokalne mogą swobodnie decydować o tym, ile czasu należy przeznaczyć na ten przedmiot w ramach każdej klasy/rocznika.⁷

Ustalanie przedmiotów obowiązkowych w ramach **elastycznego planu zajęć** to w kilku krajach praktyka stosowana w przypadku większości przedmiotów. W Portugalii ponad połowa obowiązkowego programu nauczania na poziomie podstawowym realizowana jest według elastycznego planu zajęć, a we Wspólnocie Flamandzkiej i Francuskiej w Belgii oraz we Włoszech odsetek ten przekracza 80%. W Holandii, podobnie jak w Polsce, w każdej z trzech pierwszych klas szkoły podstawowej (nauczanie początkowe) cały program nauczania zorganizowany jest według elastycznego planu zajęć. We Włoszech szkoły podstawowe mają autonomię w zakresie przydzielania godzin zajęć dla wszystkich przedmiotów z wyjątkiem kilku. Podobnie wygląda to na poziomie szkoły średniej i stopnia we Wspólnocie Flamandzkiej Belgii i Holandii. W tych krajach określono przedmioty obowiązkowe i/lub całkowity czas nauczania, ale nie określono, w jaki sposób czas powinien być alokowany do każdego z przedmiotów. Władze lokalne, szkoły i/lub nauczyciele mogą swobodnie decydować, ile czasu przeznaczyć na każdy przedmiot obowiązkowy. Z kolei w Szkocji (Wielka Brytania) niektóre przedmioty obowiązkowe są określone zarówno na poziomie podstawowym, jak i średnim i stopnia, ale za całkowity czas nauczania odpowiadają władze lokalne i same szkoły. Z wyłączeniem tych krajów przedmioty obowiązkowe o elastycznych planach zajęć stanowią średnio zaledwie 1% obowiązkowego czasu nauczania zarówno na poziomie podstawowym, jak i średnim i stopnia.⁸

Elastyczność wyboru przedmiotów jest w krajach OECD zjawiskiem mniej powszechnym niż elastyczność planu zajęć. Średnio 3% obowiązkowego wymiaru zajęć na poziomie podstawowym przeznacza się na przedmioty wybrane przez szkoły. W szkole średniej i stopnia 3% obowiązkowego wymiaru zajęć przeznacza się na przedmioty wybrane przez szkoły, a kolejne 3% na przedmioty wybrane przez uczniów. Z drugiej strony niektóre kraje przeznaczają znaczną część obowiązkowego czasu nauczania na przedmioty "elastyczne". Przykładami tego są Chile, Czechy, Estonia (szkoły podstawowe), Wspólnota Flamandzka w Belgii (szkoły średnie i stopnia), Izrael (szkoły podstawowe), Słowacja (szkoły średnie i stopnia) i Hiszpania (szkoły średnie i stopnia), gdzie 10% lub nawet większy odsetek obowiązkowego wymiaru zajęć przeznacza się na przedmioty wybrane przez szkoły. W Irlandii w ten sposób alokuje się co najmniej 20% obowiązkowego czasu nauczania (57% w szkołach średnich i stopnia). Z kolei w Islandii, Norwegii i Turcji 15–20% obowiązkowego wymiaru zajęć przeznacza się na przedmioty wybrane przez uczniów szkół średnich i stopnia.⁹

Poniżej zestawiono najważniejsze informacje dotyczące czasu nauczania w podziale na przedmioty/bloki przedmiotowe w wybranych krajach OECD (**Tabela 7**)¹⁰, a także podstaw programowych w wybranych krajach OECD (**Tabela 8**) oraz szczegółowe informacje nt. struktury/konstrukcji tych podstaw (**Tabele 9–13**). Kraje te zostały wybrane w oparciu o szczegółową analizę rozwiązań zastosowanych w analizowanych krajach w zestawieniu

---

⁷ OECD: Education at a Glance 2023: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, 2023

⁸ ibidem

⁹ ibidem

¹⁰ z zestawienia wykluczono państwa ze znacznymi brakami danych.

z opiniami ekspertów w obszarze edukacji nt. obecnej polskiej podstawy programowej i jej wad, a zarazem potrzebą jej modernizacji¹¹. Wydaje się, że wybrane kraje mogą być dla Polski źródłem inspiracji w tym zakresie.

---

¹¹ Przykład: <https://ceo.org.pl/jakiej-podstawy-programowej-dzis-potrzebujemy/>

Tabela 7. Czas nauczania w podziale na przedmioty/bloki przedmiotowe w wybranych krajach OECD (legenda i objaśnienia pod tabelą)

Państwo		OBOWIĄZKOWY program nauczania															NIEOBOWIĄZKOWY program naucz. jednostka miary: liczba godzin	
		jednostka miary: procent obowiązkowego czasu nauczania																
		Czytanie, pisanie, literatura	Matematyka	Nauki przyrodnicze	Nauki społeczne	Język obcy	Drugi język obcy	Wychowanie fizyczne i zdrowie	Sztuka	Religia/Etyka/ Wychowanie moralne	ICT	Technologia	Umiejętności praktyczne i zawodowe	Inne przedmioty	Przedmioty z elastycznym programem nauczania	Przedmioty do wyboru przez uczniów	Przedmioty do wyboru przez szkoły	
1	Austria	14%/ 30%	14%/ 17%	7%/ 13%	7%/ dane zawarte w innej kategorii	14%/ 2%	N/D	14%/ 11%	14%/ 9%	7%/ 9%	3%/ dane zawarte w innej kategorii	N/D/ dane zawarte w innej kategorii	7%/ 6%	N/D/ 4%	N/D	N/D	N/D	brak danych
2	Belgia (Flandria)	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	N/D	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	7 %	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	N/D	dane zawarte w innej kategorii	93 %	N/D	dane zawarte w innej kategorii	N/D
3	Chile	16%/ 20%	16%/ 17%	10%/ 9%	11%/ 9%	8%/ 3%	dane zawarte w innej kategorii	5%/ 9%	8%/ 10%	5%/ 6%	dane zawarte w innej kategorii	3%/2%	dane zawarte w innej kategorii	3%/ 2%	N/D	N/D	14%/ 13%	N/D
4	Czechy	27%/ 28%	16%/ 17%	10%	dane zawarte w innej kategorii	12%/ 8%	N/D	8%	10%	dane zawarte w innej kategorii	1%	4%	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	N/D	dane zawarte w innej kategorii	13%/ 14%	N/D
5	Dania	19%/ 22%	13%	8%/ 5%	5%/ 3%	5%	N/D/ 2%	5%	11%/ 9%	3%	N/D/ dane zawarte w innej kategorii	N/D	8%/6%	22%/ 19%	N/D/9%	N/D	N/D	N/D

Państwo		OBOWIĄZKOWY program nauczania															NIEOBOWIĄZKOWY program naucz. jednostka miary: liczba godzin	
		jednostka miary: procent obowiązkowego czasu nauczania																
		Czytanie, pisanie, literatura	Matematyka	Nauki przyrodnicze	Nauki społeczne	Język obcy	Drugi język obcy	Wychowanie fizyczne i zdrowie	Sztuka	Religia/Etyka/ Wychowanie moralne	ICT	Technologia	Umiejętności praktyczne i zawodowe	Inne przedmioty	Przedmioty z elastycznym programem nauczania	Przedmioty do wyboru przez uczniów	Przedmioty do wyboru przez szkoły	
6	Estonia	18%/ 23%	16%/ 15%	8%/7%	7%/5%	11%/8%	4%/2%	10%/ 11%	8%/15%	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	6%/3%	N/D	N/D	N/D	N/D	12%	N/D
7	Finlandia	19%/ 23%	16%/ 15%	11%/ 10%	7%/4%	10%/8%	N/D/1%	10%/9%	15%/ 16%	5%	dane zawarte w innej kategorii	N/D	N/D	N/D	4%	N/D	4%	4/5
8	Francja	33%/ 38%	21%	8%/7%	6%/3%	6%	N/D	13%	8%	4%	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D
9	Grecja	23%/ 26%	13%/ 14%	16%/ 11%	10%/5%	10%/9%	6%/2%	6%/9%	6%/10%	3%	3%	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D	3%/7%	51/52
10	Hiszpania	22%/ 23%	17%/ 18%	6%/7%	6%/7%	11%	dane zawarte w innej kategorii	10%	9%	8%/6%	N/D	N/D	N/D	1%	N/D	dane zawarte w innej kategorii	10%/8%	N/D
11	Irlandia	20%	17%	4%	8%	14%	N/D	4%	12%	10%	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	N/D	11%	N/D	N/D	N/D	N/D

Państwo		OBOWIĄZKOWY program nauczania															NIEOBOWIĄZKOWY program naucz. jednostka miary: liczba godzin	
		jednostka miary: procent obowiązkowego czasu nauczania																
		Czytanie, pisanie, literatura	Matematyka	Nauki przyrodnicze	Nauki społeczne	Język obcy	Drugi język obcy	Wychowanie fizyczne i zdrowie	Sztuka	Religia/Etyka/Wychowanie moralne	ICT	Technologia	Umiejętności praktyczne i zawodowe	Inne przedmioty	Przedmioty z elastycznym programem nauczania	Przedmioty do wyboru przez uczniów	Przedmioty do wyboru przez szkoły	
12	Islandia	16%/20%	14%/16%	8%	14%/13%	11%/6%	dane zawarte w innej kategorii	9%	20%/19%	dane zawarte w innej kategorii	4%/3%	N/D	dane zawarte w innej kategorii	N/D	N/D	4%/5%	dane zawarte w innej kategorii	N/D
13	Izrael	27%/29%	15%/15%	8%	dane zawarte w innej kategorii	12%/7%	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	9%/8%	N/D	dane zawarte w innej kategorii	16%	N/D	N/D	N/D	13%/16%	N/D
14	Japonia	16%/23%	16%	10%/7%	9%/6%	6%/3%	N/D	8%/10%	9%/12%	3%	N/D	N/D	N/D	15%/13%	7%	N/D	N/D	N/D
15	Korea Południowa	19%/21%	13%/14%	16%/9%	13%/9%	9%/6%	N/D	9%/7%	13%/9%	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	9%/25%	N/D	N/D	N/D	N/D
16	Litwa	31%	18%/19%	4%	4%	10%/8%	N/D	12%/13%	16%/17%	4%	N/D	dane zawarte w innej kategorii	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D	8
17	Luksemburg	25%/29%	18%/19%	4%/7%	7%/2%	21%/15%	N/D	7%/10%	11%	7%	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D	N/D
18	Łotwa	21%/23%	19%/18%	7%/8%	8%/6%	13%/11%	dane zawarte w innej kategorii	11%	12%/14%	brak danych	8%	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	1%	N/D	N/D	N/D	brak danych

Państwo		OBOWIĄZKOWY program nauczania																NIEOBOWIĄZKOWY program naucz. jednostka miary: liczba godzin
		jednostka miary: procent obowiązkowego czasu nauczania																
		Czytanie, pisanie, literatura	Matematyka	Nauki przyrodnicze	Nauki społeczne	Język obcy	Drugi język obcy	Wychowanie fizyczne i zdrowie	Sztuka	Religia/Etyka/Wychowanie moralne	ICT	Technologia	Umiejętności praktyczne i zawodowe	Inne przedmioty	Przedmioty z elastycznym programem nauczania	Przedmioty do wyboru przez uczniów	Przedmioty do wyboru przez szkoły	
19	Niemcy	15%/27%	14%/21%	10%/4%	10%/6%	15%/5%	0%/N/D	10%/11%	12%/13%	5%/6%	1%/0%	2%	1%/0%	2%/4%	N/D	3%/1%	N/D	N/D
20	Norwegia	20%/26%	15%/17%	8%/7%	8%/7%	11%/7%	N/D	11%	15%/14%	8%	N/D	N/D	2%	N/D	N/D	N/D	1%	N/D
21	Polska	21%/ dane zawarte w innej kategorii	17%/ dane zawarte w innej kategorii	8%/ dane zawarte w innej kategorii	4%/ dane zawarte w innej kategorii	13%/ dane zawarte w innej kategorii	N/D	17%/ dane zawarte w innej kategorii	8%/ dane zawarte w innej kategorii	N/D	4%/ dane zawarte w innej kategorii	4%/ dane zawarte w innej kategorii	N/D	4%/ dane zawarte w innej kategorii	N/D/100%	N/D	N/D	10
22	Portugalia	dane zawarte w innej kategorii/19%	dane zawarte w innej kategorii/19%	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii/3%	N/D	10%/3%	dane zawarte w innej kategorii	N/D	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	N/D	dane zawarte w innej kategorii	77%/52%	N/D	13%/4%	3/16
23	Słowacja	19%/32%	15%/17%	7%/6%	11%/3%	11%/6%	N/D	7%/8%	7%/10%	4%	4%/2%	N/D	4%/2%	dane zawarte w innej kategorii	N/D	dane zawarte w innej kategorii	11%/8%	N/D
24	Słowenia	18%/22%	14%/17%	9%/8%	11%/7%	11%/8%	N/D	13%/14%	14%/15%	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	6%/5%	4%/2%	2%/1%	N/D	N/D	N/D	21

Państwo		OBOWIĄZKOWY program nauczania																NIEOBOWIĄZKOWY program naucz. jednostka miary: liczba godzin
		jednostka miary: procent obowiązkowego czasu nauczania																
		Czytanie, pisanie, literatura	Matematyka	Nauki przyrodnicze	Nauki społeczne	Język obcy	Drugi język obcy	Wychowanie fizyczne i zdrowie	Sztuka	Religia/Etyka/ Wychowanie moralne	ICT	Technologia	Umiejętności praktyczne i zawodowe	Inne przedmioty	Przedmioty z elastycznym programem nauczania	Przedmioty do wyboru przez uczniów	Przedmioty do wyboru przez szkoły	
25	Turcja	17%/ 30%	14%/ 17%	11%/ 5%	9%/ 13%	9%/ 5%	dane zawarte w innej kategorii/ N/D	6%/ 14%	6%/ 7%	8%/ 2%	6%/ N/D	N/D	N/D/1%	N/D/7%	N/D	15%/ N/D	N/D	N/D
26	Węgry	14%/ 25%	14%/ 16%	7%/ 2%	7%/ N/D	11%/ 2%	N/D	18%/ 20%	11%/ 16%	4%	4%/ 1%	4%	N/D	4%/ N/D	N/D	N/D	4%/ 9%	N/D
27	Włochy	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	dane zawarte w innej kategorii	N/D	7%/ 1%	dane zawarte w innej kategorii	7%	N/D	dane zawarte w innej kategorii	N/D	N/D	86%/ 91%	N/D	dane zawarte w innej kategorii	N/D
OECD (średnia)		20%/ 25%	15%/ 16%	8%/ 7%	8%/ 6%	11%/ 7%	0%	9%/ 10%	10%/ 11%	5%	2%/ 1%	1%	2%	3%/ 4%	0%/ 1%	1%/ 0%	3%	4%/ 3%

Źródło: OECD Data Explorer: Instruction time in compulsory general education by age ORAZ Instruction time per subject by level of education (<https://data-explorer.oecd.org/>); tłumaczenie własne. Dane dla uczniów w wieku 10 lat (czcionka zwykła) oraz uśrednione dla szkoły podstawowej, etap wstępny (**czcionka pogrubiona**). Jedna wartość w komórce oznacza wartość wspólną dla obu kategorii. **Czcionka niebieska** oznacza, że podana wartość uwzględnia wartości z innych kategorii. Ostatnia aktualizacja: maj 2024 (w przypadku Niemiec: rok referencyjny: 2022). W przypadku przedmiotów/bloków przedmiotowych w ramach obowiązkowych programów nauczania, z racji zaokrągleń dane nie zawsze sumują się dokładnie do 100%. Średnie dla krajów OECD (ostatni wiersz) nie uwzględniają krajów z przewagą odpowiedzi "dane zawarte w innej kategorii", w tym Polski.

Tabela 8. Najważniejsze informacje dotyczące podstaw programowych w wybranych krajach OECD

Kraj	Nazwa wytycznych [standardy (standards), podstawy programowe, ustalone treści (curriculum)] Kto i na jakiej podstawie decyduje o tym, jak wyglądają ww. wytyczne? (Czy ustala je zespół, instytucja zewnętrzna czy wewnętrzna np. w danej szkole?)	W jaki sposób są skonstruowane te wytyczne? np. podstawy programowe (standards, curriculum)
Australia	<ul style="list-style-type: none"> Przedszkole: Belonging, Being & Becoming – The Early Years Learning Framework for Australia¹² Szkoła podstawowa, szkoła średnia i stopnia – The Australian Curriculum, v. 9.0, F-10¹³ Szkoła średnia II stopnia – The Australian Curriculum, v. 9.0, Senior secondary curriculum¹⁴ <p>Nadzór państwa. Za organizację edukacji i regulacje, którymi objęte są szkoły, odpowiadają władze regionalne lub centralne. Przygotowaniem planu nauczania, organizacją procesu szkolenia, a także regulacjami dotyczącymi szkół prywatnych i innymi kwestiami związanymi ze szkolnictwem zajmuje się Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury.</p> <p>ACARA – Australijski Urząd ds. Programu Nauczania, Oceny i Raportowania – niezależny organ ustawowy, którego wizją jest inspirowanie do poprawy procesu uczenia się wszystkich młodych Australijczyków poprzez światowej klasy program nauczania, ocenianie i raportowanie</p>	<p>The Australian Curriculum, v. 9.0, F-10:</p> <ul style="list-style-type: none"> osiem kluczowych obszarów nauczania — angielski, matematyka, nauki ścisłe, nauki humanistyczne i społeczne, zdrowie i wychowanie fizyczne, języki, technologie i sztuka siedem ogólnych umiejętności — umiejętność czytania i pisanie, umiejętność liczenia, umiejętność korzystania z technologii cyfrowych, krytyczne i twórcze myślenie, zdolności osobiste i społeczne, zrozumienie międzykulturowe i rozumienie etyczne trzy priorytety międzyprzedmiotowe — zrównoważony rozwój, zaangażowanie Azji i Australii w Azję oraz historia i kultura Aborygenów i mieszkańców wysp w Cieśninie Torresa.
Czechy	<ul style="list-style-type: none"> Wszystkie etapy edukacji – Ramowe Programy Edukacyjne (RVP, ang. Framework Educational Programmes, FEP)¹⁵ <p>Ramowe Programy Edukacyjne (RVP) określają ogólne ramy tworzenia programów szkolnych (Szkolnych Programów Edukacyjnych, ang. School Educational Programmes, SEPs), w tym wychowania przedszkolnego. Dokumenty programowe powstają więc na dwóch poziomach: krajowym i szkolnym. Szkolne programy edukacyjne stanowią podstawę kształcenia w poszczególnych szkołach. Aktualnie dla szkoły podstawowej obowiązuje dokument z czerwca 2023 roku.</p> <p>Ramowe Programy Edukacyjne przyjmuje ministerstwo, są one wypracowywane przez Narodowy Instytut Pedagogiczny i eksperckie grupy tematyczne (kierujące się określonymi wytycznymi).</p>	<p>RVP (basic education):</p> <ul style="list-style-type: none"> informacje o edukacji podstawowej cele edukacji podstawowej kluczowe kompetencje obszary edukacyjne (każdy z nich jest opisany za pomocą: krótkiej charakterystyki, celów oraz treści edukacyjnych) obszary międzyprzedmiotowe (kompetencje osobiste i społeczne, obywatelstwo demokratyczne, myślenie w kontekście europejskim i globalnym, wielokulturowość, ekologia, media)

¹² https://www.acecqa.gov.au/sites/default/files/2018-02/belonging_being_and_becoming_the_early_years_learning_framework_for_australia.pdf

¹³ <https://v9.australiancurriculum.edu.au/f-10-curriculum/f-10-curriculum-overview/>

¹⁴ <https://v9.australiancurriculum.edu.au/senior-secondary-curriculum>

¹⁵ <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Kraj	Nazwa wytycznych [standardy (standards), podstawy programowe, ustalone treści (curriculum)] Kto i na jakiej podstawie decyduje o tym, jak wyglądają ww. wytyczne? (Czy ustala je zespół, instytucja zewnętrzna czy wewnętrzna np. w danej szkole?)	W jaki sposób są skonstruowane te wytyczne? np. podstawy programowe (standards, curriculum)
Estonia	<ul style="list-style-type: none"> Wszystkie etapy edukacji: Krajowy program nauczania (National curricula)¹⁶ <p>Opracowywanie Krajowych programów nauczania w Estonii jest procesem współpracy pomiędzy Ministerstwem Edukacji i Nauki, ekspertami zewnętrznymi oraz przedstawicielami szkół.</p> <p>Szczegółowy podział ról i odpowiedzialności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Ministerstwo Edukacji i Nauki (Haridus- ja Teadusministeerium): Ministerstwo pełni centralną rolę w nadzorowaniu opracowywania „õppekavad” (programów nauczania). Ustala ogólne ramy programów, zapewniając zgodność z celami edukacji narodowej oraz Estońską Ramą Kwalifikacji (EQF). 2) Eksperti zewnętrzni: Ministerstwo współpracuje z zespołem ekspertów zewnętrznych, w tym z przedmiotowcami, twórcami programów nauczania i pedagogami. Eksperti ci wnoszą swoją wiedzę i spostrzeżenia do opracowywania programów, zapewniając ich aktualność, trafność i odzwierciedlenie najlepszych praktyk w nauczaniu i uczeniu się. 3) Przedstawiciele szkół: w procesie opracowywania programów nauczania uczestniczą również przedstawiciele szkół z całej Estonii. Przekazują oni informacje zwrotne na temat projektów programów i zapewniają, że programy te są praktyczne i możliwe do wdrożenia w szkołach. 	<p>Krajowy program nauczania w Estonii w zakresie edukacji podstawowej obejmuje osiem przedmiotów obowiązkowych: 1) język i literaturę, 2) języki obce, 3) matematykę, 4) nauki przyrodnicze, 5) nauki społeczne, 6) sztukę i muzykę, 7) technologię, 8) wychowanie fizyczne.</p> <p>Obejmuje również cztery przedmioty do wyboru: religioznawstwo, informatykę, edukację zawodową, przedsiębiorczość.</p> <p>Trzon krajowego programu nauczania stanowią kompetencje ogólne, których rozwój musi być wspierany przez cały proces uczenia się. Obejmują one: 1) kompetencje kulturowe i w zakresie wartości; 2) kompetencje społeczne i obywatelskie; 3) kompetencja do samostanowienia; 4) kompetencje w zakresie uczenia się; 5) kompetencje komunikacyjne; 6) kompetencje matematyczne, przyrodnicze i technologiczne; 7) kompetencje w zakresie przedsiębiorczości i 8) kompetencje cyfrowe.</p> <p>Oprócz przedmiotów obowiązkowych w krajowym programie nauczania określono także osiem tematów międzyprzedmiotowych, które są uwzględniane w nauczaniu i uczeniu się: 1) uczenie się przez całe życie i planowanie kariery; 2) środowisko i zrównoważony rozwój; 3) inicjatywa obywatelska i przedsiębiorczość; 4) tożsamość kulturowa; 5) środowisko informacyjne; 6) technologia i innowacja; 7) zdrowie i bezpieczeństwo, 8) wartości i moralność</p>
Irlandia	<ul style="list-style-type: none"> Krajowy program nauczania "National Curriculum" jest ustalany przez Ministerstwo Edukacji i Umiejętności w podziale na grupy wiekowe: <ol style="list-style-type: none"> 1) wczesne dzieciństwo 2) etap podstawowy 3) cykl juniorski 4) cykl seniorski. <p>Decyzje dotyczące wytycznych są podejmowane przez ministerstwo na podstawie konsultacji z ekspertami z dziedziny edukacji oraz interesariuszami.</p>	<p>Ramy dla cyklu juniorskiego (2015): Ramy zawierają 24 twierdzenia dotyczące uczenia się (cele uczenia się), oparte na ośmiu zasadach i ośmiu kluczowych umiejętnościach, które stanowią dla szkół podstawę do planowania, projektowania i oceniania programów nauczania w cyklu juniorskim. Ten proces planowania koncentruje się na połączeniu elementów podstawy programowej (przedmiotów, programów nauczania wraz z priorytetowymi zestawami/jednostkami uczenia [się] i krótkich kursów), a także innych doświadczeń edukacyjnych. Szkoły mają zadbać o to, aby wszystkie stwierdzenia dotyczące uczenia się wraz z kluczowymi umiejętnościami znalazły się w programach wszystkich uczniów cyklu.</p> <p>Ww. elementy struktury podstawy programowej mają stanowić ważny przewodnik dla uczniów i rodziców/opiekunów, dotyczący tego, czego powinni oczekiwać od nowego cyklu juniorskiego. Mają również stanowić podstawę dla nabywania i rozwijania efektów uczenia się, poprzez stosowne odzwierciedlenie ich w specyfikacjach przedmiotów i krótkich kursów, które zostaną utworzone w miarę stopniowego wprowadzania podstawy. Szkoły mają mieć elastyczność i swobodę decydowania o tym, jaka kombinacja przedmiotów, krótkich kursów lub innych doświadczeń edukacyjnych będzie uwzględniona w ich trzyletnim programie. Szkoły będą mogły także uwzględniać priorytetowe jednostki edukacyjne (PLU) w ramach programu cyklu juniorskiego odpowiedniego dla potrzeb małej grupy uczniów ze znacznymi</p>

¹⁶ https://www.hm.ee/en/national-curricula?view_instance=0&current_page=1

Kraj	Nazwa wytycznych [standardy (standards), podstawy programowe, ustalone treści (curriculum)] Kto i na jakiej podstawie decyduje o tym, jak wyglądają ww. wytyczne? (Czy ustala je zespół, instytucja zewnętrzna czy wewnętrzna np. w danej szkole?)	W jaki sposób są skonstruowane te wytyczne? np. podstawy programowe (standards, curriculum)
		<p>specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.</p> <p>Przedmioty w dalszym ciągu mają odgrywać ważną rolę w nowym programie cyklu juniorskiego. Uczniowie będą uczyć się maksymalnie dziesięciu przedmiotów do oceny przez Państwową Komisję Egzaminacyjną (SEC). Oprócz języka angielskiego, irlandzkiego i matematyki każdy przedmiot będzie wymagał co najmniej 200 godzin zajęć obejmujących nauczanie, uczenie się i ocenianie. Język angielski, irlandzki i matematyka będą wymagały co najmniej 240 godzin zajęć. Większość uczniów będzie uczyć się od ośmiu do dziesięciu przedmiotów. Jeżeli uczniowie zdecydują się na kombinację przedmiotów i krótkich kursów, będą mogli uczyć się maksymalnie osiem przedmiotów w celu oceny przez SEC (w przypadku uczniów uczestniczących w trzech lub czterech krótkich kursach). W przypadku uczniów uczestniczących w jednym lub dwóch krótkich kursach będą mogli się oni uczyć się maksymalnie 9 przedmiotów w celu oceny przez SEC. Możliwe przedmioty: język angielski; język irlandzki; matematyka; nauki przyrodnicze; studia biznesowe; języki nowożytnie (francuski, niemiecki, hiszpański, włoski); historia; geografia; edukacja religijna; sztuka, rzemiosło i projektowanie; ekonomia gospodarstwa domowego; muzyka; przedmioty techniczne (technologia materiałów [drewno]; grafika techniczna; obróbka metali; technologia); judaistyka i klasyka.</p>
Portugalia	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie etapy edukacji: program nauczania definiowany przez Ministerstwo Edukacji • Szkoła podstawowa – „Profil uczniów na zakończenie obowiązkowego okresu nauki / profil absolwenta”¹⁷, który jest punktem odniesienia dla budowy wszystkich innych działań i elementów programu nauczania • Przedszkole – założenia edukacji przedszkolnej określone w ustawie z 1997 r. oraz Wytyczne programowe dla edukacji przedszkolnej (Orientações Curriculares para a Educação Pré-Escolar – OCEPE)¹⁸. <p>W Portugalii program nauczania jest ustalany na poziomie krajowym, a Ministerstwo Edukacji definiuje wytyczne dotyczące metod nauczania, które są dostosowywane przez nauczycieli w każdej szkole do szkolnego projektu edukacyjnego (dokumentu planowania instytucjonalnego i strategicznego, który określa misję, wizję oraz ogólne cele szkoły kierujące jej polityką edukacyjną w ramach jej autonomii).</p> <p>Od 2017 r. dokument „Profil uczniów na zakończenie obowiązkowego okresu nauki / profil absolwenta” stanowi pożądany cel działań edukacyjnych, zgodny z potrzebami, perspektywami rozwoju, wizją i koncepcją demokratycznej edukacji.</p> <p>Dla obowiązkowej edukacji zostały ustanowione powiązane z profilem wytyczne</p>	<p>Profil uczniów na zakończenie obowiązkowego okresu nauki / profil absolwenta:</p> <p>Dokument jest podzielony na: Zasady, Wizję, Wartości i Obszary Kompetencji. W pierwszym ujęciu istnieją zasady i wizja, na których opiera się działanie edukacyjne. W drugim podejściu istnieją wartości i obszary kompetencji, które należy rozwijać.</p> <p>Zasady uzasadniają i nadają sens każdemu z działań związanych z realizacją i zarządzaniem programem nauczania w szkole, we wszystkich obszarach przedmiotowych.</p> <p>Wizja wywodząca się z Zasad wyjaśnia, co jest przewidziane dla młodych ludzi jako obywateli po zakończeniu obowiązkowej nauki szkolnej.</p> <p>Wartości w systemie edukacji rozumiane są jako wytyczne, według których określone przekonania, zachowania i działania określane są jako adekwatne i pożądane. Wartości są zatem rozumiane jako elementy i cechy etyczne wyrażające się poprzez sposób, w jaki ludzie działają i uzasadniają swój sposób bycia i działania. Jest to relacja budowana pomiędzy rzeczywistością, osobowością i czynnikami kontekstu, relacja wyrażana poprzez postawy i zachowania.</p> <p>Obszary kompetencji obejmują kompetencje rozumiane jako złożone kombinacje wiedzy, umiejętności i postaw, które umożliwiają skuteczne działanie człowieka w różnorodnych kontekstach. Mają one różnorodny charakter: poznawczy i metapoznawczy, społeczny i emocjonalny, fizyczny i praktyczny. Należy</p>

¹⁷ www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/Projeto_Autonomia_e_Flexibilidade/students_profile_en.pdf

¹⁸ www.dge.mec.pt/sites/default/files/Noticias_Imagens/ocepe_abril2016.pdf

Kraj	Nazwa wytycznych [standardy (standards), podstawy programowe, ustalone treści (curriculum)] Kto i na jakiej podstawie decyduje o tym, jak wyglądają ww. wytyczne? (Czy ustala je zespół, instytucja zewnętrzna czy wewnętrzna np. w danej szkole?)	W jaki sposób są skonstruowane te wytyczne? np. podstawy programowe (standards, curriculum)
	<p>programowe / zagadnienia zasadnicze (Aprendizagens Essenciais), które mają na celu rozwijanie obszarów kompetencji ujętych w profilu, jak również są punktem odniesienia do zewnętrznej ewaluacji. Wytyczne są przygotowane dla danego przedmiotu i każdej klasy lub cyklu kształcenia.</p> <p>Wytyczne programowe dla poszczególnych przedmiotów mają następującą strukturę:</p> <ol style="list-style-type: none"> wyznaczenie zagadnień zasadniczych dla każdego cyklu edukacyjnego (cele nauczania), powiązanie zagadnień z profilem absolwenta, wiedza, umiejętności i postawy zgodne z zagadnieniami zasadniczymi, określenie standardów osiągnięć i poziomów ich przyrostu, wskazówki dotyczące odpowiednich strategii pozyskiwania wiedzy, informacji i innych umiejętności związanych z treściami wskazanymi w wytycznych. 	<p>podkreślić, że kompetencje obejmują wiedzę (faktyczną, koncepcyjną, proceduralną i metakognitywną), umiejętności poznawcze i psychomotoryczne, postawy związane z umiejętnościami społecznymi i organizacyjnymi oraz wartości etyczne.</p>

Źródło: opracowanie własne na posatwie przeanalizowanych materiałów

Tabela 9. Szczegółowe informacje nt. struktury/konstrukcji podstaw programowej w **Australii** (v. 9.0, F-10 – szkoła podstawowa, szkoła średnia i stopnia: ISCED i i II)

<p>Obszary nauczania</p>	<p>Australijski program nauczania zawiera wspólną część wprowadzającą dla każdego obszaru uczenia się, która obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wprowadzenie – określa, które poziomy roku są uwzględnione w tym programie nauczania Uzasadnienie – opisuje znaczenie obszaru uczenia się i korzyści, jakie uczniowie odniosą z jego nauki Cele — identyfikacja wiedzy, którą uczniowie wykazują w wyniku nauczania treści z obszaru uczenia się Struktura – opisuje strukturę obszaru uczenia się na wiązki i podkategorie Kluczowe uwagi – zawiera ważne informacje, które pomagają nauczycielom lepiej zrozumieć obszar uczenia się i zaplanować nauczanie i uczenie się Kluczowe powiązania – identyfikuje związek obszaru uczenia się z ogólnymi możliwościami, priorytetami międzyprogramowymi i innymi obszarami uczenia się. <p>Każdy obszar nauczania lub przedmiot australijskiego programu nauczania jest przedstawiony jako sekwencja nauki od podstawy do klasy 10. Język angielski i matematyka są prezentowane na poziomach rocznych dla każdego roku od podstawy do klasy 10. W przypadku obszarów tj. nauki ścisłe oraz zdrowie i wychowanie fizyczne treści programu nauczania przedstawione są dla każdego roku (wiedza) oraz w odniesieniu do umiejętności w grupach 2-letnich do klasy 10. Pozostałe obszary nauczania przedstawione są w programie dla roku wprowadzającego (zerówka), a następnie w grupach 2-letnich do klasy 10.</p> <p>Program nauczania dla każdego obszaru nauczania lub przedmiotu ma wspólne elementy:</p> <ol style="list-style-type: none"> Opisy na poziomie roku lub zespołu – zawierają przegląd uczenia się, którego uczniowie powinni doświadczyć w każdym roku lub zespole dwuletnim.
---------------------------------	--

	<p>B. Standardy osiągnięć – opisują oczekiwaną jakość uczenia się, którą uczniowie powinni zazwyczaj wykazać pod koniec każdego roku lub okresu 2 lat. Do standardów osiągnięć dołączone są próbki pracy z adnotacjami, które mają pomóc nauczycielom w ocenie zakresu, w jakim standard osiągnięć został spełniony.</p> <p>C. Opisy treści – określają niezbędną wiedzę, zrozumienie i umiejętności, które mają przyswoić uczniowie, a których nauczyciele mają nauczać w każdym roku lub w każdym dwuletnim okresie. Opisy treści są podzielone na wiązki, a w niektórych obszarach nauczania są dodatkowo podzielone na podkategorie. Towarzyszą im opracowania merytoryczne.</p> <p>D. Opracowania treści – przekazują nauczycielom sugestie i ilustracje dotyczące sposobów nauczania opisów treści. Są one wyłącznie materiałem opcjonalnym; nie stanowią one zbioru kompletnych i wyczerpujących treści, których powinni uczyć się wszyscy uczniowie. Ilustrują i egemplifikują opisy treści za pomocą różnorodnych przykładów.</p>
<p>Umiejętności ogólne</p>	<p>W australijskim programie nauczania umiejętności ogólne są uwzględniane w treści obszarów nauczania; nie stanowią one odrębnych obszarów nauczania, przedmiotów ani izolowanych umiejętności. Nauczanie treści obszaru uczenia się jest wzmacniane poprzez zastosowanie odpowiednich ogólnych umiejętności, podobnie jak rozwój ogólnych umiejętności poprzez odpowiednie konteksty obszaru uczenia się.</p> <p>Możliwości rozwijania ogólnych umiejętności w zakresie treści z obszaru uczenia się są różne. Niektóre ogólne umiejętności są niezbędne i najlepiej rozwijane w określonych obszarach uczenia się; inne wspierają naukę w dowolnym obszarze uczenia się. Ogólne możliwości są określone w opisach treści tam, gdzie są rozwijane lub stosowane w ramach treści obszaru nauki. Są one również zidentyfikowane w opracowaniach treści, gdzie oferują możliwości dodania głębi i bogactwa do nauki uczniów.</p> <p>W obszarach nauczania australijskiego programu nauczania ogólne umiejętności są zidentyfikowane za pomocą ikon, gdzie są one rozwijane lub stosowane w opisach i opracowaniach treści.</p> <p>Każda ogólna umiejętność ma wprowadzenie, które zawiera jej opis i uzasadnienie włączenia jej do australijskiego programu nauczania. Każda jest przedstawiana jako osiągnięta na kontinuum uczenia się (w cyklu postępu uczenia się) i jest zorganizowana wokół kategorii i podkategorii.</p> <p>Dla 5 z 7 ogólnych umiejętności opracowano kontinuum uczenia się, które opisuje wiedzę, umiejętności i zachowania, których rozwoju oczekuje się od uczniów od roku wprowadzającego (zerówka) do 10. klasy. Kontinuum wyznacza wspólne ścieżki rozwoju wiedzy, umiejętności i zachowań w każdej z kategorii i podkategorii na 6 poziomach krytycznego i kreatywnego myślenia, umiejętności cyfrowych, zdolności osobistych i społecznych, zrozumienia etycznego i zrozumienia międzykulturowego.</p> <p>W przypadku umiejętności czytania i pisanie oraz liczenia opracowano bardziej szczegółowe opisy postępów w nauce, aby opisać ścieżki uczenia się, po których uczniowie zazwyczaj postępują niezależnie od wieku i poziomu roku. Krajowe postępy w nauce umiejętności czytania i pisanie opisują umiejętności, zrozumienie i możliwości, które uczniowie zazwyczaj nabywają w miarę wzrostu ich biegłości w określonym aspekcie programu nauczania w miarę upływu czasu, a także pomagają nauczycielom określić osiągnięty etap uczenia się, zidentyfikować wszelkie luki w umiejętnościach i wiedzy oraz zaplanować kolejny krok w celu osiągnięcia postępów w nauce.</p>
<p>Priorytety międzyprzedmiotowe</p>	<p>W australijskim programie nauczania priorytety międzyprogramowe są uwzględnione w treści obszaru uczenia się; nie stanowią one odrębnych obszarów nauczania ani przedmiotów. Zapewniają możliwość wzbogacenia treści obszarów nauki, tam gdzie jest to najbardziej odpowiednie i autentyczne, umożliwiając uczniom nawiązanie kontaktu ze światem i lepsze zrozumienie.</p> <p>Możliwości zastosowania priorytetów międzyprogramowych do treści obszaru uczenia się są różne. Priorytety międzyprzedmiotowe są osadzone w opisach treści, w których rozwój wiedzy, zrozumienia i umiejętności związanych z priorytetami międzyprzedmiotowymi ma kluczowe znaczenie dla dostarczania treści</p>

	<p>obszaru uczenia się. Są one również identyfikowane w opracowaniach treści, gdzie oferują możliwości dodania głębi i bogactwa nauce uczniów.</p> <p>W obszarach nauczania australijskiego programu nauczania priorytety międzyprogramowe są identyfikowane za pomocą ikon, gdzie są rozwijane lub stosowane w opisach i opracowaniach treści.</p> <p>Każdy priorytet międzyprzedmiotowy zawiera jego opis oraz uzasadnienie jego włączenia do australijskiego programu nauczania. Każdy odnosi się do szeregu pomysłów organizacyjnych, które stanowią podstawę do rozwijania wiedzy, zrozumienia i umiejętności danego priorytetu, a także promowania powiązań między priorytetem a treściami obszaru uczenia się. Pomysły organizacyjne są osadzone w obszarze uczenia się zgodnie ze stosownością jego treści dla pomysłów organizacyjnych.</p>
--	--

Źródło: <https://v9.australiancurriculum.edu.au/f-10-curriculum/f-10-curriculum-overview/>, tłumaczenie własne

Tabela 10. Szczegółowe informacje nt. struktury/konstrukcji podstaw programowej w **Czechach** (RVP – basic education)

Cele edukacji	<ol style="list-style-type: none"> 1) umożliwiać uczniom przyjęcie strategii uczenia się i motywować ich do uczenia się przez całe życie 2) zachęcać uczniów do kreatywnego myślenia, logicznego myślenia i rozwiązywania problemów 3) prowadzić uczniów do wszechstronnej, skutecznej i otwartej komunikacji 4) rozwijać u uczniów umiejętność współpracy oraz szacunku dla pracy i osiągnięć własnych i innych 5) przygotować uczniów do ukazywania się jako jednostka niezależna, wolna i odpowiedzialna, korzystania ze swoich praw i wypełniania obowiązków 6) wzbudzić w uczniach potrzebę okazywania pozytywnych uczuć w zachowaniu, działaniu i przeżywaniu sytuacji życiowych 7) rozwijać wrażliwość i wrażliwe relacje z ludźmi, środowiskiem i przyrodą 8) uczyć uczniów aktywnego rozwijania i ochrony zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego oraz odpowiedzialności za nie 9) wychowywać uczniów do tolerancji i szacunku dla drugiego człowieka, jego kultury i wartości duchowych, uczyć życia razem z innymi ludźmi 10) pomóc uczniom rozpoznać i rozwijać własne zdolności zgodnie z realnymi możliwościami oraz zastosować je wraz ze zdobytą wiedzą i umiejętnościami przy podejmowaniu decyzji o własnej orientacji życiowej i zawodowej 11) pomóc uczniom poruszać się w środowisku cyfrowym i doprowadzić ich do bezpiecznego, pewnego, krytycznego i kreatywnego korzystania z technologii cyfrowych w pracy, nauce, w czasie wolnym oraz podczas uczestnictwa w społeczeństwie i życiu obywatelskim
Kompetencje kluczowe	<ul style="list-style-type: none"> • Uczenia się (do nauki) • Rozwiązywania problemów • Komunikacyjne • Społeczne i personalne • Cywilne (obywatelskie) • Pracy • Cyfrowe
Obszary edukacyjne	<ul style="list-style-type: none"> • Język i komunikacja językowa (język i literatura czeska, język obcy, inny język obcy) • Matematyka i jej zastosowania • Informatyka

	<ul style="list-style-type: none"> • Człowiek i jego świat • Człowiek i społeczeństwo (historia, edukacja obywatelska) • Człowiek i przyroda (fizyka, chemia, historia naturalna, geografia) • Sztuka i kultura (edukacja muzyczna, edukacja plastyczna) • Człowiek i zdrowie (edukacja zdrowotna, wychowanie fizyczne) <p>Dla każdego obszaru są wskazane w dalszej części treści edukacyjne (elementy programu, zakładane rezultaty).</p>
--	--

Źródło: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>, tłumaczenie własne

Tabela 11. Szczegółowe informacje nt. struktury/konstrukcji podstaw programowej w **Estonii** (szkoła podstawowa)

Przedmioty obowiązkowe – składowe opisu w programie	<ol style="list-style-type: none"> 1. nadrzędny cel nauczania danego przedmiotu na danym etapie edukacyjnym wraz z ogólnymi efektami uczenia się oczekiwanymi do osiągnięcia przez ucznia kończącego ten etap 2. tygodniowe siatki godzin w odniesieniu do poszczególnych lat nauki w podziale na podprzedmioty 3. szczegółowy opis pola tematycznego i integracja w obrębie pola tematycznego 4. możliwości w zakresie kształtowania kompetencji ogólnych w podziale na poszczególne kompetencje 5. możliwości w zakresie integracji nauczania danego przedmiotu z nauczaniem innych przedmiotów (w podziale na te przedmioty) 6. możliwości w zakresie włączenia tematów międzyprzedmiotowych w nauczanie danego przedmiotu (w podziale na poszczególne tematy międzyprzedmiotowe)
Kompetencje kluczowe	<p>W rozumieniu krajowego programu nauczania kompetencje to zestawy wiedzy, umiejętności i postaw, które zapewniają zdolność do kreatywnego, przedsiębiorczego i elastycznego działania w określonym obszarze działalności lub dziedzinie.</p> <p>W krajowym programie nauczania rozróżnia się kompetencje ogólne, kompetencje przedmiotowe i kompetencje oczekiwane na etapach nauczania.</p> <p>Kompetencje ogólne to kompetencje przekrojowe i przedmiotowe, które są ważne w rozwoju człowieka i obywatela. Kompetencje ogólne rozwijane są w ramach wszystkich przedmiotów oraz zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych. Rozwój kompetencji ogólnych jest monitorowany i kierowany przez nauczycieli we wzajemnej współpracy, a także we współpracy szkoły z domem.</p> <p>Przykłady opisów kompetencji kluczowych:</p> <p>kompetencje kulturowe i w zakresie wartości – umiejętność oceny relacji i działań międzyludzkich z punktu widzenia ogólnie przyjętych norm moralnych; umiejętność odczuwania i cenięcia swoich więzi z innymi ludźmi, społeczeństwem, przyrodą, dziedzictwem kulturowym własnego kraju i narodu oraz innych, a także wydarzeniami współczesnej kultury; cenięcie twórczości i kształtowanie poczucia estetyki; cenięcie ogólnych wartości ludzkich i społecznych, cenięcie różnorodności ludzkiej, kulturowej i naturalnej; znajomość swoich wartości;</p> <p>kompetencje do samostanowienia – umiejętność zrozumienia i oceny siebie, swoich mocnych i słabych stron; analizowania swoich zachowań w różnych sytuacjach; zachowywania się bezpiecznie i prowadzenia zdrowego trybu życia; umiejętność rozwiązywania problemów komunikacyjnych;</p> <p>kompetencje w zakresie uczenia się – umiejętność organizowania środowiska uczenia się indywidualnie i w grupie oraz pozyskiwania informacji potrzebnych do nauki, rozwijania zainteresowań, demonstrowania zachowań prozdrowotnych i dokonywania wyborów zawodowych; umiejętność w zakresie planowania uczenia</p>

	<p>się oraz realizowania planu w tym zakresie; umiejętność w zakresie wykorzystywania rezultatów uczenia się w różnych sytuacjach i rozwiązywania problemów; umiejętność wiązania zdobytej wiedzy z tym, czego nauczyliśmy się wcześniej; analizowania swojej wiedzy i umiejętności, motywacji i pewności siebie i na tej podstawie identyfikowania swoich potrzeb w obszarze dalszego uczenia się.</p>
<p>Tematy międzyprzedmiotowe</p>	<p>Tematy międzyprzedmiotowe – składowe opisu w programie: nadrzędny cel nauczania każdego z tematów wraz z ogólnymi efektami uczenia się oczekiwanymi do osiągnięcia przez ucznia docelowo oraz na każdym z etapów edukacji</p> <p>Przykład: Temat międzyprzedmiotowy „Środowisko i zrównoważony rozwój” ma na celu ukształtowanie uczniów na osoby aktywne społecznie, odpowiedzialne i świadome ekologicznie, zachowujące i chroniące środowisko, ceniące zrównoważony rozwój i gotowe do znalezienia rozwiązań dla problemów środowiska i rozwoju człowieka.</p> <p>Uczniowie uczą się: 1) rozumieć przyrodę jako kompletny system, powiązania człowieka z otaczającym go środowiskiem oraz zależność człowieka od zasobów naturalnych; 2) rozumieć powiązania pomiędzy różnymi czynnikami kulturowego, społecznego, ekonomicznego, technologicznego i ludzkiego rozwoju ludzkości a skutkami działalności człowieka; 3) cenić różnorodność biologiczną (w tym krajobrazową) i kulturową oraz zrównoważony rozwój ekologiczny; 4) omawiać kwestie ochrony środowiska na swoim terenie oraz na poziomie społecznym i globalnym, rozwijać osobiste poglądy na temat ochrony środowiska i proponować rozwiązania problemów środowiskowych; oraz 5) przyjąć odpowiedzialność za zrównoważony rozwój, działać w sposób przyjazny dla środowiska, wspierając zrównoważony rozwój oraz oceniać i w razie potrzeby zmieniać własne wybory konsumenckie i styl życia.</p> <p>Temat międzyprzedmiotowy „Środowisko i zrównoważony rozwój” na I etapie edukacji. Realizacja tematu międzyprzedmiotowego na tym poziomie opiera się na doświadczeniach uczniów, zjawiskach życia codziennego i bezpośrednim kontakcie z przyrodą. Działania edukacyjne mają na celu kształtowanie świadomości ekologicznej uczniów, przy czym uwagę zwraca się na problematykę ekologiczną w okolicy domu i wokół szkoły oraz odpowiadające im metody działania ułatwiające praktyczne zapobieganie i rozwiązywanie problemów środowiskowych.</p> <p>Temat międzyprzedmiotowy „Środowisko i zrównoważony rozwój” na II etapie edukacji. Tematyka międzyprzedmiotowa na tym poziomie skupia się głównie na zajmowaniu się kwestiami środowiskowymi swojego obszaru rodzinnego i Estonii. Rozwijana jest chęć uczniów do uczestniczenia w zapobieganiu i rozwiązywaniu problemów środowiskowych oraz rozwijane są umiejętności podejmowania decyzji środowiskowych. Rozwijane będzie ekonomiczne podejście uczniów do otaczającego ich środowiska naturalnego oraz ich docenianie środowiska życia, a uczniowie nauczą się rozumieć swoją rolę jako konsumentów i postępować w sposób przyjazny dla środowiska.</p> <p>Temat międzyprzedmiotowy „Środowisko i zrównoważony rozwój” na III etapie edukacji. Tematyka międzyprzedmiotowa na tym poziomie skupia się na lokalnych i globalnych problemach środowiska i rozwoju człowieka. Celem jest ukształtowanie w uczniach świadomości natury jako integralnego systemu, kruchości środowiska naturalnego oraz zależności człowieka od złóż minerałów i innych zasobów naturalnych. Podstawowymi metodami nauki są aktywne uczenie się, praca w grupach, studia przypadków, dyskusje i odgrywanie ról. Zdobyta wiedza, umiejętności i punkty widzenia będą podstawą do kształtowania odpowiedzialnych i ekonomicznych postaw wobec środowiska życia oraz uwzględniania aspektów etycznych, moralnych i estetycznych przy rozwiązywaniu problemów życia codziennego.</p>

Źródło: https://www.hm.ee/en/national-curricula?view_instance=0&current_page=1, tłumaczenie własne

Tabela 12. Szczegółowe informacje nt. struktury/konstrukcji podstaw programowej w Irlandii (Ramy dla cyklu juniorskiego, 2015)

<p>Twierdzenia dotyczące uczenia się (cele uczenia się)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. skutecznie komunikuje się w języku ojczystym, używając różnych środków w różnych kontekstach (angielski w szkołach anglojęzycznych, irlandzki w szkołach irlandzkich), 2. słucha, mówi, czyta i pisze w drugim języku obcym na poziomie biegłości odpowiednim do jej/jego umiejętności (irlandzki w szkołach anglojęzycznych, angielski w szkołach irlandzkich), 3. tworzy, docenia i krytycznie interpretuje szeroką gamę tekstów 4. tworzy i prezentuje dzieła artystyczne oraz docenia proces i umiejętności z nim związane 5. ma świadomość wartości osobistych i rozumie proces podejmowania decyzji moralnych 6. docenia i szanuje to, jak różnorodność wartości, przekonań, poglądów i tradycji wniosła wkład w społeczności i kulturę, w której żyje 7. ceni, co to znaczy być aktywnym obywatelem, posiadającym prawa i obowiązki w kontekście lokalnym i szerszym 8. ceni dziedzictwo lokalne, narodowe i międzynarodowe, rozumie znaczenie związków między przeszłymi i bieżącymi wydarzeniami oraz siłami napędzającymi zmianę 9. rozumie pochodzenie i wpływ społecznych, ekonomicznych i środowiskowych aspektów otaczającego go świata 10. ma świadomość, wiedzę, umiejętności, wartości i motywację do życia w sposób zrównoważony 11. podejmuje działania, aby chronić i promować dobro swoje i innych 12. jest pewnym siebie i kompetentnym uczestnikiem aktywności fizycznej oraz ma motywację do aktywności fizycznej 13. rozumie znaczenie żywności i diety w podejmowaniu wyborów dotyczących zdrowego stylu życia 14. podejmuje świadome decyzje finansowe i rozwija dobre umiejętności konsumenckie 15. rozpoznaje potencjalne zastosowania wiedzy, umiejętności i rozumowania matematycznego we wszystkich obszarach uczenia się 16. opisuje, ilustruje, interpretuje, przewiduje i wyjaśnia wzorce i zależności 17. opracowuje i ocenia strategie badania i rozwiązywanie problemów przy użyciu wiedzy, rozumowania i umiejętności matematycznych 18. obserwuje i ocenia zdarzenia i procesy empiryczne oraz wyciąga trafne wnioski 19. ceni rolę i wkład nauki i technologii w społeczeństwo oraz ich znaczenie w wymiarze osobistym, społecznym i globalnym 20. posługuje się odpowiednimi technologiami, by sprostać napotykanym wyzwaniom 21. wykorzystuje umiejętności praktyczne podczas opracowywania modeli i produktów przy użyciu różnorodnych materiałów i technologii 22. przejmuje inicjatywę, jest innowacyjny i rozwija umiejętności w zakresie przedsiębiorczości 23. przenosi pomysł od koncepcji do realizacji 24. wykorzystuje technologię oraz narzędzia mediów cyfrowych umożliwiające naukę, komunikację, pracę i myślenie, kreatywnie i zespołowo, w sposób odpowiedzialny i etyczny
<p>Osiem zasad uczenia się</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Nauka uczenia się (Learning to learn): Wysokiej jakości program nauczania, ocenianie, nauczanie i uczenie się wspierają uczniów w rozwijaniu większej niezależności w nauce i stawianiu czoła wyzwaniom życia pozaszkolnego, dalszej edukacji i życia zawodowego. 2) Wybór i elastyczność (Choice and flexibility): Szkolny program cyklu juniorskiego jest wystarczająco szeroki, aby zapewnić wszystkim szeroką gamę doświadczeń edukacyjnych, i wystarczająco elastyczny, aby zapewnić wybór odpowiadający potrzebom uczniów. 3) Jakość (Quality): Wszyscy uczniowie doświadczają wysokiej jakości edukacji, charakteryzującej się wysokimi oczekiwaniami wobec uczniów i dążeniem do doskonałości. 4) Kreatywność i innowacja (Creativity and innovation): Program nauczania, ocenianie, nauczanie i uczenie się zapewniają uczniom możliwość wykazania się kreatywnością i innowacyjnością. 5) Zaangażowanie i uczestnictwo (Engagement and participation): Doświadczenia związane z programem nauczania, ocenianiem, nauczaniem i uczeniem się zachęcają do uczestnictwa, generują zaangażowanie i entuzjazm oraz łączą się z życiem poza szkołą. 6) Kontynuacja i rozwój (Continuity and development): Program nauczania, ocenianie, nauczanie i uczenie się umożliwiają uczniom kontynuowanie

	<p>dotychczasowej nauki, doceniają ich postępy w nauce i wspierają ich przyszłą naukę.</p> <p>7) Edukacja włączająca (Inclusive education): Doświadczenie edukacyjne włącza wszystkich uczniów i przyczynia się do równości szans, uczestnictwa i wyników dla wszystkich.</p> <p>8) Dobrostan (Wellbeing): Doświadczenia uczniów bezpośrednio przyczyniają się do ich dobrego samopoczucia fizycznego, psychicznego, emocjonalnego i społecznego oraz odporności. Nauka odbywa się w atmosferze skupionej na zbiorowym dobrobycie szkoły, społeczności i społeczeństwa.</p>
<p>Osiem umiejętności kluczowych (wraz z przykładowym elementem każdej z nich oraz przykładem powiązanych zajęć edukacyjnych)</p>	<p>1. Umiejętność czytania i pisania (Being literate): Rozwijam swoje rozumienie i radość ze słów i języka – Uczniowie pogłębią swoją świadomość językową poprzez szczegółowe badanie tekstów w różnych formach. Staną się pewniejszymi użytkownikami języka, poszerzając swoje słownictwo i poznając etymologię słów. Będą badać kluczowe słowa i terminy z różnych dyscyplin, takich jak literatura, geografia, historia, filozofia, polityka, sztuka i architektura.</p> <p>2. Zarządzanie sobą (Managing myself): Jestem w stanie dokonywać refleksji nad własną nauką – Uczniowie uczą się identyfikować i zastanawiać się nad swoimi mocnymi i słabymi stronami, rozważać swoje wybory i decyzje, szukać pomocy i być otwarci na informację zwrotną w sposób ułatwiający rewizję i poprawę. Zachęci to uczniów do przejęcia odpowiedzialności za umiejętności, koncepcje i postawy związane z danym przedmiotem, a także umożliwi im ciągły rozwój i poszerzanie swoich umiejętności i zainteresowań.</p> <p>3. Utrzymywanie dobrej kondycji fizycznej i psychicznej (Staying well): Mam pozytywne podejście do uczenia się – Uczniowie będą angażować się w różnorodne, stymulujące i znaczące działania i zadania edukacyjne, które ich zainspirują oraz rozbudzą ich ciekawość i entuzjazm do dalszej nauki oraz zaszczepią w nich pozytywne nastawienie do uczenia się i rozwoju osobistego.</p> <p>4. Zarządzanie informacjami i myśleniem (Managing information and thinking): Myślę kreatywnie i w sposób krytyczny – Poprzez epopeję, dramat i inne narracje mityczne i historyczne uczniowie badają rozwój i przedstawienie charakteru (bohatera). Używają odpowiedniego słownictwa krytycznego, aby oceniać i twórczo reagować na informacje wizualne i werbalne, wyobrażając sobie, eksplorując, wyjaśniając, komentując, podsumowując lub przekształcając to, co usłyszeli, obejrzeli lub przeczytali.</p> <p>5. Umiejętność liczenia i rozumowania matematycznego (Being numerate): Rozwijam pozytywne nastawienie do badania, wyjaśniania i rozwiązywania problemów – Angażując się w znaczące i istotne badania oraz zastanawiając się nad reprezentacjami i strukturami kulturowymi, uczniowie poznają korzyści i doświadczą satysfakcji związanej z systematycznym, logicznym i zdyscyplinowanym podejściem do badania, wyjaśniania i rozwiązywania problemów.</p> <p>6. Kreatywność (Being creative): Uczę się w sposób kreatywny, rozwijam wyobraźnię – Uczniowie mogą puścić wodze fantazji w wielu dyscyplinach i na wielu zajęciach, niezależnie od tego, czy próbują odbudować budynek z ruin, oglądają codzienne życie z perspektywy rzymskiego nastolatka, czy też inscenizują mityczną scenę.</p> <p>7. Praca z innymi (Working with others): Szanuję różnice – Podczas zajęć grupowych i poprzez współpracę uczniowie nauczą się negocjować relacje z rówieśnikami i nauczycielami. Spędzą czas aktywnie słuchając się nawzajem i dzieląc się pomysłami szczerze i z wyczuciem; nauczą się szanować i uwzględniać poglądy i pomysły innych.</p> <p>8. Komunikowanie się (Communicating): Dyskutuję i debatuję – Uczniowie mają częste możliwości dzielenia się, omawiania i debatowania nad pomysłami na temat postaci, wartości, postaw, wydarzeń i tematów, a także uczą się przyjmować punkt widzenia i bronić go w sposób odpowiedzialny i przekonujący.</p>

Źródło: <https://www.curriculumonline.ie/junior-cycle/>, tłumaczenie własne

Tabela 13. Profil uczniów na zakończenie obowiązkowego okresu nauki / profil absolwenta w Portugalii

<p>Zasady uzasadniają i nadają sens każdemu z działań związanych z realizacją i zarządzaniem programem nauczania w szkole, we wszystkich obszarach przedmiotowych</p>	<p>A. Profil oparty na humanizmie – Szkoła wyposaża młodych ludzi w wiedzę i wartości umożliwiające budowanie bardziej sprawiedliwego społeczeństwa, skupionego na jednostce, godności ludzkiej i działaniu na rzecz świata jako dobra wspólnego, które należy chronić.</p> <p>B. Wiedza – Wiedza znajduje się w centrum procesu edukacyjnego. Obowiązkiem szkoły jest wspieranie kultury naukowej uczniów, która umożliwia im zrozumienie, podejmowanie decyzji i działanie w oparciu o rzeczywistość przyrodniczą i społeczną świata. Wszelkie działania powinny opierać się na głębokiej i skutecznej wiedzy.</p> <p>C. Uczenie się – uczenie się ma kluczowe znaczenie w procesie edukacyjnym. Działania edukacyjne świadomie promują rozwój umiejętności uczenia się, stanowiących podstawę edukacji i uczenia się przez całe życie.</p> <p>D. Włączenie – Obowiązkowa nauka ma służyć wszystkim i dla wszystkich, wspierając równość i demokrację. Współczesna szkoła skupia różnorodność uczniów zarówno pod względem społeczno-ekonomicznym i kulturowym, jak i poznawczym i motywacyjnym. Wszyscy uczniowie mają prawo do pełnego i skutecznego uczestnictwa we wszystkich placówkach edukacyjnych.</p> <p>E. Spójność i elastyczność – Zapewnienie dostępu do nauki i udziału uczniów w procesie kształcenia wymaga spójnych i elastycznych działań edukacyjnych. To dzięki elastycznemu zarządzaniu programem nauczania oraz wspólnej pracy nauczycieli i wychowawców nad nim możliwe jest zgłębianie różnorodnych tematów, wprowadzając rzeczywistość w sedno nauczania.</p> <p>F. Adaptacyjność i śmiałość – Edukacja w XXI wieku wymaga świadomości, aby móc dostosować się do nowych kontekstów i nowych struktur, mobilizować kompetencje, a także być przygotowanym na aktualizację wiedzy i pełnienie nowych funkcji.</p> <p>G. Zrównoważony rozwój – Szkoła przyczynia się do podnoszenia świadomości uczniów w zakresie zrównoważonego rozwoju, jednego z największych wyzwań współczesnego świata. Polega to na ustanowieniu, poprzez innowacje polityczne, etyczne i naukowe, trwałych i bezpiecznych synergii i powiązań symbiotycznych pomiędzy systemami społecznymi i gospodarczymi a Systemem Ziemi, którego krucha i złożona równowaga zależy od historycznej ciągłości cywilizacji ludzkiej.</p> <p>H. Stabilność – Kształcenie dla szerokiego profilu kompetencyjnego wymaga czasu i wytrwałości. Profil absolwenta po zakończeniu kształcenia obowiązkowego umożliwia radzenie sobie z ewolucją w każdym obszarze wiedzy i uzyskanie stabilności, dzięki czemu system może się dostosować i przynosić efekty.</p>
<p>Wizja wywodząca się z Zasad wyjaśnia, co jest przewidziane dla młodych ludzi jako obywateli po zakończeniu obowiązkowej nauki szkolnej</p>	<p>Oczekuje się, że pod koniec kształcenia obowiązkowego młody uczeń będzie obywatelem, który:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwinie różnorodne umiejętności czytania i pisania, dzięki czemu będzie mógł krytycznie analizować i kwestionować rzeczywistość, oceniać i selekcjonować informacje, formułować hipotezy i podejmować świadome decyzje w codziennym życiu; • jest wolny, autonomiczny i odpowiedzialny, samoświadomy i świadomy otaczającego go świata; • potrafi poradzić sobie z transformacją i niepewnością szybko zmieniającego się świata; • uznaje znaczenie i wyzwania oferowane przez sztukę, nauki humanistyczne, naukę i technologię dla zrównoważonego rozwoju społecznego, kulturalnego, gospodarczego i środowiskowego Portugalii i świata; • jest autonomiczny i potrafi wykorzystać kilka rozwiniętych umiejętności: krytyczne myślenie, kreatywność, umiejętność współpracy i umiejętności komunikacyjne; • jest w stanie kontynuować naukę przez całe życie, co jest czynnikiem decydującym o jego rozwoju osobistym i interwencji społecznej; • zna i szanuje podstawowe zasady społeczeństwa demokratycznego oraz prawa, gwarancje i wolności, na których jest ono oparte; • ceni poszanowanie godności ludzkiej, korzystanie z pełnego obywatelstwa, solidarność z innymi, różnorodność kulturową i debatę demokratyczną; • odrzuca wszelkie formy dyskryminacji i wykluczenia społecznego;

<p>Wartości W systemie edukacji rozumiane są jako wytyczne, według których określone przekonania, zachowania i działania określone są jako adekwatne i pożądane. Wartości są zatem rozumiane jako elementy i cechy etyczne wyrażające się poprzez sposób, w jaki ludzie działają i uzasadniają swój sposób bycia i działania. Jest to relacja budowana pomiędzy rzeczywistością, osobowością i czynnikami kontekstu, relacja wyrażana poprzez postawy i zachowania.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Odpowiedzialność i uczciwość – Szacunek do siebie i innych; wiedza o tym, jak postępować etycznie i świadomość własnych działań; rozważanie działań swoich i innych w świetle dobra wspólnego. • Doskonałość i wysokie wymagania – Dążenie do dobrego wykonania pracy, osiągnięcia dyscypliny i nastawienia do przewyższenia problemów; bycie wytrwałym w obliczu trudności; bycie świadomym siebie i innych; okazywanie wrażliwości i solidarności z innymi. • Ciekawość, refleksja, innowacyjność – Chęć dowiedzenia się więcej; rozwijanie refleksyjnego, krytycznego i twórczego myślenia; poszukiwanie nowych rozwiązań i zastosowań. • Obywatelstwo i uczestnictwo – Okazywanie szacunku dla różnorodności ludzkiej i kulturowej oraz działanie zgodnie z zasadami praw człowieka; negocjowanie rozwiązywania konfliktów w imieniu solidarności i zrównoważonego rozwoju ekologicznego; bycie aktywnym obywatelem poprzez przejmowanie inicjatywy i bycie przedsiębiorcą. • Wolność – Okazywanie autonomii osobistej skupionej na prawach człowieka, prawach demokracji, obywatelstwie, równości, we wzajemnym szacunku i wolnym wyborze dobra wspólnego.
<p>Obszary kompetencji obejmują kompetencje rozumiane jako złożone kombinacje wiedzy, umiejętności i postaw, które umożliwiają skuteczne działanie człowieka w różnorodnych kontekstach. Mają one różnorodny charakter: poznawczy i metapoznawczy, społeczny i emocjonalny, fizyczny i praktyczny. Należy podkreślić, że kompetencje obejmują wiedzę (faktyczną, koncepcyjną, proceduralną i metakognitywną), umiejętności poznawcze i psychomotoryczne, postawy związane z umiejętnościami społecznymi i organizacyjnymi oraz wartości etyczne</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Języki i teksty 2) Informacja i komunikacja 3) Rozumowanie i rozwiązywanie problemów 4) Krytyczne myślenie i kreatywne myślenie 5) Relacje interpersonalne 6) Rozwój osobisty i autonomia 7) Dobrostan, zdrowie i środowisko 8) Wrażliwość / świadomość estetyczna i artystyczna 9) Wiedza naukowa, techniczna i technologiczna 10) Świadomość ciała i mistrzostwo <p>Każdy z obszarów jest scharakteryzowany i zoperacjonalizowany.</p> <p>Przykład opisu (Dobrostan, zdrowie i środowisko): Obszar kompetencji związany jest z promowaniem, kreowaniem i przekształcaniem jakości życia jednostki i społeczeństwa. Kompetencje dotyczące dobrego samopoczucia, zdrowia i środowiska oznaczają, że uczniowie potrafią:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przyjąć zachowania promujące zdrowie i dobre samopoczucie, szczególnie w odniesieniu do codziennych nawyków, jedzenia, ćwiczeń fizycznych, seksualności i ich relacji ze środowiskiem i społeczeństwem; • zrozumieć równowagę i słabości świata przyrody, przyjmując zachowania, które odpowiadają głównym globalnym wyzwaniom środowiskowym; • rozwijać świadomość i odpowiedzialność ekologiczną i społeczną, współpracując dla wspólnego dobra, mając na celu budowanie zrównoważonej przyszłości. <p>Przykładowe deskryptory operacyjne (Dobrostan, zdrowie i środowisko): Uczniowie są odpowiedzialni i świadomi, że ich działania i decyzje mają wpływ na ich zdrowie i samopoczucie oraz na środowisko. Biorą na siebie coraz większą odpowiedzialność za dbanie o siebie, innych i środowisko oraz aktywne angażowanie się w społeczeństwo. Dokonują wyborów, które przyczyniają się do bezpieczeństwa ich samych oraz społeczności, w których żyją. Są świadomi wagi budowania zrównoważonej przyszłości i angażują się w projekty aktywnego obywatelstwa.</p>

Źródło: www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/Projeto_Autonomia_e_Flexibilidade/students_profile_en.pdf, tłumaczenie własne

6. Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Każdy z omawianych krajów deklaruje w swoich dokumentach (ustawach, wytycznych, dekretach itp.) równy i powszechny dostęp do edukacji np. założeniem włoskiego systemu edukacji jest to, że edukacja na wszystkich poziomach musi być otwarta dla wszystkich: obywateli Włoch, a także nieletnich cudzoziemców z krajów UE i spoza UE. Oznacza to, że w każdym systemie są przewidziane różnorodne formy wsparcia dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SEN) określone w odpowiednich wytycznych np. w Nowej Zelandii wytyczne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi są zawarte w Podstawie programowej – i stanowią dodatkowy zestaw wytycznych – The New Zealand Curriculum for Learners with Special Needs (NZCLSN).

Czasem z myślą o takich dzieciach są opracowywane osobne podstawy programowe, jak ma to miejsce w Japonii. Główne różnice między podstawami programowymi dla dzieci SEN a podstawami programowymi dla dzieci z typowym rozwojem obejmują:

- Cele edukacyjne, które dla dzieci SEN są bardziej indywidualne i skupiają się na rozwoju umiejętności i kompetencji, które są istotne dla konkretnego dziecka.
- Treści programowe, które dla dzieci SEN są bardziej elastyczne i mogą obejmować szerszy zakres przedmiotów i aktywności, które są dostosowane do potrzeb dziecka.
- Wytyczne nauczania, które dla dzieci SEN kładą większy nacisk na indywidualne podejście do nauczania i zróżnicowane metody nauczania.
- Ocena, która dla dzieci SEN jest bardziej indywidualna i skupia się na postępach dziecka.

Albo przygotowane są programy edukacyjne z dostosowaną realizacją i dodatkową profesjonalną pomocą, jak ma to miejsce w Słowenii, gdzie dostępne są:

- Dostosowane programy edukacyjne wychowania i edukacji o równoważnym standardzie edukacyjnym,
- Dostosowane programy edukacyjne wychowania i edukacji o niższym standardzie edukacyjnym,
- Specjalny program wychowania i edukacji.

Najczęściej, edukacja uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi opiera się na zasadzie integracji – jest edukacją włączającą – i odbywa się w regularnych szkołach publicznych. Środki jakie są dostępne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami w szkołach ogólnodostępnych to najczęściej (tak, jak w Portugalii):

- wsparcie wyspecjalizowanych specjalistów (nauczycieli szkół specjalnych, doradców, specjalistów ds. mobilności, trenerów i tłumaczy języka migowego, terapeutów, psychologów)
- korzystanie ze specjalistycznego sprzętu i narzędzi (książki w alfabecie Braille'a, książki z powiększonymi znakami, urządzenia optyczne i słuchowe, dostosowane oprogramowanie)
- specjalne warunki oceniania (rodzaj testu, sposób wyrażania się uczniów, rozkład zajęć, miejsce i czas testu)

- zindywidualizowany program nauczania (poprzez zastąpienie, wprowadzenie, usunięcie celów, treści i zajęć).

Przykładowo w Luksemburgu celem jest uwzględnienie różnorodności każdego ucznia i dostosowanie szkoły do specjalnych potrzeb edukacyjnych. Znaczące inwestycje w personel i infrastrukturę umożliwiły zwiększenie opieki ambulatoryjnej nad uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w ich zwykłym środowisku edukacyjnym dzięki czemu mniej niż 1% uczniów w Luksemburgu kształci się w wyspecjalizowanych placówkach edukacyjnych, co wskazuje na wysoki wskaźnik włączenia społecznego. W szkołach podstawowych działają nauczyciele specjalizujący się w nauczaniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (I-EBS) oraz wspierający ich Asystenci uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (A-EBS), dla każdego dziecka indywidualnie przygotowany jest program wsparcia i dostosowania edukacji (oraz infrastruktury szkolnej) do potrzeb i możliwości dziecka uwzględniając zajęcia dodatkowe.

Dla dzieci, których specjalnych potrzeb nie można zaspokoić w szkołach powszechnych (i klasach integracyjnych) przewidziane są szkoły specjalne, ale często, jak w Hiszpanii, edukacja w nich ma charakter przejściowy i należy ją okresowo weryfikować, aby ułatwić im dostęp do systemu o większym stopniu włączania.

Jednym z wyzwań, z którymi mierzą się szkoły w dobie globalizacji jest edukacja dzieci dla których język nauczania nie jest językiem ojczystym. Dla takich dzieci są przewidziane zazwyczaj dodatkowe zajęcia z języka oficjalnego w danym kraju (np. Portugalia, Szwajcaria), kursy integracyjne (Dania) czy rozbudowane systemy wsparcia dla uczniów i ich rodziców (jak w Luksemburgu).

Wiele systemów edukacyjnych uwzględnia także potrzeby mniejszości, jak programy nauczania i wytyczne w Nowej Zelandii które, obejmują treści z różnych kultur, w tym kultur mniejszościowych obecnych w Nowej Zelandii. Uczniowie uczą się o historii, wartościach, językach i tradycjach różnych grup etnicznych. Język maoryski, jeden z oficjalnych języków Nowej Zelandii, jest obowiązkowym przedmiotem w szkołach podstawowych i średnich dla wszystkich uczniów. Szkoły w Nowej Zelandii zobowiązane są także do zapewnienia bezpiecznego i wspierającego środowiska dla uczniów LGBTQ+.

7. Zmiany w edukacji i edukacja do zmiany – podsumowanie

Systemy edukacji w omawianych krajach wiele łączy, wszystkie one wywodzą się z dziewiętnastowiecznego systemu pruskiego, jednak można łatwo znaleźć między nimi także wiele różnic. Jedną z nich jest zdecydowanie poziom autonomii, jaką dysponują szkoły. W niektórych krajach zarówno program jak i sposób jego realizacji, są odgórnie narzucone przez ministerstwo czy rząd oraz zapisane w stosownych ustawach, rozporządzeniach czy zarządzeniach, w innych poza ogólnymi wytycznymi, więcej swobody i decyzyjności przekazane zostało nauczycielom, dyrektorom czy władzom lokalnym. W tych pierwszych nauczyciel pełni rolę urzędnika realizującego zalecenia, w drugich jest on kreatorem procesu edukacyjnego.

Często powtarzanym przykładem nowoczesnego systemu edukacyjnego, którego mit jednak z roku na rok upada, jest system fiński. System ten oparty jest na zaufaniu i odpowiedzialności: cechuje się niskim stopniem zewnętrznej kontroli (np. w szkołach czy dotyczącym wyboru podręczników), jest bardzo duża lokalna autonomia, np. krajowa podstawa programowa zostawia bardzo duże pole do przygotowania lokalnych sylabusów i programów nauczania. Być może to powoduje, że dla wielu wciąż stanowi wzór do naśladowania.

Innym przykładem mogą być Włochy, w których nie tylko regiony mają dużą niezależność ale też szkoły dysponują dużą autonomią: ustalają programy nauczania, poszerzają ofertę edukacyjną, organizują nauczanie (czas szkolny i grupy uczniów). Co trzy lata szkoły opracowują własny trzyletni plan oferty edukacyjnej (Piano triennale dell'offerta formativa – PTOF). W Słowenii natomiast w szkole podstawowej wybór tekstów omawianych na lekcjach literackich należy do nauczycieli. Wskazano kryteria, które powinny być uwzględniane przy wyborze: jakość (ważne nagrody literackie w dziedzinie literatury młodzieżowej, „wiarygodne zawodowo” wykazy tekstów, np. listy rekomendacyjne zalecenia ośrodków zajmujących się literaturą młodzieżową i bibliotekarstwem, różnorodność (gatunkowa, problemowa, podejmowanie tematów związanych z rozwojem tożsamości osobistej oraz zdolności społecznych, kulturowych i międzykulturowych), stosowność (teksty dostosowane do poziomu umiejętności czytania uczniów), indywidualizacja (wybór tekstów w zależności od możliwości czytelnictwa dziewcząt i chłopców). Program nauczania nie zawiera sugerowanych tekstów, ale wskazuje autorów, z twórczością których uczniowie „powinni” się zapoznać. W pierwszym okresie kształcenia – dla ułatwienia indywidualizacji lekcji – wymienieni są autorzy na cały trzyletni okres, w kolejnych okresach dla każdej klasy.

W Austrii w 2017 roku miała miejsce reforma, (ustawa o reformie edukacji z 2017 r.), która zapewniła szkołom większą swobodę pedagogiczną, organizacyjną i personalną oraz znacznie rozszerzyła zakres działań szkół. Dzięki temu łatwiej jest dostosować ofertę edukacyjną do specyfiki regionu i koncepcji pedagogicznej danej lokalizacji szkoły, co nie jest bez znaczenia biorąc pod uwagę, jak szybko dzisiaj zmienia się świat. W związku z tym wiele krajów próbuje obecnie reformować swoje systemy edukacyjne i zapewnić im większą elastyczność umożliwiającą ciągłą ewolucję. Nawet uchodzące za tradycyjne i ciężko poddające się zmianom systemy francuski czy niemiecki próbują iść w stronę ewolucji.

W 2014 roku Estonia przyjęła Strategię Uczenia się przez Całe Życie 2020, która miała na celu ukierunkowanie reform edukacyjnych w obszarze edukacji przedszkolnej, podstawowej, średniej, wyższej oraz kształcenia dorosłych. Strategia kładła nacisk na rozwijanie umiejętności uczenia się i kreatywności; kształcenie kompetentnych i zmotywowanych nauczycieli oraz liderów szkół; tworzenie ofert uczenia się przez całe życie dostosowanych do potrzeb rynku pracy; a także zapewnienie cyfrowego charakteru edukacji i równych szans na udział w uczeniu się przez całe życie. Na następny okres została przyjęta nowa strategia edukacyjna na lata 2021-2035, która stanowi część większego planu narodowego znanego jako Estonia 2035: Plan na rzecz Mądrej i Aktywnej Estonii, koncentrujący się na szerokich celach, takich jak zdrowie obywateli, gotowość na zmiany oraz budowanie pozytywnych relacji ze środowiskiem.

Reforma curriculum trwa obecnie w Grecji, Holandii, Słowacji (w oparciu o nową reformę programową przeprowadzono eksperymentalną weryfikację nowego państwowego programu edukacyjnego dla szkół podstawowych, który będzie obowiązkowy od roku

szkolnego 2026/2027), Irlandii, Hiszpanii czy Luksemburgu. W tym ostatnim w 2022 roku została podpisana umowa koalicyjna 2023 – 2028 "Ambicje na rzecz silnej i sprawiedliwej edukacji", w której zostały sformułowane cele wzmocnienia edukacji na najbliższe 5 lat. W dokumencie tym zostały sformułowane cele zmian, ale też konkretne działania, jakie zostaną podjęte do ich realizacji. Większość zmian jest najpierw wprowadzana pilotażowo, pilotaże te są poddawane ewaluacji i naukowej ocenie i później rozszerzane na kolejne placówki a następnie upowszechniane i wdrażane jako obowiązujące. Także Portugalia jest w trakcie rewizji swojego modelu kompetencji absolwenta.

W Czechach dopiero co (od 2 kwietnia 2024 r. do 31 maja 2024 r.) zakończyły się konsultacje społeczne propozycji zmian w ramowych programach edukacyjnych dla edukacji przedszkolnej i podstawowej, których propozycje wypracowano w odpowiedzi na Strategię Polityki Edukacyjnej Republiki Czeskiej do roku 2030+ oraz Główne kierunki przeglądu Ramowego Programu Edukacyjnego dla edukacji podstawowej. Głównym celem czeskiego systemu edukacji ma być to, o czym mówił już w siedemnastym wieku Jan Ámos Komenský: przygotowanie do uczenia się przez całe życie

W związku z zachodzącymi na niespotykaną dotąd skalę zmianami technologicznymi, którym towarzyszą zmiany społeczne, ekonomiczne i środowiskowe także systemy edukacyjne, mimo że dotąd mniej podatne na przekształcenia, muszą ulegać zmianom i dostosowywać się do współczesnego świata. Decydenci w poszczególnych krajach i nauczyciele w szkołach stoją w obliczu dylematów i konieczności kompromisu pomiędzy tradycją a nowoczesnością, ramami programowymi opartymi o kompetencje lub wiedzę, standaryzacją a indywidualizacją procesu kształcenia. Zmiany w programach kształcenia najczęściej dotyczą:

- 1) cyfryzacji edukacji – wdrażania cyfrowych elementów programu nauczania, materiałów online, narzędzi, depozytów, sprzętu, oprogramowania i innych aplikacji;
- 2) personalizowania i indywidualizacji doświadczenia edukacyjnego – dostosowywania programów nauczania do indywidualnych potrzeb, umiejętności i zainteresowań uczniów zapewniając często możliwość uczenia się w dowolnym miejscu i czasie
- 3) uwzględniania treści międzyprzedmiotowych i tworzenia programów nauczania opartych na kompetencjach, aby umożliwić uczniom łączenie wiedzy w sposób bardziej holistyczny,
- 4) uelastyczniania programów nauczania pozwalając tym samym szkołom, nauczycielom i władzom lokalnym dostosowywać, wdrażać lub modyfikować program nauczania, zapewniając swobodę w tworzeniu treści edukacyjnych, celów, metod nauczania i ocen.

Podjmując decyzje o kierunku zmian należy nie tylko uwzględnić trendy, doświadczenia innych krajów, przedstawione w niniejszym opracowaniu, ale także uwzględniać specyficzne dla danego kraju tradycje i cechy poszczególnych systemów edukacyjnych.

Informacje szczegółowe dla poszczególnych krajów

1. Australia

Edukacja w Australii obejmuje sektory wczesnej edukacji (przedszkola) i edukacji podstawowej (szkoły podstawowe), a następnie szkolnictwo średnie (licea), szkolnictwo wyższe (uniwersytety, kolegia TAFE oraz placówki kształcenia i szkolenia zawodowego) oraz kształcenie dorosłych (określane do edukacji dorosłych i społeczności lub ACE). Regulowanie i finansowanie edukacji leży przede wszystkim w gestii stanów i terytoriów, jednakże rząd australijski odgrywa również rolę finansową.

Edukacja w Australii jest obowiązkowa dla dzieci w wieku od czterech, pięciu lub sześciu lat do piętnastu, szesnastu lub siedemnastu lat, w zależności od stanu lub terytorium i daty urodzenia.

W szkołach podstawowych i średnich w szkołach rządowych kształcą się około 60 procent australijskich uczniów, z czego około 40 procent w szkołach nierządowych.

Każdy rząd stanowy zarządza systemem szkolnym w swoim stanie i zapewnia fundusze swoim szkołom. W każdym stanie istnieją szkoły publiczne i prywatne. Program nauczania nauczany w każdym stanie lub szkole może się różnić, ale obszary nauczania są takie same we wszystkich.

Obowiązek szkolny

Szkolnictwo w Australii – podobnie jak w wielu krajach europejskich – pozostaje pod nadzorem państwa. Za organizację edukacji i regulacje, którymi objęte są szkoły, odpowiadają władze regionalne lub centralne. Przygotowaniem planu nauczania, organizacją procesu szkolenia, a także regulacjami dotyczącymi szkół prywatnych i innymi kwestiami związanymi ze szkolnictwem zajmuje się Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury.

Obowiązkiem szkolnym objęte są dzieci w wieku od 6 do 16 lat. Pierwsze 6-7 lat spędzają w szkole podstawowej. Przyjęta podstawa programowa obejmuje takie przedmioty jak język angielski, nauki ścisłe, humanistyczne i społeczne, technologie, sztuka, matematyka i języki obce. Uczniowie nabywają i doskonalą umiejętności pisania, liczenia i czytania, a także uczą się korzystania z technologii cyfrowych. Nauczyciele starają się wykształcić w młodych ludziach kreatywne, krytyczne myślenie, a także wspierają ich w rozwoju zdolności społecznych i osobistych. Dla australijskiego systemu edukacji niezwykle ważne jest to, by uczniowie rozumieli różnice międzykulturowe i etniczne.

Po ukończeniu szkoły podstawowej młodzi ludzie spędzają 3-4 lata w szkole średniej pierwszego stopnia, a kolejne 2 – w szkole średniej drugiego stopnia. Podstawa

programowa obejmuje nie tylko matematykę, języki obce i nauki ścisłe, ale także historię, geografię, sztukę, wiedzę o społeczeństwie, ekonomie i biznes. Uczniowie poznają też technologie komunikacyjne i informacyjne, a także biorą udział w zajęciach dotyczących zdrowia i wychowania fizycznego.

Po ukończeniu szkoły średniej drugiego stopnia uczniowie podchodzą do egzaminu. Następnie mogą kontynuować edukację na uczelni wyższej, wybrać kursy zawodowe lub rozpocząć pracę.

Edukacja przedszkolna

Cały system edukacji w Australii, jest systemem płatny. Począwszy od przedszkola, którego koszt tygodniowy wynosi 200 dol. Aus. do płatnych studiów, których opłata roczna może wynosić 60 tys. dolarów aus. rocznie. Dzienny koszt pobytu dziecka w przedszkolu to koszt nawet 200,00 dolarów australijskich w zależności od miejsca/ lokalizacji przedszkola i stanów. Waha się od różnych lokalizacji od 100,00 do 200,00 dolarów australijskich. Najbardziej znanym typem opieki jest daycare lub child care centre. Są to centra opieki całodziennej. Placówki otwarte są między 6.00 a 19.00. Żłobek i przedszkole znajduje się zazwyczaj w tym samym budynku. Dzieci podzielone są na grupy wiekowe.

Przykładowe grupy:

- Nursery – maluszki, często przyjmowane od 6 tygodnia
- Toddlers
- Prekindergarten
- Kindergarten

Dzieci przechodzą do kolejnych grup z osiągnięciem określonego wieku. Wychowawca zostaje w tej samej sali i nie przemieszcza się z dziećmi.

Przykład: 5 miesięczny maluch zaczyna w grupie nursery. Gdy skończy 15 miesięcy przechodzi do grupy toddlers. Opiekę nad dzieckiem zaczyna sprawować nowy wychowawca.

W niektórych placówkach znajduje się również preschool, czyli odpowiednik tzw. „zerówki”. Inne rodzaje opieki w Australii to family care day, czyli przedszkole domowe. Osoba spełniająca wymagania, w tym odpowiednie wykształcenie, może sprawować opiekę nad określoną ilością dzieci w domu.

Program nauczania

Nauczanie dzieci od urodzenia do 5 lat jest oparte na **Belonging, Being & Becoming – The Early Years Learning Framework for Australia**.

Program jest częścią National Quality Framework, na które składa się 7 obszarów jakości opieki. Przedszkola są oceniane z realizacji poniższych wymagań (quality areas) w zakresie:

- Educational program and practice – program nauczania i jego realizacja
- Children’s health and safety – Zdrowie i bezpieczeństwo
- Physical environment – środowisko
- Staffing arrangements – ustalenia dotyczące opiekunów

- Relationships with children – relacje z dziećmi
- Collaborative partnerships with families and communities – współpraca z rodzinami i społeczeństwem
- Program nauczania wywieszony na ścianie w przedszkolnym korytarzu

Wychowawcy opisują, co dzieci robiły w ciągu dnia (tzw. learning story). Te sprawozdania dostępne są w formie papierowej w sali dziecka lub elektronicznej. Rodzice dostają sprawozdania przez email lub aplikację na telefonie, np. Story Park.

Każde dziecko posiada swój 'learning journal', czyli zeszyt z opisem ich przedszkolnej wędrówki. Zeszyty zawierają zdjęcia, malunki oraz relacje z nauki i pobytu w przedszkolu.

Dotacja na opiekę nad dzieckiem

Rząd australijski, za pośrednictwem Departamentu Edukacji i Usług Australii, zarządza dotacją na opiekę nad dziećmi (CCS). CCS jest zazwyczaj wypłacany świadczeniodawcom, którzy przekazują go rodzinom w ramach obniżki opłaty. Dostawcy muszą zostać zatwierdzeni przez departament, aby otrzymywać CCS.

Departament jest również odpowiedzialny za ustawodawstwo stanowiące podstawę CCS. To ustawodawstwo nosi nazwę ustawy o pomocy rodzinie (FAL). Wszyscy dostawcy otrzymujący CCS muszą przestrzegać zasad FAL. Departament monitoruje przestrzeganie przez dostawców FAL.

Australia zapewnia usługi pierwszej linii, dzięki którym rodziny mogą otrzymać CCS, pełne informacje na temat CCS: <https://www.education.gov.au/early-childhood/child-care-subsidy>

Porozumienie w sprawie reformy przedszkoli

Rząd Australii oraz wszystkie stany i terytoria zgodziły się na Porozumienie w sprawie reformy przedszkoli. Jest to czteroletnie porozumienie w sprawie reformy krajowej o wartości 2 miliardów dolarów.

Porozumienie ma na celu:

- wzmocnić ofertę przedszkola
- lepsze przygotowanie dzieci do pierwszego roku nauki w szkole.

Umowa obowiązuje od 2022 do 2025 roku. Obejmuje opracowanie Miernika Efektów Przedszkolnych dla nauczycieli i wychowawców.

(<https://www.education.gov.au/early-childhood/preschool/preschool-outcomes-measure>)

O porozumieniu

Porozumienie w sprawie reformy przedszkoli blokuje finansowanie przedszkoli przez rząd Australii do końca 2025 r. Zobowiązuje także wszystkie rządy do realizacji programu reform opartych na współpracy. Celem programu reform jest poprawa udziału dzieci w wieku przedszkolnym i poprawa jego wyników. Porozumienie zostało ogłoszone w ramach budżetu na lata 2021–22.

Zgodnie z umową rząd Australii oraz wszystkie stany i terytoria współpracują nad wprowadzeniem trzech ważnych reform mających na celu:

- zwiększyć kapitał finansowania
- poprawić uczestnictwo w przedszkolu
- poprawić wyniki dzieci.

Aby wesprzeć te reformy, rząd australijski wyda dodatkowe 28,7 miliona dolarów na:

- poprawić jakość i przejrzystość danych przedszkolnych dostępnych na szczeblu krajowym
- opracować nowe Ramy Efektywności Przedszkola.

Finansowanie rządu australijskiego

Zgodnie z umową rząd australijski będzie w dalszym ciągu zapewniał stanom i terytoriom datki na każde dziecko. W 2023 roku będzie to około 1378 dolarów.

Dofinansowanie to wspiera realizację 15 godzin zajęć przedszkolnych tygodniowo – 600 godzin rocznie – dla wszystkich dzieci w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole.

Na mocy poprzednich umów stany i terytoria mogły wykorzystać fundusze w celu wspierania powszechnego dostępu.

Zgodnie z nową umową stany i terytoria muszą przekazać darowiznę rządowi australijskiego przypadającą na każde dziecko na rzecz dzieci w placówkach, do których uczęszczają.

Reforma ta miała na celu zapewnienie większej równości w finansowaniu rodzin i dzieci w całej Australii.

Poprawa frekwencji i wyników

Zgodnie z umową rząd Australii oraz stany i terytoria będą realizować ambitny program reform. Ich celem jest podniesienie frekwencji i wyników w przedszkolu, aby zmaksymalizować korzyści płynące z przedszkola.

Frekwencja

Od 2024 r. rząd Australii będzie współpracował ze stanami i terytoriami w celu ustalenia nowych, specyficznych dla stanu celów dotyczących liczby dzieci w wieku przedszkolnym.

Wyniki

Rząd Australii współpracuje ze stanami i terytoriami w celu opracowania, przetestowania i oceny Miary wyników w wieku przedszkolnym.

(<https://www.education.gov.au/early-childhood/preschool/preschool-outcomes-measure>)

System edukacji

System edukacji w Australii jest podzielony na trzy poziomy:

- Edukacja przedszkolna: Dzieci w wieku od 3 do 5 lat mogą uczęszczać do przedszkola lub żłobka.

- Edukacja podstawowa: Dzieci w wieku od 6 do 12 lat uczęszczają do szkoły podstawowej.
- Edukacja średnia: Uczniowie w wieku od 13 do 17 lat uczęszczają do szkoły średniej.

Edukacja przedszkolna

Edukacja przedszkolna jest opcjonalna, ale jest powszechnie dostępna w Australii. Dzieci w wieku od 3 do 5 lat mogą uczęszczać do przedszkola lub żłobka. Przedszkola i żłobki oferują różnorodne programy edukacyjne, które mają na celu przygotowanie dzieci do szkoły podstawowej.

Edukacja podstawowa

Edukacja podstawowa jest obowiązkowa dla wszystkich dzieci w wieku od 6 do 12 lat. Dzieci uczęszczają do szkoły podstawowej przez sześć lat. Szkoły podstawowe w Australii są podzielone na trzy etapy:

- Etap podstawowy 1 (Years 1-3): Dzieci w wieku od 6 do 8 lat uczą się podstawowych umiejętności czytania, pisania i liczenia.
- Etap podstawowy 2 (Years 4-6): Dzieci w wieku od 9 do 11 lat kontynuują naukę podstawowych umiejętności i zaczynają uczyć się bardziej złożonych tematów.
- Etap podstawowy 3 (Years 7-8): Dzieci w wieku od 12 do 13 lat przygotowują się do szkoły średniej.

Edukacja średnia

Edukacja średnia jest obowiązkowa dla wszystkich uczniów w wieku od 13 do 17 lat. Uczniowie uczęszczają do szkoły średniej przez cztery lata. Szkoły średnie w Australii są podzielone na dwa etapy:

- Etap średni 1 (Years 9-10): Uczniowie w wieku od 13 do 15 lat kontynuują naukę podstawowych umiejętności i zaczynają uczyć się bardziej złożonych tematów.
- Etap średni 2 (Years 11-12): Uczniowie w wieku od 16 do 17 lat przygotowują się do egzaminów końcowych z przedmiotów obowiązkowych i wybieranych.

Egzaminy końcowe

W Australii istnieje system egzaminów końcowych, które umożliwiają uczniom uzyskanie świadectwa maturalnego. Egzaminy końcowe są przeprowadzane w zakresie przedmiotów obowiązkowych, takich jak język angielski, matematyka i nauki ścisłe. Uczniowie mogą również zdawać egzaminy z przedmiotów wybieranych, takich jak historia, sztuka i języki obce.

Uczelnie wyższe

W Australii istnieje wiele uczelni wyższych, które oferują studia licencjackie, magisterskie i doktoranckie. Uczelnie wyższe w Australii są podzielone na dwa typy:

- Uniwersytety: Uniwersytety oferują szeroki zakres programów studiów, w tym nauki ścisłe, humanistyczne, społeczne i biznesowe.

- College'y uniwersyteckie: College'y uniwersyteckie oferują bardziej specjalistyczne programy studiów, takie jak medycyna, prawo i inżynieria.

Koszt nauki

Koszt nauki w Australii zależy od typu szkoły i poziomu studiów. Ogólnie rzecz biorąc, koszt nauki na uczelni publicznej jest niższy niż na uczelni prywatnej, wynosi od kilku tysięcy dolarów rocznie do 60 tys.

Stypendia i dotacje

W Australii istnieje wiele możliwości uzyskania stypendiów i dotacji na studia. Stypendia i dotacje są przyznawane na podstawie wyników w nauce, potrzeb finansowych i innych czynników.

Egzaminy

W Australii funkcjonuje Narodowy Program Oceny, który jest realizowany pod nadzorem Rady Ministrów Edukacji (dawniej Rady ds. Edukacji) i obejmuje szereg krajowych i międzynarodowych testów szkolnych, przeprowadzanych w celu umożliwienia rządowi, władzom oświatowym, szkołom i społeczności określenie, czy młodzi Australijczycy osiągają istotne wyniki w nauce. Monitoring osiągnięć w ramach programu przeprowadzany jest przez ACARA we współpracy z organami zarządzającymi testami i obejmuje:

- Narodowy Program Oceny (National Assessment Program) – Umiejętności Czytania i Matematyki (NAPLAN)
- NAP przeprowadzony na próbie – wiedza o społeczeństwie i obywatelstwie (NAP-CC)
- NAP przeprowadzony na próbie – znajomość nauk ścisłych (NAP-SL)
- NAP przeprowadzony na próbie – znajomość technologii informacyjno-komunikacyjnych (NAP-ICTL)
- Opcjonalne testy NAP przeprowadzane na wybranej próbie z różnych dziedzin.

NAPLAN to jedyny krajowy egzamin, do którego przystępują wszystkie australijskie dzieci i który dostarcza porównywalnych danych o wynikach uczniów w zakresie umiejętności czytania i pisanie oraz liczenia na szczeblu krajowym. Zapewnia, że w całym kraju istnieją spójne i dobrze rozumiane miary osiągnięć uczniów.

Testy liczenia NAPLAN mierzą osiągnięcia uczniów w zakresie liczenia, w tym wiedzę matematyczną, umiejętności i zrozumienie, zgodnie z australijskim programem nauczania: Matematyka. Testy liczenia oceniają obszary biegłości w zakresie rozumienia, płynności, rozwiązywania problemów i rozumowania w trzech obszarach matematyki: liczbie i algebrze, pomiarze i geometrii oraz statystyce i prawdopodobieństwie.

Testy liczenia obejmują pytania wielokrotnego wyboru, wprowadzanie tekstu i pytania zaawansowane technologicznie, takie jak przeciąganie i upuszczanie oraz gorący tekst. Publiczna strona demonstracyjna pokazuje rodzaje elementów, które mogą pojawić się w teście z liczenia, a także funkcje ułatwień dostępu, do których uczniowie regularnie mają dostęp. Testy dla klas 7 i 9. Testy z liczenia dla klas 7. i 9. składają się z 2 części. Istnieje

krótka część nie zawierająca kalkulatora, w której uczniowie muszą wykazać się umiejętnościami obliczeń arytmetycznych. W pozostałej części egzaminu dozwolone jest korzystanie z kalkulatorów, nawet jeśli nie są one konieczne do udzielenia odpowiedzi na pytania.

Konwencje testów językowych oceniają pisownię, gramatykę i interpunkcję. Wiedza i umiejętności w zakresie umiejętności czytania i pisania są niezbędne do skutecznej komunikacji we wszystkich obszarach uczenia się. Jednakże narzędzia językowe, w tym konwencje językowe, są wyraźnie opracowane w obszarze nauki języka angielskiego. Dlatego treści oceniane w konwencjach testów językowych są dostosowane do australijskiego programu nauczania: angielski.

Konwencje testów językowych skupiają się na użyciu i znajomości pisanego standardowego australijskiego języka angielskiego. Umiejętności te są niezbędne do rozwoju czytania i pisania. Treść testów uzupełnia testy pisemne, podczas których pisownia, gramatyka i interpunkcja są wyraźnie oceniane w kontekście. Jednak zrozumienie przez uczniów konwencji językowych jest również niezbędne do czytania. Testy obejmują pytania wielokrotnego wyboru, wprowadzanie tekstu oraz pytania zaawansowane technologicznie, takie jak przeciąganie i upuszczanie oraz gorący tekst. Publiczna witryna demonstracyjna zawiera szereg typów elementów oraz funkcje ułatwień dostępu dla uczniów z niepełnosprawnościami.

Australijski program nauczania: Angielski wymaga od uczniów nauki różnych form pisania. Trzy główne nauczone typy tekstów (wcześniej zwane gatunkami) to pisanie wyobraźniowe (w tym pisanie narracyjne), pisanie informacyjne i pisanie perswazyjne. Podczas testu pisemnego wszyscy uczniowie otrzymują ten sam rodzaj tekstu lub gatunek zadania pisemnego, niezależnie od tego, czy są uczniami klasy 3 rozwiązującymi test w wersji papierowej, czy uczniami klas 5, 7 lub 9 rozwiązującymi test online.

Podczas testu pisemnego uczniowie otrzymują „bodziec do pisania” (zwany także „podpowiedź” – pomysł lub temat) i proszeni są o napisanie odpowiedzi określonym typem tekstu. W zależności od dnia egzaminu i poziomu roku szkolnego stosowane są różne podpowiedzi. Te podpowiedzi do pisania dotyczą pełnego zakresu możliwości uczniów, jakich oczekuje się od uczniów klas 3–9.

Stosowanie wielu podpowiedzi nie powinno mieć wpływu na sposób, w jaki nauczyciele przygotowują swoich uczniów do testu pisemnego NAPLAN. Rodzaj tekstu – który może mieć charakter narracyjny lub perswazyjny – jest ujawniany w dniu oceny. Nie ma możliwości wyboru typu tekstu.

Ocena zadania pisemnego. Prace uczniów oceniają asesory, którzy przeszli intensywne szkolenie w zakresie stosowania rubryki oceniania (przewodnika), która składa się z 10 kryteriów. Organy odpowiedzialne za administrowanie testami w każdym stanie i na każdym terytorium są odpowiedzialne za ocenianie testów pisemnych w ramach swoich jurysdykcji. Wszyscy w całej Australii stosują te same kryteria oceniania, przechodzą takie same szkolenia i podlegają tym samym środkom zapewnienia jakości.

W obszarze nauki języka angielskiego objętym australijskim programem nauczania uczniowie rozwijają umiejętności językowe i umiejętność czytania i pisania, a następnie wykorzystują je w pełnym zakresie obszarów nauczania. Testy czytania NAPLAN mierzą

poziom umiejętności czytania i pisania w całym obszarze nauki języka angielskiego zgodnie z australijskim programem nauczania: angielski.

Testy te skupiają się na czytaniu pisanego języka angielskiego. Znajomość i interpretacja konwencji językowych w kontekście są również ważną częścią czytania i są wykorzystywane w wielu pytaniach związanych z czytaniem.

W ramach testów uczniowie otrzymują szereg tekstów ilustrujących różne style pisania. Uczniowie czytają teksty i odpowiadają na pytania z nimi związane. Testy zawierają pytania wielokrotnego wyboru i zaawansowane technologicznie pytania, takie jak przeciąganie i upuszczanie oraz gorący tekst. Publiczna witryna demonstracyjna przedstawia całą gamę typów elementów wraz z funkcjami ułatwień dostępu dostępnymi dla uczniów niepełnosprawnych.

Zwykle w miarę poprawy umiejętności czytania ze zrozumieniem uczniowie są w stanie zajmować się bardziej złożonymi tekstami. Ponieważ zakres poziomów umiejętności czytania jest bardzo szeroki na każdym poziomie roku szkolnego, dostępne są teksty od krótkich i prostych po dłuższe i bardziej złożone. Złożoność tekstów, które widzi uczeń, zależy od ścieżki, którą przejdzie przez dostosowany projekt testu.

Szkoły odgrywają kluczową rolę w zapewnianiu sprawnego przebiegu testów NAPLAN. Co roku ACARA i władze odpowiedzialne za administrowanie testami (TAA) w każdym stanie i na każdym terytorium dostarczają szkołom informacji i wsparcia, aby upewnić się, że rozumieją, co jest wymagane do wspierania administrowania testami NAPLAN.

Od 2023 r. wyniki NAPLAN są raportowane w oparciu o standardy biegłości z 4 poziomami osiągnięć, aby zapewnić nauczycielom, rodzicom i opiekunom jaśniejsze informacje o wynikach uczniów. Więcej informacji znajdziesz w Wyniki i raporty .

Administracja NAPLANEM

„Krajowe protokoły NAPLAN dotyczące administrowania testami” to przewodnik wysokiego szczebla dotyczący administrowania testami NAPLAN. Protokoły są opracowywane przez ACARA wraz z przedstawicielami stanu, terytorium i organizacji pozarządowych i zapewniają spójny proces administrowania testami w całym kraju. Dalsze szczegóły są dostępne w Krajowych protokołach administrowania testami .

Wytyczne dotyczące zarządzania incydentami związanymi z testami w szkołach zawierają instrukcje dla szkół i dotyczą kroków, jakie należy podjąć, jeśli w ich szkole dojdzie do naruszenia zasad testów.

Wytyczne dotyczące zarządzania uczestnictwem uczniów, w tym informacje o tym, którzy uczniowie kwalifikują się do zwolnienia z NAPLAN, jak zarządzać wycofaniami i zapewniać uczestnictwo uczniów nieobecnych w szkole w terminach testów, są dostępne na stronie.

Dostosowania dla uczniów z niepełnosprawnościami

Informacje na temat dostępnych dostosowań dla uczniów z niepełnosprawnościami, w tym przykładowe scenariusze, znajdują się w części Dostępność . Dalsze informacje można znaleźć w sekcji 6 protokołów oraz w często zadawanych pytaniach .

Broszury dla rodziców/opiekunów i społeczności

ACARA wydaje „broszurę informacyjną NAPLAN dla rodziców i opiekunów”, którą szkoły mogą udostępniać członkom swojej społeczności lokalnej. Zawiera najważniejsze informacje, które rodzice/opiekunowie powinni wiedzieć o NAPLAN, w tym daty testów NAPLAN.

- Broszura informacyjna NAPLAN dla rodziców i opiekunów (PDF 108 KB)
- Broszura informacyjna NAPLAN dla rodziców i opiekunów – Simple English (PDF 1 MB)

Materiały pomocnicze i porady udzielane przez władze odpowiedzialne za administrowanie testami (TAA)

„Podręcznik NAPLAN dla dyrektorów i koordynatorów NAPLAN” jest dostarczany szkołom na początku każdego roku przez odpowiedni organ administrujący testami (TAA). Podręcznik zawiera najważniejsze wyciągi z protokołów, a także informacje uzupełniające mające zastosowanie do każdej jurysdykcji. Dyrektorzy mają obowiązek dopilnować, aby cały odpowiedni personel w ich szkole zapoznał się z postanowieniami podręcznika dotyczącymi testowania, w tym kodeksem postępowania.

Podczas gdy TAA ponoszą odpowiedzialność za wdrażanie i administrowanie testami NAPLAN w obrębie swoich jurysdykcji, dyrektorzy szkół ponoszą ostateczną odpowiedzialność w swoich szkołach za zapewnienie prawidłowego przeprowadzania testów.

Podstawa edukacji

Przegląd australijskiego programu nauczania

W dniu 12 czerwca 2020 r. rozpoczął się przegląd australijskiego programu nauczania, który miał na celu:

- Udoskonalić i zmniejszyć ilość treści we wszystkich ośmiu kluczowych obszarach nauki
- Odzwierciedlić cele Deklaracji edukacyjnej Alice Springs (Mparntwe)

Uruchomiono nową stronę internetową australijskiego programu nauczania, na której znajduje się zaktualizowany i zatwierdzony australijski program nauczania w wersji 9.0. Specjalnie zbudowana strona internetowa v9.australiancurriculum.edu.au została zaprojektowana z udziałem nauczycieli dla nauczycieli i jest jedną z niewielu na świecie, która dokonała digitalizacji programu nauczania.

Zatwierdzenie australijskiego programu nauczania w wersji 9.0 nastąpiło po przeglądzie przeprowadzonym w roku 2020/2021. ACARA współpracowała z kluczowymi interesariuszami i grupami z branży edukacyjnej, aby zdefiniować podejście i zakres przeglądu. Praca ta znalazła zastosowanie w Regulaminie.

Przegląd był również wspierany przez program badawczy, w ramach którego porównano australijski program nauczania z programami nauczania w Singapurze, Finlandii, Kolumbii Brytyjskiej i Nowej Zelandii, a w ramach naszego corocznego procesu monitorowania uzyskaliśmy informacje zwrotne od jurysdykcji stanowych i terytorialnych.

ACARA stwierdziła, że australijski program nauczania (wersja 8.4) jest spójny z niektórymi z najlepszych programów nauczania na świecie i jest dobrze oceniany przez nauczycieli w całym kraju, wymaga jednak udoskonalenia, aktualizacji i uporządkowania, aby lepiej wspierać nauczycieli.

Australijski Urząd ds. Programu Nauczania, Oceny i Raportowania (ACARA) to niezależny organ ustawowy, którego wizją jest inspirowanie do poprawy procesu uczenia się wszystkich młodych Australijczyków poprzez światowej klasy program nauczania, ocenianie i raportowanie.

Konsultacje publiczne

ACARA przeprowadziła 10-tygodniowy proces konsultacji społecznych od kwietnia do lipca 2021 r. Był to pierwszy raz, kiedy społeczeństwo miało możliwość przeglądu i skomentowania całości programu nauczania.

Przy finalizacji programu nauczania wzięto pod uwagę opinie otrzymane od rodziców, nauczycieli, uczniów i dyrektorów, a także jurysdykcji, nauczycieli akademickich, stowarzyszeń przedmiotowych i ogółu społeczeństwa.

Ponadto nauczyciele szkół podstawowych i eksperci dokonali przeglądu treści nauczania w klasach podstawowych, a 47 ochotniczych szkół podstawowych i ich nauczyciele przetestowali konsultacyjny projekt programu nauczania dla szkół podstawowych w ramach projektu intensywnego zaangażowania szkół podstawowych.

W ramach procesu przeglądu ACARA zaangażowała Instytut Badań Nauk Społecznych na Uniwersytecie w Queensland do niezależnej analizy danych jakościowych i ilościowych zebranych za pośrednictwem trzech kanałów informacji zwrotnej; ankiety internetowe, zgłoszenia e-mailowe i odpowiedzi jurysdykcyjne.

Zaktualizowany program nauczania w wersji 9.0 jest dostępny na nowej stronie internetowej Australian Curriculum w wersji 9.0.

Australijski program nauczania – wersja 9.0

Program australijski ma na celu pomóc wszystkim młodym Australijczykom odnieść sukces w nauce, stać się pewnymi siebie i kreatywnymi osobami oraz aktywnymi i świadomymi obywatelami. Australijski program nauczania, przedstawiany jako rozwojowa sekwencja uczenia się, opisuje nauczycielom, rodzicom, uczniom i innym osobom w szerszej społeczności, czego należy uczyć i jakiej jakości uczenia się oczekuje się od młodych ludzi w miarę przechodzenia przez szkołę.

Australijski program nauczania zapewnia każdemu uczniowi dostęp do treści programowych o tym samym wysokim standardzie, niezależnie od tego, gdzie mieszka. Odzwierciedla priorytety i oczekiwania, jakie mamy wobec młodych ludzi i został zatwierdzony po szeroko zakrojonym przeglądzie.

Australijski program nauczania obejmuje:

- osiem kluczowych obszarów nauczania — angielski, matematyka, nauki ścisłe, nauki humanistyczne i społeczne, zdrowie i wychowanie fizyczne, języki, technologie i sztuka

- siedem ogólnych umiejętności — umiejętność czytania i pisanie, umiejętność liczenia, umiejętność korzystania z technologii cyfrowych, krytyczne i twórcze myślenie, zdolności osobiste i społeczne, zrozumienie międzykulturowe i zrozumienie etyczne
- trzy priorytety międzyprzedmiotowe — zrównoważony rozwój, zaangażowanie Azji i Australii w Azję oraz historia i kultura Aborygenów i mieszkańców wysp w Cieśninie Torresa.

Australijski program nauczania w wersji 9.0 jest łatwiejszy w obsłudze dla nauczycieli i jasno określa podstawowe treści, których powinny uczyć się dzieci. Nowa witryna internetowa zawiera kluczowe funkcje poprawiające zdolność nauczycieli do wizualizacji i eksplorowania programu nauczania. Mogą przeglądać wiele obszarów nauki obok siebie i sprawdzać zgodność standardów osiągnięć z opisami treści. Dostępny jest wbudowany słownik z wbudowanymi definicjami, a stronę internetową zaprojektowano tak, aby nauczyciele mogli wyraźnie zobaczyć powiązania pomiędzy trzema wymiarami programu nauczania – obszarami nauczania, ogólnymi możliwościami i priorytetami międzyprzedmiotowymi.

Nauczyciele mogą łatwo uzyskać dostęp do wszystkich obszarów programu nauczania za pomocą narzędzia selektora, a strona internetowa zawiera porady dotyczące planowania i wdrażania, odkrywania różnych wymiarów oraz dostępu do różnych zasobów.

Jest to wynik australijskiego przeglądu programów nauczania na lata 2020–2021. Przegląd obejmował szeroko zakrojony proces konsultacji, który zapewnił, że program nauczania odzwierciedla bazę dowodową i wielość poglądów wyrażanych przez nauczycieli, władze oświatowe i społeczność.

Po raz pierwszy od czasu jego powstania w 2010 roku cały program nauczania został udostępniony do publicznego wglądu. Zaktualizowany program jest teraz dostępny na nowej stronie internetowej Australian Curriculum. Zostanie wdrożony przez stany i terytoria zgodnie z ich własnymi harmonogramami, a ACARA pozyska i opracuje szereg próbek pracy, ilustracji przedstawiających praktykę i inne zasoby dla nauczycieli.

Za realizację australijskiego programu nauczania odpowiadają stanowe, terytorialne i pozarządowe władze oświatowe. Obejmuje to decyzje dotyczące:

- Ramy czasowe
- Praktyki w klasie
- Uzupełnianie zasobów.

Wersja 9.0 australijskiego programu nauczania została zatwierdzona przez ministrów edukacji 1 kwietnia 2022 r. Szkoły będą wdrażać nową podstawę programową (wersja 9.0) od 2023 roku według własnych harmonogramów. Wersja 8.4 będzie nadal dostępna do czasu pełnego przejścia szkół na nowy program nauczania.

Kalendarium australijskiego programu nauczania

Z biegiem lat do australijskiego programu nauczania (F-10) stopniowo dodawano nowe obszary i przedmioty nauczania.

2008 – Wszystkie rządy zgodziły się na krajowy program nauczania

2010 – Australijski program nauczania wydany z językiem angielskim, matematyką, nauką i historią do klasy 10 (wersja 1.0)

2011 – 2012 – Zaktualizowano przedmioty z języka angielskiego, matematyki, nauk ścisłych i historii (wersje 2.0 i 3.0)

2012 – Dodanie programu nauczania w szkołach średnich (klasy 11–12) w tych czterech obszarach tematycznych (wersja 4.0)

2013 – Dodano geografię (wersja 5.0)

2014 – Dodano wychowanie zdrowotne i fizyczne, technologie, sztukę oraz niektóre przedmioty z zakresu nauk humanistycznych i społecznych (wersja 6.0), a także niektóre języki (wersja 7.0)

2015 – Wszystkie osiem obszarów nauczania zmienionych w wyniku przeglądu australijskiego programu nauczania przez rząd australijski z 2014 r. (wersja 8.0). Ministrowie zgodzili się również, po oddzielnym przeglądzie ACARA w 2015 r., że australijski program nauczania powinien być poddawany przeglądowi przez ACARA co sześć lat, przy czym pierwszy cykl rozpocznie się w latach 2020–2021

2015-2020 – Drobne aktualizacje i korekty redakcyjne programu nauczania (wersja 8.4, aktualny program stosowany obecnie)

2020 – Ministrowie uzgodnili zakres zadań i obowiązków dla bieżącego przeglądu australijskiego programu nauczania

Po roku 2020 – Szerokie konsultacje prowadzone przez ACARA na temat proponowanych zmian, w tym proces otwartych konsultacji publicznych w okresie od kwietnia do lipca 2021 r.

1 kwietnia 2022 r. – Zatwierdzono wersję 9.0 australijskiego programu nauczania

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Program wsparcia włączenia społecznego pomaga usługom wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem (ECEC) pokonać bariery utrudniające włączenie. Pomaga dzieciom z dodatkowymi potrzebami uczestniczyć w wczesnej edukacji i opieki poprzez dostosowane do potrzeb wsparcie i finansowanie usług.

W budżecie na lata 2024–25 rząd Australii zobowiązał się do większego wsparcia dla dzieci z dodatkowymi potrzebami.

Program The Inclusion Support Program helps early childhood education and care (ECEC) ma na celu:

- zapewnienie dzieciom z dodatkowymi potrzebami możliwości nauki i rozwoju w towarzystwie typowo rozwijających się rówieśników
- zapewnić wszystkim dzieciom rzeczywiste możliwości dostępu, uczestnictwa i osiągnięcia pozytywnych wyników w nauce.

Program realizują Agencje Integracyjne w każdym stanie i na każdym terytorium. W tym celu współpracują z krajowym menadżerem Funduszu Rozwoju Włączenia Integracyjnego.

W programie dostępne są 3 kategorie wsparcia:

- profesjonalne wsparcie
- sprzęt specjalistyczny
- finansowanie.

Źródła:

- Belonging, Being & Becoming – The Early Years Learning Framework for Australia:
https://www.acecqa.gov.au/sites/default/files/2018-02/belonging_being_and_becoming_the_early_years_learning_framework_for_australia.pdf
- <https://www.education.gov.au/early-childhood/about-early-childhood-education-and-care-australia>
- <https://www.acara.edu.au/curriculum/curriculum-review>
- <https://v9.australiancurriculum.edu.au/>
- <https://www.australiancurriculum.edu.au/resources-and-publications/publications/program-of-research-2017-2020/>
- <https://www.education.gov.au/early-childhood/inclusion-support-program>
- <https://www.education.gov.au/early-childhood/announcements/budget-202425-next-steps-building-universal-early-childhood-education-and-care>

2. Austria

Obowiązek szkolny

Do przedszkola (Kindergarten) dzieci mogą uczęszczać od 3 życia. Nie jest to jednak obowiązkowy etap przygotowawczy do edukacji szkolnej.

Od jesieni 2010 roku wprowadzono obowiązek uczęszczania do przedszkola dla pięcioletków (czyli dzieci na rok przed rozpoczęciem nauki szkolnej). Obejmuje on wszystkie dzieci (również obcokrajowców), które przebywają na stałe na terenie kraju. Przedszkola mogą być placówkami publicznymi, kościelnymi lub prywatnymi. Za ich utrzymanie w dużym stopniu odpowiadają gminy (*Gemeinden*). Spełniają one funkcję opiekuńczą i edukacyjną.

Austria jest federacją, którą tworzy 9 krajów związkowych. Istnieje Ogólnokrajowy ramowy program nauczania dla austriackich usług wczesnej edukacji i opieki (Bundesländerübergreifender Bildungs Rahmen Plan für elementare Bildungseinrichtungen in Österreich). Od 2018 r. w całej Austrii obowiązują wytyczne dotyczące pracy edukacyjnej w placówkach wczesnej edukacji i opieki – tzw. podstawowe dokumenty pedagogiczne.

Dzieci obchodzące 6 urodziny do 1.09 włącznie są objęte obowiązkiem szkolnym od roku szkolnego rozpoczynającego się we wrześniu tego roku. Jeśli dziecko podlega obowiązkowi szkolnemu, ale nie ma gotowości szkolnej, jest przyjmowane do zerówki (Vorschule).

Ogólny obowiązek szkolny w Austrii trwa 9 lat. Od 6 do 15 roku życia. Od roku szkolnego 2016/17 wszyscy młodzi ludzie, którzy nie ukończyli jeszcze 18 roku życia, są zobowiązani do podjęcia nauki lub szkolenia lub szkolenia po ukończeniu powszechnego obowiązku szkolnego.

System edukacji

ISCED 0 – poziom przedszkolny

- żłobek (Kinderkrippe) – do 3 lat
- przedszkole (Kindergarten) – wiek od 3-5 lat

ISCED 1 – szkoła podstawowa – wiek od 6 do 10 lat

- zerówka (Vorschule) – wiek: 6 lat (ISCED 0) poziom podstawowy I – 1 i 2 klasa oraz etap przedszkolny
- Volksschule – wiek 6-10 lat (ISCED 1) poziom podstawowy II – 3 i 4 klasa

ISCED 2 i ISCED 3 – szkolnictwo średnie

(rozbudowane, zwłaszcza szkolnictwo zawodowe)

- szkoła średnia ogólnokształcąca
- (Mittelschule, MS) – wiek 10-14 lat (klasy 5-8, ISCED 2)
- (Allgemeinbildende Höhere Schule, ASH) – wiek 10-18 lat (klasy 5-8, I stopień, ISCED2; klasy 9-12, II stopień, ISCED 3)
- gimnazja profil humanistyczny (Gymnasium) i tzw. gimnazja realne profil przyrodniczy, ścisły lub ekonomiczny (Realgymnasium) – wiek 14-18 lat (ISCED 3)

- szkolnictwo zawodowe obejmuje następujące rodzaje szkół:
  - szkoła przed zawodowa (Polytechnise Schule, PS) – wiek 14-15 lat klasa 9 (ISCED 3)
  - szkoła zawodowa (Berfsschule und Lehre) – wiek 15-19 lat klasa 10-13, (ISCED 3)
  - gimnazjum zawodowe (Berufsbildende Mittlere Schule) – wiek 14-18 lat (ISCED 3)
  - liceum zawodowe (Berufsbildende Hohere Schule) – wiek 14-17 lat (ISCED 3)

ISCED 4 – szkoła policealna, wiek 16-20 lat

ISCED 5, 6, 7 – szkoły wyższe – powyżej 18 lat

- studia licencjackie – I stopnia – 3 lub 4 lata nauki
- studia magisterskie – II stopnia – 1 lub 2 lata nauki
- studia doktoranckie – III stopnia – 3 lata

Dzieci kończące szkołę podstawową mają do wyboru trzy rodzaje szkół:

- akademickie szkoły średnie niższego cyklu (AHS),
- tzw. „nowe szkoły średnie”
- niższe szkoły średnie.

Różnice między nimi związane są z programem nauczania obejmującym mniej lub bardziej pogłębioną edukację uczniów w wieku 10-14 lat w wybranych dziedzinach. Akademickie szkoły średnie (poziom 2 ISCED) oferują edukację ogólną na poziomie zaawansowanym.

Na wyższym poziomie szkolnictwa średniego funkcjonuje pięć ścieżek edukacyjnych:

- 4-letnie akademickie szkoły średnie (AHS, upper cycle, 3A ISCED)
- średnie szkoły zawodowe (BHS, 3A/4A ISCED)
- szkoły zawodowe (BMS, 3B ISCED)
- szkoły „przedzawodowe” (prevocational schools, poziom 3C ISCED).

Egzaminy

W szkole podstawowej podstawą oceny uczniów są oceny osiągnięć. Na koniec pierwszego semestru wystawiane jest sprawozdanie półroczne. Pod koniec roku szkolnego uczniowie otrzymują raport, w którym oceniane są ich ogólne osiągnięcia w danym roku szkolnym z każdego przedmiotu. Po zakończeniu szkoły podstawowej uczniowie mogą wybrać średnią szkołę ogólnokształcącą (AHS) lub szkołę główną (Hauptschule). Wybór szkoły następuje po określeniu zdolności ucznia i ustaleniu drogi dalszej edukacji. Duże znaczenie przy podejmowaniu decyzji odgrywają warunki socjalne rodziny oraz zdanie rodziców i nauczycieli. W dużych miastach, w przeciwieństwie do obszarów wiejskich, większa część uczniów wybiera średnią szkołę ogólnokształcącą (ASH).

Warunkiem przyjęcia np. do pierwszej klasy ogólnokształcącej szkoły wyższej jest:

- ukończenie z pozytywnym wynikiem czwartej klasy szkoły podstawowej (z oceną „bardzo dobrą” lub „dobrą” z języka niemieckiego, czytania, pisania i matematyki)
- lub ustalenie przez radę szkoły w szkole podstawowej, że mimo uzyskania oceny „dostatecznej” z tych przedmiotów obowiązkowych uczeń z dużym

prawdopodobieństwem sprostą wymaganiom ogólnokształcącej szkoły wyższej z uwagi na swoje inne osiągnięcia

- lub egzamin wstępny.

W szkole średniej ogólnokształcącej (w klasie 5) obowiązuje system oceniania analogiczny jak w szkole podstawowej. Począwszy od klasy szóstej, przy ocenie osiągnięć uczniów z przedmiotów obowiązkowych niemieckiego, matematyki i nowożytnego języka obcego rozróżnia się dwa poziomy osiągnięć, zwane „Standardowym” i „Standardowym AHS”. Na obu poziomach uczniowie mogą uzyskać oceny od 1 do 5. Oprócz oceny opartej na ocenach liczbowych, przygotowany jest dodatkowy opis, w którym bierze się pod uwagę umiejętności i talenty uczniów („ich mocne strony”). Opis ten wydawany jest wraz z kartą sprawozdania rocznego w klasach 5-7 oraz wraz z komunikatem szkolnym w klasie 8. Po pomyślnym ukończeniu drugiej, trzeciej lub czwartej klasy gimnazjum istnieje możliwość przejścia do kolejnej klasy szkoły wyższej. Warunkiem jest (pozytywna) ocena według wyższego poziomu osiągnięć (standard AHS) lub ocena według niższego poziomu osiągnięć (standard) nie gorsza niż „dobra” ze wszystkich przedmiotów obowiązkowych zróżnicowanych pod względem wyników.

Warunkiem przyjęcia do średniej szkoły zawodowej jest pomyślne ukończenie ósmej klasy. Oprócz pomyślnego ukończenia klasy 8 przyjęcie do gimnazjum zawodowego na okres co najmniej trzech lat wymaga oceny na poziomie „Standard AHS” lub oceny na poziomie „Standard” nie gorszej niż „Zadowolający”. Jeśli uczeń z przedmiotów obowiązkowych, nie spełni wymagań według ustalonego poziomu osiągnięć, musi przystąpić do egzaminu wstępnego.

Egzaminy zdaje się przedmiotów obowiązkowych: niemieckiego, matematyki i nowożytnego języka obcego.

Nauka w szkołach średnich kończy się egzaminem dojrzałości, zwanym potocznie maturą (Reifeprüfung). Świadectwo dojrzałości uprawnia do podjęcia studiów na uniwersytetach, akademiach oraz w wyższych szkołach zawodowych i pedagogicznych.

Podstawa edukacji

Międzyszanowy ramowy plan edukacyjny jest wspólny dla krajów związkowych (gwarantuje to umowa między rządem a krajami związkowymi). Szkoły mają duży stopień autonomii w podejmowaniu decyzji dotyczących programów nauczania i organizacji zajęć. Dzięki temu szkoły mogą lepiej dostosować się do potrzeb uczniów i lokalnych społeczności.

Na poziomie federalnym program przyjmuje ministerstwo. Decyzję o tym, jak szczegółowo wygląda program nauczania w szkole, z jakich narzędzi korzystają nauczyciele, podejmuje dyrekcja szkoły.

Ramowy plan edukacyjny – struktura

Kompetencje kluczowe:

- Poczucie własnej wartości
- Społeczno-komunikacyjne
- Uczenia się (metodologiczne)
- Pracy
- Obywatelskie

Metakompetencja:

- Ocena możliwości uczenia się i poziomu rozwoju własnych kompetencji

Obszary edukacyjne:

- Emocje i relacje społeczne
  - Tożsamość
  - Zaufanie i dobre samopoczucie
  - Kultura współpracy i konfliktu
- Etyka i społeczeństwo
  - Wartości
  - Różnorodność
  - Włączenie
  - Partycypacja i demokracja
- Język i komunikacja
  - Język i mówienie
  - Komunikacja werbalna i niewerbalna
  - Umiejętność czytania i pisanie
  - Technologie informacyjno-komunikacyjne
- Ćwiczenia i zdrowie
  - Ciało i percepcja
  - Ruch
  - Świadomość zdrowotna
- Estetyka i design
  - Kultura i sztuka
  - Twórcza ekspresja
- Natura i Technologia
  - Przyroda i środowisko
  - Technika
  - Matematyka

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Austrii nie ma odrębnych podstaw programowych/wytucznych dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Na wniosek rodziców lub opiekunów prawnych dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPF) mogą uczyć się w szkole specjalnej lub w szkole ogólnodostępnej włączającej. W Austrii kształcenie specjalne odbywa się na dwa sposoby:

- w klasach integracyjnych
- w szkołach utworzonych dla uczniów z niepełnosprawnościami

Szkoła specjalna składa się z dziewięciu poziomów nauczania, przy czym ostatni poziom szkolny pełni funkcję roku przygotowawczego do zawodu. Za zgodą władz szkoły i dyrektorem szkoły uczęszczanie do szkoły specjalnej jest możliwe przez maksymalnie dwanaście lat szkolnych.

W Austrii nie ma innych/osobnych wymagań dla dzieci, dla których język opisywanego kraju nie jest językiem narodowym.

Potrzeby mniejszości uwzględnia się w programach nauczania na poziomie szkoły. W regionach, gdzie mieszka mniejszość językowa, prowadzone są zajęcia dwujęzyczne. W szkołach z większą liczbą obcokrajowców prowadzone mogą być lekcje w języku ojczystym.

Uwagi i spostrzeżenia własne/ refleksje

- System edukacji w Austrii jest specyficzny i skomplikowany. Na poziomie szkoły średniej funkcjonuje rozbudowana sieć szkół (obok ogólnokształcących są różne typy szkół zawodowych). Szkolnictwo zawodowe w Austrii jest silnie powiązane z rynkiem pracy.
- W 2017 r. miała miejsce reforma (ustawa o reformie edukacji z 2017 r.), która zapewniła szkołom większą swobodę pedagogiczną, organizacyjną i personalną oraz znacznie rozszerzyła zakres działań szkół. Dzięki temu łatwiej jest dostosować ofertę edukacyjną do specyfiki regionu i koncepcji pedagogicznej danej lokalizacji szkoły https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulsystem/handbuch_schulautonomie.html oraz https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulrecht/erk/bildungsreformgesetz_2017.html
- Więcej informacji o systemie edukacji na stronie Federalnego Ministerstwa Edukacji, Sztuki i Kultury <https://www.bmbwf.gv.at/>
- Ustawa o oświacie <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009600>
- Międzystanowy ramowy plan edukacji <https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/bef/sb/bildungsrahmenplan.html>
- Programy nauczania dla szkół: <https://www.paedagogikpaket.at/massnahmen/lehrplaene-neu/lehrpl%C3%A4ne-nach-schularten.html>
- Od 1 września 2018 r. we wszystkich krajach związkowych działania wspierające edukację specjalną są zapewniane i koordynowane przez odpowiednią dyrekcję ds. edukacji.

3. Belgia – Wspólnota Flamandzka

Podstawowe informacje o kraju

Belgia jest federalną monarchią konstytucyjną. Na czele państwa stoi król, a na czele wielopartyjnego rządu – premier. Populacja liczy obecnie 11,6 miliona ludzi, a stolicą jest Bruksela.

W drugiej połowie XIX wieku Belgia doświadczyła konfliktu wokół kwestii uznania niderlandzkiego za oficjalny język, obok francuskiego. W 1963 roku Belgia została podzielona na cztery obszary językowe:

- Region niderlandzkojęzyczny: Flandria (prowincje Antwerpia, Limburgia, Brabancja Flamandzka, Flandria Wschodnia i Zachodnia)
- Region francuskojęzyczny: Walonia (prowincje Hainaut, Liege, Namur i Brabancja Walońska)
- Region niemieckojęzyczny (dziewięć gmin Kantonów Wschodnich)
- Dwujęzyczny Region Stołeczny Brukseli (19 gmin brukselskich) z sześcioma niderlandzkojęzycznymi gminami podmiejskimi z administracyjnymi udogodnieniami językowymi dla francuskojęzycznych mieszkańców.

Belgia jest członkiem obecnej Unii Europejskiej od początku istnienia Wspólnoty w 1958 roku. Obok pięciu innych krajów Europy ma status państwa założycielskiego. Do strefy euro przystąpiła w 2002 roku, natomiast do strefy Schengen w 1995.

Obowiązek szkolny

Dzieci są prawnie zobowiązane do uczęszczania do szkoły podstawowej od 6 roku życia. Wcześniej rodzice mogą wybrać placówkę dziennego pobytu. Dziadkowie nie zawsze są rozwiązaniem, ponieważ większość z nich nadal pracuje. Ustawowy wiek emerytalny w Belgii wynosi 65 lat, a od 1/02/2030 będzie powoli podnoszony do 67 lat. Wiele dzieci uczęszcza więc do państwowych lub prywatnych przedszkoli i żłobków. Szkoły publiczne w Belgii są bezpłatne, ale przedszkola i żłobki nie. Dlatego koszty mogą być dość znaczne. Na szczęście Belgia posiada również szeroki wachlarz zasiłków na dzieci. Ze względu na skomplikowany sposób podziału kraju, świadczenia te zależą całkowicie od miejsca zamieszkania. We Flandrii jesteś uprawniony do Pakietu Wzrostowego. Przed 2019 r. kwota otrzymywanych pieniędzy nieznacznie wzrastała na każde dziecko. Od 2019 roku zasady się zmieniły, dzięki czemu każde dziecko otrzymuje teraz miesięczny zasiłek w wysokości 166,46 euro.

Oprócz miesięcznych zasiłków istnieje wiele dodatkowych świadczeń na dzieci, takich jak dodatek na opiekę nad dzieckiem (w którym zwracana jest część kosztów opieki nad dzieckiem), dodatek szkolny, premia szkolna, które również zależą od miejsca zamieszkania. Wreszcie są zwroty kosztów i płatności jednorazowych, które można uzyskać za pośrednictwem zakładu ubezpieczeń. Dlatego jest to dobry pomysł, aby porównać zakres świadczeń oferowanych przez różne instytucje, ponieważ niektóre pomagają płacić za takie rzeczy jak pieluchy, pakiet dentystryczny, zajęcia dla dzieci i wakacje.

Obowiązek szkolny dotyczy wszystkich dzieci mieszkających w Belgii od 5 do 18 roku życia. Uczeń musi w tym okresie uczęszczać do szkoły obowiązkowej w pełnym wymiarze godzin do 15 roku życia. Później uczniowie mogą uczęszczać do szkoły w niepełnym wymiarze godzin i wybrać zorganizowaną ścieżkę kształcenia w placówce edukacyjnej, która łączy kształcenie zawodowe w niepełnym wymiarze godzin z zatrudnieniem (w niepełnym wymiarze).

Główne cechy systemu edukacji

W Belgii swoboda prowadzenia działalności edukacyjnej jest prawem konstytucyjnym. Każda osoba (prawna) może oferować edukację i zakładać szkoły. Rząd ma obowiązek zapewniania dostępu do edukacji bezwyznaniowej.

Konstytucja gwarantuje rodzicom swobodę wyboru szkoły. Rodzice i dzieci mają zapewniony dostęp do wybranej przez siebie szkoły znajdującej się w rozsądnej odległości od miejsca zamieszkania.

Edukacja jest zorganizowana na różnych zasadach w zależności od sposobu finansowania danego typu kształcenia. Kształcenie i szkolenia organizowane przez rząd nazywane jest kształceniem oficjalnym (officieel onderwijs). Edukacja i szkolenia organizowane przez osoby lub organizacje prywatne nazywane są edukacją bezpłatną (vrij onderwijs), która jest wspomagana finansowo przez rząd. Niewielka liczba szkół działa niezależnie od rządu i nie otrzymuje funduszy na swoją działalność.

We Flandrii istnieją trzy typy szkolnictwa nazywane sieciami:

- GO! Education – szkolnictwo publiczne prowadzone przez Wspólnotę Flamandzką. Zgodnie z Konstytucją, w szkołach tych obowiązuje zasada zachowania neutralności światopoglądowej;
- Szkoły prowadzone przez władze miejskie lub lokalne wspierane finansowo przez rząd;
- Szkolnictwo prywatne wspierane finansowo przez rząd. Do tego typu szkolnictwa należą głównie szkoły katolickie. Obok szkół wyznaniowych, są to również szkoły alternatywne, które stosują własne metody nauczania.

Zarządzanie i nadzór nad systemem edukacji

W Belgii Wspólnoty są odpowiedzialne za edukację, z wyjątkiem poniższych kwestii:

- Określanie początku i końca kształcenia obowiązkowego,
- Minimalne wymagania dotyczące wydawania dyplomów,
- Regulacja emerytur dla pracowników systemu edukacji,
- Język nauczania – w każdej Wspólnocie odbywa się w języku danej społeczności.

We Flandrii Ministerstwo Edukacji i Szkoleń jest odpowiedzialne za wszystkie etapy edukacji, począwszy od edukacji przedszkolnej. Opieka nad dziećmi należy do kompetencji flamandzkiego Ministerstwa Dobrobytu, Zdrowia Publicznego i Rodziny.

Edukacja przedszkolna

Wczesna edukacja i opieka nad dziećmi we Flandrii dzieli się na dwa odrębne etapy:

- Opieka nad dzieckiem (ISCED 010) – Jest organizowana dla niemowląt i małych dzieci (od narodzin do 3 roku życia). Opieka nad dziećmi może odbywać się w ośrodku (groepsopvang) lub w domu (gezinsopvang). Przepisy dotyczące tego etapu są regulowane przez flamandzkiego Ministra Opieki Społecznej, Zdrowia i Rodziny oraz agencję Kind en Gezin
- Edukacja przedszkolna (ISCED 020) – Od wieku 2,5 roku dzieci są uprawnione do udziału w bezpłatnej edukacji przedszkolnej. Edukacja ma charakter wszechstronny i stymuluje rozwój poznawczy, motoryczny i emocjonalny dzieci.

Szkolnictwo podstawowe

Naukę w szkole podstawowej dzieci rozpoczynają w wieku 6 lat. We Flandrii ten etap edukacji tworzy wraz z edukacją przedszkolną poziom edukacji elementarnej (basisonderwijs). Od 2003 r. nowopowstałe szkoły podstawowe muszą oferować zarówno edukację przedszkolną, jak i podstawową. Istniejące autonomiczne przedszkola i szkoły podstawowe mogą zachować swoją pierwotną strukturę.

Szkolnictwo podstawowe obejmuje sześć klas. Rada szkoły może autonomicznie decydować o podziale na grupy i ustalać liczbę uczniów w klasie.

Na ogół jeden nauczyciel uczy wszystkich przedmiotów, ale czasami zatrudnia się wyspecjalizowanych nauczycieli do przedmiotów takich jak wychowanie fizyczne i edukacja filozoficzna (religia lub etyka bezwyznaniowa). Po pomyślnym ukończeniu edukacji w szkole podstawowej dzieci otrzymują świadectwo ukończenia szkoły.

Szkolnictwo średnie

Główne ustawy i akty parlamentarne dotyczące szkolnictwa średniego ogólnodostępnego i specjalnego zostały zebrane w Kodeksie Szkolnictwa Średniego.

Szkolnictwo średnie (secundair onderwijs) jest przeznaczone dla młodzieży w wieku od 12 do 18 lat. Pełne kształcenie średnie obejmuje trzy etapy i różne rodzaje kształcenia. Każdy etap składa się z dwóch klas. Na pierwszym etapie kształcenia obowiązuje wspólny program nauczania. Uczniowie dokonują wyboru profilu dopiero na początku drugiego etapu. Począwszy od drugiego etapu uczniowie wybierają jeden z czterech profili kształcenia, które są oferowane w następujących typach szkół:

- Ogólnokształcąca szkoła średnia (GSE), która koncentruje się na wszechstronnym kształceniu ogólnym. Nie przygotowuje uczniów do konkretnego zawodu, ale oferuje solidne podstawy do kontynuowania nauki w ramach szkolnictwa wyższego.
- Techniczna szkoła średnia (TSE) oferuje przede wszystkim przedmioty ogólne i techniczno-teoretyczne. Po ukończeniu TSE młody człowiek może wykonywać zawód lub kontynuować naukę na studiach wyższych. Ten rodzaj kształcenia obejmuje również szkolenie praktyczne.

- Średnia szkoła artystyczna (SEA) łączy wszechstronne wykształcenie ogólne z aktywnym uprawianiem sztuki. Po ukończeniu liceum plastycznego młodzież może wykonywać zawód artystyczny lub kontynuować naukę na studiach wyższych.
- Szkoła średnia zawodowa (VSE) jest praktycznie zorientowanym rodzajem kształcenia, w którym młody człowiek otrzymuje ogólne wykształcenie, ale nacisk kładziony jest przede wszystkim na naukę konkretnego zawodu.

W Belgii świadectwo ukończenia szkoły średniej II stopnia daje pełny dostęp do szkolnictwa wyższego.

W technicznej szkole średniej i średniej szkole artystycznej programy prowadzące do wejścia na rynek pracy mogą być oferowane po drugiej klasie trzeciego etapu. Od roku 2010 programy te są zgrupowane pod nazwą Secundair-na-secundair (Se-n-Se). Programy Se-n-Se trwają od jednego do trzech semestrów i są prowadzone przez szkoły średnie. Po pomyślnym ukończeniu programu Se-n-Se uczeń otrzymuje świadectwo.

W wieku 15 lub 16 lat uczeń w Belgii może przejść do systemu naprzemiennego uczenia się i pracy (dualny). Wszyscy młodzi ludzie objęci kształceniem w niepełnym wymiarze godzin są zobowiązani do uczestniczenia w nauce i pracy przez co najmniej 28 godzin tygodniowo. Nauka i praca w niepełnym wymiarze godzin jest organizowana w:

- centrum kształcenia niestacjonarnego;
- centrum praktyk zawodowych.

W ramach Centrum Kształcenia w Czasie Wolnym (Centrum voor Deeltijds Onderwijs) uczniowie uczęszczają na zajęcia w wymiarze 15 godzin tygodniowo. Zajęcia te są uzupełniane praktykami zawodowymi, według wytycznych danego programu. Uczniowie, którzy nie są jeszcze gotowi do wejścia na rynek pracy, mogą realizować pozostałe 13 godzin w ramach ścieżki przygotowawczej lub projektu pomostowego lub w ramach ścieżki rozwoju osobistego w Centrum Kształcenia (Centrum voor Deeltijdse Vorming).

We Flandrii praktyki organizowane są w centrum szkoleniowym SYNTRA (SYNTRA opleidingscentrum). SYNTRA jest flamandzką agencją ds. szkoleń w zakresie przedsiębiorczości. W celu realizacji praktyk zawodowych uczniowie zawierają porozumienie o programie nauczania, które przewiduje:

- cztery dni tygodniowo szkolenia praktycznego w małym lub średnim przedsiębiorstwie lub u osoby prowadzącej działalność na własny rachunek, oraz
- jeden dzień szkolenia teoretycznego tygodniowo w ośrodku szkoleniowym SYNTRA.

Szkolnictwo wyższe

Oficjalnie zarejestrowane instytucje szkolnictwa wyższego muszą zostać uznane przez władze. Tylko na tej podstawie mogą uzyskać dofinansowanie swojej działalności edukacyjnej i badawczej ze środków publicznych. Instytucje te są wymienione w Rejestrze Szkolnictwa Wyższego. Dotyczy to następujących instytucji:

- Kolegia uniwersyteckie
- Uniwersytety badawcze

Instytucje zajmujące się kształceniem pomaturalnym, badaniami naukowymi i usługami naukowymi:

- Vlerick Leuven Gent Management School
- Szkoła Zarządzania w Antwerpii
- Instytut Medycyny Tropikalnej

Inne oficjalnie zarejestrowane instytucje:

- Wydział Teologii Protestanckiej w Brukseli
- Ewangelicki Wydział Teologiczny w Heverlee

Szkolnictwo wyższe obejmuje programy, które kończą się uzyskaniem tytułu licencjata, magistra i doktora.

Do poziomu szkolnictwa wyższego zalicza się również wyższe szkolnictwo zawodowe. (Hoger Beroepsonderwijs – HBO5). HBO5 to profesjonalnie ukierunkowane programy klasyfikowane pomiędzy kształceniem średnim a profesjonalnie ukierunkowanymi programami licencjackimi.

Programy licencjackie we Flandrii mogą być zorientowane zarówno zawodowo, jak i akademicko. Zawodowo zorientowane programy licencjackie mają na celu przede wszystkim przygotowanie studenta do wykonywania zawodu i oferują bezpośredni dostęp do rynku pracy. Akademickie programy licencjackie koncentrują się na wszechstronnym wykształceniu akademickim lub w dziedzinie sztuki. Ich celem jest umożliwienie wstępu na studia magisterskie lub wejścia na rynek pracy.

Programy magisterskie umożliwiają zdobycie zaawansowanej wiedzy naukowej lub artystycznej albo kompetencji, które są potrzebne do niezależnego uprawiania nauki lub sztuki, lub do wykonywania zawodu. Są one zakończone przygotowaniem pracy magisterskiej.

Tylko uniwersytety badawcze mogą nadawać stopień doktora we Flandrii. Mogą to robić w ramach kierunków studiów, w których, zgodnie z Kodeksem Szkolnictwa Wyższego, mają kompetencje do oferowania programów kończących się uzyskaniem tytułu magistra.

Edukacja dorosłych

Edukacja dorosłych nie jest związana z edukacją szkolną dzieci i młodzieży. Uczestnicy kursów mogą uzyskać uznawany dyplom, kwalifikacje lub certyfikat. Na kursy dla dorosłych mogą zapisać się osoby w wieku co najmniej 18 lat oraz młodzież, która ukończyła kształcenie w ramach obowiązku szkolnego.

Edukacja włączająca

W Belgii, oprócz edukacji ogólnodostępnej, istnieje również edukacja przedszkolna, oraz szkolnictwo podstawowe i średnie dla uczniów ze specjalnymi potrzebami. Kształcenie specjalne jest organizowane dla dzieci, które potrzebują tymczasowego lub stałego szczególnego wsparcia z powodu niepełnosprawności fizycznej lub umysłowej, poważnych problemów behawioralnych lub emocjonalnych albo poważnych trudności w uczeniu się. W roku 2014 parlament flamandzki uchwalił ustawę dotyczącą przeznaczania środków na rzecz uczniów o szczególnych potrzebach (M-decreet), której celem jest wspieranie edukacji integracyjnej. Ustawa zapewnia środki, które pozwalają uczniom ze specjalnymi potrzebami

edukacyjnymi w pełni, skutecznie i na równych warunkach uczestniczyć w edukacji w szkołach i klasach ogólnodostępnych.

Nauka w domu

Edukacja w Belgii jest obowiązkowa w wieku od 5 do 18 lat. Obowiązkowa nauka nie jest jednak równoznaczna z obowiązkiem uczęszczania do szkoły. Rodzice mogą wybrać dla swoich dzieci edukację domową.

Naukę domową we Flandrii można zorganizować na dwa sposoby

1. **Indywidualne nauczanie w domu:** Jako rodzic możesz uczyć swoje dzieci samodzielnie lub wyznaczyć prywatnego nauczyciela.
2. **Zbiorowe nauczanie w domu:** wysyłasz swoje dzieci do szkoły prywatnej lub organizujesz nauczanie domowe dla swoich dzieci wspólnie z wieloma innymi rodzicami.

Kształcenie domowe finansują osoby sprawujące władzę rodzicielską lub sprawujące prawną lub faktyczną opiekę nad małoletnimi uczniami. Osoba(-y) odpowiedzialna(-e) musi złożyć(-ą) **oświadczenie o odbyciu edukacji domowej** w Jednostce Nadzoru Kształcenia Obowiązkowego Agencji Usług Oświatowych.

Decydując się na edukację domową, masz obowiązek umożliwić swojemu dziecku udział w **egzaminach organizowanych przez Komisję Egzaminacyjną Wspólnoty Flamandzkiej** w określonych terminach. Jeżeli dziecko nie zostanie zarejestrowane w terminie lub nie przystąpi do egzaminów komisji egzaminacyjnej po maksymalnie dwóch próbach, musi zostać zapisane do uznanej szkoły.

Autonomia szkoły

We Flandrii rady zarządzające szkołami odpowiadają za jedną lub więcej szkół. Mają szeroką autonomię i mogą swobodnie decydować o takich aspektach, jak:

- metody nauczania
- filozofia życia
- programy nauczania
- rozkłady lekcji
- spotkania personelu

Rząd stawia warunki jedynie w zakresie uznania szkoły i przyznania dofinansowania.

Centra poradnictwa dla uczniów

Uczniowie, rodzice, nauczyciele i władze szkoły mogą zwracać się do ośrodków poradnictwa dla uczniów w celu uzyskania wskazówek, informacji lub porad. Usługi tych ośrodków są bezpłatne i mogą obejmować przede wszystkim następujące cztery domeny:

1. Uczenie się i studiowanie
2. Kariera szkolna
3. Profilaktyka zdrowotna
4. Rozwój społeczno-emocjonalny

Flamandzkie ośrodki poradnictwa dla uczniów są finansowane przez rząd, jeśli ośrodek należy do GO! Edukacji Wspólnoty Flamandzkiej, dotowanej edukacji publicznej lub dotowanej edukacji prywatnej. We Flandrii działają 72 ośrodki należące do jednej z tych trzech sieci edukacyjnych. Centrum poradnictwa dla uczniów może działać między sieciami i wspierać szkoły należące do różnych sieci edukacyjnych.

Dostępność geograficzna

Szkoły we Flandrii są równomiernie rozmieszczone na całym terytorium. Konstytucja gwarantuje rodzicom nie tylko **swobodę wyboru szkoły**, ale także swobodę wyboru między neutralną **szkołą oficjalną** a **szkołą bezpłatną**. Jeżeli w promieniu 4 km od domu ucznia nie ma oficjalnej ani bezpłatnej ogólnodostępnej szkoły podstawowej, rząd może pokryć koszty transportu ucznia. Jeżeli rodzice co najmniej 16 uczniów będą tego potrzebować, rząd może sfinansować lub dotować nową szkołę.

W związku z ostatnimi zmianami demograficznymi w wielu miastach i gminach (m.in. w okolicach Brukseli) pojawiły się **problemy z wydajnością**. W związku z tym od września 2010 r. złagodzone warunki tworzenia nowych szkół ogólnodostępnych szkół podstawowych i utworzono nowe szkoły (gminy o gęstości zaludnienia powyżej 1500 mieszkańców na km²). Ponadto szkołom w wielu gminach mających problemy z wydajnością przydzielono dodatkowe godziny lekcyjne.

Organizacja roku szkolnego

Rady szkolne mogą samodzielnie organizować dni szkolne, tygodnie szkolne i rok szkolny. Jednak w większości szkół zajęcia są równomiernie rozłożone na pięć dni, od poniedziałku do piątku, a środowe popołudnie jest wolne od zajęć lekcyjnych.

Rok szkolny rozpoczyna się 1 września i kończy 31 sierpnia. Ustawodawstwo określa następujące okresy urlopu:

- Wakacje letnie rozpoczynają się 1 lipca i kończą 31 sierpnia
- Jesienna przerwa śródsemestralna trwa tydzień i rozpoczyna się w poniedziałek tygodnia zawierającego dzień 1 listopada.
- Święta Bożego Narodzenia trwają dwa tygodnie w okresie Bożego Narodzenia i Nowego Roku.
- Wiosenna przerwa śródsemestralna trwa tydzień i rozpoczyna się w siódmy poniedziałek przed Wielkanocą.
- Święta Wielkanocne trwają dwa tygodnie w okolicach Wielkanocy.

Organizacja dnia i tygodnia szkolnego

Rada szkoły ma pełną autonomię w ustalaniu **planów zajęć**. Z wyjątkiem szkół szpitalnych obowiązują następujące zasady:

- w tygodniu szkolnym organizuje się 28 lub 29 lekcji trwających 50 minut
- są one równomiernie rozłożone na 5 dni, od poniedziałku do piątku
- Środa po południu jest wolna od zajęć lekcyjnych
- dzień szkolny rozpoczyna się najwcześniej o godzinie 8:00 i kończy najwcześniej o godzinie 15:00, a najpóźniej o godzinie 17:00
- przerwa na lunch trwa co najmniej godzinę

- ogólnie zajęcia są przerywane na czas zabawy rano i/lub po południu
- bezpośrednio przed i/lub po przerwie na lunch czasami jest też czas na zabawę

Program nauczania, przedmioty i liczba godzin

W szkołach podstawowych istnieją dwa różne typy celów osiągnięć .

- **Cele w zakresie osiągnięć związane z danym przedmiotem** i dotyczące wiedzy, spostrzegawczości i umiejętności uczniów muszą zostać osiągnięte przez każdą szkołę dla wszystkich uczniów. Cele osiągnięć związane z danym przedmiotem i dotyczące postaw uczniów muszą być realizowane przez każdą szkołę wraz ze wszystkimi uczniami.
- **Cele osiągnięć międzyprzedmiotowych** to cele minimalne, które nie odnoszą się konkretnie do jednego obszaru przedmiotowego, ale które można osiągnąć w ramach kilku obszarów przedmiotowych lub projektów edukacyjnych.

Dobrze uzasadnione odstępstwo od celów osiągnięcia w zależności od konkretnego projektu pedagogicznego może zostać przyznane dopiero po przeprowadzeniu złożonej procedury i uzyskaniu ratyfikacji. Jedynie szkoły Steinera zaproponowały i otrzymały (ograniczone) odstępstwa.

Podstawa programowa

Wspólna podstawa programowa obejmuje obszary przedmiotowe i zagadnienia międzyprzedmiotowe.

- Obszary podlegające:
  - **wychowanie fizyczne**: motoryka, zdrowy i bezpieczny tryb życia, samoświadomość i funkcjonowanie społeczne
  - **edukacja artystyczna**: sztuki wizualne, muzyka, teatr, taniec, media i postawy
  - **holenderski**: słuchanie, mówienie, czytanie, pisanie, strategie, lingwistyka, skupienie (między)kulturowe
  - **francuski**: czytanie, mówienie, interakcja ustna, pisanie
  - **nauka i technika**: przyroda, technika, czas i przestrzeń, wykorzystanie zasobów
  - **człowiek i społeczeństwo**: ludzkość, społeczeństwo
  - **matematyka**: liczby, mierzenie, geometria, strategie i umiejętności rozwiązywania problemów, postawy.
- Tematyka międzyprzedmiotowa:
  - **uczyć się uczyć**
  - **umiejętności społeczne**
  - **ICT**

Ten sam podział na obszary przedmiotowe utrzymany jest w całej edukacji przedszkolnej i podstawowej, z wyjątkiem języka francuskiego, którego nie naucza się w przedszkolu, oraz matematyki, która w edukacji przedszkolnej nazywana jest „inicjacją matematyczną”. Zwiększa to przejrzystość i podkreśla linię rozwojową w całej edukacji podstawowej. Podział

na obszary przedmiotowe nie ma w żadnym wypadku na celu nadawania określonej struktury ofercie edukacyjnej w klasie czy szkole. Ten ostatni pozostaje w tym zakresie autonomiczny. Na przykład szkoły mogą same decydować, czy oferują określone treści nauczania w sposób mniej lub bardziej spójny. Należy pamiętać, że przedmiotowy dekret preferuje rozpatrywanie ich łącznie.

Rząd nie określa, ile godzin należy przeznaczyć na każdy przedmiot, z wyjątkiem religii/etyki w ramach edukacji oficjalnej (dwie lekcje tygodniowo).

ICT

Międzyprzedmiotowe egzaminy końcowe z ICT dla zwykłej edukacji podstawowej i celów rozwojowych dla specjalnych potrzeb edukacyjnych dotyczą między innymi komunikacji, zdobywania i przetwarzania informacji, bezpiecznego korzystania z ICT i kreatywności. Podjęto specjalne środki polityczne, aby wesprzeć szkoły w integracji ICT.

Nauczanie języków obcych

Język francuski jest obowiązkowy w piątej i szóstej klasie szkoły podstawowej. Języka francuskiego, angielskiego i niemieckiego można uczyć od trzeciej klasy szkoły podstawowej, pod warunkiem, że uczniowie w stopniu wystarczającym władają językiem wykładowym (holenderskim). W Regionie Stołecznym Brukseli języka francuskiego można uczyć się od pierwszej klasy szkoły podstawowej. Inicjację w językach obcych (francuskim, angielskim i niemieckim) można rozpocząć już od pierwszego roku edukacji przedszkolnej.

Program

Rady szkół (w praktyce często edukacyjne organizacje patronackie) opracowują programy nauczania zawierające cele w zakresie osiągnięć, które są zatwierdzane przez rząd po zasięgnięciu opinii Inspektoratu Edukacji.

Metody i materiały dydaktyczne

Zgodnie z zasadą wolności oświatowej decyzje dotyczące metod nauczania i pomocy dydaktycznych należą do wolności rady szkoły. Dlatego nie ma oficjalnych wytycznych. Warunkiem uznania jest jednak posiadanie wystarczających pomocy dydaktycznych.

Ocena uczniów

Ocena uczniów należy do autonomii szkoły. Regulamin Szkoły musi zawierać ustalenia dotyczące oceniania uczniów. Rodzice przed zapisaniem dziecka do szkoły oświadczają, że zgadzają się z regulaminem, a co za tym idzie z ustaleniami dotyczącymi oceniania uczniów. Rodzice poprzez organy partycypacyjne uczestniczą w tworzeniu Regulaminu Szkoły. Standardy i tryb wydawania świadectwa szkoły podstawowej podlegają centralnym przepisom oświatowym. Na zakończenie nauki w szkole podstawowej rada klasy samodzielnie decyduje, czy zostanie wydane świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (patrz poniżej).

Progresja uczniów

Szkoła decyduje, który uczeń pomyślnie ukończył daną klasę i może przejść do następnej klasy. Decyzja o powtarzaniu klasy podejmowana jest po konsultacji z Centrum Poradnictwa Uczniowskiego (PGC). Rodzice otrzymują pisemne uzasadnienie tej decyzji oraz punkty pracy na kolejny rok. Uczniowie, którzy ukończyli 15. rok życia, nie mogą już kontynuować nauki w szkole podstawowej. W związku z tym liczba powtarzań klasy przez ucznia pozostaje ograniczona.

Źródła:

- <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/belgium-flemish-community/early-childhood-education-and-care>
- <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14289>
- dekret w sprawie szkolnictwa podstawowego: <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=12254>

4. Chile

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna (ECCE) nie jest obowiązkowa w stosunku do dzieci do lat 3, jak i dla dzieci w wieku przedszkolnym – od 3 do 6 lat.

W Chile etap przedszkolny lub żłobkowy jest pierwszym etapem edukacji chilijskiej. Rozpoczyna się od 84. dnia życia dziecka do ukończenia przez nie 6 lat. Edukacja przedszkolna nie jest obowiązkowa.

Edukacja nad dzieckiem podzielona jest w Chile na kilka poziomów uzależnionych od wieku.

1. poziom: opieka dla dzieci w wieku od 0 do 2 lat.
2. poziom – poziom średni dla dzieci od 2 do 4 lat.
3. poziom – poziom przejściowy od 4. do 6. roku życia.

Do edukacji przedszkolnej zalicza się też klasy zerowe i przejściowe, przy czym te ostatnie są obowiązkowe w państwowych placówkach oświatowych dla dzieci w wieku poniżej sześciu lat (Art. 15 ustawy 115/199). Placówki edukacji wczesnoszkolnej przyjmują do tzw. poziomu przejściowego dzieci, które do dnia 31 marca danego roku szkolnego ukończyły 4 i 5 lat.

Oferta edukacyjna przedszkoli przeznaczona jest dla dziewcząt i chłopców w wieku od 3 do 5 lat uczęszczających do szkół publicznych i niepublicznych.

Edukacja przedszkolna ma na celu zapewnienie wszechstronnego rozwoju dziecka w aspektach biologicznych, poznawczych, psychomotorycznych, społeczno-emocjonalnych i duchowych, poprzez doświadczenia socjalizacji pedagogicznej i rekreacyjnej (Art. 15 ustawy 115/199).

Etap edukacji przedszkolnej poprzedza kształcenie ogólne odbywające się w szkołach podstawowych.

W kraju przyjęty jest program wychowania przedszkolnego – Bases Curriculares Educacion Parvularia. (https://parvularia.mineduc.cl/wp-content/uploads/2019/09/Bases_Curriculares_Ed_Parvularia_2018-1.pdf)

Program skupia się na rozwoju umiejętności dziewcząt i chłopców uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego, a głównym celem programu nauczania jest zachęcenie uczniów do integrowania nauki i wykorzystywania jej w codziennych działaniach.

Obowiązek szkolny w Chile dotyczy dzieci i młodzieży w wieku od 6 lat i trwa do ukończenia 18 roku życia. W tym czasie uczniowie zazwyczaj kończą naukę w ogólnokształcących szkołach średnich II stopnia.

Obowiązek szkolny obejmuje kształcenie na poziomie podstawowym i średnim i stopnia oraz pierwsze dwa lata drugiego cyklu kształcenia. Do dwóch obowiązkowych klas drugiego cyklu

można uczęszczać w szkołach średnich ogólnokształcących i zawodowych II stopnia lub w ramach regionalnego systemu kształcenia i szkolenia zawodowego.

Uczniowie mogą realizować obowiązek szkolny w szkołach publicznych, w szkołach prywatnych z uprawnieniami szkół publicznych lub, przy spełnieniu określonych warunków, w ramach edukacji prywatnej i domowej.

Każdy ma prawo i obowiązek do kształcenia i szkolenia przez co najmniej 12 lat w systemie edukacji lub do czasu uzyskania trzyletnich kwalifikacji zawodowych w wieku 18 lat.

Obowiązek szkolny zapisany jest w artykule 356 Konstytucji i obejmuje edukację na poziomie podstawowym i średnim. Oznacza to, że obejmuje 9 klas, w których realizowany jest program nauczania obejmujący podstawowe obszary wiedzy i działalności człowieka. (Art. 19 ustawy 115/199).

Zgodnie z założeniami zawarte w prawie oświatowym kształcenie na poziomie szkoły podstawowej ma na celu:

- zapewnienie kształcenia ogólnego poprzez dostęp w sposób krytyczny i twórczy do wiedzy naukowej, technologicznej, artystycznej i humanistycznej oraz jej związków z życiem społecznym i przyrodą, w taki sposób, aby przygotować ucznia do kolejnych etapów edukacji, ukształtować relacje społeczne i przygotować go do funkcjonowania w społeczeństwie i podjęcia pracy.
- rozwijanie umiejętności komunikacyjnych,
- kształtowanie umiejętności: poprawnego czytania, rozumienia, pisania, słuchania, mówienia i komunikacji,
- kształtowanie i rozwijanie umiejętności logicznego i analitycznego myślenia oraz interpretacji i rozwiązywania problemów edukacyjnych, z zakresu technologii oraz w życiu codziennym.

Przedszkole jest opcjonalne, ale wszystkie dzieci muszą rozpocząć naukę w szkole podstawowej w wieku sześciu lat.

System edukacji

Chilijski system edukacji zbudowany jest na wzór francuski i niemiecki z XIX wieku i cieszy się dużym uznaniem w krajach Ameryki Łacińskiej. Nauka dzieli się na osiem lat bezpłatnej i obowiązkowej edukacji podstawowej, cztery lata fakultatywnego kształcenia na poziomie średnim lub zawodowym oraz nieobowiązkowe kształcenie dodatkowe trwające 2 lata. Publiczne szkoły podstawowe są bezpłatne, a szkoły średnie mogą pobierać niewielką opłatę za proces rekrutacji i miesięczne czesne.

Językiem nauczania jest język hiszpański.

Za edukację w kraju odpowiada Ministerstwo Edukacji (Ministerio de Educación), które jest organem zarządzającym państwa odpowiedzialnym za promowanie rozwoju edukacji na wszystkich poziomach poprzez demokratyczną edukację humanistyczną, doskonałą i otwartą na świat na wszystkich poziomach edukacji (<https://www.mineduc.cl/>)

Edukacja w Chile dzieli się na następujące etapy:

- Przedszkole: dla dzieci do 5 roku życia.
- Szkoła podstawowa: (educación básica) dla dzieci w wieku od 6 do 14 lat, podzielona na 8 klas.
- Szkoła średnia: (educación media) dla młodzieży w wieku od 15 do 18 lat, podzielona na 4 klasy (klasy od 9 do 12).

Państwowa oferta edukacyjna

Kształcenie obowiązkowe w Chile trwa 13 lat (szkoła podstawowa i średnia). Większość tych placówek oświatowych (na poziomie podstawowym i średnim) to dotowane instytucje prywatne (49% w 2018 r.).

Szkoły państwowe

Placówki gminne to ośrodki oświatowe należące do samorządu terytorialnego i otrzymujące na swoją działalność dotacje od państwa (43% w 2018 r.). Zarządza nimi Departament Administracji Oświaty Miejskiej (DAEM) lub miejskie korporacje non-profit (<https://transparencia.cdsprovidencia.cl/documentos/AGE/ASGECOMU.pdf>).

Na mocy ustawy 21,040 (2017) tworzony jest system edukacji publicznej, w ramach którego 70 lokalnych służb edukacji publicznej (SLEP: <https://centroestudios.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/100/2017/06/EVIDENCIAS-37-System-Review.pdf>) staje się nowym podmiotem wspierającym. Służby te są odpowiedzialne za świadczenie publicznych usług edukacyjnych we wszystkich gminach Chile, zastępując obecny model wsparcia miejskiego. Proces instalowania SLEPów jest stopniowy i ma się zakończyć w 2025 r. Szkoły te finansują zarówno rząd centralny, jak i władze samorządowe.

Szkoły państwowe prowadzone przez podmioty niepaństwowe

Placówki administracji delegowanej to ośrodki edukacyjne będące własnością Ministerstwa Edukacji Narodowej (MINEDUC), których administracja jest delegowana do publicznych lub prywatnych organizacji non-profit, głównie zajmujących się edukacją techniczno-zawodową. Większość z tych szkół jest świecka, chociaż są też szkoły religijne. W 2019 r. szkoły te stanowiły 1% ogółu placówek oświatowych i ponadpodstawowych (https://centroestudios.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/100/2020/02/Resumen-Estadi%CC%81stico-de-la-Educacio%CC%81n-2019-FINAL_f01.pdf).

Niepubliczna oferta edukacyjna

Dotowane szkoły prywatne stanowią większość placówek oświatowych (48,9%) i charakteryzują się największą liczbą uczniów (53,9%) (<https://www.bcn.cl/siit/estadisticasterritoriales/resultados-consulta?id=95381>). Miejskie placówki oświatowe stanowią 42,6% wszystkich szkół i 34% uczniów. Płatne szkoły prywatne stanowią 5,9% wszystkich placówek edukacyjnych. Tymczasem placówki Delegowanej Administracji oraz placówki posiadające lokalną Służbę Edukacyjną reprezentują najniższy odsetek w ogólnej liczbie szkół (odpowiednio 0,6% i 2%), a liczba

zapisów nie przekracza 2%. i 17% dochodów z chesnego. Szkoły prywatne, które nie otrzymują żadnych dotacji rządowych, stanowią 5% i 7% uczniów.

Niezależne szkoły niepaństwowe

Niedotowane placówki prywatne lub płatne placówki prywatne (http://www.oecd.org/education/school/SRR_CBR_CHILE_Spanish_FINAL_V2.pdf) to prywatne ośrodki edukacyjne będące własnością osoby fizycznej lub prawnej, które mogą mieć cele zarobkowe, o ile nie otrzymują dotacji ani wkładów od państwa. W tej grupie znajdują się szkoły świeckie, religijne i międzynarodowe. Są one finansowane w całości poprzez wnoszenie miesięcznej opłaty przez rodziców i opiekunów, pozostających w relacji regulowanej umową o świadczenie usług edukacyjnych. Nie podlegają nadzorowi, ani kontroli swoich finansów przez Kuratorium Oświaty. W 2019 r. szkoły te stanowiły 6% ogółu placówek oświatowych i średnich.

Szkoły niepaństwowe dotowane przez państwo

Dotowane placówki prywatne to szkoły prywatne, które otrzymują dotacje od państwa na działalność (49% w 2019 r.) w drodze różnych mechanizmów, takich jak bony. W ramach tego systemu środki przekazywane są bezpośrednio do szkoły, gwarantując rodzicom swobodę wyboru preferowanej placówki. W zależności od ich administracji mogą to być osoby fizyczne komunalne lub dotowane bez wspólnego finansowania (np. fundacje lub zgromadzenia zakonne). Te szkoły nie są nastawione na zysk.

Szkoły objęte dofinansowaniem dzielonym finansowane są z wkładu państwa w drodze dotacji oraz z wkładu finansowego rodziców i opiekunów w drodze miesięcznej opłaty. Większość z tych placówek jest prywatna.

Nauka w domu

Nauczanie w domu jest dozwolone. Informacje na temat rodzajów ofert są jednak ograniczone. Z nieoficjalnych danych wynika, że obecnie istnieje 19 placówek oferujących swoje usługi w formie wirtualnych placówek edukacyjnych. Szkoły te nie mają uznania państwa. Artykuł 19 chilijskiej konstytucji, art. 10 (prawo do edukacji) i art. 11 (dotyczący wolności edukacji) stanowią, że rodzice mają swobodę wyboru szkoły dla swoich dzieci, bez wyraźnego obowiązku uczęszczania do szkół w placówkach oświatowych oficjalnie uznanych. Jednakże państwo stanowi, że nauka zdobyta poza systemem formalnym musi być „potwierdzona poprzez wydanie certyfikatów uczenia się i nabytych umiejętności”.

Studenci mogą potwierdzić swoje osiągnięcia, przedstawiając dokumenty potwierdzające ukończenie odpowiednich kursów lub mogą również tymczasowo zapisać się na studia w placówce edukacyjnej, wyznaczonej przez Regionalny Sekretariat Ministerialny ds. Edukacji, w której osiągnięcia te zostaną poddane ocenie w celu uzyskania kwalifikacji wraz z określeniem jej poziomu. W 2016 r. do bezpłatnych egzaminów zostało dopuszczonych blisko 80 000 osób, z czego około 12 000 to osoby niepełnoletnie.

Szkoły niezarejestrowane lub nieuznane

Istnieją nierozpoznane szkoły oferujące alternatywne metody pedagogiczne, takie jak edukacja waldorfska (<https://colegiorudolfsteiner.cl/porque-el-rudolf/por-que-no-somos-reconocidos/>), metoda Montessori (<https://education-profiles.org/es/america-latina-y-el-caribe/chile/~actores-no-estatales-en-la-educacion>) lub szkoły wirtualne, o których mowa powyżej w dziale „Edukacja domowa”. Młodzi ludzie, którzy studiują poza kształceniem formalnym, muszą przystąpić do bezpłatnych egzaminów potwierdzających swoje kwalifikacje.

Zarządzanie i ramy regulacyjne

MINEDUC odpowiada za promowanie rozwoju edukacji na wszystkich poziomach.

Na poziomie początkowym Podsekretarz ds. Wczesnej Edukacji (<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6329d14d-en/index.html?itemId=/content/component/6329d14d-en>) jest odpowiedzialny za projektowanie, koordynację, wdrażanie i ocenę wczesnej opieki i edukacji. Inspekcja Edukacji Wczesnoszkolnej (część Kuratora Oświaty) projektuje przewodniki, aby zapewnić, że oficjalnie uznane lub autoryzowane ośrodki edukacyjne spełniają wymogi przepisów edukacyjnych.

W zakresie szkół podstawowych i średnich Ministerstwo za pośrednictwem Regionalnych Sekretariatów Ministerialnych i Wojewódzkich Wydziałów Oświaty (<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264287112-es.pdf?expires=1610458476&id=id&accname=quest&checksum=4592360D7D681ED00CF-CBB8F1FD7D7F5>) kontroluje sytuację finansową placówek oraz nadzoruje działalność edukacyjną darczyńców prywatnych.

Poziom szkolnictwa wyższego podlega Podsekretarzowi ds. Szkolnictwa Wyższego (<https://educacionsuperior.mineduc.cl/subsecretaria-de-educacion-superior/>), odpowiedzialnemu za opracowywanie, koordynację, realizację i ocenę polityk i programów szkolnictwa wyższego.

Na poziomie regionalnym Lokalne Służby Edukacji Publicznej (<https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1111237>) odpowiadają za placówki oświatowe podlegające ich jurysdykcji, a także za zapewnienie i monitorowanie przestrzegania norm i polityk edukacyjnych narzuconych na szczeblu centralnym przez Ministerstwo Edukacji. Jak ustanowiono w ustawie 21040, lokalne służby edukacji publicznej mogą zawierać porozumienia z organizacjami publicznymi lub prywatnymi w celu zajęcia się kwestiami będącymi przedmiotem wspólnego zainteresowania lub uzgadniać umowy z instytucjami sektora publicznego lub podmiotami prawnymi, które nie dążą do osiągnięcia zysku w zakresie administrowania zasobami technicznymi oraz placówkami kształcenia zawodowego zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Wizja (polityka/strategia edukacyjna)

Narodowy Plan Chile „Chile Recupera y Aprende” (<https://www.mineduc.cl/chile-recupera-y-aprende/>) uwzględnia zestaw instrumentów i polityk wspierających nauczycieli i placówki i obejmuje sojusze z sektorem prywatnym na rzecz opracowywania i rozpowszechniania

treści oraz materiałów pomocniczych na temat rozwoju społecznego i emocjonalnego. Plan Zapewnienia Jakości Edukacji na lata 2020-2023 (<https://www.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/19/2020/06/Plan-SAC-2020-2023.pdf>) „(...) opiera się na zdolności każdego przedszkola, szkoły i liceum do zbudowania swojego wysokiej jakości projektu edukacyjnego przy wsparciu, wskazówkach i narzędziach zapewnianych przez system. W ten sposób kierowanie procesem edukacyjnym zostaje przekazane społeczności, która posiada wiedzę i zdolność do projektowania strategii doskonalenia zgodnie z jego kontekstem i znaczeniem, a działanie każdej instytucji promowane jest tak, aby było skuteczne i wydajne”.

Program nauczania i standardy nauczania

Podstawy programowe edukacji wczesnoszkolnej przedstawione przez Ministerstwo są obowiązkowe dla wszystkich oficjalnie uznanych szkół. W przypadku placówek posiadających zezwolenie na prowadzenie działalności (a nie oficjalne uznanie) nie ma wymogu przypisywania podstaw programowych poziomu żłobkowego, wystarczy, że przypisują one ogólne cele kształcenia określone w art. 28 Ustawy Ogólnej Prawo oświatowe.

Podstawy programowe dla szkół podstawowych i średnich przedstawione przez Ministerstwo są obowiązkowe dla wszystkich oficjalnie uznanych szkół. Jednakże ustawa 20370 (<https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1014974%22%20>) stanowi, że szkoły mają swobodę opracowywania własnych planów, programów i celów uzupełniających (https://obtienearchivo.bcn.cl/obtienearchivo?id=repositorio/10221/26062/1/BCN_Regimen_Educacion_Escolar_Particular_Pagada_Chile_Final.pdf), ale muszą one być zgodne z celami ogólnymi określającymi podstawy programowe.

MINEDUC zapewnia materiały do nauki, bezpłatne podręczniki szkolne do wszystkich przedmiotów objętych krajowym programem nauczania uczniom na wszystkich poziomach edukacji w szkołach gminnych i dotowanych w kraju.

Nadzór pedagogiczny

Ustawa 20,529 (2011) stworzyła Krajowy System Zapewniania Jakości Edukacji, w ramach którego podmioty (publiczne i prywatne), które otrzymują dotacje państwowe, są zobowiązane do zgłaszania publicznego sprawozdania z ich wykorzystania i podlegają nadzorowi i audytowi Kuratora Oświaty.

Placówki oświatowe muszą okresowo oceniać osiągnięcia i naukę uczniów zgodnie z obiektywną i przejrzystą procedurą, opartą na minimalnych krajowych standardach kwalifikacji i awansu, ustanowionych na mocy dekretu najwyższego wydanego za pośrednictwem Ministerstwa Edukacji.

Szkolnictwo wyższe

W Chile szkolnictwo wyższe ma charakter mieszany i składa się z dwóch podsystemów: uniwersyteckiego i zawodowego technicznego. Podsystem uniwersytetów tworzą uczelnie państwowe, uczelnie niepaństwowe należące do Rady Rektorów oraz uczelnie niepubliczne

uznawane przez państwo. Profesjonalny podsystem techniczny tworzą państwowe ośrodki szkolenia technicznego oraz instytuty zawodowe i prywatne ośrodki szkolenia technicznego.

Po uzyskaniu pełnej autonomii uniwersytety prywatne mają władzę określania i prowadzenia swoich celów instytucjonalnych i projektów w wymiarze akademickim, gospodarczym i administracyjnym.

Organami nadzorującymi uczelnie prywatne są:

- Ministerstwo Edukacji (może nakładać sankcje w przypadku nieprzestrzegania przepisów),
- Krajowa Rada ds. Edukacji (odpowiedzialna za proces wydawania licencji przez uczelnie)

Egzamin maturalny

Egzamin maturalny jest jednocześnie egzaminem wstępnym na studia. Matura obejmuje:

- 3 przedmioty obowiązkowe (język hiszpański, matematykę i historię z geografią Chile)
- 6 przedmiotów do wyboru (matematyka w zakresie rozszerzonym, historia, fizyka, chemia, biologia, sztuka).

Egzamin maturalny to test wielokrotnego wyboru, a jego wyniki dostępne są już kilka dni po egzaminie.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Ustawa o włączeniu do szkół nr. 20,845 z 2015 r. (<https://leyinclusion.mineduc.cl/>) promuje bezpłatną edukację, różnorodność oraz integrację i włączenie w edukacji. Ustawa stanowi, że „obowiązkiem państwa jest dążenie do zapewnienia wszystkim ludziom wysokiej jakości edukacji włączającej (...) oraz wspieranie tworzenia warunków dostępu i pobytu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w placówkach oświaty zwykłej lub specjalnej, „zgodnie z dobrem dziecka lub podopiecznego.” System ma zapewnić, że “placówki oświatowe będą miejscem spotkań uczniów o różnych warunkach społeczno-ekonomicznych, kulturowych, etnicznych, płciowych, narodowościowych czy wyznaniowych”.

Specjalne potrzeby edukacyjne (SEN)

Dekret nr 170 z 2009 r. o kształceniu specjalnym (<https://especial.mineduc.cl/normativa/decretos-e-instructivos/>) ustalił standardy nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, którzy będą beneficjentami dotacji na kształcenie specjalne. Definiuje ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SEN) jako „osobę, która potrzebuje dodatkowej pomocy i zasobów, zarówno ludzkich, materialnych, jak i pedagogicznych, aby móc prowadzić swój rozwój i proces uczenia się oraz przyczynić się do osiągnięcia celów edukacji”. Wyróżnia się dwa typy SEN; o charakterze tymczasowym i trwałym.

Edukacja specjalna

Zgodnie z ustawą nr 20,422 z 2010 r.

(<https://www.leychile.cl/Navegar?idLey=20422>), kształcenie specjalne to „modalność systemu szkolnego, która zapewnia specjalistyczne usługi i zasoby, zarówno placówkom oświatowym, jak i szkołom specjalnym, w celu zapewnienia, zgodnie z obowiązującymi przepisami, wysokiej jakości nauczania chłopcom, dziewczętom i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi związanymi lub niezwiązanymi z niepełnosprawnością, w tym zapewnienia przestrzegania zasady równości szans wszystkich uczniów.”

Prawa, zasady i programy

Edukacja i wolność nauczania to prawa uzupełniające, gwarantowane w artykule 10 Konstytucji Politycznej z 1980 roku.

Ustawa o włączaniu (<https://leyinclusion.mineduc.cl/>) opiera się na zasadzie braku dyskryminacji, która oznacza włączenie i integrację w placówkach edukacyjnych. Proces przyjmowania studentów przez placówki otrzymujące dotacje lub składki od Państwa będzie prowadzony zgodnie z zasadami przejrzystości, edukacji włączającej, powszechnej dostępności, równości i niedyskryminacji, ze szczególnym uwzględnieniem preferencyjnego prawa rodziców do wyboru placówki edukacyjnej dla dzieci.

Ustawa 20,609 z 2012 r. (<https://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=1042092>) ustanowiła środki przeciwdziałające dyskryminacji, w tym w obszarze edukacji.

W 2017 roku Wydział Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Edukacji opublikował „Podstawy budowy polityki włączającej w szkolnictwie wyższym” (<http://dfi.mineduc.cl/usuarios/MECESUP/File/2017/eventos/CM/seminario-taller-inclusion/documentos/Bases-Politica-Inclusiva-en-ES-dic2017.pdf>). Celem było podzielenie się podejściami i zapewnienie kryteriów identyfikacji włączających polityk i inicjatyw, które usprawniają zorganizowaną pracę sieciową i przyczyniają się do promowania, tworzenia i/lub wzmacniania jednostek włączających. Zgodnie z tym dokumentem, różnorodność jako warunek włączenia obejmuje nie tylko aspekty społeczno-ekonomiczne, ale także warunki związane między innymi z pochodzeniem etnicznym i kulturowym, niepełnosprawnością, płcią i różnorodnością seksualną. Promowana jest integracja osób z niepełnosprawnościami i podkreślana jest rola Krajowej Służby ds. Osób z Niepełnosprawnościami (SENADIS) w tym zakresie.

W programie rządowym na lata 2018-2022

(<https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/planipolis/files/ressources/chileprogramadegobiernodesebastianpinera.pdf>) wśród priorytetów znalazła się powszechna dostępność, edukacja włączająca i włączenie na rynku pracy. W Narodowym Planie Edukacji na rok 2020 (http://educacion2020.cl/sites/default/files/plan_nacional_de_educacion_2017.pdf) zaproponowano plan, który ma na celu wzmocnienie krajowego programu kształcenia ustawicznego w zakresie zarządzania różnorodnością, koncentrując się na różnicach kulturowych i zwracając uwagę na uczniów ze SPE (SEN).

Celem chilijskiego programu edukacji włączającej jest przyczynianie się do rozwoju szkół stosujących podejście włączające. Według OEI

(<https://www.oei.es/uploads/files/news/Education/1213/guia-inclusiva-esp-5.pdf>) osiąga się to poprzez „wzmacnianie potencjału nauczycieli i różnych podmiotów edukacyjnych, współpracę i wymianę między szkołami i uniwersytetami, a także wytwarzanie

i rozpowszechnianie wiedzy i narzędzi, które służą do podejmowania decyzji politycznych” oraz „wzmacnianie praktyk edukacyjnych i procesów szkoleniowych”.

Centrum Studiów Mineduc opublikowało Krajowy Raport Przeglądowy Polityki Edukacyjnej w Chile dla lat 2004-2016. Opisuje on szereg polityk opracowanych w kraju w celu promowania równości i integracji osób z niepełnosprawnościami, różnych grup społeczno-ekonomicznych oraz przedstawicieli różnych płci.

Niepełnosprawność

Dekret nr 170 z 2010 r. (https://especial.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/31/2018/06/DTO-170_21-ABR-2010.pdf) określił zasady identyfikacji uczniów ze SPE (SEN), którzy będą beneficjentami dotacji na oświatę. Dekret miał na celu poprawę warunków integracji szkolnej chłopców i dziewcząt ze SPE (SEN). Ustalono, że placówki oświatowe muszą przeprowadzić wszechstronną lub interdyscyplinarną ocenę diagnostyczną w celu ustalenia, którzy uczniowie mają SEN, zgodnie z kryteriami i wymiarami Międzynarodowej Klasyfikacji Niepełnosprawności i Funkcjonowania Zdrowia (ICF). Ocena jest finansowana ze środków dotacji celowej.

Specjalna Dotacja Różnicowa (<https://especial.mineduc.cl/implementacion-dcto-supr-no170/incremento-la-subvencion-especial-diferencial/>) przeznaczona jest dla uczniów z niepełnosprawnością wzroku lub słuchu, ciężką dysfazją, zaburzeniami ze spektrum autyzmu, znaczną niepełnosprawnością intelektualną, sprzężoną niepełnosprawnością lub głuchoniewidomością, którzy zgodnie ze swoimi specjalnymi potrzebami edukacyjnymi muszą się kształcić na krótkich kursach. Mając na celu optymalizację procesu rejestracji i zapisów do zajmujących się tym obszarem placówek edukacyjnych (<https://especial.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/31/2018/11/ORD-N%C2%B01363-23.11.18.pdf>), w 2017 roku wdrożono platformę internetową, za pośrednictwem której placówki oświatowe rejestrują swoich uczniów. W 2018 r. ze świadczeń skorzystało 10 134 uczniów rozmieszczonych w 346 placówkach kształcenia specjalnego.

Ustawa nr 20,422 o włączeniu społecznym osób niepełnosprawnych (2010) (<https://www.leychile.cl/Navegar?idLey=20422>) promuje dostosowania programów nauczania, infrastruktury i materiałów pomocniczych, niezbędne do umożliwienia i ułatwienia dostępu do edukacji osobom z niepełnosprawnościami na wszystkich poziomach edukacji, poprzez zapewnienie im zasobów niezbędnych do osiągnięcia postępów w systemie edukacyjnym.

Ustawa o włączeniu szkolnym (<https://leyinclusion.mineduc.cl/>) ustanowiła, że „obowiązkiem państwa jest zapewnienie wszystkim ludziom wysokiej jakości edukacji włączającej”. W tym kontekście stworzono Program Integracji Szkolnej (PIE – <https://www.ayudamineduc.cl/ficha/antecedentes-generales-pie-5>), inkluzywną strategię systemu szkolnego, która ma przyczynić się do poprawy jakości edukacji i postępów wszystkich uczniów, zwłaszcza tych z trwałymi lub czasowymi SPE. Dzięki PIE udostępniane są zasoby ludzkie i materialne, opracowywane są różnorodne strategie pedagogiczne, kształceni są nauczyciele i opracowywane są materiały edukacyjne promujące naukę uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Przyjęcie do PIE wiąże się z oceną diagnostyczną studenta przeprowadzoną przez pracowników oświaty i służby zdrowia, nakierowaną na odpowiedni dobór interwencji w zależności od rodzaju niepełnosprawności.

Ministerstwo Edukacji opracowało Podręcznik wspierania integracji szkolnej w ramach reformy edukacji (<https://especial.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/31/2017/12/Manual-PIE.pdf>), który zawiera wytyczne dotyczące stosowania PIE jako narzędzia włączającego. W Narodowym Planie Edukacji na rok 2020 (http://educacion2020.cl/sites/default/files/plan_nacional_de_educacion_2017.pdf) zaproponowano przeformułowanie PIE, aby uelastyczyć model opieki i zwiększyć zasoby zgodnie z rzeczywistym odsetkiem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, którym dana placówka służy. W Planie zaproponowano także utworzenie wyspecjalizowanych terytorialnych ośrodków wspierających uczniów ze SPE i kształcenie nauczycieli w zarządzaniu różnorodnością.

Płeć

Plan na lata 2015–2018: Edukacja na rzecz równości płci (<https://www.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/19/2017/01/CartillaUEG.pdf>) uwzględnia realizację polityk edukacyjnych z perspektywy równości płci. Wśród działań, które są realizowane na rzecz promowania równości płci, warto podkreślić:

- Utworzenie Jednostki ds. Równości Płci w Ministerstwie Edukacji
- Szkolenie zespołów zawodowych i technicznych pracujących w ministerstwie i sektorze edukacyjnym
- Promowanie podejścia genderowego wśród nauczycieli.

Zgodnie z planem, nie ma znaczących różnic w dostępie dziewcząt (51%) i chłopców (49%) do edukacji przedszkolnej, z wyjątkiem kształcenia specjalnego, gdzie 39,2% to dziewczynki, a 60,8% to chłopcy.

W uwagach końcowych do siódmego raportu okresowego Chile (2018, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDA.W%2fC%2fCHL%2fCO%2f7&Lang=en) Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet z zadowoleniem przyjął zatwierdzenie ustawy o integracji, ale wyraził zaniepokojenie słabymi wynikami w nauce miejscowych kobiet i dziewcząt oraz trudnościami, jakie napotykają niektóre z nich po zajściu w ciążę. Komitet podkreślił również, że pożądane jest dalsze uczestnictwo młodych matek w procesie edukacyjnym lub umożliwienie im powrotu do edukacji.

Zatwierdzony przez Ministra Edukacji w 2019 roku plan prac „Edukacja z równością płci” (<https://www.mineduc.cl/2019/01/31/gobierno-lanza-plan-de-trabajo-educacion-con-equidad-de-genero/>) opiera się na trzech osiach:

1. Wysokiej jakości edukacja bez uprzedzeń ze względu na płeć, która gwarantuje równość w procesach uczenia się chłopców i dziewcząt
2. Więcej powołań i możliwości dla dziewcząt i kobiet
3. Polityka zerowej tolerancji dla przemocy ze względu na płeć w przedszkolu, szkole i na studiach wyższych.

Osoby w kryzysie ubóstwa

Ustawa nr 20248 o preferencyjnych dotacjach dla szkół (2008, <https://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=269001>) miała na celu zagwarantowanie jakości i równości edukacji w placówkach edukujących uczniów, w przypadku których wyniki edukacyjne mogą być negatywnie skorelowane z warunkami społeczno-ekonomicznymi.

W Narodowym Planie Edukacji na rok 2020 (http://educacion2020.cl/sites/default/files/plan_nacional_de_educacion_2017.pdf) zaproponowano zmiany w prawie włączającym korzystne dla najuboższych uczniów.

Studenci z obszarów wiejskich i peryferyjnych

Na obszarach wiejskich w Chile dominują szkoły wieloklasowe, w których przynajmniej jeden z kursów tworzą uczniowie z różnych poziomów edukacji. Dekret nr 968 z 2012 r. W sprawie edukacji wiejskiej (http://rural.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/22/2016/03/Decreto_N968_-REUNIONES-DE-MICROCENTROS-ESCUELAS-RURALES.pdf) miał na celu zapewnienie wysokiej jakości nauki dziewczętom i chłopcom uczęszczającym do wieloklasowych szkół wiejskich.

Systemy edukacyjne na obszarach wiejskich charakteryzują się większymi barierami w zakresie włączenia szczególnie uczniów z niepełnosprawnościami. Rząd uruchomił PIE na obszarach wiejskich i posiada programy promujące edukację na tych obszarach, takie jak Stypendium Integracji Terytorialnej (<https://www.iunaeb.cl/beca-de-integracion-territorial-postulacion-educacion-superior>)

Studenci z grup etnicznych i ludności rdzennej

Ministerstwo Edukacji, poprzez ustawę o edukacji ogólnej (<http://www.sipi.siteal.iipe.unesco.org/normativas/51/ley-ndeg-203702009-ley-general-de-educacion>), ustawę o ludności rdzennej (19 253, <http://www.mapuche.info/indgen/ley-1.html>) i konwencję MOP 169 (https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---americas/---ro-lima/documents/publication/wcms_345065.pdf), dąży do zapewnienia pełnego włączenia w edukację ludności rdzennej zamieszkującej terytorium Chile. Program Międzykulturowej Edukacji Dwujęzycznej (1996) miał na celu umożliwienie wszystkim uczniom, niezależnie od ich rdzennego pochodzenia, zdobycia wiedzy na temat rdzennych języków i kultur poprzez włączenie języka rdzennego do krajowego programu nauczania.

Ministerstwo Edukacji, poprzez strategię podnoszenia świadomości, opracowuje i dystrybuje zasoby zarządcze, techniczne i pedagogiczne w celu promowania wiedzy i światopoglądów ludności rdzennej w społecznościach edukacyjnych. Blisko 2000 placówek oświatowych realizuje zasadę międzykulturowości poprzez realizację działań międzykulturowych w Planie Doskonalenia Edukacji (PME).

Programy takie jak stypendium dla rdzennych mieszkańców (<https://www.ayudamineduc.cl/ficha/beca-indigena-bi>), które zapewnia wsparcie finansowe rodzimym studentom, wywarły znaczący wpływ na zwiększenie frekwencji i zmniejszenie odsetka beneficjentów przedwcześnie kończących naukę.

Ustawa nr 21,151 z 2019 r. (<https://www.leychile.cl/Navegar?idNorma=1130641>) przyznaje uznanie prawne chilijskiemu ludowi plemiennemu pochodzącemu od Afrykanów. Artykuł 4 stanowi, że narodowy system edukacji Chile będzie dążył do rozważenia jednostki programowej, która umożliwi uczniom posiadanie odpowiedniej wiedzy na temat historii, języka i kultury potomków Afrykanów oraz będzie promować ich ekspresję kulturową i artystyczną od przedszkola poprzez szkołę podstawową i średnią aż po uniwersytet

Migranci

W wyniku wzrostu liczby migrantów w Chile powstała Krajowa Polityka Studentów Zagranicznych na lata 2018-2022 (<https://migrantes.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/88/2018/06/POLITICA-NACIONAL-EE-Final-1-1.pdf>), która ma na celu zagwarantowanie włączenia studentów zagranicznych w krajowy system edukacji.

Zarządzanie różnorodnością w edukacji

Ministerstwo Edukacji dąży do zapewnienia włączającego systemu edukacji. W tym celu ma wsparcie Regionalnych Sekretariatów Ministerialnych (<https://www.mineduc.cl/ministerio/departamentos-provinciales/>).

Krajowa Rada ds. Pomocy Szkolnej i Stypendiów (JUNAEB <https://www.junaeb.cl/quienes-somos>) zapewnia pomoc szkolną chilijskim uczniom znajdującym się w trudnej sytuacji.

W przypadku uczniów z niepełnosprawnościami Ministerstwo Edukacji współpracuje z Ministerstwem Zdrowia, aby zagwarantować ich włączenie do systemu edukacji. Ministerstwo Zdrowia jest odpowiedzialne za ustalenie, czy istnieje niepełnosprawność zgodnie z międzynarodowymi klasyfikacjami Światowej Organizacji Zdrowia. Komisja ds. Medycyny Prewencyjnej i Niepełnosprawności (COMPIN) przyznaje orzeczenia o niepełnosprawności, które umożliwiają dostęp do dotacji lub szkół specjalnych. Studenci z niepełnosprawnościami muszą być zarejestrowani w Krajowym Rejestrze Osób Niepełnosprawnych.

Jeśli chodzi o płęć, Ministerstwo Edukacji współpracuje z Ministerstwem Kobiet i Równości Płci w celu opracowania konkretnych środków mających na celu wyeliminowanie stereotypów związanych z płcią i przejście w kierunku edukacji równej pod względem płci. Istnieje Międzysektorowa Komisja ds. Edukacji ds. Uczuciowości, Seksualności i Płci (<https://www.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/19/2017/01/CarillaUEG.pdf>), która wspiera prace Jednostki ds. Równości Płci.

Środowisko uczenia się i infrastruktura

Ustawa nr 20 422 (<https://www.leychile.cl/Navegar?idLey=20422>) nakazała adaptację infrastruktury, aby ułatwić uczniom z niepełnosprawnościami dostęp do szkół oraz utworzenie bibliotek publicznych zawierających materiały i technologie dostępne dla wszystkich.

Program

Za opracowanie krajowego programu nauczania odpowiada Dział ds. Programów Nauczania i Oceny. Program nauczania uwzględnia potrzeby grup bezbronnych, takich jak dzieci z niepełnosprawnościami i dzieci autochtoniczne.

Artykuł 36 ustawy o włączeniu społecznym osób niepełnosprawnych (2010) stanowi, że zwykle placówki oświatowe muszą uwzględniać innowacje i dostosowania programów nauczania oraz zapewniać niezbędne materiały pomocnicze, aby umożliwić i ułatwić osobom niepełnosprawnym dostęp do istniejących kursów lub poziomów, zapewniając im dodatkowe zasoby potrzebne do zapewnienia ich postępu w systemie edukacyjnym.

Dekretem z 83.2015 r. (<http://especial.mineduc.cl/wp-content/uploads/sites/31/2016/08/Decreto-83-2015.pdf>) w sprawie dywersyfikacji nauczania zatwierdzono szereg kryteriów i wytycznych dotyczących dostosowania programów

nauczania dla uczniów ze SPE w przedszkolach i szkołach podstawowych. W dekreście zaproponowano dwa rodzaje dostosowań programowych: dostosowania programowe w zakresie dostępu i dostosowania programowe celów uczenia się. Aby określić, jakie korekty programowe należy wprowadzić, placówki oświatowe muszą przeprowadzić indywidualną ocenę diagnostyczną. Dekret wskazuje również, że placówki realizujące kształcenie specjalne na poziomie edukacji przedszkolnej i podstawowej mają obowiązek stosowania obowiązującego programu nauczania i dostosowywania go do potrzeb uczniów ze względu na ich niepełnosprawność. Dekret ten nie dotyczy jednak szkolnictwa średniego, zatem na tym poziomie szkoły nie mają obowiązku stosowania standardowego programu nauczania.

W Narodowym Planie Edukacji na rok 2020 zaproponowano uelastycznienie programu nauczania w szkołach średnich, tak aby ścieżki edukacyjne były bardziej zróżnicowane i reprezentatywne dla wszystkich grup uczniów.

Począwszy od 2015 r. podjęto wysiłki, aby uwzględnić perspektywę płci w podstawach programów nauczania, zapewnić widoczność kobiet w programie nauczania oraz zapewnić większą równowagę w bibliografiach i odniesieniach do autorów w zalecanych tekstach w programach studiów.

ICT i materiały edukacyjne

Program I Connect to Learn to inicjatywa prezydencka, która ma na celu wypełnienie luki w dostępie do edukacji poprzez dostawę laptopa (wraz z mobilnym łączem szerokopasmowym-BAM na okres jednego roku) każdemu uczniowi siódmego roku edukacji podstawowej w kraju.

Opracowano programy mające na celu wykorzystanie ICT w szkołach specjalnych w celu promowania strategii komunikacyjnych i dostępu do krajowego programu nauczania dla uczniów z niepełnosprawnością sprzężoną.

Chilijski system edukacji obejmuje trzy typy organizacji szkół w trybie edukacji specjalnej:

1. Szkoły specjalne, które służą dzieciom z niepełnosprawnością sensoryczną, intelektualną, motoryczną, problemami w relacjach i z komunikacją oraz specyficznymi zaburzeniami językowymi.
2. Placówki realizujące Szkolne Programy Integracji (PIE) dla dzieci mających trudności w nauce lub z niepełnosprawnościami. PIE to strategia systemu szkolnego, która ma na celu przyczynianie się do ciągłego podnoszenia jakości edukacji zapewnianej w placówce oświatowej, sprzyjając obecności w klasie, uczestnictwu i osiągnięciu oczekiwanych efektów uczenia się przez każdego z uczniów, zwłaszcza tych, którzy mają SEN, niezależnie od tego, czy są to uczniowie z niepełnosprawnością trwałą, czy czasową. Jedną z możliwości oferowanych w szkołach z PIE jest tworzenie osobnych klas, składających się z uczniów z niepełnosprawnościami. W takim przypadku szkoła może wybrać, czy zastosować program standardowy (z niezbędnymi dostosowaniami), czy program dostosowany do typu/typów niepełnosprawności uczniów.
3. Szkoły szpitalne i sale lekcyjne dla dzieci hospitalizowanych.

Rodzaj organizacji szkoły w ramach modalności szkolnej różni się w zależności od poziomu edukacji. Jak wynika z Przeglądu Polityki Edukacyjnej w Chile (2004-2016), na poziomie edukacji przedszkolnej i podstawowej placówki mają obowiązek stosować standardowy

program nauczania i dostosowywać go do potrzeb uczniów ze względu na ich niepełnosprawność. W szkołach średnich istnieją różne możliwości dla uczniów ze SPE: szkoły posiadające szkolne programy integracyjne (PIE) i szkoły specjalne. Te ostatnie przeznaczone są dla uczniów potrzebujących większego wsparcia w nauce.

Według danych opublikowanych przez Bibliotekę Kongresu Narodowego Chile w 2018 r. do szkół uczęszczało 183 373 uczniów z SEN, co stanowi 5,12% wszystkich uczniów zapisanych w kraju. Istnieje 2027 szkół specjalnych, 5662 szkół z PIE oraz 46 szkół i sal szpitalnych.

Źródła:

- <https://www.ayudamineduc.cl/ficha/sistema-nacional-de-evaluacion-y-certificacion-de-estudios-de-personas-jovenes-y-adultos-5> [dostęp 10.06.2024]
- <https://www.mineduc.cl/> [dostęp 12.06.2024]
- <https://www.mineduc.cl/informe-de-estrategia-nacional-de-educacion-publica/> [dostęp 14.06.2024]
- <https://www.ayudamineduc.cl/ficha/sistema-nacional-de-evaluacion-y-certificacion-de-estudios-de-personas-jovenes-y-adultos-5> [dostęp 14.06.2024]
- https://parvularia.mineduc.cl/wp-content/uploads/2019/09/Bases_Curriculares_Ed_Parvularia_2018-1.pdf [11.06.2024]
- <https://education-profiles.org/es/america-latina-y-el-caribe/chile/~inclusion#Sistema%20escolar> [16.06.2024]
- <https://education-profiles.org/es/america-latina-y-el-caribe/chile/~actores-no-estatales-en-la-educacion> [15.06.2024]

5. Czechy

Obowiązek szkolny

Od września 2017 r. ostatni rok edukacji przedszkolnej (tj. od 5 roku życia) jest w Czechach obowiązkowy.

Dzieci od 3 roku życia mogą uczęszczać do przedszkoli publicznych lub prywatnych (rzadkość). Przedszkola prowadzą gminy. Niewielka liczba przedszkoli to placówki założone przez podmioty prywatne i kościoły. Wychowanie przedszkolne może być prowadzone odpłatnie, z wyjątkiem ostatniego (obowiązkowego) roku przedszkola (więcej informacji: <https://msmt.gov.cz/areas-of-work/preschool-education>).

Ramowe Programy Edukacyjne (RVP, ang. *Framework Educational Programmes*, FEP) określają ogólne ramy tworzenia programów szkolnych (Szkolnych Programów Edukacyjnych, ang. *School Educational Programmes*, SEPs), w tym wychowania przedszkolnego.

Obowiązek szkolny rozpoczyna się w wieku 6 lat i trwa 9 lat szkolnych.

System edukacji

Zgodnie z ustawą o edukacji w strukturze ustroju szkolnego Czech wyróżniamy następujące poziomy kształcenia:

- ISCED 0 – Wczesna edukacja
  - przedszkole (mateřská škola) – wiek: 3–6 lat
- ISCED 1 i 2 – Szkolnictwo podstawowe i średnie I (pierwszego) stopnia
  - szkoła podstawowa (základní škola) – wiek: 6–15 lat, \
  - etap pierwszy (ISCED 1) – wiek: 6–10 lat,
  - etap drugi (ISCED 2) – wiek: 11–15 lat
- ISCED 3 – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
  - szkoła średnia II stopnia (střední škola) wiek: 15–19 lat (szkoły średnie II stopnia prowadzą kształcenie na kierunkach ogólnokształcących i zawodowych)
- ISCED 4 – Szkolnictwo policealne
  - szkoła policealna (nástavbové studium) – wiek: od 18 lat
- ISCED 5, 6, 7, 8 – Szkolnictwo wyższe
  - wyższa szkoła zawodowa (vyšší odborná škola)
  - szkoła wyższa (vyšoká škola)

Po ukończeniu 5 klasy uczniowie mają kilka możliwości dalszych ścieżek kształcenia. W zależności od swoich zainteresowań, zdolności i dotychczasowych osiągnięć szkolnych mogą wybrać następujące rozwiązania:

- kontynuować przez 4 lata naukę, do 15 roku życia, na drugim etapie szkoły podstawowej w klasach 6–9,

- kontynuować naukę przez 2 lata, do 13 roku życia, na drugim etapie szkoły podstawowej w klasach 6–7, aby po ich ukończeniu rozpocząć naukę na poziomie szkoły średniej I stopnia w sześcioletnim gimnazjum (gymnázium) lub konserwatorium (konzervatoř) – szkole o profilu artystycznym,
- od razu po 5 klasie szkoły podstawowej, w 11 roku życia, rozpocząć naukę na poziomie szkoły średniej I stopnia w ośmioletnim gimnazjum (gymnázium) lub konserwatorium (konzervatoř) – szkole o profilu artystycznym.

Ukończenie drugiego etapu szkolnictwa podstawowego wiąże się z zakończeniem realizacji dziesięcioletniego obowiązku szkolnego.

Więcej informacji:

[https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/23C9426A34C6D092C125866300424B70/\\$file/6.Cz%C4%99%C5%9B%C4%876.Czechy.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/23C9426A34C6D092C125866300424B70/$file/6.Cz%C4%99%C5%9B%C4%876.Czechy.pdf)

Egzaminy

Nie ma obowiązkowych egzaminów kończących edukację podstawową. Jeśli po ukończeniu szkoły średniej uczniowie chcą rozpocząć studia, przystępują do egzaminu końcowego (matury). Od 2008 r. egzamin ten składa się z dwóch części: egzaminu ogólnego/państwowego oraz profilowego/szkolnego.

Matura składa się z dwóch części: ogólnej i profilowej. Za część ogólną, wspólną dla wszystkich szkół średnich, odpowiada Ministerstwo Edukacji, a bezpośrednio przeprowadza ją Centrum Ustalania Efektów Edukacyjnych (CERMAT).

Część ogólna składa się z egzaminów z języka czeskiego, języka obcego oraz wybranego przedmiotu (matematyki, podstawy nauk przyrodniczych, podstawy nauk społecznych, podstawy nauk informatyczno-technologicznych). Egzaminy są wieloetapowe, odbywają się w formie wypracowań, testów i odpowiedzi ustnych przed specjalną komisją. Za część sprofilowaną egzaminu maturalnego (organizacja, przeprowadzenie i ocenianie) odpowiadają poszczególne szkoły. Część sprofilowana egzaminu maturalnego ustalana jest zgodnie z profilem szkół średnich, a w zestawie ewentualnych przedmiotów egzaminacyjnych mogą pojawić się tylko przedmioty znajdujące się w programie nauczania danej placówki. Maturzysta ma obowiązek przystąpienia do przynajmniej trzech egzaminów z następujących przedmiotów: rozszerzonego języka czeskiego, języka obcego, rozszerzonej matematyki, historii, wiedzy o społeczeństwie, fizyki, chemii, biologii oraz geografii. Składają się one z zadań zamkniętych i otwartych.

Nie ma obowiązkowych egzaminów kończących edukację podstawową. Zdanie egzaminu wstępnego może być (ale nie musi) warunkiem przyjęcia do danej szkoły średniej. Dla osób, które chcą rozpocząć studia, obowiązkowa jest matura.

Warunkiem przyjęcia do szkoły średniej II stopnia jest ukończenie kształcenia obowiązkowego i spełnienie wymogów wstępnych określonych przez dyrektora szkoły. Jednym z wymogów może być zorganizowany przez szkołę selekcyjny egzamin wstępny (ewentualnie test zdolności).

Podstawa edukacji

Dokumenty programowe obejmują Narodowy Program Edukacji oraz Ramowe Programy Edukacyjne (RVP), będące podstawą tworzenia programów szkolnych. Dokumenty programowe powstają więc na dwóch poziomach: krajowym i szkolnym. Szkolne programy edukacyjne stanowią podstawę kształcenia w poszczególnych szkołach. Aktualnie dla szkoły podstawowej obowiązuje dokument z czerwca 2023 roku.

Ramowe programy edukacyjne:

- opierają się na nowej strategii edukacyjnej, kładąc nacisk na kompetencje kluczowe, ich powiązanie z treściami nauczania oraz zastosowanie zdobytej wiedzy i umiejętności w życiu praktycznym;
- opierają się na koncepcji uczenia się przez całe życie;
- formułują oczekiwany poziom wykształcenia, jaki powinni osiągnąć wszyscy uczniowie, którzy ukończyli dany etap edukacyjny;
- promują autonomię edukacyjną szkół i odpowiedzialność zawodową nauczycieli za efekty procesu edukacyjnego.

Ramowe programy edukacyjne obowiązują dla całego kraju. Przyjmuje je ministerstwo, są one wypracowywane przez Narodowy Instytut Pedagogiczny i eksperckie grupy tematyczne (kierujące się określonymi wytycznymi).

Ramowy Program Edukacyjny dla szkoły podstawowej obejmuje:

- informacje o edukacji podstawowej
- cele edukacji podstawowej
- kluczowe kompetencje
- obszary edukacyjne (każdy z nich jest opisany za pomocą: krótkiej charakterystyki, celów oraz treści edukacyjnych)
- obszary międzyprzedmiotowe (kompetencje osobiste i społeczne, obywatelstwo demokratyczne, myślenie w kontekście europejskim i globalnym, wielokulturowość, ekologia, media)

Ramowy Program Edukacyjny dla szkoły podstawowej obejmuje kilka części. Jedna z nich wskazuje cele tego etapu edukacji, kolejne mówią o kompetencjach kluczowych oraz obszarach edukacyjnych.

Cele edukacji podstawowej:

- umożliwiać uczniom przyjęcie strategii uczenia się i motywować ich do uczenia się przez całe życie
- zachęcać uczniów do kreatywnego myślenia, logicznego myślenia i rozwiązywania problemów
- prowadzić uczniów do wszechstronnej, skutecznej i otwartej komunikacji
- rozwijać u uczniów umiejętność współpracy oraz szacunku dla pracy i osiągnięć własnych i innych
- przygotować uczniów do ukazywania się jako jednostka niezależna, wolna i odpowiedzialna, korzystania ze swoich praw i wypełniania obowiązków
- wzbudzić w uczniach potrzebę okazywania pozytywnych uczuć w zachowaniu, działaniu i przeżywaniu sytuacji życiowych

- rozwijać wrażliwość i wrażliwe relacje z ludźmi, środowiskiem i przyrodą
- uczyć uczniów aktywnego rozwijania i ochrony zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego oraz odpowiedzialności za nie
- wychowywać uczniów do tolerancji i szacunku dla drugiego człowieka, jego kultury i wartości duchowych, uczyć życia razem z innymi ludźmi
- pomóc uczniom rozpoznać i rozwijać własne zdolności zgodnie z realnymi możliwościami oraz zastosować je wraz ze zdobytą wiedzą i umiejętnościami przy podejmowaniu decyzji o własnej orientacji życiowej i zawodowej
- pomóc uczniom poruszać się w środowisku cyfrowym i doprowadzić ich do bezpiecznego, pewnego, krytycznego i kreatywnego korzystania z technologii cyfrowych w pracy, nauce, w czasie wolnym oraz podczas uczestnictwa w społeczeństwie i życiu obywatelskim

Kompetencje kluczowe:

1. Uczenia się (do nauki)
2. Rozwiązywania problemów
3. Komunikacyjne
4. Społeczne i personalne
5. Cywilne (obywatelskie)
6. Pracy
7. Cyfrowe

Obszary edukacyjne:

1. Język i komunikacja językowa (język i literatura czeska, język obcy, inny język obcy)
2. Matematyka i jej zastosowania
3. Informatyka
4. Człowiek i jego świat
5. Człowiek i społeczeństwo (historia, edukacja obywatelska)
6. Człowiek i przyroda (fizyka, chemia, historia naturalna, geografia)
7. Sztuka i kultura (edukacja muzyczna, edukacja plastyczna)
8. Człowiek i zdrowie (edukacja zdrowotna, wychowanie fizyczne)

Dla każdego obszaru są wskazane w dalszej części treści edukacyjne (elementy programu, zakładane rezultaty).

Każda szkoła tworzy swój program nauczania. Jest wskazane, by w jego przygotowaniu uczestniczyli wszyscy nauczyciele danej szkoły.

Zasady kształtowania szkolnego programu edukacyjnego dla edukacji podstawowej

Szkolny Program Edukacyjny:

- jest przygotowywany zgodnie z FEP dla całości lub części podstawowego okresu kształcenia, tj. dla tych poziomów klas, dla których szkoła zapewnia kształcenie na poziomie podstawowym;
- zapewnia równy dostęp do edukacji podstawowej wszystkim uczniom objętym obowiązkiem szkolnym i uwzględnia ich potrzeby i możliwości edukacyjne;

- umożliwia zróżnicowane i zindywidualizowane podejście do nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz uczniów wybitnie uzdolnionych, jeśli wymaga tego edukacja tych uczniów;
- stwarza warunki do realizacji treści edukacyjnych z uwzględnieniem cech charakterystycznych dla wieku uczniów, pomagając w ten sposób w kształtowaniu i rozwijaniu ich kompetencji kluczowych;
- pomaga w realizacji celów edukacji podstawowej określonych w strategiach edukacyjnych szkoły, a także celów obszaru edukacyjnego wyznaczonych przez strategię edukacyjną na poziomie przedmiotów nauczania;
- jest przygotowany w taki sposób, aby umożliwić nauczycielom rozwinięcie twórczego stylu pracy i nie ograniczać ich w stosowaniu różnych metod lub różnych harmonogramów zajęć, w oparciu o doświadczenie nauczycieli w zakresie skutecznych metod nauczania i specyficznych potrzeb uczniów;
- jest dokumentem stosunkowo stabilnym i ewentualne zmiany w jego planach nauczania i programach nauczania nie powinny mieć negatywnego wpływu na kształcenie uczniów w już trwającym „cyklu”;
- ma określoną strukturę.

Struktura SEP dla edukacji podstawowej (wybrane elementy):

- charakterystyka szkoły
- strategia edukacyjna szkoły (jak szkoła kształtuje i rozwija kompetencje kluczowe, zapewnia zajęcia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami, zapewnia kształcenie uczniów wybitnie zdolnych, uwzględnia obszary międzyprzedmiotowe)
- plan zajęć
- program nauczania
- ocena uczniów, samoocena szkoły (zasady oceniania uczniów, kryteria samooceny szkoły)

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Czechach nie ma odrębnych podstaw programowych dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Kształcenie specjalne odbywa się na kilka sposobów:

- w formie integracji indywidualnej w zwykłych klasach w szkole ogólnodostępnej (oddziały, grupy)
- w formie integracji grupowej w klasach utworzonych w szkole ogólnodostępnej dla uczniów znajdujących się w trudnej sytuacji
- w szkołach utworzonych bezpośrednio dla uczniów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji
- w ramach innych form realizacji obowiązku szkolnego dozwolonych przez prawo (kształcenie indywidualne, kształcenie uczniów ze znaczną niepełnosprawnością intelektualną)

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

- dalsze informacje można znaleźć na stronach internetowych Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu (<https://msmt.gov.cz/index.php>) oraz Narodowego Instytutu Pedagogicznego (<https://archiv-nuv.npi.cz/index-1.htm>)
- aktualnie (od 2 kwietnia 2024 r. do 31 maja 2024 r.) trwają konsultacje społeczne propozycji zmian w ramowych programów edukacyjnych dla edukacji przedszkolnej (<https://revize.rvp.cz/files/rvp-pv-aktualizace-k-verejne-konzultaci-240327.pdf>) i podstawowej (<https://revize.rvp.cz/files/2024-03-28-rvp-zv-textova-podoba-vczduvodneni.pdf>, propozycje zmian wypracowano w odpowiedzi na Strategię Polityki Edukacyjnej Republiki Czeskiej do roku 2030+ oraz Główne kierunki przeglądu Ramowego Programu Edukacyjnego dla edukacji podstawowej (RVP ZV, <https://velke-revize-zv.rvp.cz/files/iii-hlavni-smery-revize-rvp-zv-po-vpr-final-230111.pdf>, przyjęte 24 listopada 2022 roku)
- główny cel czeskiego systemu edukacji: od najmłodszych lat kształtowanie kompetencji kluczowych – przygotowanie do uczenia się przez całe życie; twórcą koncepcji uczenia się przez całe życie jest Jan Ámos Komenský (1592-1670)
- każda szkoła przygotowuje własny szkolny program nauczania, poszczególne placówki wybierają podręczniki oraz metody nauczania
- PISA 2022 – Uczniowie w Republice Czeskiej osiągnęli wyższe wyniki niż średnia OECD w matematyce, czytaniu i naukach ścisłych
- Strategii dla edukacji 2030+:
https://msmt.gov.cz/uploads/brozura_S2030_en_fin_online.pdf
- Centrum Oceniania Efektów Kształcenia zostało powołane przez Ministerstwo Oświaty, Młodzieży i Sportu z dniem 1 stycznia 2006 roku. Wybrane obszary działalności Centrum: egzamin maturalny, badania i prace rozwojowe w zakresie form, środków, narzędzi i metod ewaluacji efektów uczenia się, ocena wyników kształcenia w Czechach (więcej informacji: <https://czvv.ceremat.cz/menu/onas/vymezeni-obsahu-a-ucelu-cinnosti>)

6. Dania

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna jest częściowo obowiązkowa:

- ECEC (przed “zerówką”) jest obowiązkowa tylko dla niektórych grup, np. dzieci, które pochodzą ze zmarginalizowanych obszarów mieszkaniowych (zamieszczonych na specjalnej liście), które ukończyły 1 rok życia,
- “zerówka”, do której dzieci idą w wieku 6 lat, jest obowiązkowa, ale w Danii jest częścią edukacji szkolnej, nie ECEC

ECEC jest prowadzona w placówkach państwowych (pod zarządem gminy) lub prywatnych, a także w systemie nadzorowanej opieki w domu (więcej patrz: punkt 2). Dzieci mogą rozpocząć ECEC już w wieku 26 tygodni (żłobek), zazwyczaj jednak mają 9-10 miesięcy. ECEC co do zasady jest płatna, przy czym:

- opłaty według prawa nie mogą przekraczać 25% kosztów zapewniania opieki brutto (włączając w to obiady); płaci się miesięcznie,
- opieka jest bezpłatna jeśli średni dochód w gospodarstwie domowym nie przekracza konkretnego progu; w 2021 r. było to 2,076 EUR / 15,475 DKK na miesiąc.

Wytyczne dotyczące podstawy programowej/programu kształcenia w przedszkolach ustanawia Ministerstwo Dzieci i Edukacji zgodnie z wytycznymi “Ustawy o opiece dziennej” z 2022 r. (duń. Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2022/985>) w formie podstawy programowej (https://emu.dk/sites/default/files/2021-03/8077%20SPL%20Hovedpublikation_UK_WEB%20FINAL-a.pdf).

Wszystkie placówki wczesnej edukacji i opieki muszą opracować własny program nauczania w oparciu o podstawę programową, one też odpowiadają za jego wdrożenie. Programy nauczania podlegają ewaluacji co 2 lata.

Obowiązkowa edukacja zaczyna się w wieku 6 lat – odpowiednik polskiej “zerówki”. Dziecko może zacząć szkołę wcześniej, ale musi skończyć 5 lat przed 1 października danego roku i być zdolne do nauki w szkole. Dziecko może też zacząć szkołę maks. o rok później – jeśli z przeprowadzonej oceny wynika, że jest to dla niego korzystne; decyzję o tym podejmuje rada gminy.

Edukacja obowiązkowa trwa 10 lat.

System edukacji

Edukacja obejmuje poziomy ISCED 0-8 (z czego poziomy 6-8 to edukacja wyższa).

Na duński system edukacji składają się:

- system edukacji tzw. zwykły, w którym kształcą się dzieci i młodzież; obejmuje:
  - ECEC,

- zintegrowane szkolnictwo podstawowe i średnie i stopnia,
- szkoły średnie II stopnia – ogólnokształcące i zawodowe,
- szkoły wyższe,
- równoległy system edukacji dla dorosłych i kształcenia ustawicznego (znajduje to odzwierciedlenie w kwalifikacjach);

ISCED 0 – wychowanie przedszkolne (ECEC)

- ECEC reguluje “Ustawa o opiece dziennej” z 2022 r.;
- wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem (ang. *early childhood education*) może się zacząć od 26 tygodnia życia i jest prowadzona w:
  - żłobkach (duń. *Vuggestuer*) dla dzieci poniżej 3 roku życia,
  - przedszkolach (duń. *Børnehaver*) dla dzieci od 3 do 6 roku życia,
  - zintegrowanych wiekowo placówkach dla dzieci do 6 roku życia (duń. *Aldersintegreerede institutioner*);
  - systemie regulowanej opieki dziennej w domach prywatnych do 6 roku życia.

Wedle danych z 2017 r. dzieci spędzały średnio:

- 35 h tygodniowo w żłobku,
- 33 h w przedszkolu;

Gminy są zobowiązane zapewnić ECEC dla wszystkich dzieci na swoim terenie od 26 tygodnia życia do rozpoczęcia szkoły podstawowej, przy czym:

- jeśli gmina nie może zapewnić miejsca dla dziecka, musi albo pokryć wydatki rodziców związane z opieką prywatną, albo wydatki związane ze sprawowaniem opieki w sąsiedniej gminie, albo przyznać stypendium na sprawowanie opieki w domu,
- placówki opieki są otwarte w dni powszednie, zazwyczaj od 6:30-7:00 do 17:00; istnieją jednak także całodobowe (dla dzieci, których rodzice pracują w systemie zmianowym).

ISCED 1-2 – zintegrowane kształcenie podstawowe i średnie i stopnia

- duńska szkoła publiczna (duń. *Folkeskole/Grundskole*) to zintegrowana szkoła miejska obejmująca kształcenie podstawowe i średnie i stopnia;
- składa się z:
  - 1 roku edukacji przedszkolnej (klasa 0); dzieci zaczynają ją w wieku 6 lat,
  - 9 lat nauki w zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia (klasy 1-9); dzieci w wieku 7-16 lat,
  - 1 roku nieobowiązkowej 10 klasy; młodzież w wieku 17 lat;
- alternatywą dla publicznej szkoły podstawowej i średniej i stopnia są szkoły prywatne, prywatne szkoły niezależne i szkoły kontynuujące naukę (klasy 8-10).

ISCED 3 – kształcenie średnie II stopnia

Kształcenie średnie II stopnia (ang. *upper secondary school*), jest podzielone na dwie ścieżki:

- kształcenie ogólnokształcące (ang. *general upper secondary school*) odbywa się w ramach:

- 3-letniego programu wyższych egzaminów ogólnych (STX), który jest prowadzony przez szkoły średnie ogólnokształcące II stopnia (duń. *Gymnasium*); uczniowie mają 16-19 lat,
- 3-letniego programu wyższych egzaminów handlowych (HHX), który jest prowadzony przez tzw. kolegia biznesowe (alt. tłumaczenie: “komercyjna szkoła średnia” lub “liceum handlowe”, ang. *business college*, duń. *Handelsgymnasium*),
- 3-letniego programu egzaminów technicznych (HTX), który jest prowadzony w tzw. kolegiach technicznych (alt. tłumaczenie: “technikum”, ang. *technical college*, duń. *Teknisk Gymnasium*),

Do tych szkół przeważnie uczęszcza młodzież w wieku **16-19 lat** (ci, którzy ukończyli nieobowiązkową klasę 10, zaczynają szkołę średnią w wieku 17 lat),

- 2-letniego programu wyższych egzaminów przygotowawczych (hf), który jest prowadzony w szkołach średnich II stopnia lub ośrodkach kształcenia dorosłych (VUC); uczęszcza tutaj zarówno młodzież w wieku 16/17 lat, jak i dorośli,
- kształcenie zawodowe (ang. *vocational upper secondary education and training*), które:
  - jest prowadzone w instytucjach kształcenia i szkolenia zawodowego, zazwyczaj szkołach (duń. *Institutioner for erhvervsrettet uddannelse*),
  - trwa zazwyczaj 3,5 roku (nie dłużej niż 5,5 roku¹⁹),
  - kończy się uzyskaniem kwalifikacji zawodowych.

Po ukończeniu takiej szkoły uczeń może kontynuować naukę w szkole wyższej. Kształcenie teoretyczne i praktyczne przeplata się ze szkoleniem praktycznym w zatwierdzonej firmie lub organizacji.

ISCED 5-7 – edukacja wyższa

Edukacja wyższa odbywa się w następujących placówkach:

- akademie biznesowe (duń. *Erhvervsakademi*) oferują programy krótkiego cyklu,
- instytucje kształcenia i szkolenia morskiego oferują profesjonalnie ukierunkowane programy kształcenia zawodowego na poziomie szkoły średniej II stopnia, studia krótkiego cyklu i studia pierwszego stopnia,
- tzw. kolegia uniwersyteckie (duń. *Professionshøjskole*) oferują programy średniego stopnia,
- uniwersytety (duń. *Universitet*) i instytucje szkolnictwa wyższego w dziedzinie sztuk pięknych oferują programy długiego cyklu.

Studenci zaczynają naukę przeważnie w wieku **19 lat**

¹⁹ Niektóre źródła podają także 4,5 roku jako maks. długość trwania programów kształcenia zawodowego.

Egzaminy

Rodzaje egzaminów

1. Egzaminy zewnętrzne:

- **w zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia:**
  - w 8 klasie uczeń musi przystąpić do egzaminu, którego wyniki są uwzględniane na świadectwie ukończenia szkoły podstawowej (i średniej i stopnia),
  - egzamin na zakończenie szkoły w 9 i 10 klasie (duń. Folkeskole); należy pamiętać, że klasa 10 jest nieobowiązkowa i uczeń może skończyć szkołę po 9 klasie,
  - egzamin w 10 klasie – jeśli uczeń zdał egzaminy w klasie 9, jest on nieobowiązkowy, tj. uczeń decyduje, czy do niego przystąpić po konsultacjach z nauczycielami i rodzicami,
- **w szkole ogólnokształcącej (średniej II stopnia):**
  - 10 egzaminów, które należy zdać, aby ukończyć szkołę,
- **w szkole o charakterze zawodowym (średniej II stopnia):**
  - egzamin zawodowy na zakończenie nauki;

Egzaminy wewnętrzne:

- **w zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia:**
  - testy na poziomie krajowym (egzaminy wewnętrzne) w klasach 2-8:
    - ostateczne testy na poziomie krajowym zaczną obowiązywać w roku szkolnym 2026/2027; tymczasem od roku szkolnego 2022/2023 obowiązują tzw. "testy przejściowe",
    - ich celem jest określenie poziomu akademickiego danego ucznia w odniesieniu do umiejętności pisania i czytania oraz umiejętności matematycznych,
- **w szkole ogólnokształcącej (średniej II stopnia):**
  - nie ma egzaminów wewnętrznych, ale oceny końcowe z przedmiotów na zakończenie każdego roku nauki są uwzględniane w wynikach egzaminów końcowych i rzutują na dalszą ścieżkę edukacyjną ucznia (por. punkt poniżej)
- **w szkole o charakterze zawodowym (średniej II stopnia):**
  - są 2 egzaminy wewnętrzne – na zakończenie pierwszego i drugiego kursu podstawowego w ramach programu podstawowego

Zakres tematyczny/przedmiotowy egzaminów

Egzaminy zewnętrzne:

- **w zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia (klasy 1-9):**
  - w 8 klasie uczeń musi wybierać jeden z poniższych przedmiotów:
    - ekonomia domowa (egzamin praktyczny/ustny),
    - rzemiosło i projektowanie (egzamin praktyczny/ustny),
    - sztuki wizualne (egzamin praktyczny/ustny),

- muzyka (egzamin praktyczny/ustny),
- egzamin na zakończenie szkoły w 9 klasie:
  - uczeń musi przystąpić do 7 egzaminów, z czego pięć jest obowiązkowych dla każdego, a 2 pozostałe uczeń może wybrać – po jednym z przedmiotów ścisłych i humanistycznych,
  - Ministerstwo Dzieci i Edukacji losuje przedmioty, z których uczniowie będą zdawać egzaminy,
- egzamin w 10 klasie – obejmuje następujące przedmioty:
  - j. duński,
  - j. angielski,
  - j. niemiecki/francuski,
  - matematykę i nauki ścisłe/chemię,
- **w szkole ogólnokształcącej (średniej II stopnia):**
  - uczeń musi zdać łącznie 10 egzaminów, z czego do 3 może przystąpić po 1 i 2 roku,
  - na koniec ostatniego roku wszyscy uczniowie przystępują do:
    - egzaminu pisemnego z j. duńskiego,
    - egzaminów z przedmiotów, które wybrali jako zaawansowane (ang. A-level); z tej samej puli przedmiotów zdają też egzamin ustny,
    - każdy uczeń jest zobowiązany złożyć projekt, który obejmuje 2 lub 3 przedmioty egzaminacyjne,
  - Ministerstwo Dzieci i Edukacji co roku:
    - decyduje, z jakich dodatkowych przedmiotów każdy uczeń powinien zdać egzamin,
    - dla każdej szkoły wybiera przedmioty, z których uczniowie zdają egzaminy ustne,
- egzamin zawodowy w **szkole o charakterze zawodowym** (średniej II stopnia):
  - to, z czego kandydat jest egzaminowany, zależy od tego, w ramach jakiego programu zawodowego się uczy; w 2020 r. było 106 programów kształcenia zawodowego,
  - egzamin zazwyczaj składa się z części teoretycznej i praktycznej,
  - część praktyczna jest prowadzona w miarę możliwości w miejscu pracy,
  - wytyczne do egzaminu określa Ministerstwo Dzieci i Edukacji w “Rozporządzeniu wykonawczym ws. testów i egzaminów w podstawowych programach zawodowych” (duń. Bekendtgørelse om prøver og eksamen i grundlæggende erhvervsrettede uddannelser: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=161427>).

Egzaminy wewnętrzne:

- **w zintegrowanej szkole podstawowej i średniej I stopnia** (klasy 1-9):
  - testy na poziomie krajowym w klasach 2-8:
    - obejmują one umiejętność czytania i pisanie oraz matematykę
    - w okresie przejściowym (2023/23 – 2025/6 szkoły mogą organizować także dodatkowe, nieobowiązkowe testy adaptacyjne z wybranych przedmiotów),

- testy są linearne, tzn. każdy uczeń wykonuje te same zadania w tej samej kolejności,
- **w szkole ogólnokształcącej** (średniej II stopnia) nie ma egzaminów wewnętrznych; oceny na koniec roku są wystawiane z każdego przedmiotu,
  - egzaminy w **szkole o charakterze zawodowym** (szkoła średnia II stopnia):
    - egzaminy po kursie podstawowym i i po kursie podstawowym II obejmują 1 przedmiot podstawowy (por. punkt 4); zazwyczaj jest to j. duński, ale jeśli uczeń uczęszczał na kilka przedmiotów podstawowych, każdorazowo decyzja o egzaminie zostanie podjęta losowo przez szkołę,
    - ponadto, w zależności od programu kształcenia zawodowego, mogą być organizowane dodatkowe testy i egzaminy w trakcie kształcenia.

Wszystkie opisane powyżej egzaminy wewnętrzne i zewnętrzne odbywają się raz w roku.

Wiek przystępowania do egzaminów

Egzaminy zewnętrzne:

- **w zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia:**
  - egzamin w 8 klasie – przystępuje się do niego w wieku 15 lat,
  - egzamin na zakończenie szkoły w 9 i 10 klasie – przystępuje się do niego w wieku 16 lub 10 lat,
  - egzamin w 10 klasie – przystępuje się do niego w wieku 17 lat,
- **w szkole ogólnokształcącej** (średniej II stopnia):
  - wiek uczniów przystępujących do egzaminów co do zasady wynosi między 17 a 19 lat, w zależności od tego:
    - czy ukończyli nieobowiązkową 10 klasę,
    - jaki rodzaj programu ogólnokształcącego wybrali: 2-letni czy 3-letni (por. punkt 2),
    - czy przystępują do któregoś z 10 obowiązkowych egzaminów po zakończeniu 1 bądź 2 roku nauki,

Egzaminy wewnętrzne:

- **w zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia** do testów w klasach 2-8 przystępuje się w wieku 8-14 lat,
- **w szkole ogólnokształcącej** (średniej II stopnia) nie ma egzaminów wewnętrznych,
- **w szkole o charakterze zawodowym** (średniej II stopnia) do egzaminów wewnętrznych przystępuje się w pierwszym roku nauki – najmłodsi uczniowie mają 17/18 lat.

Wpływ wyników egzaminów na dalszą ścieżkę edukacyjną

Egzaminy zewnętrzne:

- **w zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia:**
  - wynik egzaminu na zakończenie szkoły w 9 i 10 klasie decyduje o tym, czy:
    - można uczniowi wydać świadectwo ukończenia szkoły – musi uzyskać średnią co najmniej 2 z wszystkich egzaminów (w 7-stopniowej skali),

- uczeń może zacząć uczęszczać do wybranej szkoły średniej II stopnia – minimalny wymagany wynik zależy od rodzaju programu (np. aby dostać się na 2-letni program hf, należy mieć średnią co najmniej 4)
- w **szkole ogólnokształcącej** (średniej II stopnia) wynik egzaminów (średnia z wszystkich egzaminów oraz ocen końcowych z każdego przedmiotu w trakcie wszystkich lat nauki):
  - przesądza o tym, czy uczeń ukończy szkołę z powodzeniem,
  - stanowi jeden z warunków wstępu na studia,
- egzamin zawodowy na zakończenie **szkoły o charakterze zawodowym** warunkuje uzyskanie kwalifikacji zawodowych;

Egzaminy wewnętrzne:

- w **zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia** (testy w klasach 2-8) – ich wynik nie decyduje o dalszej ścieżce edukacyjnej uczniów; ich celem jest określenie poziomu umiejętności w zakresie czytania i pisanie oraz matematyki,
- w **szkole ogólnokształcącej** (średniej II stopnia) – oceny końcowe nie warunkują przejścia do kolejnej klasy, ale są uwzględniane w wynikach egzaminów; jeśli ogólna średnia z całości jest niższa niż 02 (próg zdawalności), uczeń nie ukończy szkoły z wynikiem pozytywnym,
- w **szkole o charakterze zawodowym** (średniej II stopnia) wyniki egzaminów zewnętrznych pozwalają na kontynuację nauki w ramach programu zawodowego:
  - zdanie egzaminu po kursie podstawowym i pozwala na uczęszczanie na kurs podstawowy II,
  - zdanie po kursie podstawowym II pozwala na progresję do programu kształcenia zawodowego (co ostatecznie umożliwi uzyskanie kwalifikacji zawodowych).

Podstawa edukacji

W Czechach istnieją krajowe podstawy programowe (ang. *national core curriculum*) dla ECEC i wszystkich poziomów edukacji obowiązkowej. Wytyczne dotyczą całego kraju.

W ECEC gminy i szkoły opracowują własne programy nauczania w oparciu o wytyczne Ministerstwa zawarte w podstawie programowej.

O kształcie wytycznych decyduje Minister ds. Dzieci i Edukacji, który:

- ustanawia krajowe podstawy programowe i wskazówki dot. programów nauczania w ECEC, zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia, oraz w szkole ogólnokształcącej (średniej II stopnia):
  - wyznacza ogólne cele edukacyjne,
  - określa cele końcowe w zakresie poszczególnych przedmiotów i tematów obowiązkowych,
- opracowuje wymagania egzaminów zewnętrznych;

Gminy i instytucje edukacyjne przygotowują na ich podstawie programy nauczania. Rady gmin akredytują lokalne curricula, które potem są obowiązkowe dla szkół na ich terenie

Struktura wytycznych

ECEC

Program nauczania musi określać, w jaki sposób środowisko edukacyjne wspiera ogólną naukę dzieci, w tym ciekawość, motywację, poczucie własnej wartości i ruch w ramach następujących sześciu głównych tematów:

- wszechstronny rozwój osobisty dziecka,
- rozwój społeczny,
- język i komunikacja,
- ciało, zmysły i ruch,
- przyroda, ruch na świeżym powietrzu i nauka,
- kultura, estetyka i społeczność.

Zintegrowana szkoła podstawowa i średnia i stopnia (klasy 1-9/10)

Przedmioty obowiązkowe w klasach 1-9:

obszar tematyczny przedmiotów humanistycznych	obszar tematyczny przedmiotów praktycznych/muzycznych	obszar tematyczny nauk ścisłych
<ul style="list-style-type: none"> • j. duński we wszystkich klasach • j. angielski w klasach 1-9 • religia we wszystkich klasach, z wyjątkiem klasy, w której odbywa się przygotowanie do bierzmowania • historia w klasach 3-9 • j. niemiecki lub francuski w klasach 5-9 • nauki społeczne w klasach 8-9	<ul style="list-style-type: none"> • wychowanie fizyczne we wszystkich klasach • muzyka w klasach 1-6 • sztuki wizualne w klasach 1-6 • projektowanie, obróbka drewna i metalu w klasach 3-6 • ekonomia domowa w klasach 5-6	<ul style="list-style-type: none"> • matematyka we wszystkich klasach • nauki przyrodnicze/technika w klasach 1-6 • geografia w klasach 7-9 • biologia w klasach 7-9 • fizyka/chemia w klasach 7-9
W ramach powyższych obszarów tematycznych naucza się przekrojowo o: 1) technologiach informacyjnych i mediach, 2) rozwoju językowym oraz 3) innowacjach i przedsiębiorczości.		
Ponadto w szkole należy prowadzić zajęcia z tematów: 1) bezpieczeństwo drogowe, 2) zdrowie i edukacja seksualna oraz 3) edukacja i praca.		
Szkoły mają także obowiązek oferować zajęcia opcjonalne w liczbie maks. 120 lekcji w roku. Uczniowie klas 7-9 muszą z nich wybrać do najmniej jeden.		

źródło: [Eurydice](#)

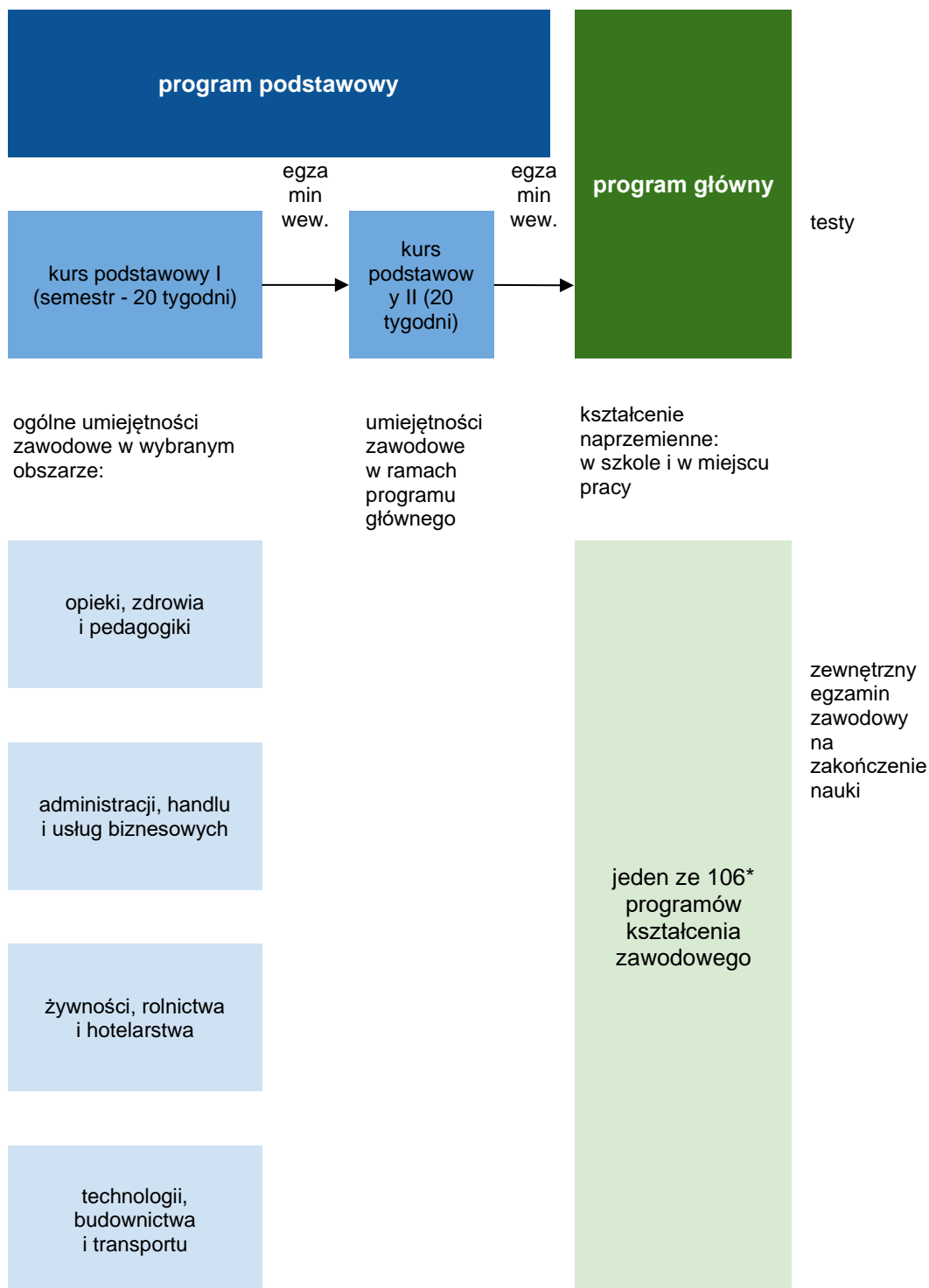
Szkoła ogólnokształcąca (średnia II stopnia)

- krajowa podstawa programowa z 2020 r. (Læreplaner 2020: <https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/fag-og-laereplaner/laereplaner-2020>, w j. duńskim), określa cele edukacyjne oraz bazowe elementy wszystkich przedmiotów,
- wszystkie programy edukacyjne (por. punkt 2) składają się przedmiotów obowiązkowych i do wyboru;
- STX, HHX i HTX mają różny profil i w związku z tym obejmują specyficzne dla siebie przedmioty.

Szkoła o charakterze zawodowym (szkoła średnia II stopnia)

- co do zasady, programy w VET dzielą się na:
  - przedmioty podstawowe (np. j. duński, technologie informacyjne, języki obce),
  - przedmioty zawodowe,
  - przedmioty typowe dla danego programu głównego (por. poniżej)

Ogólna struktura programów kształcenia w ramach edukacji zawodowej:

* dane z 2020 roku.

źródło: opracowanie własne na podstawie [Eurydice](#) i [Cedefop 2021](#)

Ustawa o szkolnictwie zawodowym reguluje: cel programów kształcenia zawodowego, warunki przyjęcia, czas trwania i strukturę. Zarządzenie ministerialne w sprawie przedmiotów podstawowych reguluje każdy z nich. Ponadto istnieją wytyczne dla nauczycieli, wskazujące dobre praktyki w nauczaniu zawodów

Struktura opisu wytycznych

ECEC

Struktura podstawy programowej w ECEC:

Obecna podstawa programowa dla ECEC zawiera m.in.:

- informacje o:
  - ramach “curriculum”,
  - tym, co powinien zawierać program nauczania, w tym treść i ramy praktyczne,
  - formach nauki (w tym zaakcentowanie roli zabawy w uczeniu się dzieci),
  - informacje organizacyjne, w tym o środowisku uczenia się, współpracy z rodzicami, społecznością lokalną i gminą, oraz praca nad fizycznym, psychologicznym i estetycznym środowiskiem dziecka,
- inne wymagania dotyczące treści programu nauczania,
- opisy treści i cele pedagogiczne w ramach sześciu tematów programowych:
  - wszechstronny rozwój osobisty,
  - rozwój społeczny,
  - komunikacja i język,
  - ciało, zmysły i ruch,
  - przyroda, życie na świeżym powietrzu i zjawiska naturalne,
  - kultura, estetyka i społeczność,
- obowiązki lidera ECEC,
- odpowiedzialność za przygotowanie programu nauczania,
- tworzenie kultury ewaluacji w placówkach wczesnej edukacji i opieki,
- zaangażowanie rady rodziców.

Źródło: https://emu.dk/sites/default/files/2021-03/8077%20SPL%20Hovedpublikation_UK_WEB%20FINAL-a.pdf

Zintegrowana szkoła podstawowa i średnia i stopnia

Struktura “curriculum” w zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia:

Podstawą “curriculum” (podstawy programowej) w zintegrowanej szkole podstawowej i średniej i stopnia są tzw. wspólne cele krajowe. Opisują one, czego uczniowie powinni się nauczyć w ramach przedmiotów i tematów szkolnych oraz w “zerówce”.

Na wspólne krajowe cele składają się:

- cele przedmiotowe,
- cele w zakresie kompetencji,
- podstawowe obszary umiejętności i wiedzy,
- cele przewodnie w zakresie umiejętności i wiedzy,
  - w wybranych obszarach j. duńskiego i matematyki ustanowiono tzw. punkty uwagi,
  - w j. duńskim i w historii załącza się również listy kanonów.

Poszczególne “curricula” (podstawy programowe) opierają się na wspólnych celach dla przedmiotów.

Wszystkie przedmioty obejmują trzy tematy przekrojowe:

- IT i media,
- rozwój języka oraz
- innowacje i przedsiębiorczość.

Programy nauczania szkół muszą opisywać rozwój nauczania, który jest zorganizowany tak, aby osiągnąć cele kompetencyjne przedmiotów i tematów.

Źródło: <https://www.uvm.dk/folkeskolen/fag-timetal-og-overgange/faelles-maal/om-faelles-maal>

Szkoła ogólnokształcąca (średnia II stopnia)

“Curriculum” dostępne na stronie Ministerstwa Dzieci i Rodziny jest podzielone na części:

- ścieżki/programy w ramach kształcenia ogólnego (stx, htx, hhx, hf, eux, gif),
- przedmioty fakultatywne

Struktura programu kształcenia w szkole ogólnokształcącej (średniej II stopnia):

Ścieżki w ramach kształcenia ogólnego są podzielone na **poszczególne przedmioty**, z których każdy ma osobny program nauczania (duń. *Læreplan Geovidenskab*).

Każdy program nauczania zawiera:

- cel danego programu,
- cele i treści nauczania, w tym:
  - “cele” akademickie i zawodowe (profesjonalne), rozpisane jako to, co uczeń powinien wiedzieć, umieć i być w stanie wykonać – czyli efekty uczenia się,
  - treści tzw. podstawowe
- organizacja kształcenia, w tym:

- wymagania wstępne,
- metody pracy,
- powiązania z innymi przedmiotami,
- sposób oceny, w tym:
  - ocena bieżąca
    - ocena formatywna,
    - ocena sumatywna,
  - informacje o testach (np. jaką formę ma przybrać test, ustną czy pisemną),
  - kryteria oceny,
  - ocena osób, które uczą się samodzielnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/fag-og-laereplaner>

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Danii nie ma odrębnych podstaw programowych dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – wszystkie programy nauczania opierają się na tych samych podstawach programowych. Aby zniwelować różnice, dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi otrzymują dodatkowe wsparcie w zależności od potrzeby.

Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą otrzymać kształcenie specjalne i inną pomoc edukacyjną w szkołach specjalnych, przy czym:

- na ile to możliwe, kształcenie takich dzieci odbywa się w zwykłych szkołach (w tym w klasach specjalnych, np. dla dzieci z dysleksją, ADD, niepełnosprawnością intelektualną, problemami ze słuchem lub wzrokiem); nauczyciele są do tego przygotowani metodycznie,
- dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą także uczęszczać na specjalistyczne zajęcia.

Odpowiedzialność za zapewnienie kształcenia specjalnego i pomocy spoczywa na radzie gminy.

Dzieci, dla których język duński nie jest językiem narodowym obowiązującym ten sam program nauczania/podstawy programowe, ale istnieją kursy integracyjne dla uchodźców i migrantów.

ECEC jest prowadzone po duńsku, ale gminy mogą wprowadzić j. angielski, niemiecki lub francuski – jeśli nie zrodzi to problemów z integracją dzieci. Dzieci z doświadczeniem migracyjnym w wieku szkolnym otrzymują dodatkowe wsparcie, głównie w formie:

- wsparcia językowego w szkole,
- edukacji w tzw. klasach integrujących (ang. *reception classes*), do których uczęszcza nie więcej niż 18 uczniów przez maks. 2 lata; klasy te są podzielone na grupy wiekowe (6-9 lat, 9-13 lat, 13-16 lat)

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

- Jedną z naczelnych zasad edukacji w Danii jest “włączenie wszystkich dzieci w edukację”, niezależnie od ich stanu zdrowia, specjalnych potrzeb, predyspozycji i zainteresowań; jest ona realizowana w taki sposób, że szkoła dostosowuje się do ucznia, a nie uczeń do szkoły (widać to szczególnie w edukacji osób ze specjalnymi potrzebami).
- Duńczycy kładą duży nacisk na egzaminowanie na niższych poziomach edukacji, a mniejszy – na wyższych.
- W 2015 r. przeprowadzono w Danii reformę edukacji, mającą na celu m.in. wyrównanie szans edukacyjnych; otwarto wtedy m.in. ścieżki dostępu do edukacji wyższej ze szkół o charakterze zawodowym.
- W Danii istnieją kwalifikacje dot. zwiększania umiejętności podstawowych (np. czytania i pisanie) dla dorosłych – idea uczenia się przez całe życie w działaniu.

Źródła:

Akty prawne:

- Ustawa o opiece dziennej z 2022 r., (duń. *Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge*, LBK nr 985 af 27/06/2022), <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2022/985>
- Rozporządzenie wykonawcze ws. testów i egzaminów w podstawowych programach zawodowych” (duń. *Bekendtgørelse om prøver og eksamen i grundlæggende erhvervsrettede uddannelser.*);

Publikacje i inne dokumenty:

- Cedefop (2021). VET in Denmark. In: Cedefop (2021). *Spotlight on VET – 2020 compilation: vocational education and training systems in Europe*. Luxembourg: Publications Office. pp. 26-27. <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/4189>
- Danish Agency for Higher Education and Science (2024). *Addendum to the Danish referencing report from 2011. Inclusion of non-formal qualifications in the Danish NQF*. Copenhagen, <https://europass.europa.eu/system/files/2024-04/Addendum%20to%20Danish%20referencing%20report%20-%20March%202024.pdf>.
- Gouëdard, P., et al. (2020), "Curriculum reform: a literature review to support effective implementation", *OECD Education Working Papers*, No. 239, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/efe8a48c-en>.
- OECD (2020), *Education Policy Outlook: Denmark*, available at: <http://www.oecd.org/education/policy-outlook/country-profile-Denmark-2020.pdf>

Strony internetowe:

- Duńska krajowa podstawa programowa dla szkół średnich II stopnia z 2020 roku, <https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/fag-og-laereplaner>
- Duńska podstawa programowa dla ECEC, https://emu.dk/sites/default/files/2021-03/8077%20SPL%20Hovedpublikation_UK_WEB%20FINAL-a.pdf

- Duńska podstawa programowa dla zintegrowanych szkół podstawowych i średnich i stopnia, <https://www.uvm.dk/folkeskolen/fag-timetal-og-overgange/faelles-maal/om-faelles-maal>
- Eurydice: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/denmark/overview>
- Ministry of Education and Science: <https://ufm.dk/en/education/recognition-and-transparency/transparency-tools/qualifications-frameworks/types-of-certificates-and-degrees/hardtableview>.
- Piekut, A., Jacobsen, G. H., Hobel, P., Høegh, T. (2019). *Migration Policies as Risk Factor in Education of Migrant Children in Denmark*, prezentacja: <https://www.micreate.eu/wp-content/uploads/2019/11/National-Policies-as-Risks-in-Inclusive-Education-of-Migrant-Children-in-Denmark.pdf>
- Special needs education in Denmark: <https://www.angloinfo.com/how-to/denmark/family/schooling-education/special-needs-education>
- Special needs education in Denmark. a short guide for international parents: <https://fondendrive.dk/en/special-educational-needs-in-denmark/>
- Qualifications Framework for Lifelong Learning: <https://ufm.dk/en/education/recognition-and-transparency/transparency-tools/qualifications-frameworks>

7. Estonia

Obowiązek szkolny

W Estonii, uczęszczanie do przedszkola nie jest obowiązkowe. Jednak większość (prawie 94%) dzieci w wieku od 4 do 7 lat uczestniczy w systemie wczesnej edukacji i opieki (estoński system informacji o edukacji 2020). Frekwencja w przedszkolu wśród dzieci w wieku od 1,5 do 3 lat wynosi 81% (estoński system informacji o edukacji 2020). W przypadku dziecka do lat 3 rodzic może ubiegać się o opiekę dzienną zamiast miejsca w przedszkolu.

Wszystkie dzieci w Estonii mają prawo do wysokiej jakości edukacji wczesnoszkolnej (edukacja przedszkolna zgodnie z ustawą o edukacji przedszkolnej). Władze lokalne mają obowiązek zapewnić wszystkim dzieciom w wieku od 1,5 do 7 lat mieszkającym na ich terenie i których rodzice sobie tego życzą, możliwość uczęszczania do przedszkola. Estońskie władze lokalne gwarantują miejsce w publicznych przedszkolach wszystkim dzieciom w wieku od 4 do 7 lat, gdy rozpoczyna się obowiązek szkolny. Prawie wszystkie te dzieci uczęszczają do publicznych przedszkoli, w których wysokość opłat wynosi maksymalnie 20 procent krajowej płacy minimalnej. Dodatkowe wsparcie finansowe na uczęszczanie do publicznych przedszkoli różni się w zależności od gminy. Usługę opieki nad dziećmi stworzono w Estonii w latach 2006/2007 i wdrożono w 2006 r. jako usługę społeczną. Według danych Ministerstwa Spraw Społecznych w 2020 roku opieką opiekuńczą objętych jest 10% dzieci w wieku 1,5–3 lat. Zarówno w przedszkolach, jak i placówkach opiekuńczych rodzice pokrywają wpisowe i koszt wyżywienia. Opłata jest zróżnicowana w zależności od wieku dziecka i zależna od kosztów administracyjnych placówki oraz innych czynników, jednak nie może wynosić więcej niż 20% stawki minimalnego wynagrodzenia.

Przedszkole opiera się na ogólnokrajowym programie nauczania i ma na celu wspieranie fizycznego, umysłowego, społecznego i emocjonalnego rozwoju dziecka. Krajowy program nauczania dla placówek opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym określa umiejętności, które dzieci powinny rozwijać do 7. roku życia, w pięciu ogólnych obszarach:

- umiejętności ogólne;
- umiejętności gry;
- umiejętności poznawcze i uczenia się;
- umiejętności społeczne;
- umiejętności zarządzania sobą.

Wyznacza również odpowiednie pod względem rozwojowym cele edukacyjne dotyczące postępu w takich obszarach, jak:

- język i mowa,
- matematyka,
- sztuka,
- muzyka,
- ruch.

Przedszkola, we współpracy z rodzicami i nauczycielami, są odpowiedzialne za opracowywanie własnych programów nauczania zgodnie z wytycznymi ustalonymi na poziomie krajowym, aby pomóc dzieciom rozwijać te umiejętności. Dzieciom w wieku przedszkolnym, które tego potrzebują, gwarantuje się dostęp do usług logopedów i nauczycieli edukacji specjalnej.

Estonia posiada również kompleksowy plan przejścia dla dzieci z przedszkola do szkoły podstawowej. Nauczyciele przedszkoli opracowują i przeprowadzają oceny gotowości szkolnej każdego dziecka, a następnie informują szkoły podstawowe o postępach rozwojowych dziecka, aby nauczyciele ci mogli przygotować się do zaspokojenia potrzeb dziecka.

Kształcenie obowiązkowe w Estonii rozpoczyna się w wieku 7 lat i jest wymagane do wieku 17 lat. Szkoła podstawowa, która w Estonii obejmuje zarówno szkołę podstawową, jak i średnią I stopnia, obejmuje klasy od 1 do 9. Szkoła podstawowa to szkoła ogólnokształcąca, w której każdy kolejny rok (klasa) opiera się bezpośrednio na poprzednim i pozwala na płynne przejście z jednej szkoły do drugiej. Wykształcenie podstawowe to minimalne obowiązkowe wykształcenie ogólne, które zdobywa się w szkole podstawowej i średniej I stopnia i które daje prawo do kontynuowania nauki na poziomie szkoły średniej II stopnia. Szkoła średnia II stopnia, w której uczniowie wybierają szkołę akademicką lub program zawodowy, obejmuje klasy od 10 do 12.

System edukacji

W Estonii kształcenie ogólne dzieli się na trzy etapy: edukację przedszkolną, podstawową i ponadpodstawową (średnią II stopnia).

Edukacja przedszkolna obejmuje dzieci od 1,5 roku do 7 lat, kiedy rozpoczyna się obowiązek szkolny.

Szkoła podstawowa, która w Estonii obejmuje zarówno szkołę podstawową, jak i średnią I stopnia, obejmuje klasy od 1 do 9. Mając na celu wspomaganie rozwoju ucznia oraz ocenę nabytych kompetencji i rozwój, krajowy program nauczania określa efekty zdobywania wykształcenia podstawowego według etapów nauki:

1. etap I – klasy 1–3; wiek 7-10
2. etap II – klasy 4–6; wiek 10-14
3. etap III – klasy 7–9; wiek 14-17

Wykształcenie podstawowe można zdobyć w szkole podstawowej lub szkole ponadgimnazjalnej z klasami szkoły podstawowej. W szkole podstawowej nauka odbywa się albo we wszystkich klasach szkoły podstawowej, albo tylko w niektórych klasach kolejnych. W celu poprawy dostępności edukacji mogą być tworzone szkoły podstawowe (w tym szkoła ogólnokształcąca i placówka opiekuńcza działające jako jedna placówka), które mogą posiadać klasy od I do VI, w zależności od potrzeb i możliwości.

Szkolnictwo średnie opiera się na wykształceniu podstawowym i dzieli się na wykształcenie średnie ogólnokształcące, które zdobywa się w szkołach ponadgimnazjalnych, oraz średnie

zawodowe, które zdobywa się w szkołach zawodowych. Uzyskanie wykształcenia średniego zawodowego stwarza warunki i daje prawo do podjęcia pracy w nabytym zawodzie oraz do kontynuowania nauki w celu zdobycia wyższego wykształcenia.

Świadectwo szkoły podstawowej uczniowie uzyskują poprzez realizację programu nauczania i zdanie egzaminów kończących szkołę na koniec 9. klasy. Następnie mają możliwość kontynuowania nauki w akademickiej szkole średniej II stopnia lub w szkole zawodowej. Na poziomie szkoły średniej II stopnia każda szkoła akademicka lub zawodowa ustala własne kryteria przyjęć, które mogą obejmować oceny uczniów z edukacji podstawowej, wyniki z egzaminów kończących szkołę podstawową lub opracowanych przez szkołę egzaminów wstępnych lub rozmowy kwalifikacyjne. Konkurencyjność przyjęć różni się w zależności od szkoły i regionu geograficznego, przy czym akademickie szkoły średnie II stopnia zlokalizowane w miastach należą do najbardziej konkurencyjnych. Od 2013 r. odsetek uczniów szkół średnich II stopnia uczestniczących w programach zawodowych spada, a w 2017 r. jedynie 25% uczniów szkół średnich II stopnia uczestniczyło w programach zawodowych, czyli znacznie poniżej średniej OECD wynoszącej 38% – Estonia podejmuje wysiłki, aby to zmienić. Pozostali uczniowie uczestniczyli w programach akademickich. Celem kształcenia zawodowego jest wspieranie osób uczących się w zdobywaniu wiedzy, umiejętności i postaw oraz kompetencji pozwalających na uzyskanie gotowości do pracy, uczestniczenie w życiu społecznym i uczenie się przez całe życie oraz skuteczne radzenie sobie w zmieniających się okolicznościach.

Zdobycie wykształcenia średniego nie jest obowiązkowe. Głównym dążeniem nauczania i wychowania w szkołach ponadgimnazjalnych jest znalezienie przez uczniów dziedziny aktywności, która ich interesuje i odpowiada ich możliwościom, aby mogli kontynuować naukę na tym kierunku. Zadaniem szkół ponadgimnazjalnych jest tworzenie warunków, w których uczniowie zdobywają wiedzę, umiejętności i wartości pozwalające na bezproblemową kontynuację nauki w uczelni lub placówce kształcenia zawodowego.

Egzaminy

Istnieje system egzaminów zewnętrznych i wewnętrznych. Zewnętrzne egzaminy przeprowadzane są na koniec klasy 9 oraz po klasie 12.

Wyniki uczniów oceniane są (1) na podstawie egzaminów ogólnokrajowych, (2) egzaminów ogólnokrajowych na podstawie próbek i (3) regularnych ocen w klasie. Przed rozpoczęciem nauki w klasie 1 przeprowadzana jest krótka ocena gotowości szkolnej. Służy do informowania nauczycieli szkół podstawowych o postępach rozwojowych dzieci i identyfikowania tych, którzy potrzebują dodatkowego wsparcia we wczesnych klasach.

Testy próbne przeprowadzane są po klasie 3. z języka estońskiego i matematyki oraz po klasie 6. z języka estońskiego, matematyki i jednego dodatkowego przedmiotu, który zmienia się co roku. Testom poddaje się 10 procent populacji w celu oceny wyników szkoły i systemu, ale wielu nauczycieli zadaje test wszystkim uczniom, aby sprawdzić ich postępy. Z wynikami nie wiążą się żadne konsekwencje dla uczniów ani szkół, ale wyniki służą do monitorowania na szczeblu krajowym.

Egzaminy państwowe na koniec klasy 9 obejmują trzy przedmioty (są trzy egzaminy): estoński, matematyka i trzeci egzamin, do którego studenci mogą wybierać spośród języków obcych, przedmiotów ścisłych lub nauk społecznych. Egzaminy obejmują pytania wielokrotnego wyboru oraz pytania opisowe i są oceniane przez nauczycieli.

Uczniowie decydujący się na naukę w akademickiej szkole średniej II stopnia przystępują do ogólnokrajowych egzaminów kończących szkołę po 12. klasie. Uczniowie muszą przystąpić do egzaminów z języka estońskiego, matematyki (w wersji wąskiej lub rozszerzonej, w zależności od zajęć ucznia) oraz języka obcego (angielski, francuski, niemiecki lub rosyjski).

Częstotliwość egzaminowania uczniów:

1. Ocena gotowości szkolnej przed klasą pierwszą
2. Testy próbne przeprowadzane po klasie 3. z języka estońskiego i matematyki oraz po klasie 6. z języka estońskiego, matematyki i jednego dodatkowego przedmiotu, który zmienia się co roku
3. Egzamin zewnętrzny na koniec klasy 9
4. Egzamin zewnętrzny po klasie 12

Wiek dzieci/młodzieży, która podchodzi do egzaminów:

1. 17 lat – Egzamin zewnętrzny na koniec klasy 9
2. 19 lat – Egzamin zewnętrzny po klasie 12

Zdanie egzaminów ze wszystkich przedmiotów umożliwia ukończenie szkoły podstawowej i przejście do szkoły ponadgimnazjalnej, aczkolwiek uczniowie, którzy nie zdadzą egzaminu, mogą przejść do klasy 10 za rekomendacją nauczyciela lub po zdaniu alternatywnego egzaminu szkolnego. Aby ukończyć szkołę podstawową, wszyscy uczniowie w klasach 6–9 muszą także ukończyć opracowany przez szkołę projekt kreatywny.

Aby ukończyć szkołę średnią II stopnia, dwunastoklasiści muszą również zdać egzamin opracowany przez ich szkołę (ale w oparciu o ogólnokrajowy program nauczania) i ukończyć projekt badawczy.

W przypadku uczniów, którzy chcą kontynuować naukę na uniwersytecie, proces składania wniosków różni się w zależności od programu studiów, ale zazwyczaj obejmuje wyniki z krajowych egzaminów końcowych (często skupiających się na przedmiocie najściślej związanym z kierunkiem, na który student aplikuje), dodatkowe opracowane przez uniwersytet egzaminy przedmiotowe lub rozmowy kwalifikacyjne. Kryteria przyjęć na uczelnie zawodowe, które przyznają tytuły licencjata i magistra technicznego, różnią się w zależności od szkoły i kierunku i mogą nie uwzględniać ogólnokrajowych egzaminów kończących studia.

Podstawa edukacji

Estonia opracowała wytyczne dotyczące kompetencji kształtowanych w ramach edukacji. Znajdują się one w Krajowym programie nauczania (*ang.*: national curriculum).

Krajowy program nauczania w Estonii w zakresie edukacji podstawowej obejmuje osiem przedmiotów obowiązkowych:

- język i literaturę,
- języki obce,
- matematykę,
- nauki przyrodnicze,
- nauki społeczne,
- sztukę i muzykę,
- technologię,
- wychowanie fizyczne.

Obejmuje również cztery przedmioty do wyboru:

- religioznawstwo,
- informatykę,
- edukację zawodową,
- przedsiębiorczość.

Krajowy program nauczania dla edukacji podstawowej określa wymagany wymiar zajęć dla każdego przedmiotu obowiązkowego oraz przedmiotów do wyboru, który w zależności od poziomu klasy stanowi około 5-10% całkowitego czasu nauczania.

Krajowy program nauczania w szkołach średnich II stopnia obejmuje siedem przedmiotów obowiązkowych:

- język i literatura,
- języki obce,
- matematyka,
- nauki przyrodnicze,
- nauki społeczne,
- sztuka i muzyka,
- wychowanie fizyczne,

a także sześć przedmiotów do wyboru:

- religioznawstwo,
- obrona narodowa,
- ekonomia i studia biznesowe,
- filozofia,
- edukacja zawodowa
- „podstawy badań”, czyli prace badawcze lub praktyki.

Na poziomie szkoły średniej II stopnia około dwie trzecie całkowitego wymiaru zajęć uczniów jest obowiązkowe, a reszta ma charakter fakultatywny.

Szkoły mają obowiązek przestrzegać krajowego programu nauczania, opracowując własne programy nauczania. Krajowy program nauczania obejmuje wymogi dotyczące

opracowywania programów szkolnych, takie jak wymóg zaangażowania szerokiego grona zainteresowanych stron oraz określone elementy, które muszą zostać uwzględnione, takie jak wartości szkolne. Urząd ds. Edukacji i Młodzieży, utworzony przez Ministerstwo w celu wspierania wdrażania polityki edukacyjnej, zapewnia opcjonalne zasoby i usługi doradcze, aby pomóc poszczególnym szkołom w opracowywaniu programu nauczania.

Zarówno w szkołach ponadgimnazjalnych, jak i zawodowych zajęcia dydaktyczne realizowane są według programów szkolnych, natomiast programy nauczania w szkołach średnich II stopnia i średnich zawodowych opracowywane są w oparciu o programy ogólnokrajowe.

Kształcenie średnie zawodowe to zbiór wymagań określonych w standardzie kształcenia zawodowego i krajowych programach nauczania. W szkołach średnich zawodowych programy nauczania, zarówno krajowe, jak i szkolne, opierają się na Standardzie Kształcenia Zawodowego i standardach zawodowych.

Opracowywanie Krajowych programów nauczania w Estonii jest procesem współpracy pomiędzy Ministerstwem Edukacji i Nauki, ekspertami zewnętrznymi oraz przedstawicielami szkół. Szczegółowy podział ról i odpowiedzialności:

1. Ministerstwo Edukacji i Nauki (Haridus- ja Teadusministeerium): Ministerstwo pełni centralną rolę w nadzorowaniu opracowywania „õppekavad” (programów nauczania). Ustala ogólne ramy programów, zapewniając zgodność z celami edukacji narodowej oraz Estońską Ramą Kwalifikacji (EQF).
2. Eksperti zewnętrzeni: Ministerstwo współpracuje z zespołem ekspertów zewnętrznych, w tym z przedmiotowcami, twórcami programów nauczania i pedagogami. Eksperti ci wnoszą swoją wiedzę i spostrzeżenia do opracowywania programów, zapewniając ich aktualność, trafność i odzwierciedlenie najlepszych praktyk w nauczaniu i uczeniu się.
3. Przedstawiciele szkół: w procesie opracowywania programów nauczania uczestniczą również przedstawiciele szkół z całej Estonii. Przekazują oni informacje zwrotne na temat projektów programów i zapewniają, że programy te są praktyczne i możliwe do wdrożenia w szkołach.

Proces opracowywania Krajowego programu nauczania obejmuje następujące etapy:

1. Analiza potrzeb: Ministerstwo przeprowadza analizę potrzeb w celu określenia umiejętności i wiedzy, których uczniowie potrzebują do osiągnięcia sukcesu w dalszej nauce i pracy.
2. Opracowanie programu nauczania: Ministerstwo, we współpracy z ekspertami zewnętrznymi, opracowuje projekty programów nauczania, które określają cele kształcenia dla każdego poziomu nauczania i przedmiotu.
3. Konsultacje i uwagi: Projekty programów nauczania są udostępniane przedstawicielom szkół i innym zainteresowanym stronom w celu uzyskania opinii i przeprowadzenia konsultacji.
4. Finalizacja i wdrożenie: Ministerstwo finalizuje programy nauczania na podstawie otrzymanych uwag i przekazuje je szkołom do wdrożenia.

System edukacji w Estonii opiera się na Estońskiej Ramy Kwalifikacji (EQF), która definiuje poziomy kwalifikacji oraz powiązane z nimi efekty uczenia się, i która jest zgodna

z Europejską Ramą Kwalifikacji (EQF). Narodowe Curriculum ustala ogólne zasady i cele kształcenia w Estonii. Określa również przedmioty oraz obszary kształcenia, z którymi powinni zetknąć się wszyscy uczniowie, a także oczekiwane efekty uczenia się dla każdego poziomu nauczania.

W ramach Curriculum poszczególne szkoły opracowują własne programy nauczania. Programy te bazują na curriculum narodowym, ale są dostosowane do specyficznych potrzeb i uwarunkowań każdej szkoły i określają szczegółowe cele kształcenia, treści nauczania oraz metody nauczania, które zostaną wykorzystane do osiągnięcia celów curriculum narodowego.

Programy nauczania są zazwyczaj podzielone na następujące sekcje:

1. Informacje ogólne: Sekcja ta zawiera przegląd programu nauczania, w tym przedmiot, poziom nauczania i grupę docelową.
2. Cele kształcenia: Sekcja ta określa szczegółowe efekty uczenia się, jakie uczniowie powinni osiągnąć do końca kursu.
3. Treści nauczania: Sekcja ta opisuje konkretne treści, które zostaną omówione na kursie.
4. Metody nauczania: Sekcja ta przedstawia metody nauczania, które zostaną wykorzystane do realizacji programu.
5. Ewaluacja: Sekcja ta opisuje, w jaki sposób będzie oceniana wiedza i umiejętności uczniów.
6. Zasoby: Sekcja ta wymienia zasoby, które będą wykorzystywane do wspierania nauczania i uczenia się.

Wdrażanie programów nauczania jest monitorowane i ewaluowane na bieżąco.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Wytyczne dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – w tym uczniów uzdolnionych oraz uczących się języka estońskiego – są ujęte w § 17 Krajowego programu nauczania.

Nie ma oddzielnego systemu szkół dla dzieci ze specjalnymi potrzebami w Estonii. Stosowany jest model edukacji włączającej.

W Estonii obowiązują dodatkowe wymagania dla dzieci, dla których język estoński nie jest językiem ojczystym, które wynikają z polityki językowej kraju. Jej celem jest promowanie języka estońskiego jako języka narodowego i zapewnienie wszystkim uczniom możliwości nauki w języku estońskim. Obowiązują następujące wymagania:

1. Nauka języka estońskiego: Wszystkie dzieci w Estonii, niezależnie od ich języka ojczystego, są zobowiązane do nauki języka estońskiego. Nauka języka estońskiego rozpoczyna się w przedszkolu i kontynuowana jest w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole średniej.
2. Edukacja w języku estońskim: Większość przedmiotów w szkole jest nauczana w języku estońskim. Istnieją jednak również szkoły mniejszościowe, w których nauczanie odbywa się w języku ojczystym uczniów, takich jak rosyjski, ukraiński lub fiński. Te szkoły muszą jednak zapewnić swoim uczniom odpowiednią znajomość

języka estońskiego, aby mogli oni kontynuować naukę na wyższych poziomach edukacji.

3. Dodatkowe wsparcie: Dzieci, dla których język estoński nie jest językiem ojczystym, mogą otrzymać dodatkowe wsparcie w nauce języka estońskiego, które obejmuje:
  - a. Zajęcia z języka estońskiego jako języka obcego: te zajęcia są przeznaczone dla dzieci, które nie znają języka estońskiego lub znają go słabo.
  - b. Pomoc nauczyciela wspomagającego: nauczyciel wspomagający może pomóc dziecku w nauce języka estońskiego w klasie.
  - c. Materiały edukacyjne w języku ojczystym: niektóre materiały edukacyjne, takie jak podręczniki i ćwiczenia, mogą być dostępne w języku ojczystym dziecka.

Potrzeby mniejszości są uwzględniane w programach nauczania i wytycznych w Estonii, gdzie stosowany jest model edukacji włączającej, którego celem jest zapewnienie wszystkim uczniom, niezależnie od ich pochodzenia etnicznego, języka ojczystego czy innych potrzeb, możliwości nauki w jak najbardziej typowym środowisku edukacyjnym.

Potrzeby mniejszości są uwzględniane w programach nauczania i wytycznych w następujący sposób:

1. Nauka języka mniejszości: Uczniowie z mniejszości językowych mają prawo do nauki swojego języka ojczystego w szkole. Nauka języka mniejszości może odbywać się w ramach regularnych lekcji lub jako zajęcia pozalekcyjne.
2. Dostosowanie programów nauczania: Programy nauczania mogą być dostosowane do potrzeb uczniów z mniejszości językowych. Obejmuje to m.in. wykorzystanie materiałów edukacyjnych w języku ojczystym ucznia oraz uwzględnienie w programach nauczania historii i kultury mniejszości.
3. Kształcenie nauczycieli: Nauczyciele są szkoleni w zakresie edukacji włączającej i nauczania języka mniejszości.
4. Wsparcie dla rodziców: Rodzice uczniów z mniejszości językowych mają prawo do udziału w procesie edukacyjnym swoich dzieci. Mogą oni m.in. brać udział w spotkaniach z nauczycielami i przedstawiać swoje sugestie dotyczące programów nauczania.

Uwagi i spostrzeżenia własne/ refleksje

W 2014 roku Estonia przyjęła Strategię Uczenia się przez Całe Życie 2020, która miała na celu ukierunkowanie reform edukacyjnych w obszarze edukacji przedszkolnej, podstawowej, średniej, wyższej oraz kształcenia dorosłych. Strategia kładła nacisk na rozwijanie umiejętności uczenia się i kreatywności; kształcenie kompetentnych i zmotywowanych nauczycieli oraz liderów szkół; tworzenie ofert uczenia się przez całe życie dostosowanych do potrzeb rynku pracy; a także zapewnienie cyfrowego charakteru edukacji i równych szans na udział w uczeniu się przez całe życie. Na następny okres została przyjęta nowa strategia edukacyjna na lata 2021-2035, która stanowi część większego planu narodowego znanego jako Estonia 2035: Plan na rzecz Mądrej i Aktywnej Estonii, koncentrująca się na szerokich celach, takich jak zdrowie obywateli, gotowość na zmiany oraz budowanie pozytywnych relacji ze środowiskiem.

System edukacji w Estonii nadal stoi przed wyzwaniami. Wraz ze starzeniem się kadry nauczycielskiej, kraj boryka się z trudnościami w rekrutacji nowych nauczycieli. Płace nauczycieli wzrosły w ostatnich latach, ale nadal pozostają w tyle za wynagrodzeniami innych specjalistów w Estonii. Estonia mierzy się również z luką w osiągnięciach edukacyjnych między uczniami mówiącymi po estońsku i rosyjsku. Około 14% szkół podstawowych, zapewniających edukację podstawową i niższą średnią w Estonii, używa języka rosyjskiego jako języka nauczania, a wyniki tych uczniów w badaniach PISA i egzaminach państwowych są niższe niż ich rówieśników mówiących po estońsku. Ponad jedna czwarta gospodarstw domowych w Estonii mówi po rosyjsku. W 2022 roku Estonia zmieniła strategię i obecnie wymaga, aby językiem nauczania we wszystkich szkołach był język estoński. Celem jest zapewnienie wszystkim uczniom odpowiedniego przygotowania do dalszej nauki i dobrych miejsc pracy, które zazwyczaj wymagają płynnej znajomości języka estońskiego. Zmiana ta wymaga wieloletnich starań nad kształceniem większej liczby nauczycieli języka estońskiego dla obszarów rosyjskojęzycznych kraju i zostanie wprowadzona stopniowo w ciągu kilku lat. Kraj niedawno ogłosił również, że wydłuży obowiązek szkolny do 18 roku życia, aby zapewnić wszystkim uczniom dobre przygotowanie do dalszej nauki i pracy.

8. Finlandia

Obowiązek szkolny

Obowiązkowy jest ostatni rok edukacji przedszkolnej (odpowiednik polskiej “zerówki”).

Opieka nad dziećmi w wieku 0-6 lat jest powszechnym prawem; oznacza to m.in. że rodzicom przysługuje dodatek na opiekę ECEC, a każde dziecko ma zagwarantowane miejsce w placówce opieki, za co odpowiadają gminy.

Opieka nad dziećmi w wieku 0-5 lat:

- może się zacząć po okresie urlopu macierzyńskiego gdy dziecko ma 9-10 miesięcy, ale większość dzieci rozpoczyna mniej więcej w wieku 2 lat,
- jest nieobowiązkowa,
- jest płatna – w placówkach państwowych opłaty wynoszą od 0 do 295 EUR za opiekę przez cały dzień (możliwa jest też opieka przez pół dnia).

W wieku 6 lat dzieci zaczynają obowiązkową edukację przedszkolną:

- jest ona bezpłatna (edukacja pozostaje bezpłatna przez cały okres kształcenia, łącznie ze studiami),
- organizują ją gminy, które mogą też zlecić tę usługę.

Wytyczne dotyczące podstawy programowej/programu kształcenia w przedszkolach:

- tak – istnieją:
  - krajowa podstawa programowa ECEC i edukacji przedszkolnej (w j. fińskim), która m.in. definiuje kompetencje przekrojowe (ang. *transversal competences*), które powinny być kształcone na tym etapie edukacji, oraz obszary uczenia się, w ramach których nauczanie powinno być prowadzone (por. punkt 4),
  - plan edukacyjny dla ECEC i edukacji przedszkolnej (w j. fińskim),
  - wytyczne edukacyjne dla ECEC i obowiązkowej edukacji przedszkolnej, które odnoszą się do obszarów kompetencji przekrojowych i obszarów uczenia się,

w oparciu o której poszczególne jednostki prowadzące kształcenie (głównie gminy) opracowują lokalne programy nauczania

W Finlandii dziecko w wieku 6 lat dziecko rozpoczyna obowiązkową edukację przedszkolną (odpowiednik polskiej “zerówki”),

- edukacja jest obowiązkowa:
  - do ukończenia 18-ego roku życia lub

— do uzyskania kwalifikacji z poziomu szkoły średniej II stopnia (ang. *upper secondary school*):

- dyplomu ukończenia szkoły ogólnokształcącej (lub matury) albo
  - kwalifikacji ze szkoły o charakterze zawodowym;
- warto zaznaczyć, że o ile edukacja jest obowiązkowa, to chodzenie do szkoły – nie; rodzice mogą uczyć dzieci w domu (zgodnie z obowiązującymi podstawami programowymi i pod nadzorem gminy; jest to jednak rzadko spotykane)

System edukacji

Zasady fińskiej polityki edukacyjnej:

- Kluczową zasadą fińskiej polityki edukacyjnej jest zapewnienie równych szans dla wszystkich, niezależnie od ich indywidualnej sytuacji. Realizuje się to poprzez następujące zasady i działania:
  - edukacja jest bezpłatna,
  - gwarantują, że każdy uczeń i student będzie mógł w pełni wykorzystać swój potencjał,
  - system edukacji nie ma ślepych zaułków (np. do matury można przystąpić zarówno po ukończeniu szkoły ogólnokształcącej, jak i szkoły o charakterze zawodowym),
  - kładą nacisk na wysoką jakość nauczania w całym kraju i tylko niewielkie różnice między szkołami,
  - uczenie się przez całe życie i kształcenie dorosłych są zapewniane na wszystkich poziomach edukacji,
  - cele edukacji migrantów (dzieci i dorosłych) obejmują równość, funkcjonalną dwujęzyczność i wielokulturowość.
- System jest oparty na zaufaniu i odpowiedzialności:
  - cechuje się niskim stopniem zewnętrznej kontroli (np. w szkołach czy dot. podręczników),
  - jest bardzo duża lokalna autonomia, np. krajowa podstawa programowa zostawia bardzo duże pole do przygotowania lokalnych sylabusów i programów nauczania.

Źródło: "Eurydice"

Edukacja obejmuje poziomy ISCED 0-8 (z czego poziomy 6-8 to edukacja wyższa).

- **ISCED 0** – wychowanie przedszkolne

- wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem (ang. *early childhood education*, fin. *varhaiskasvatus*)

- uczestnictwo we wczesnej edukacji i opiece nad dzieckiem jest powszechnym prawem wszystkich dzieci w wieku **0-6 lat**,
- opieka nad dziećmi w wieku 0-5 lat:
  - jest prowadzona:
    - w placówce państwowej, prowadzonej przez gminy, które mają obowiązek otoczenia opieką wszystkie dzieci na swoim terenie (w tym dzieci, których rodzice pracują w systemie zmianowym, co oznacza konieczność zapewnienia opieki wieczorem, w nocy i weekendy),
    - w placówce prywatnej – rodzicom przysługuje dodatek na prywatną opiekę nad dzieckiem,
    - przez rodziców w domu do momentu, w którym najmłodsze dziecko skończy 3 lata – rodzicom przysługuje przez ten czas dodatek na opiekę nad dzieckiem,
  - co do zasady nie może przekraczać 10 h dziennie,
  - jest oferowana w języku fińskim, szwedzkim i języku ludu Sámi (język lapoński, oficjalny język mniejszości narodowej w Finlandii), w zależności od tego, który z tych języków jest językiem ojczystym dziecka;

- [obowiązkowa] edukacja przedszkolna (ang. *pre-primary education*, fin. *esiopetus*)

- obowiązkowa edukacja przedszkolna rozpoczyna się rok przed edukacją podstawową w **wieku 6 lat**,
- gminy muszą zapewnić edukację przedszkolną w wymiarze co najmniej 700 godzin rocznie (rok),
- zazwyczaj jest to zorganizowane w taki sposób, że dzieci mają pół dnia (4 h) zajęć w ramach edukacji przedszkolnej, a reszta dnia to wczesna edukacja i opieka,
- jest oferowana w języku fińskim i szwedzkim; możliwe jest także zapewnienie nauczania w języku ludu Sámi (j. lapoński), w języku Romów i języku migowym;

- **ISCED 1-2** – kształcenie podstawowe oraz średnie i stopnia
  - jednolite szkolnictwo podstawowe i średnie i stopnia (ang. *single-structure primary school and lower secondary school*, fin. *perusopetus*)
    - kompleksowa edukacja szkolna rozpoczyna się w wieku **7 lat** i trwa 9 lat (do roku, w którym uczeń kończy **16 lat**),
    - jest prowadzona w tzw. systemie jednolitej struktury, tzn. obejmuje szkołę podstawową i średnią i stopnia (klasy 1-9),
    - główne cele na tym etapie edukacji obejmują:
      - rozwijanie szkół jako uczących się społeczności,
      - podkreślanie radości z uczenia się,
      - podkreślenie atmosfery współpracy,
      - promowanie autonomii uczniów w nauce i życiu szkolnym.
  - po zakończeniu 9 klasy uczniowie mogą wziąć udział w nieobowiązkowej edukacji przygotowawczej (maks. 1 rok) do szkoły średniej II stopnia (uczniowie mają wtedy **17 lat**)
    - jej celem jest wsparcie ucznia w zdobyciu kompetencji potrzebnych do uczenia się w szkole wyższego szczebla,
    - daje to uczniowi czas na zastanowienie się nad własną przyszłością;
- **ISCED 3** – kształcenie średnie II stopnia
  - kształcenie średnie II stopnia (ang. *upper secondary school*, fin. *toisen asteen koulutus*) jest podzielone na dwie ścieżki:
    - kształcenie ogólnokształcące (ang. *general upper secondary school*, fin. *lukiokoulutus*),
      - trwa 3 lata,
      - kończy się egzaminem maturalnym, otwierającym drogę na studia;
    - kształcenie zawodowe (ang. *vocational upper secondary education*, fin. *ammattillinen koulutus*),
      - trwa najczęściej (ale nie zawsze) 3 lata,
      - kończy się uzyskaniem kwalifikacji zawodowych,
      - po ukończeniu takiej szkoły uczeń może kontynuować naukę w szkole wyższej,

- kształcenie zawodowe zawsze ma komponent uczenia się w miejscu pracy (zorganizowanego przez placówkę edukacyjną lub w ramach praktyk zawodowych),
  - do tych szkół przeważnie uczęszcza młodzież w wieku **16-19 lat** (ci, którzy ukończyli edukację przygotowawczą zaczynają szkołę średnią w wieku 17 lat), ale w szkołach o charakterze zawodowym można spotkać uczniów starszych;
- **ISCED 6-8** – edukacja wyższa
  - uniwersytety (fin. *yliopisto*);
  - akademie nauk stosowanych (ang. *university of applied sciences*, fin. *ammattikorkeakoulu*)
    - studenci zaczynają naukę przeważnie w wieku **19 lat**,
    - kształcenie jest prowadzone w uczelniach o charakterze akademickim (uniwersytety) oraz zawodowym (akademie nauk stosowanych),
    - kwalifikacje na poziomie ISCED 8, takie jak doktoraty, mogą być przyznawane wyłącznie przez uniwersytety

Egzaminy

W Finlandii funkcjonuje system egzaminów, ale w ograniczonym zakresie, tzn:

- egzamin maturalny (ang. *matriculation examination*) to **jedyny egzamin zewnętrzny** w fińskim systemie edukacji obowiązkowej; ma miejsce na koniec szkoły ogólnokształcącej (szkoły średniej II stopnia),
- w trakcie edukacji w klasach 1-9 ocenianie jest wewnętrzne i leży w gestii nauczycieli; często ma charakter formatywny i jest ciągłe;
  - ocena koncentruje się na nauce, umiejętnościach pracy i zachowaniu ucznia,
  - punktem odniesienia są cele i kryteria oceny w programie nauczania, przy czym są nie tyle celami ustalonymi dla uczniów, a poziomami wymaganymi do otrzymania oceny 8 (w skali od 4 do 10) lub oceny słownej, która opisuje dobry poziom osiągnięć.

Skala ocen w ocenianiu wewnątrzkolnym

Skala ocen wynosi 4-10. Stopnie oznaczają następującą wiedzę i umiejętności:

4 – niedostateczny (oznacza niezdanie w przypadku tych programów, które są oceniane w skali “zdał/nie zdał”)

5 – dostateczny

6 – umiarkowany

7 – zadowalający

8 – dobry

9 – bardzo dobry

10 – doskonały

źródło: “Eurydice”

- system oceny w edukacji zawodowej:
  - ma charakter ciągły i wewnętrzny (w ramach instytucji kształcącej),
  - przebiega zgodnie z “planem oceny kompetencji” przygotowanym przez jednostkę kształcenia w odniesieniu do każdego programu kształcenia lub kwalifikacji,
  - ocenia się “demonstrację posiadania kompetencji” – zazwyczaj w zadaniach praktycznych w miejscu pracy – w odniesieniu do kryteriów oceny zawartych w odpowiednich Krajowych Wymaganiach dla Kwalifikacji,
  - można tutaj zastosować walidację uczenia się nieformalnego i pozaformalnego

Egzaminy obejmują następujące treści i umiejętności:

— egzamin maturalny w Finlandii obejmuje co najmniej 5 testów:

- wszyscy przystępują do testu z przedmiotu “język ojczysty i literatura”;
- pozostałe 4 testy należy wybrać spośród co najmniej 3 grup przedmiotów:
  - test z matematyki,
  - test z drugiego języka narodowego (pamiętając, że w Finlandii obowiązuje j. fiński i j. szwedzki),
  - test z języka obcego,

- test z przedmiotów humanistycznych lub ścisłych
  - kandydat do matury może przystąpić do jednego lub więcej testów, które mają “tę samą wartość” co 5 testów obowiązkowych;
- po zdaniu obowiązkowych testów, kandydaci mogą polepszyć swoje wyniki poprzez przystąpienie do dodatkowych testów, albo powtórzenie jednego z obowiązkowych testów;
- ocenianie matury następuje w dwóch stadiach:
  - najpierw wewnątrzszkolne (przez nauczycieli przedmiotów),
  - następnie przez Komisję Egzaminów Maturalnych (ang. The Matriculation Examination Board)
- świadectwo maturalne otrzymuje kandydat, który:
  - zdał obowiązkowe testy oraz
  - uzyskał:
    - świadectwo ukończenia szkoły ogólnokształcącej (lub jego zagraniczny odpowiednik; świadectwo można uzyskać po ukończeniu programu kształcenia dla tej szkoły, minimum 150 punktów kredytowych, ang. *credits*) albo
    - kwalifikację zawodową (ze szkolnictwa zawodowego), o której mowa w “Ustawie o kształceniu i szkoleniu zawodowym (531/2017)” lub odpowiadającą jej kwalifikację wcześniejszą (ang. *prior qualification*) albo
    - kwalifikację zawodową, w której okres kształcenia trwał co najmniej 2 lata w oparciu o program kształcenia inny niż ten, o którym mowa w “Ustawie o kształceniu i szkoleniu zawodowym (531/2017)”; dodatkowo kandydat musi ukończyć dodatkowe kształcenie określone przez Komisję Egzaminów Maturalnych

Egzamin maturalny jest organizowany 2 razy w roku: wiosną i jesienią. Kandydat musi zdać całość w przeciągu 3 “okresów testowych” (czyli 1,5 roku). W przypadku przystąpienia do dodatkowych testów lub powtórzenia już zdanego testu obowiązkowego, nie ma limitu czas

Do egzaminu maturalnego przystępuje się zazwyczaj po ukończeniu szkoły średniej II stopnia, kandydaci mają przeważnie 18-19 lat, a świadectwo maturalne, wydawane po zdaniu egzaminu maturalnego i ukończeniu cyklu kształcenia (por. punkt wyżej), otwiera drogę na studia.

Podstawa edukacji

W Finlandii funkcjonują krajowe podstawy programowe (ang. *national core curricula*) dla poszczególnych etapów edukacji:

- kompetencje rozwijane w ECEC i obowiązkowej edukacji przedszkolnej są zawarte w krajowej podstawie programowej ECEC i edukacji przedszkolnej (w j. fińskim, por. punkt 1);
- kompetencje kształcone w klasach 1-9 (szkoła podstawowa i średnia I stopnia) są zawarte w podstawie programowej kształcenia podstawowego z 2014 roku (fin. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014);
- kompetencje w ramach kształcenia średniego II stopnia są ujęte w podstawie programowej dla szkół średnich z 2019 roku (fin. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019)

— ECEC

- ECEC to “zaplanowana i zorientowana na cel jednostka edukacji, nauczania i opieki, z naciskiem na pedagogikę” (Eurydice)
  - w zależności od wieku i sytuacji dziecka inaczej się kładzie nacisk na te trzy wymiary,
  - głównym celem nauczania jest wzmocnienie kompetencji przekrojowych dziecka, rozumianych jako “wiedza, umiejętności, wartości, postawy i wola”, a kształci się je poprzez zintegrowane działania pedagogiczne w zdefiniowanych obszarach uczenia się (por. tabela 1)

Obszary kompetencji przekrojowych oraz obszary uczenia się w ECEC i obowiązkowym wychowaniu przedszkolnym w Finlandii

obszary kompetencji przekrojowych	obszary uczenia się
<ul style="list-style-type: none"> ● myślenie i uczenie się, ● kompetencje kulturowe, interakcja i wyrażanie siebie, ● dbanie o siebie i radzenie sobie w życiu codziennym, ● umiejętności czytania i pisanie,	<ul style="list-style-type: none"> ● bogaty świat języków, ● różnorodne formy ekspresji, ● ja i nasza społeczność, ● odkrywanie i interakcja z otoczeniem, ● rosnę, poruszam się i rozwijam

- kompetencje w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- uczestnictwo i zaangażowanie

Źródło: "Eurydice" i krajowa podstawa programowa dla ECEC i obowiązkowej edukacji przedszkolnej

- **obowiązkowa edukacja przedszkolna dla 6-latków:**

- jej celem jest "promowanie warunków wstępnych dla wzrostu, rozwoju i uczenia się dzieci" i zagwarantowanie im równych szans w nauce i rozpoczęciu nauki w szkole,
- skupia się na kompetencjach przekrojowych dziecka (por. tabela 1),
- podstawą jest nauczanie zintegrowane w 5 obszarach uczenia się (por. tabela 1)
  - ważnym elementem kształcenia jest "nauka przez zabawę",
- w powyższych 5 obszarach rozpisano wspólne cele edukacji przedszkolnej, którymi nauczyciele kierują się w swojej pracy

- **jednolite szkolnictwo podstawowe i średnie i stopnia (klasy 1-9)**

- nacisk kładzie się przede wszystkim na przygotowanie uczniów do mierzenia się z wyzwaniami w przyszłości poprzez:
  - rozwój kompetencji przekrojowych, a także zdolność do stosowania wiedzy i umiejętności w danej sytuacji

Obszary kompetencji przekrojowych w ramach podstaw programowych dla klas 1-9

- 1) myślenie i umiejętność uczenia się
- 2) znajomość kultury, komunikacja i ekspresja
- 3) zarządzanie codziennym życiem, dbanie o siebie i innych
- 4) wielojęzyczność
- 5) umiejętności w zakresie TIK
- 6) umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i życia zawodowego
- 7) uczestnictwo w i budowanie zrównoważonej przyszłości

Źródło: "Eurydice"

- wspólną pracę w ramach różnych przedmiotów szkolnych – uczenie się multidyscyplinarne, oparte na zjawiskach i projektach, w których nauczyciele różnych przedmiotów mogą pracować z uczniami studiującymi ten sam temat;
- w programach kształcenia dla klas 1-9 są zawarte konkretne przedmioty (por. ramka 4), ale szkoły mogą oferować dodatkowe, stosowne do tego poziomu edukacji

Przedmioty w podstawach programowych dla klas 1-9

• język ojczysty i literatura: fiński lub szwedzki	• fizyka
• drugi język narodowy: szwedzki lub fiński	• chemia
• języki obce	• biologia
• studia środowiskowe	• geografia
• edukacja zdrowotna	• wychowanie fizyczne
• religia lub etyka	• muzyka
• historia	• sztuki wizualne
• nauki społeczne	• rzemiosło
• matematyka	• ekonomia domowa

źródło: Eurydice

— szkoła ogólnokształcąca (średnia II poziomu)

- krajowa podstawa programowa obejmuje cele i podstawowe treści różnych przedmiotów, a także zasady oceniania uczniów, opieki nad uczniami i poradnictwa edukacyjnego,
- kształcenie ogólne na poziomie szkoły średniej II stopnia opiera się na jednostkach kształcenia (ang. *study units*), które nie są przyporządkowane do konkretnego roku nauki,
- kształcenie jest ujęte w punktach (ang. *credits*, gdzie 1 *credit* ~ 14,25 h, co odpowiada 19 lekcjom); uczniowie muszą uzyskać minimum 150 punktów,
- są przedmioty obowiązkowe (między 94 a 102 punkty) i fakultatywne, dobierane przez uczniów (co najmniej 20 punktów),

- przedmioty fakultatywne są podzielone na:
  - krajowe przedmioty fakultatywne (zdefiniowane dla całego kraju),
  - przedmioty fakultatywne określone przez szkołę

Przedmioty ogólne w szkołach średnich II stopnia

● język ojczysty i literatura: — język A, — język B, — języki B2 i B3, ● matematyka, ● nauki środowiskowe i przyrodnicze: — fizyka, — chemia, — biologia, — geografia, ● nauki humanistyczne i społeczne: — filozofia, — psychologia, — historia, — nauki społeczne, ● religia lub etyka, ● edukacja zdrowotna,	● sztuka i wychowanie fizyczne: — wychowanie fizyczne, — muzyka, — sztuki wizualne, ● doradztwo zawodowe, ● przedmioty tematyczne, ● przedmioty do wyboru Szkoły kształcą także kompetencje przekrojowe w ramach 6 obszarów tematycznych: 1) kompetencje w zakresie dobrego samopoczucia 2) kompetencje w zakresie interakcji 3) kompetencje multidyscyplinarne i kreatywne 4) kompetencje społeczne 5) kompetencje etyczne i środowiskowe 6) kompetencje globalne i kulturowe Ponadto szkoły mogą oferować zajęcia z technologii informacyjno-komunikacyjnych (choć nie jest to osobny przedmiot).

źródło: ["Eurydice"](#)

— szkoła o charakterze zawodowym (średnia II poziomu)

- podstawa programowa kształceniu zawodowego obejmuje:
  - krajowe wymogi dotyczące kwalifikacji,

- planu oceny kwalifikacji lub programu szkoleniowego podmiotu prowadzącego kształcenie zawodowe,
  - plan rozwoju kompetencji osobistych uczniów
- wedle danych Eurydice, istnieje 160 kwalifikacji zawodowych, z czego 45 można uzyskać w szkołach średnich II poziomu

Organizatorzy kształcenia (najczęściej gminy) oraz szkoły przygotowują własne, bardziej szczegółowe lokalne programy nauczania (ang. *local curricula*) zgodnie z krajową podstawą programową;

- te programy uszczegóławiają cele i treści określone w krajowej podstawie programowej oraz uwzględniają czynniki lokalne,
- muszą uwzględnić program językowy, lokalny podział godzin lekcyjnych, współpracę z rodzicami i nauczanie uczniów wymagających specjalnego wsparcia lub należących do różnych grup językowych i kulturowych,
- lokalne programy nauczania muszą określać wartości, zasady leżące u ich podstaw, a także ogólne cele edukacyjne i dydaktyczne

Odpowiedzialność za system edukacji w Finlandii jest rozłożona w następujący sposób:

— poziom centralny

- nad krajowymi podstawami programowymi czuwa Ministerstwo Edukacji i Kultury,
- **krajowe podstawy programowe** (od ECEC po edukację dorosłych) tworzy Fińska Narodowa Agencja ds. Edukacji (ang. Finnish National Agency for Education (EDUFI); jej zadania są określone w fińskim prawie,
  - oprócz podstaw programowych EDUFI przygotowuje także wymagania dot. kwalifikacji zawodowych
- przedmioty zamieszczone w podstawach programowych reguluje Ustawa o edukacji podstawowej (fin. Perusopetuslaki);

— poziom regionalny – żaden z organów na tym poziomie nie odpowiada za podstawy programowe / programy kształcenia

- ogólnie za edukację na poziomie regionalnym odpowiada 6 regionalnych organów administracyjnych,
- za edukację dorosłych odpowiadają Centra Rozwoju Gospodarczego, Transportu i Środowiska (ELY);

— poziom lokalny – gminy (w 2021 r. było ich 309)

- odpowiadają za organizację (i zazwyczaj także finansowanie) kształcenia na swoim terenie w zakresie ECEC oraz szkół podstawowych i średnich i stopnia (klasy 1-9),
- przygotowują **lokalne programy nauczania**, zgodne z krajowymi podstawami programowymi

Krajowe podstawy programowe zawierają i definiują:

- cele i podstawowe treści różnych przedmiotów (kompetencje),
  - zasady oceniania uczniów, kształcenia specjalnego, opieki nad uczniami i poradnictwa edukacyjnego,
  - zasady dobrej kultury pracy i oceniania,
  - koncepcję uczenia się,
  - wytyczne dotyczące sposobu dostosowania programu nauczania do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a także nauczania w języku obcym lub nauczania języka [fińskiego] poprzez immersję językową lub nauczania opartego na pedagogice steinerowskiej;
- są tak skonstruowane, by zostawić miejsce na zmiany – poszczególne gminy, szkoły i nauczyciele mają dużą swobodę w opracowywaniu własnych programów nauczania i instrukcji dot. nauczania

Spis treści podstawy programowej kształcenia podstawowego z 2014

1. Znaczenie i przygotowanie lokalnego programu nauczania
  - 1.1 Podstawy programu nauczania i lokalny program nauczania
  - 1.2 Zasady przyświecające przygotowaniu lokalnego programu nauczania
  - 1.3 Ewaluacja i rozwój lokalnego programu nauczania
  - 1.4 Przygotowanie lokalnego programu nauczania i centralnych przewodników dydaktycznych
2. Edukacja podstawowa jako podstawa kształcenia ogólnego
  - 2.1 Obowiązki związane z organizacją nauczania
  - 2.2 Podstawa wartości edukacji podstawowej
  - 2.3 Koncepcja uczenia się
  - 2.4 Sprawy do ustalenia lokalnie
3. Misja i cele ogólne edukacji podstawowej
  - 3.1 Zadania edukacji podstawowej
  - 3.2 Krajowe cele nauczania i wychowania
  - 3.3 Kompetencje o szerokim zasięgu
  - 3.4 Sprawy dla zostanie podjęta lokalnie
4. Kultura działania jednolitego szkolnictwa podstawowego
  - 4.1 Znaczenie i rozwój kultury operacyjnej

Spis treści podstawy programowej kształcenia podstawowego z 2014

- 4.2 Zasady kierujące rozwojem kultury operacyjnej
- 4.3 Środowisko uczenia się i metody pracy
- 4.4 Konsolidacja jednostek dydaktycznych i multidyscyplinarnych
- 4.5 Sprawy do ustalenia lokalnie

- 5. Organizowanie pracy szkoły sprzyjającej uczeniu się i dobremu samopoczuciu
  - 5.1 Wspólna odpowiedzialność za dzień szkolny
  - 5.2 Współpraca
  - 5.3 Dyskusje edukacyjne i stosowanie metod dyscyplinujących
  - 5.4 Sposoby organizacji nauczania
  - 5.5 Inne działania wspierające cele nauczania i wychowania
  - 5.6 Sprawy do rozstrzygnięcia lokalnie

- 6 . Ocena uczenia się
  - 6.1 Zadania oceniania i kultura oceniania wspomagającego naukę
  - 6.2 Charakter i ogólne zasady oceniania
  - 6.3 Przedmioty oceny
  - 6.4 Wczesna ocena studiów
    - 6.4.1 Ocena w trakcie roku akademickiego
    - 6.4.2 Ocena na koniec roku szkolnego
    - 6.4.3 Postęp w nauce w trakcie edukacji podstawowej
    - 6.4.4 Ocena w punktach połączeń
  - 6.5 Ocena końcowa kształcenia podstawowego
    - 6.5.1 Sporządzanie oceny końcowej
    - 6.5.2 Nauczanie skupione na przedmiocie lub zadaniu specjalnym i ocena końcowa
  - 6.6 Świadectwa i oznaczenia świadectw stosowane w kształceniu podstawowym
  - 6.7 Stopień specjalny i wydawane na jego podstawie certyfikaty
  - 6.8 Sprawy do ustalenia lokalnie

- 7. Wsparcie w nauce i chodzeniu do szkoły
  - 7.1 Zasady kierujące organizacją wsparcia
    - 7.1.1 Wspomaganie kierowania podczas
    - 7.1.2 Współpraca domu i szkoły podczas wsparcia
  - 7.2 Wsparcie ogólne
  - 7.3 Rozszerzone wsparcie
    - 7.3.1 Ocena pedagogiczna
    - 7.3.2 Plan nauki w fazie rozszerzonej wsparcia
  - 7.4 Wsparcie specjalne
    - 7.4.1 Wyjaśnienie pedagogiczne
    - 7.4.2 Decyzja o wsparciu specjalnym
    - 7.4.3 Indywidualny plan organizacji nauczania
    - 7.4.4 Indywidualizacja programu nauczania przedmiotu i nauczania
    - 7.4.5 Rozszerzony obowiązek szkolny
    - 7.4.6 Nauczanie zorganizowane według obszaru zajęć

Spis treści podstawy programowej kształcenia podstawowego z 2014

- 7.5 Formy wsparcia przewidziane w ustawie o szkolnictwie
  - 7.5.1 Wspomaganie nauczania
  - 7.5.2 Kształcenie specjalne w niepełnym wymiarze godzin
  - 7.5.3 Usługi i pomoce wymagane do udziału w nauczaniu
- 7.6 Sprawy do ustalenia lokalnie

- 8. Opieka nad uczniami
  - 8.1 Współpraca multidyscyplinarna w opiece nad uczniami
  - 8.2 Uczeń środowiskowy opieka
  - 8.3 Indywidualna opieka nad uczniami
  - 8.4 Plany opieki społecznej dla uczniów
  - 8.5 Ustalenia na poziomie lokalnym oraz plan opieki społecznej dla uczniów

- 9. Szczególne zagadnienia związane z językiem i kulturą
  - 9.1 Lapończycy i osoby mówiące po lapońsku
  - 9.2 Romowie
  - 9.3 Użytkownicy języka migowego
  - 9.4 Inni uczniowie wielojęzyczni
  - 9.5 Sprawy do rozstrzygnięcia lokalnie

- 10. Nauczanie dwujęzyczne
  - 10.1 Cele edukacji dwujęzycznej i punkty wyjścia do organizacji edukacji
    - 10.1.1 Edukacja dwujęzyczna na dużą skalę
    - 10.1.2 Węższe nauczanie dwujęzyczne
  - 10.2 Sprawy do rozstrzygnięcia lokalnie

- 11. Edukacja podstawowa oparta na określonym światopoglądzie
  - 11.1 Zasady organizacji nauczania
  - 11.2 Sprawy do ustalenia lokalnie

- 12. Fakultatywność w kształceniu podstawowym
  - 12.1 Zajęcia do wyboru z przedmiotów artystycznych i technicznych
  - 12.2 Przedmioty fakultatywne
  - 12.3 Dobrowolne i fakultatywne programy nauczania języków obcych
  - 12.4 Sprawy do ustalenia lokalnie

- 13. Klasy 1–2.
  - 13.1 Przejście z edukacji przedszkolnej do edukacji podstawowej i zadania klas 1–2
  - 13.2 Kompetencje rozszerzone w klasach 1–2
  - 13.3 Sprawy do ustalenia lokalnie
  - 13.4 Przedmioty w klasach 1–2
    - 13.4.1 Język ojczysty i literatura
    - 13.4.2 Drugi język ojczysty
    - 13.4.3 Języki obce
    - 13.4.4 Matematyka

Spis treści podstawy programowej kształcenia podstawowego z 2014

- 13.4.5 Doktryna środowiskowa
- 13.4.6 Religia
- 13.4.7 Informacje o perspektywach życiowych
- 13.4.8 Muzyka
- 13.4.9 Sztuki wizualne
- 13.4.10 Jednostka
- 13.4.11 Ćwiczenie
- 13.4.12 Wskazówki dla uczniów

14. Klasy 3–6

14.1 Faza przejściowa między klasami 2 i 3 oraz zadania klas 3–6

14.2 Kompetencje rozszerzone w klasach 3–6

14.3 Sprawy do rozstrzygnięcia lokalnie

14.4 Przedmioty w klasach 3–6

- 14.4.1 Język ojczysty i literatura
- 14.4.2 Drugi język ojczysty
- 14.4.3 Języki obce
- 14.4.4 Matematyka
- 14.4.5 Teoria środowiska
- 14.4.6 Religia
- 14.4.7 Informacje o perspektywach życiowych
- 14.4.8 Historia
- 14.4.9 Nauki społeczne
- 14.4.10 Muzyka
- 14.4.11 Wizualne sztuka
- 14.4.12 Jednostka
- 14.4.13 Ćwiczenie
- 14.4.14 Poradnictwo dla uczniów

15. Klasy 7–9

15.1 Faza przejściowa między klasami 6 i 7 oraz zadania klas 7–9

15.2 Kompetencje rozszerzone w klasach 7–9

15.3 Sprawy do rozstrzygnięcia lokalnie

15.4 Przedmioty w klasach 7–9

- 15.4.1 Język ojczysty i literatura
- 15.4.2 Drugi język ojczysty
- 15.4.3 Języki obce
- 15.4.4 Matematyka
- 15.4.5 Biologia
- 15.4.6 Informacje geograficzne
- 15.4.7 Fizyka
- 15.4.8 Chemia
- 15.4.9 Informacje o stanie zdrowia
- 15.4.10 Religia
- 15.4.11 Informacje o perspektywach życiowych

Spis treści podstawy programowej kształcenia podstawowego z 2014

- 15.4.12 Historia
- 15.4.13 Nauki społeczne
- 15.4.14 Muzyka
- 15.4.15 Sztuki wizualne
- 15.4.16 Jednostka
- 15.4.17 Ćwiczenie
- 15.4.18 Gospodarstwo domowe
- 15.4.19 Wskazówki dla uczniów

15. Ocena uczenia się uczniów

ZAŁĄCZNIK 2 Cele i treści nauczania języka romskiego uzupełniającego edukację podstawową

ZAŁĄCZNIK 1 Cele i treści nauczania języka lapońskiego uzupełniającego edukację podstawową

ZAŁĄCZNIK 3 Nauczanie własnego języka ojczystego ucznia jako uzupełnienie edukacji podstawowej

* przetłumaczone z j. fińskiego za pomocą tłumacza DeepL
(<https://www.deepl.com/pl/translator>)

źródło: podstawa programowa kształcenia podstawowego z 2014 roku

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Finlandii nie istnieją osobne podstawy programowe dla dzieci ze specjalnymi potrzebami – krajowe podstawy programowe zawierają wskazówki nt. tego, jak zaadaptować treści i sposób nauczania do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (por. ramka 6)

- w ramach wsparcia nauczyciele mogą tworzyć zindywidualizowane: plany nauczania i programy nauczania,
- takie podejście wymaga specjalistycznego przygotowania nauczycieli,
- dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi może przystąpić do edukacji później, lub okres nauki może być dla niego wydłużony

Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą otrzymać kształcenie specjalne i inną pomoc edukacyjną w szkołach specjalnych

- jednak na ile to możliwe, kształcenie takich dzieci odbywa się w zwykłych szkołach,
- wsparcia w szkołach zwykłych udziela się na trzech poziomach (po określeniu potrzeb danego dziecka):

- wsparcie ogólne – może je otrzymać każde dziecko, nie tylko osoba ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi; polega m.in. na dodatkowych zajęciach i poradnictwie w ramach codziennej aktywności w szkole, a także edukacji specjalnej w niepełnym wymiarze godzin,
- zintensyfikowane wsparcie – udzielane po sporządzeniu przez nauczyciela pisemnej oceny pedagogicznej (także we współpracy ze specjalistą i innymi nauczycielami); w oparciu o nią tworzony jest zindywidualizowany plan nauki wspólnie z rodzicem/opiekunem dziecka,
- wsparcie specjalne – dla uczniów, którzy nie mogą osiągnąć zakładanych celów edukacyjnych w ramach innych form wsparcia; opiera się na zindywidualizowanym planie nauczania i zaangażowaniu różnych form pomocy (od dodatkowych zajęć edukacyjnych po wydłużenie okresu trwania nauki w szkole podstawowej).

W Finlandii nie funkcjonują osobne wymagania dla dzieci, dla których język fiński nie jest językiem narodowym, ale dzieci z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym mogą otrzymać dodatkowe wsparcie

- celem edukacji migrantów jest:
  - przygotowanie migrantów do integracji z fińskim systemem edukacji i społeczeństwem,
  - wspieranie ich tożsamości kulturowej,
  - zapewnienie im jak najlepiej funkcjonującej dwujęzyczności, tak aby oprócz fińskiego (lub szwedzkiego) znali swój język ojczysty

Co warto zaznaczyć, w Finlandii są dwa języki urzędowe: fiński i szwedzki, w związku z tym edukacja na każdym poziomie jest prowadzona w obydwu;

- wczesna edukacja i opieka oraz edukacja przedszkolna są prowadzone w języku fińskim, szwedzkim oraz języku ludu Sámi (język lapoński) – w zależności od tego, który z tych języków jest ojczysty dla dziecka,
  - dzieci, które mają inne języki ojczyste, są objęte wsparciem we współpracy z przedstawicielami kultur, z których się wywodzą;
  - możliwe jest zapewnienie edukacji dla 6-latków w języku Romów, migowym, itp.
- krajowe podstawy programowe zawierają wskazówki nt. tego, jak zaadaptować treści i sposób nauczania do uczniów posługujących się innymi językami (m.in. poprzez immersję językową czy instrukcje opierające się na metodologii Steinera),

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

- W Finlandii mają jasno sprecyzowane cele edukacji przedszkolnej i podstawowej. W przedszkolu pracują tylko nad rozwojem kompetencji przekrojowych (transwersalnych), a w szkole podstawowej – patrzą przez pryzmat kompetencji, których dzieci będą potrzebować później do rozwiązywania problemów, radzenia sobie w życiu.
- Celem kształcenia na niższych poziomach jest przygotowanie uczniów do samodzielnego myślenia, rozwiązywania problemów, życia w społeczeństwie. Mniejszy nacisk kładzie się na uczenie pojedynczych przedmiotów.
- Wprowadzili podejście oparte na kompetencjach i dość płynnie przechodzą między systemem edukacji, walidacji i kwalifikacji.
- Gminy, szkoły i nauczyciele mają dużą dowolność w interpretowaniu krajowych podstaw programowych, i – przynajmniej wedle źródeł – starają się dostosować kształcenie do potrzeb każdego dziecka. Oznacza to m.in. że sukcesy edukacyjne fińskich dzieci nie są wynikiem tylko treści nauczania (podstaw programowych, kompetencji), ale także kształcenia nauczycieli.
- W Finlandii integrują nauczanie zarówno pod względem organizacji szkoły (np. istnienie klas 1-9), jak i obszarów kształcenia. Stawiają na przekrojowość. Zbiega się to z tym, że oceniają uczniów zazwyczaj wewnątrznie i w systemie ciągłym.

Źródła:

akty prawne:

1. Ustawa o edukacji podstawowej (21.8.1998/628), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
2. Ustawa o Fińskiej Ramie Kwalifikacji z 2017 r. (93/2017), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170093>
3. Dekret rządowy o Krajowej Ramie Kwalifikacji i Innych Modułów (120/2017), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170120>

publikacje i inne dokumenty:

4. Fińska podstawa programowa ECEC i edukacji przedszkolnej, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
5. Gouëdard, P., et al. (2020), "Curriculum reform: a literature review to support effective implementation", *OECD Education Working Papers*, No. 239, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/efe8a48c-en>

6. Podstawa programowa dla szkół średnich z 2019 roku, <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/lukiokoulutus/6828810/tiedot>
7. Podstawa programowa kształcenia podstawowego z 2014 roku, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
8. Plan edukacyjny dla ECEC i edukacji przedszkolnej, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
9. The Finnish National Agency for Education (2020). *Criteria for placing new competence modules in the Finnish National Framework for Qualifications and Other Competence Modules*, <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/criteria-for-placing-new-competence-modules-in-the-finnish-national-framework.pdf>
10. The Finnish National Agency for Education. Ministry of Education and Culture (2018). *Report on the referencing of the Finnish National Qualifications Framework to the European Qualifications Framework and the Framework for Qualifications of the European Higher Education Area*, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/190482_report_on_the_referencing_of_the_finnish_national_qualifications_framework.pdf

strony internetowe:

11. Eurydice: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/overview>
12. Fińska Narodowa Agencja ds. Edukacji, <https://www.oph.fi/en>

9. Francja

Obowiązek szkolny

Francja ma długoletnią tradycję edukacji przedszkolnej, za którą odpowiada Departament Edukacji, prowadzona jest w przedszkolach (écoles maternelles). Przyjmowane są tam dzieci w wieku od około 3 do 6 lat. W zależności od i liczby dostępnych miejsc w placówce, mogą zostać do niej przyjęte również dzieci w wieku od 2 lat. Ustawa z dnia 26 lipca 2019 r. o szkole zaufania wprowadziła od początku roku szkolnego 2019 obowiązkową edukację dla dzieci od 3. roku życia. Pomimo, że przed tym czasem edukacja przedszkolna nie była obowiązkowa to przez ostatnie 20 lat niemal wszystkie dzieci w wieku od 3 do 6 lat uczęszczały do przedszkola. We Francji zwraca się uwagę na wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez rozszerzanie edukacji przedszkolnej na dzieci dwuletnie. W przypadku dzieci poniżej trzeciego roku życia nowa polityka rodzinna ma pomóc rodzicom w łączeniu życia zawodowego z rodzinnym dlatego państwo uwzględnia i reaguje na potrzeby zarówno dzieci, jak i rodziców.

W sektorze opieki przedszkolnej większą wagę przywiązuje się dbałości o zdrowie, bezpieczeństwo, dobre samopoczucie i rozwój dziecka, mniejszy nacisk kładąc na osiągnięcia edukacyjne.

Powszechny dostęp do edukacji przedszkolnej we Francji zakłada wyrównanie szans edukacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem dzieci z rodzin imigracyjnych oraz ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Edukacja przedszkolna wraz ze szkolnictwem podstawowym stanowi integralną część francuskiego „poziomu edukacji podstawowej”, który podlega nadzorowi ministerstw odpowiedzialnych za edukację narodową, szkolnictwo wyższe i badania naukowe.

Edukacja przedszkolna (education pre primaire, l'école maternelle, tłumaczone jako matczyna szkoła) jest nieobowiązkowa, o przyjęciu dziecka do placówki decyduje liczba wolnych miejsc. Przedszkola publiczne są bezpłatne, funkcjonują też płatne przedszkola prywatne. Francuskie przedszkole zarówno przez nauczycieli, jak i samych rodziców uznawane jest za przygotowanie do nauki w szkole podstawowej, więc traktuje się je bardzo poważnie zarówno pod względem edukacji, jak i obecności uczniów. Dzieci chodzą do przedszkola we Francji, aby się uczyć i bawić (bardzo ważna jest ta kolejność). Wiek objęcia dzieci edukacją przedszkolną został obniżony z 3 do 2 lat.

W ciągu tych trzech lat edukacji przedszkolnej dzieci zdobywają zawarte w programie wiedzę i umiejętności dostosowane do ich wieku, potrzeb niezbędnych dla ich dobrego samopoczucia i rozwoju.

Nauczanie w przedszkolu opiera się na programie obejmującym pięć obszarów kształcenia. Programowi temu towarzyszą zalecenia i zasoby umożliwiające jego wdrożenie. Zasoby te, narzędzia naukowe i edukacyjne, zostały opracowane przez grupy ekspertów we współpracy z Generalnym Inspektorem Edukacji, Sportu i Badań (IGESR). Ich celem jest stopniowe wdrażanie uczenia się od małej części do dużej.

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Edukacji celem wychowania przedszkolnego jest przygotowanie do rozpoczęcia nauki w szkole elementarnej w taki sposób, aby wzbudzić chęć i potrzebę dzieci do uczęszczania do niej oraz aby, kończąc edukację przedszkolną, miały uświadomioną wewnątrznie potrzebę uczenia się i rozwijania własnych zainteresowań. Program kształcenia oparty jest na pięciu obszarach:

1. język mówiony i wprowadzenie do pisania
2. uczenie się współpracy
3. wyrażanie myśli i emocji za pomocą ciała
4. odkrywanie świata
5. wyobraźnia, uczucia i tworzenie

W programie akcentuje się potrzebę kształtowania kompetencji z zakresu umiejętności językowych. Wynika to z przekonania, że słaby rozwój językowy jest jedną z głównych przyczyn późniejszych niepowodzeń szkolnych. W przedszkolach większy nacisk kładzie się na kształtowanie języka mówionego niż pisanego. W edukacji przedszkolnej akcent kładzie się bardziej na kształtowanie kompetencji niż na osiągnięcia dzieci.

Organizacja dnia dziecka w przedszkolu zaplanowana jest tak, że rano odbywają się zajęcia „umysłowe”, a popołudniami praktyczne.

Dzieci uczą się kontaktu ze światem zewnętrznym, życia w grupie innej niż rodzina oraz ekspresji za pomocą mowy, śpiewu, rysunku, gestów i ruchu. Kolejnym etapem przygotowanie dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej – dziecko stopniowo uczy się czytać, pisać, liczyć oraz ma zajęcia ruchowe, manualne i artystyczne.

Program realizowany w najstarszej grupie przedszkolnej (6-latków) przewiduje naukę czytania, pisania i podstaw matematyki, dzięki czemu dzieci we Francji wychodzą z ostatniej grupy przedszkolnej (grande section) z dobrze ugruntowaną umiejętnością pisania i czytania. Przedszkola kładą nacisk na kształtowanie u dzieci kompetencji, które przygotowują je do podjęcia nauki w szkole.

Obowiązkową edukację szkolną dzieci rozpoczynają w wieku 6 lat. Obowiązek szkolny we Francji dotyczy dzieci i młodzieży od 6. do 18. roku życia (do września 2020 r. obowiązek szkolny mieli uczniowie do 16 roku życia), a za jego dopełnienie odpowiadają rodzice lub opiekunowie prawni. Rodzice lub opiekunowie prawni dzieci, które nie realizują tego obowiązku podlegają karze grzywny lub karze pozbawienia wolności.

System edukacji

System edukacji we Francji jest scentralizowany – szkolnictwo jest nadzorowane i finansowane przez państwo. Językiem nauczania jest język francuski. Edukacja publiczna jest świecka i bezpłatna. Odpowiedzialność za całość oświaty, w tym opracowywanie programu nauczania oraz jego organizacji i metodyki spoczywa na Ministerstwie Edukacji Narodowej. Zajmuje ono również czołowe miejsce w hierarchii systemu szkolnictwa. Ministerstwo Edukacji Narodowej odgrywa decydującą rolę w procesie kształcenia gdyż definiuje ścieżki edukacyjne opracowuje programy nauczania, wyznacza jaką wiedzę i umiejętności powinni zdobyć uczniowie, a także wydaje wytyczne w sprawie organizacji i metodyki nauczania poszczególnych przedmiotów. Rząd jest też odpowiedzialny za rekrutację nauczycieli i zarządzanie kadrą pedagogiczną. Ministerstwo Edukacji nadzoruje

proces kształcenia, organizuje egzaminy ogólnonarodowe oraz wydaje państwowe świadectwa i dyplomy.

Bezpośrednio pod MEN znajdują się rektorzy 30 departamentów administracyjnych, tzw. akademii (*académies*), wybrani przez prezydenta. Akademie umożliwiają wdrażanie rządowych zaleceń dotyczących polityki oświatowej na poziomie regionalnym. Kolejni są inspektorzy akademicki, którzy nadzorują podległy im departament oraz mianują dyrektorów przedszkoli i szkół. Najniżej w hierarchii znajdują się dyrektorzy szkół. Każda z placówek posiada pewną autonomię w sprawach dydaktycznych i administracyjnych, a na poziomie edukacji ponadpodstawowej, również finansową. Ministerstwo nie wymaga od nauczycieli do stosowania konkretnych metod nauczania.

W 2022 r. Francja wydała na edukację 6,8% PKB.

Edukacja jest podzielona na następujące etapy:

- Edukacja przedszkolna (ISCED 02) jest realizowana w przedszkolach i obejmuje dzieci w wieku od 2 lub 3 do 6 lat.
- Szkolnictwo podstawowe (ISCED 1) obejmuje dzieci w wieku od 6 do 11 lat. Wiek 6 lat to początek obowiązku szkolnego. Nauka w szkołach publicznych jest świecka i bezpłatna.
- Szkolnictwo średnie I stopnia (ISCED 2), które jest prowadzone w *collèges* przez 4 lata szkolne (uczniowie w wieku od 11 do 15 lat). Kształcenie w *collèges* jest obowiązkowe dla wszystkich uczniów.
- Szkolnictwo średnie II stopnia (ISCED 3), które jest realizowane w *lycées* ogólnych i technologicznych lub w *lycées* zawodowych, trwa 3 lata (uczniowie w wieku od 15 do 18 lat).
- Szkolnictwo wyższe (ISCED 5 do ISCED 8), które jest realizowane w wielu typach instytucji szkolnictwa wyższego. Instytucje te mają różny status prawny, określony przez francuski kodeks edukacji.

We Francji nauka odbywa się w szkołach podstawowych (*Écoles élémentaires*), które przyjmują dzieci w wieku od 6 do 11 lat. Istnieją również grupy szkół zwane *Écoles primaires*, które łączą funkcje przedszkola i szkoły podstawowej w jednej placówce. Edukacja w szkole podstawowej trwa 5 lat. Nauczanie odbywa się zgodnie z programem, który jest realizowany w dwóch cyklach: cyklu nauczania podstawowego (cykl 2) i cyklu konsolidacji (cykl 3). Cykl konsolidacyjny jest kontynuowany w szkołach średnich I stopnia.

Kształcenie w szkołach państwowych jest bezpłatne. Rodzice mogą również zapisać swoje dziecko do dowolnej szkoły prywatnej pod warunkiem, że są w niej wolne miejsca. Opłaty w szkołach, które zawarły z państwem umowę na dofinansowanie, nie są zbyt wysokie, ponieważ placówki te otrzymują od państwa znaczne środki.

Rok szkolny trwa 180 dni, od września do czerwca. Szkoły są czynne sześć dni w tygodniu, ale w szkołach podstawowych nie prowadzi się lekcji w środowe popołudnia i soboty. Każdy tydzień nauki składa się z 24 lekcji 60-minutowych w szkole podstawowej i 25,5-30 lekcji 55-minutowych w szkole średniej (przy czym na zajęcia dla uczniów, którzy mają zaległości, oraz na przedmioty fakultatywne przewidziano 3 dodatkowe godziny). Roczny wymiar zajęć wynosi 864 godziny zegarowe w szkołach podstawowych.

Podstawowy cykl nauczania:

1. rok: klasa przygotowawcza (CP – *cours préparatoire*)
2. rok: klasa podstawowa 1 (CE1 – *cours élémentaire 1*)
3. rok: klasa podstawowa 2 (CE2 – *cours élémentaire 2*).

Cykl konsolidacyjny:

4. rok: klasa średniozaawansowana 1 (CM1 – *cours moyen 1*)
5. rok: klasa średniozaawansowana 2 (CM2 – *cours moyen 2*).

Szkoła średnia trwa 7 lat, od klasy Sixième (ISCED 2, 11-letni uczniowie) do końcowej Terminale (ISCED 3, 18-letni uczniowie). Roczny wymiar zajęć w szkołach średnich i stopnia jest to w przybliżeniu 936 godzin zegarowych. Nauka jest podzielona na dwa poziomy edukacyjne:

- szkolnictwo średnie I stopnia (4 lata), realizowane w *collèges*
- szkolnictwo średnie II stopnia (3 lata), realizowane w *lycées*.

Przejście z *collège* do *lycée* to dla ucznia moment wyboru dalszej ścieżki kształcenia – młodzież może kontynuować naukę w *lycée* prowadzącym kształcenie ogólne i technologiczne lub w *lycée* o profilu zawodowym. Po ukończeniu przez ucznia *collège* rada klasowa na podstawie sprawozdań szkolnych ucznia i wiedzy o jego zainteresowaniach rekomenduje rodzicom lub opiekunom wybór przez ucznia kierunku kształcenia.

Kształcenie na poziomie szkoły średniej II stopnia odbywa się w *lycées* o profilu ogólnym i technologicznym lub w *lycées* o profilu zawodowym i trwa 3 lata:

1. rok lub *Seconde*
2. rok lub *Première*
3. rok lub *Terminale*

Niezależnie od tego, czy jest to szkoła ogólnokształcąca, czy zawodowa, liceum zapewnia dużą różnorodność potencjalnych ścieżek kształcenia. Prowadzą one do studiów wyższych lub na rynek pracy.

We Francji studia wyższe prowadzą:

- uniwersytety publiczne;
- szkoły wyższe i instytuty inne niż uniwersytety, prywatne lub publiczne;
- *écoles normales supérieures*, francuskie szkoły za granicą i *Grands Établissements*.

Pierwszy cykl szkolnictwa wyższego we Francji obejmuje dwa główne rodzaje programów: studia licencjackie (3 lata) i studia wyższe krótkiego cyklu (2 lata).

Po reformie organizacji programów z roku 2017 prowadzących do uzyskania tytułu magistra ustanowiono dwie zasady:

6. studia magisterskie to studia 4-semestralne
7. każdy posiadacz tytułu licencjata musi mieć możliwość kontynuowania studiów w ramach programu prowadzącego do uzyskania tytułu magistra.

Egzaminy

We Francji istnieje system egzaminów zewnętrznych.

Edukacja na poziomie podstawowym (ISCED 1) prowadzona jest w szkołach podstawowych, do których uczęszczają dzieci w wieku od 6 do 11 lat. Po zakończeniu tego pięcioletniego kursu uczniowie nie otrzymują świadectwa ukończenia szkoły podstawowej – automatycznie uzyskują dostęp do edukacji na poziomie średnim (nie ma tu ani standardowych testów, ani procedur poradnictwa).

Kształcenie na poziomie szkoły średniej I stopnia (ISCED 2) odbywa się w „collèges” i trwa 4 lata szkolne (uczniowie w wieku od 11 do 15 lat). W tym czasie francuscy uczniowie uczą się tych samych przedmiotów. Na początku roku szkolnego wszyscy nowo przyjęci uczniowie do collège przystępują do obowiązkowego sprawdzianu z wiedzy i umiejętności (évaluation de début de sixième), który odbywa się we wszystkich placówkach szkolnych w całej Francji w pierwszej połowie października. Sprawdzenie składa się z dwóch części obejmujących język francuski i matematykę. Każda część trwa 60 minut i ma charakter testu realizowanego w formie elektronicznej. Celem sprawdzianu jest przegląd umiejętności i wiedzy uczniów, uświadomienie im poziomu własnych kompetencji oraz udzielenie pomocy nauczycielom przez wykorzystanie wyników ewaluacji w przygotowaniu planów działań edukacyjnych uwzględniających potrzeby uczniów. Wyniki sprawdzianu służą wyłącznie do diagnozowania potrzeb edukacyjnych placówki szkolnej.

Zakończenie kształcenia na poziomie szkoły średniej I stopnia wiąże się z przystąpieniem do egzaminu państwowego, pozwalającego uzyskać świadectwo ukończenia szkoły średniej I stopnia. Dokument ten Diplôme National du brevet (DNB) nie zawiera żadnego poziomu ramy kwalifikacji. Zdanie tego egzaminu nie jest wymagane, by móc kontynuować naukę w szkole średniej II stopnia. Jednakże przyjęcie do szkoły średniej II stopnia nie jest uzależnione od uzyskania pozytywnego wyniku w DNB. Na zakończenie „collège” szkoła rekomenduje rodzicom odpowiednią ścieżkę edukacyjną dla ucznia, bazując na świadectwach szkolnych ucznia i indywidualnych zainteresowaniach.

Pierwszy etap specjalizacji ma miejsce na zakończenie „collège” (szkoły średniej I stopnia): uczniowie kierowani są do szkół ogólnokształcących, liceów technicznych lub zawodowych. Wszystkie przygotowują uczniów do zdania matury w ciągu trzech lat, kończącej szkołę średnią: uczniowie, którzy ją zdadzą, otrzymują wydawany przez państwo dyplom baccalauréat (ogólny, technologiczny lub zawodowy), który otwiera im dostęp do szkolnictwa wyższego i uprawnia do zapisania się na uniwersytet.

Kształcenie na poziomie szkoły średniej II stopnia (ISCED 3) odbywa się w „liceach ogólnokształcących i technicznych” lub w „liceach zawodowych”, które trwają 3 lata (uczniowie w wieku od 15 do 18 lat). W szkole średniej II stopnia istnieją trzy ścieżki edukacyjne: ścieżka ogólna (przygotowująca uczniów do długoterminowych studiów wyższych), ścieżka technologiczna (przygotowująca głównie do studiów wyższych technicznych) i ścieżka zawodowa (która prowadzi głównie do aktywnego życia zawodowego, ale także umożliwia kontynuację nauki na studiach wyższych). Zakończenie kształcenia na poziomie szkoły średniej II stopnia jest sankcjonowane „maturą”, a dostęp do studiów wyższych jest uwarunkowany jej zdaniem. Uczniowie „liceów zawodowych” mogą przygotować Certificat d'aptitude professionnelle (CAP – certyfikat/świadectwo

umiejętności zawodowych), certyfikat zawodowy Le brevet d'études professionnelles (BEP). Po dodatkowych dwóch latach uczniowie mają możliwość zdania zawodowej matury BAC Pro (Le baccalauréat professionnel) i w ten sposób uzyskać możliwość podjęcia nauki na wyższych uczelniach.

Kształcenie ogólne (liceum ogólnokształcące), które trwa trzy lata (klasa II, i tzw. klasa końcowa tzw. terminale), które kończy się ogólnym egzaminem maturalnym; kształcenie techniczne (liceum techniczne), trwa również trzy lata i kończy się technicznym egzaminem maturalnym; kształcenie zawodowe trwa dwa lata i kończy się zdobyciem dyplomów zawodowych.

Zdany egzamin maturalny otwiera młodzieży możliwość kontynuowania kształcenia wyższego i uniwersyteckiego.

Szkolnictwo wyższe (ISCED 5 do ISCED 8) jest dostępne w szkołach wyższych. Instytucje te mają szeroki zakres statusów prawnych wymienionych we francuskim Kodeksie Edukacji. Istnieją dwa rodzaje studiów krótkich cykli („Sections de Techniciens Supérieurs” i „Bachelor universitaire de technologie”). Kierunki prowadzone we francuskich instytucjach szkolnictwa wyższego mają różne cele i warunki przyjęcia, ale prawie wszystkie z nich składają się z trzech cykli studiów (studia licencjackie, magisterskie i doktoranckie) zgodnie z zasadami Systemu Bolońskiego oraz stosowany jest Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS).

- po zdobyciu 180 punktów ECTS (zaliczeniu sześciu semestrów studiów) student może uzyskać tytuł licencjata;
- po zdobyciu 300 punktów ECTS (zaliczeniu dziesięciu semestrów studiów) student może uzyskać zawodowy dyplom magistra⁴³ (master professionnel), potwierdzający jednocześnie ukończenie studiów wyższych i kwalifikacje zawodowe lub dyplom magistra w dziedzinie badań naukowych, który otwiera drogę do kariery akademickiej;
- po zdobyciu 480 punktów ECTS (zaliczeniu sześciu semestrów studiów doktoranckich po studiach magisterskich) można uzyskać dyplom doktora.

W ramach tzw. krótkiego cyklu możliwe jest (i zdobyciu 120 punktów ECTS) uzyskanie następujących kwalifikacji:

- dyplomu uniwersyteckiego w dziedzinie technologii DUT (Le diplôme universitaire de technologie), który wydawany jest w różnych specjalnościach z obszaru produkcji i usług;
- dyplomu technika BTS (Le brevet de technicien supérieur), który wydawany jest w specjalnościach m.in. z obszaru przemysłu, hotelarstwa, zdrowia, zarządzania czy rolnictwa.

Zgodnie z zaleceniami francuskiego Ministra Edukacji Narodowej wszystkie kierunki kształcenia w ramach szkolnictwa wyższego powinny być ukierunkowane na przygotowanie absolwentów do życia zawodowego. We Francji zatarciu ulega więc tradycyjne rozróżnienie na kształcenie “ogólne” i “zawodowe”, a kierunki artystyczne czy społeczne mają dawać

studentom zarówno wiedzę naukową, jak i kompetencje, które mogą być wykorzystane na różnych stanowiskach zawodowych oraz w działalności gospodarczej.

Podstawa edukacji

Na poziomie centralnym system edukacji i szkoleń jest zarządzany przez dwa rządowe departamenty: Departament Edukacji oraz Departament Szkolnictwa Wyższego i Badań.

Departament Edukacji zarządza częścią systemu odpowiadającą systemowi oświaty: od przedszkola do szkoły średniej II stopnia. Jest odpowiedzialny za: definiowanie ścieżek kształcenia, ustalanie podstawy programowej, organizację i treści nauczania; definiowanie i przyznawanie krajowych dyplomów oraz stopni i tytułów naukowych; rekrutację i zarządzanie personelem (dyrektorzy szkół, nauczyciele); dystrybucję środków przeznaczonych na edukację w celu zapewnienia równego dostępu do usług publicznych; ewaluację i ocenę polityki edukacyjnej w celu zapewnienia spójności systemu edukacji jako całości.

Departament Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych jest odpowiedzialny za: tworzenie programów studiów, zatwierdzanie dyplomów; organizowanie i finansowanie kształcenia doktorantów i szkół doktorskich; organizowanie szkoleń dla nauczycieli akademickich; opracowywanie polityki i kierunków badań oraz zapewnianie ich realizacji; określanie na szczeblu międzynarodowym działań niezbędnych do utworzenia europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego i promowanie studiów międzynarodowych.

Programy i treści nauczania oraz cele w zakresie wiedzy i umiejętności ustala Ministerstwo Edukacji. Wydaje też wytyczne.

Ogólnym założeniem programu nauczania na poziomie szkoły elementarnej jest wyposażenie uczniów w podstawowe umiejętności posługiwania się językiem francuskim i wykorzystania operacji matematycznych w celu nabycia umiejętności samodzielnego poszukiwania i zdobywania wiedzy z różnych dostępnych źródeł. Uczniowie klasy przygotowawczej (CP) koncentrują się dodatkowo na odkrywaniu nauki żywego języka obcego lub regionalnego. W klasach elementarnych (CE1 i CE2) – na odkrywaniu świata, edukacji artystycznej (sztuki wizualne i edukacja muzyczna), wychowaniu fizycznym i sportowym oraz edukacji moralnej i obywatelskiej. W klasach średnich (CM1 i CM2) uczniowie wykorzystują zdobytą wcześniej wiedzę i umiejętności na poznanie nowych obszarów, takich jak elementy nauk przyrodniczych i technicznych oraz historię z geografiami, a także historię sztuki (Dziewulak, s. 12).

We wszystkich czterech klasach collège obowiązuje w tygodniu 26 godzin lekcyjnych. Po ukończeniu klasy 6 (sixième) uczniowie kontynuują naukę, rozpoczynając trzyletni edukacyjny etap pogłębiający (cycle des approfondissements), na który składają się: klasa 5 (cinquième), klasa 4 (quatrième) i klasa 3 (troisième). Celem wychowawczym i edukacyjnym etapu pogłębiającego jest wywołanie u uczniów zainteresowania wybranymi przedmiotami, a także dziedzinami nauki, rozwój uzdolnień i talentów oraz pomoc w przygotowaniu do świadomego wyboru dalszej ścieżki edukacyjnej na poziomie szkoły średniej drugiego stopnia. Ponadto ważnym zadaniem collège jest wdrożenie uczniów do odkrywania świata i budowania własnych obszarów zainteresowań, a w konsekwencji – własnej tożsamości. Bazą tych działań jest wykorzystanie w procesie kształcenia interdyscyplinarności,

krytycznego myślenia oraz naturalnej aktywności i kreatywności uczniów. Programy klas 5, 4 i 3 zakładają 26 godzin dydaktycznych tygodniowo, na które składają następujące przedmioty: język francuski (4,5 godz.), matematyka (3,5 godz.), historia z geografiami oraz wychowaniem moralnym i obywatelskim (3 godz.), wychowanie fizyczne i sportowe (3 godz.), pierwszy język obcy (3 godz.), drugi język obcy (2,5 godz.), wychowanie artystyczne: plastyka i muzyka (2 godz.), fizyka z chemią (1,5 godz.), nauka o życiu (1,5 godz.), technika i technologie (1,5 godz.). Oprócz działań edukacyjnych i wychowawczych ważnym fragmentem polityki edukacyjnej collège jest orientacja i poradnictwo pedagogiczno-zawodowe, które we Francji ma długą i bogatą tradycję sięgającą początków XX wieku. Wszyscy uczniowie collège objęci są ogólnokrajowym programem orientacyjnym pod nazwą „kierunek Przyszłość” (Le parcours Avenir). Jego celem jest umożliwienie każdemu uczniowi od klasy 6 do 3 stopniowego poznania siebie, zdobywania wiedzy o własnych zainteresowaniach, talentach i potrzebach zawodowych. W trakcie czteroletniej nauki uczniowie pozostają pod stałą i zorganizowaną opieką pedagogów szkolnych (conseiller pédagogique) i doradców zawodowych (conseiller d'orientation). Program „kierunek Przyszłość” obejmuje zindywidualizowane rozmowy i konsultacje orientacyjno-pedagogiczne, wizyty w różnych instytucjach i zakładach pracy, spotkania i wywiady z przedstawicielami różnych dziedzin zawodowych, całonocne wizyty w wybranych szkołach średnich drugiego stopnia, regularne wizyty w centrach kształcenia zawodowego – CFA (Centre de formation d'apprentis), a także co najmniej 10-dniowy pobyt stażowy w wybranym przedsiębiorstwie. Dodatkowo uczniowie collège szczególnie zainteresowani poszerzaniem wiedzy i rozwijaniem umiejętności badawczych mogą skorzystać z programu praktycznego kształcenia interdyscyplinarnego – EPI (enseignements pratiques interdisciplinaires). Istotą programu EPI jest praca nad zagadnieniem, którego źródłem jest problematyka wynikająca z połączenia co najmniej dwóch przedmiotów szkolnych (lub dyscyplin naukowych). Uczniowie pracują w formie warsztatowej pod opieką nauczycieli szkolnych lub zewnętrznych specjalistów. Celem ich pracy jest znalezienie rozwiązania analizowanego problemu, a efektem końcowym – jego zastosowanie w praktyce laboratoryjnej lub codziennym życiu. Klasa 3 (troisième) jest ostatnim rokiem nauki w collège. Wtedy to uczniowie na podstawie dotychczasowego dorobku szkolnego oraz własnych doświadczeń i zainteresowań dokonują wyboru dalszej drogi edukacyjnej. Mogą kontynuować naukę w szkołach o profilu ogólnokształcącym (général), technicznym (technologique) lub zawodowym (professionnel). Uczniowie, którzy po ukończeniu collège są zdecydowani do podjęcia dalszej nauki w szkołach zawodowych, mogą zrezygnować z klasy 3 o profilu ogólnokształcącym i zastąpić ją ukończeniem klasy 3 sprofilowanej na przygotowanie zawodowe (3ème prépa-métiers). Jej program skupia się na przybliżeniu uczniom zawodów dominujących i poszukiwanych na rynku pracy oraz na uczestnictwie w kilku profesjonalnych kursach i szkoleniach zawodowych.

Nauka we wszystkich typach liceów ogólnokształcących i technicznych podzielona jest na dwa etapy: roczny etap decyzji (cycle de détermination) i dwuletni etap końcowy (cycle terminal). Etap decyzji obejmuje pierwszy rok nauki – wspólny dla liceum ogólnokształcącego oraz technicznego – mający na celu pomóc uczniom w dokonaniu wyboru dalszego profilu kształcenia. Zestaw przedmiotów obowiązkowych (język ojczysty, historia z geografiami, dwa języki obce, matematyka, fizyka z chemią, nauki o życiu i Ziemi, informatyka i technologia, wychowanie moralne i obywatelskie, wychowanie fizyczne) stanowi 80% godzin tygodniowego planu zajęć. Pozostałe 20% godzin przeznaczonych jest na zajęcia fakultatywne i wspierające naukę przedmiotów obowiązkowych. Na zakończenie

etapu decyzji, czyli po roku nauki, rada klasy (*conseil de classe*), biorąc pod uwagę osiągnięty ogólny poziom ucznia, jego uzdolnienia i dotychczas uzyskane wyniki w nauce, podejmuje decyzję o jego dalszym kierunku i specjalności kształcenia.

Liceum ogólnokształcące (klasa 1 i końcowa)

Po ukończeniu klasy *seconde* dalsza nauka w liceach ogólnokształcących trwa dwa lata i realizowana jest w klasie 1 i klasie końcowej. Celem kształcenia jest przygotowanie licealistów do egzaminu maturalnego i podjęcia dalszej nauki na poziomie szkolnictwa uniwersyteckiego.

Licea ogólnokształcące proponują trzy ścieżki kształcenia określane jako L, ES i S prowadzące do trzech typów matur:

ścieżka L (*littéraire*) – matura o profilu humanistycznym,

ścieżka ES (*économique et sociale*) – matura o profilu ekonomiczno-społecznym,

ścieżka S (*scientifique*) – matura o profilu ścisłym.

W klasie *première*, w zależności od ścieżki kształcenia, tygodniowa liczba godzin nauki wynosi od 26,5 do 28 godz., z czego 60% to zajęcia obowiązkowe wspólne dla wszystkich. Natomiast w klasie *terminale* tygodniowa liczba godzin nauki wynosi 28 godz., z czego tylko 30% to wspólne zajęcia obowiązkowe, a pozostałe 70% przeznaczone jest dla przedmiotów zgodnych z zainteresowaniami ucznia oraz profilem matury.

Liceum techniczne (klasa 1 i końcowa)

W liceach technicznych, podobnie jak w ogólnokształcących, nauka po ukończeniu klasy *seconde* trwa dwa lata i odbywa się w klasie 1 i klasie końcowej. Celem kształcenia jest przygotowanie do uzyskania matury i kwalifikacji z dziedzin technicznych pozwalających na kontynuowanie nauki na poziomie szkolnictwa wyższego sprofilowanego na konkretny obszar zawodowy. Wybór profilu w klasie 1 warunkuje typ matury, do której uczeń będzie musiał przystąpić po ukończeniu klasy *terminale*. Licea techniczne proponują następujące profile kształcenia przygotowujące do uzyskania ośmiu typów matur o profilu technicznym:

- zdrowie i nauki społeczne – ST2S (*sciences et technologies de la santé et du social*),
- agronomia oraz nauka i technologia dotycząca przyrody ożywionej – STAV (*sciences et technologies de l'agronomie et du vivant*),
- projektowanie i sztuki stosowane – STD2A (*sciences et technologies du design et des arts appliqués*),
- hotelarstwo i gastronomia – STHR (*sciences et technologies de l'hôtellerie et de la restauration*),
- przemysł i zrównoważony rozwój – STI2D (*sciences et technologies de l'industrie et du développement durable*),
- nauki i technologie laboratoryjne – STL (*sciences et technologies de laboratoire*),
- zarządzanie – STMG (*sciences et technologies du management et de la gestion*),
- muzyka i taniec – TMD (*techniques de la musique et de la danse*).

Liceum zawodowe (lycée professionnel)

Licea zawodowe to szkoły oferujące uzyskanie kwalifikacji zawodowych pozwalających na podjęcie pracy w wyuczonym zawodzie lub kontynuację nauki. Na tym poziomie edukacji przede wszystkim dominuje model kształcenia naprzemiennego – połączenie nauki w szkole z nauką w zakładzie pracy lub firmie. Uczniowie w szkole zdobywają wiedzę ogólną, a w miejscu pracy umiejętności zawodowe, nie tracąc możliwości dalszych studiów.

W liceach zawodowych nauka trwa od 2 do 3 lub 4 lat, w zależności od wybranego kierunku kształcenia i typu szkoły. Uczniowie mają do wyboru następujące ścieżki kształcenia:

- kształcenie prowadzące do uzyskania matury zawodowej – Bac Pro (baccalauréat professionnel); oferuje ponad 80 specjalności z różnych sektorów przemysłu, gospodarki, ochrony zdrowia, spraw społecznych i sztuki; naukę można rozpocząć od razu po ukończeniu college lub po uzyskaniu innych dyplomów i uprawnień zawodowych,
- kształcenie prowadzące do uzyskania krajowego dyplomu kształcenia zawodowego – BEP (brevet d'études professionnelles); można go uzyskać podczas 2–3-letniej nauki w liceum zawodowym niezależnie od przystąpienia do egzaminu matury zawodowej; dyplom ten poświadcza nabycie określonych umiejętności zawodowych,
- kształcenie prowadzące do uzyskania krajowego dyplomu technika – BT (brevet de technicien); można go uzyskać w niektórych liceach zawodowych, ale też liceach technicznych; dyplom ten najczęściej poświadcza nabycie określonych umiejętności w wąskiej specjalizacji,
- kształcenie prowadzące do uzyskania certyfikatu umiejętności zawodowych – CAP (certificat d'aptitude professionnelle)⁶⁷; można go uzyskać podczas 2-letniej nauki w liceum zawodowym lub poprzez ukończenie kursu zawodowego w centrach kształcenia stażystów – CFA (centre de formation d'apprentis).

Ze względu na scentralizowany system edukacji we Francji programy nauczania dotyczą całego kraju. Sami nauczyciele mają możliwość doboru metod nauczania i podręczników szkolnych.

Departament Edukacji jest odpowiedzialny za definiowanie ścieżek kształcenia, ustalanie podstawy programowej, organizację i treści nauczania, wydaje także wytyczne w sprawie organizacji i metodyki nauczania poszczególnych przedmiotów. Dodatkowo w celu zapewnienia spójności odpowiada także za ewaluację i ocenę spójności systemu edukacji.

Na czele struktury administracyjnej Ministerstwa Edukacji stoi Dyrekcja Generalna Kształcenia – DGESCO (Direction générale de l'enseignement scolaire), która odpowiada za politykę kształcenia i wychowania, zapewnia wdrożenie programów nauczania do szkół elementarnych, średnich i zawodowych oraz odpowiada za organizację kształcenia ustawicznego. W strukturze DGESCO znajdują się wyspecjalizowane jednostki administracyjne odpowiedzialne za poszczególne obszary oświaty. Są to: Dyrekcja ds. Nauczycieli, Dyrekcja ds. Edukacji Szkolnej, Dyrekcja ds. Rozwoju Personelu i Modernizacji Administracji oraz Dyrekcja ds. Ewaluacji i Prognoz Oświatowych. Nad całością czuwa, podległy bezpośrednio ministrowi, Generalny Inspektorat Edukacji, Sportu i Badań – IGESIR (Inspection générale de l'éducation, du sport et de la recherche). Jest to organ podlegający bezpośrednio dwóm ministrom: 1) edukacji, młodzieży i sportu oraz 2) szkolnictwa wyższego, badań i innowacji. IGESIR jest odpowiedzialny za nadzór, kontrolę, doradztwo, wsparcie i ocenę realizacji całokształtu polityki oświatowej państwa.

Program nauczania dla szkoły podstawowej koncentruje się na podstawowych umiejętnościach czytania, pisania, liczenia, wychowaniu fizycznym oraz rozwijaniu wrażliwości ucznia. Program nauczania dla szkół średnich obejmuje 8/9 przedmiotów szkolnych.

2. Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

We Francji przyjęto zasadę, by uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi byli w stanie korzystać w środowisku szkół ogólnodostępnych z programu nauczania dostosowanego do ich wieku, zdolności, charakteru i rodzaju niepełnosprawności. Ministerstwo zapewnia pomoc nauczycielom z zakresu prowadzenia edukacji włączającej. W zależności od potrzeb uczniów nauczyciele mogą stosować różnorodne plany/programy pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Równość szans i sukces każdego ucznia są podstawowymi celami francuskiej polityki edukacyjnej. Zgodnie z tą zasadą, szkoła musi zapewnić środowisko do nauki dostosowane do potrzeb ucznia, w tym do specjalnych potrzeb edukacyjnych.

We Francji edukacja osób niepełnosprawnych odbywa się, w pierwszej kolejności, w szkole ogólnodostępnej. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, wynikającymi z ich stanu fizycznego lub psychicznego, uczęszczający do szkół ogólnodostępnych to uczniowie: z niepełnosprawnościami, z trudnościami językowymi i trudnościami w uczeniu się; z długoterminowymi trudnościami edukacyjnymi; uczniowie wybitnie uzdolnieni. Na poziomie szkół podstawowych organizowane są klasy integracyjne dla uczniów z niepełnosprawnościami, np. słuchu, wzroku, niepełnosprawnością ruchową czy niepełnosprawnych intelektualnie.

We Francji istnieją placówki specjalne, do których uczęszczają osoby z upośledzeniem w stopniu głębokim. Nauka w placówkach specjalnych jest zatem wyjątkiem.

Uwagi i spostrzeżenia własne/ refleksje

W Europie system oświatowy Francji uznawany jest za jeden z najbardziej scentralizowanych systemów szkolnych na kontynencie. Jednakże w wyniku reformy konstytucyjnej z 2003 r. rozpoczęto we Francji proces decentralizacji i przekazania władzom lokalnym części odpowiedzialności za oświatę (ustawa nr 809 z 2004 r. o wolnościach i odpowiedzialności władz lokalnych oraz ustawa nr 1563 z 2010 r. o reformie samorządów terytorialnych). W konsekwencji część odpowiedzialności za funkcjonowanie placówek przedszkolnych i szkół podstawowych została przekazana gminom. Departamenty odpowiedzialne są za szkoły średnie pierwszego stopnia, a regiony – za szkoły średnie drugiego stopnia. Zakres odpowiedzialności władz lokalnych związany jest przede wszystkim z budową i utrzymaniem technicznym budynków, doбором metod i materiałów.

Finansowanie edukacji

Obowiązek finansowania działalności placówek oświatowych spoczywa na państwie oraz administracji lokalnej. Według danych Ministerstwa Edukacji nakłady finansowe na oświatę w 2018 r. wyniosły we Francji 6,7% produktu krajowego brutto, czyli 157,2 mld euro. Z tej kwoty na edukację przedszkolną i podstawową przeznaczono 29,7%; na szkolnictwo średnie – 38,6%; na szkolnictwo wyższe – 20,2%; na kształcenie ustawiczne – 9,7% i na

inne obszary edukacyjne – 1,8%²⁰. W 2018 r. roczne wydatki na jednego ucznia wyniosły: w przedszkolach – 7040 euro, w szkole podstawowej – 6690 euro, a w szkole średniej – 9930 euro.

Źródła

- <https://www.oecd.org/education/school/34400146.pdf> [dostęp 01.06.2024]
- <https://eurydice.org.pl/systemy-edukacji-w-europie/francja> [dostęp 03.06.2024]
- Eurydice, 2023. Systemy edukacyjne w Europie – Francja, <<https://eurydice.org.pl/systemy-edukacji-w-europie/francja>> [dostęp 05.06.2024]
- Dzieci za granicą, 2023. Przewodnik prawny dla polskiej rodziny za granicą, <<https://dziecizagranica.gov.pl/francja/>> [dostęp 05.12.2023]
- Dzięwulak Dobromir, Podstawy prawne i organizacja systemu szkolnictwa we Francji z uwzględnieniem wpływu ministra edukacji na działalność szkół publicznych i prywatnych, file:///C:/Users/bajch/Downloads/Podstawy_prawne_i_organizacja_syste.pdf [dostęp 13.06.2024]
- https://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=356

10. Grecja

Obowiązek szkolny

Obowiązkowa edukacja w Grecji rozpoczyna się w wieku 4 lat a kończy się w wieku 15 lat. Jest bezpłatna dla wszystkich obywateli. Obowiązek uczęszczania do szkoły obejmuje również dzieci uchodźcze, ubiegające się o azyl lub beneficjenci ochrony uzupełniającej.

Ostatnie lata (po 2022 r.) przyniosły gruntowne reformy w greckim systemie edukacji. Wprowadzono obowiązkowe dwuletnie przedszkole (*nipiagogeio*) dla dzieci czteroletnich, które ma za zadanie nauczyć dzieci życia w społeczności oraz zmniejszyć nierówności wynikające z zaplecza społecznego z którego pochodzi dziecko.

Wprowadzono również pilotażowy program oferujący możliwość spędzenia większej ilości czasu w szkole (do 17.30). działanie to wprowadziło możliwość realizacji zmienionego (poprawionego) planu nauczania w rozszerzonym planie dnia. Celem podjętych działań jest wydłużenie czasu do nauki języka i matematyki przy jednoczesnym wzbogaceniu oferty edukacyjnej o zajęcia kreatywne, takie jak robotyka, programowanie, rzemiosło, instrumenty muzyczne, itp. Wydłużony czas w szkole to również działanie mające na celu odciążenie finansowe rodziny, ponieważ uczniowie dobrze wykorzystują popołudniowy czas, a rodzice nie muszą szukać oferty zajęć poza szkołą.

System edukacji

Edukacja w Grecji jest scentralizowana, oparta na centralnie tworzonych ustawach, dekreтах prezydenckich i innych aktach ministerialnych. darmowa dla wszystkich obywateli w Grecji funkcjonuje sześć etapów edukacyjnych. Edukacja podstawowa obejmuje przedszkola oraz szkoły podstawowe. Przedszkole (*Nipiagogeio*) jest obowiązkowe dla wszystkich czterolatków. Młodsze dzieci mogą uczęszczać do placówek opiekujących się niemowlętami (żłobków?) i młodszymi dziećmi. Mogą tam uczęszczać dzieci od drugiego miesiąca życia do osiągnięcia wieku obowiązku szkolnego.

Szkoła podstawowa (*Dimotiko scholeio*, ISCED 1) jest drugim etapem edukacyjnym w Grecji i trwa od 6 r.ż. do 12 r.ż. Ocena postępów uczniów jest procesem ciągłym, wpisanym w procedurę nauczania. Na tym etapie nie ma egzaminów centralnych.

Drugi etap edukacyjny obejmuje dwa cykle: gimnazjum (*Gymnasio*, ISCED 2) oraz liceum (*Lykeio*, ISCED 3). Gimnazjum trwa trzy lata, obejmuje uczniów w wieku 12-15 lat i oferuje obowiązkowe kształcenie ogólne. Stanowi etap przygotowujący do nauki w szkołach średnich kształcących w zawodach lub w szkołach ogólnokształcących. Równoległe z trybem dziennym (*imerisio*) działają gimnazja wieczorowe (*esperino*). Nauka rozpoczyna się w wieku 14 lat i również trwa 3 lata.

Liceum obejmuje drugi cykl drugiego etapu edukacyjnego, nauka jest nieobowiązkowa, trwa trzy lata i dotyczy uczniów w wieku 15 lat. Wyróżnia się dwa typy placówek: ogólnokształcące (*geniko lykeio*) oraz kształcące w zawodach (*epangelmatiko lykeio*), w ramach którego opcjonalnie można uczestniczyć w dodatkowych zajęciach – praktykach zawodowych. Równoległe do dziennych, funkcjonują: ogólnokształcące

wieczorowe (*esperina lykeia*) oraz wieczorowe zawodowe (*esperina epangelmatika lykeia*). Liceum może przybierać również formę szkoły z eksperymentalnym programem, takimi szkołami mogą być to zarówno szkoły artystyczne, wyznaniowe, uwzględniające aspekty wielokulturowości, mniejszości narodowych, itp.

Po ukończeniu gimnazjum edukacja na poziomie ISCED 3 może być kontynuowana również w dwóch typach szkół kształcących w zawodach (ESK oraz EPAS – oparta na systemie praktyk zawodowych). Nauka w tych szkołach trwa dwa lata, może być realizowana w trybie dziennym lub wieczorowym. Szkoły prowadzące ten typ kształcenia mogą być publiczne lub prywatne.

Po ukończeniu szkół średnich możliwe jest kontynuowanie nauki w jednostkach na poziomie ISCED 5, w instytutach szkolenia zawodowego (*IEK*) oraz w szkołach policealnych kształcących praktycznie. Instytuty szkolenia zawodowego prowadzą wstępne kształcenie zawodowe absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, tj. liceów ogólnokształcących (*GEL*), liceów zawodowych (*EPAL*) oraz posiadaczy równoważnych świadectw/stopni. Kształcenie zawodowe trwa 4-5 semestrów. W przypadku absolwentów *EPAL* oraz posiadaczy równoważnych świadectw lub stopni zawodowych kształcenie zawodowe może trwać 2-3 semestry. Instytuty mogą być publiczne lub prywatne.

Studia policealne – klasa przygotowująca do zawodu przygotowująca do zawodu absolwentów szkół zawodowych II stopnia lub posiadaczy równoważnych świadectw lub stopni naukowych, posiadających podstawowy poziom wiedzy, umiejętności i kompetencji. Program praktyk policealnych trwa 11 miesięcy.

W ramach greckiego systemu funkcjonują również „szkoły drugiej szansy”, adresowane do osób, które ukończyły 18 rok życia, nie ukończyły dziewięcioletniego kształcenia obowiązkowego i posiadają świadectwo ukończenia szkoły podstawowej. Uczestnictwo trwa 2 lata.

Egzaminy

Na poziomie przedszkola i szkoły podstawowej nie ma egzaminów centralnych (państwowych).

Ukończenie gimnazjum odbywa się na takiej samej zasadzie jak promocja do następnej klasy. Pod uwagę brana jest frekwencja oraz wyniki w nauce. Frekwencję określa się jako wystarczającą lub niewystarczającą na podstawie całkowitej liczby nieobecności. Nieobecności wylicza się po jednej na godzinę lekcyjną, które łącznie nie mogą przekraczać 114 w roku szkolnym (z pewnymi wyjątkami).

Uczniowie na wszystkich przedmiotach oceniani są w skali 0-20 (pełnymi punktami), w podziale jak poniżej:

Niedostateczny	01-10
Wystarczający	10-12 ½
Dobry	12 ½ – 15 ½
Bardzo dobry	15 ½ – 18 ½
Doskonały	18 ½ – 20

Promocja ucznia do następnej klasy lub ukończenie szkoły następuje, kiedy wyniki z każdego przedmiotu wynoszą przynajmniej 10 lub gdy średni wynik w roku szkolnym wynosi 13.

Egzaminy organizowane są przez dyrekcję i grono pedagogiczne na koniec każdej klasy (egzaminy na koniec trzeciej klasy są egzaminami końcowymi). Zakres materiału egzaminacyjnego zależy od nauczyciela uczącego danego przedmiotu. Jeżeli przedmiotu uczy więcej niż jeden nauczyciel, wtedy zakres przygotowywany jest wspólnie. Dyrektor akceptuje przygotowany materiał do oceny. Wszystkie klasy na jednym poziomie edukacyjnym piszą te same egzaminy. Tylko w wyjątkowych sytuacjach możliwe jest pisanie różnych wersji sprawdzianu z jednego przedmiotu.

Jeżeli uczniowie nie spełniają wymagań dotyczących promocji lub ukończenia szkoły, muszą powtórzyć egzamin. Egzaminy powtórkowe odbywają się w pierwszych dziesięciu dniach września, przed rozpoczęciem kolejnego roku szkolnego; uczniowie powinni powtarzać egzaminy z przedmiotów, z których uzyskali średnią ocen niższą niż 10, pod warunkiem, że tych przedmiotów jest nie więcej niż cztery.

Jeżeli łączna średnia ocen uzyskanych przez uczniów z ocen rocznych jest niższa niż 10 z więcej niż 4 przedmiotów, nie powtarzają egzaminu z żadnego przedmiotu szkolnego. W takim przypadku nie mogą kontynuować nauki ani ukończyć nauki i muszą ponownie uczęszczać do tej samej klasy.

Warunkiem kontynuacji nauki w ogólnokształcącej szkole średniej jest świadectwo ukończenia gimnazjum. Uczniowie uczęszczą do szkół ponadgimnazjalnych, które znajdują się w okolicy ich miejsca zamieszkania. O granicach obszaru miasta, na którym działa szkoła, oraz o maksymalnej liczbie uczniów uczących się w szkole decyduje dyrektor szkoły średniej.

Na koniec każdej klasy, uczeń klasyfikowany jest na podstawie ocen z przygotowania ustnego (obejmującego m.in. nastawienie ucznia do przedmiotu, uczestnictwo w zajęciach, przygotowanie projektu, itp.) oraz części pisemnej (realizowanej w formie egzaminu).

Bieżąca ocena uczniów, jak również ocena z egzaminu pisemnego, odbywa się w sześciostopniowej skali. Egzamin pisemny sprawdzają wiedzę i umiejętności zdobyte przez uczniów w danym roku szkolnym. Uczniowie na wszystkich przedmiotach oceniani są w skali 0-20 (pełnymi punktami), w podziale jak poniżej:

Niezdane	0-5
Słabo	5.1-9.9
Wystarczająco	10-13
Dobrze	13.1- 16
Bardzo dobrze	16.1 – 18
Doskonale	18.1 – 20

Pisemna część egzaminów oceniana jest w skali od 0 do 100 (tylko liczby całkowite). Ocena z końcowego egzaminu z części pisemnej jest zredukowana do skali 0-20. Za przebieg egzaminów rocznych i końcowych odpowiada dyrektor szkoły i rada

pedagogiczna szkoły. Pytania egzaminacyjne opracowywane są przez nauczycieli przedmiotów. Są one wspólne dla wszystkich klas tej samej klasy.

Treść egzaminów państwowych (ogólnogreckich), które umożliwiają wstęp na studia, określa decyzja Ministra Edukacji.

Podstawa edukacji

Aktualnie w Grecji trwa reforma curriculum. Podjęta rewizja programów nauczania ma na celu reorientację edukacji szkolnej w oparciu o rozwój nauki i pojawiające się wymagania społeczeństwa przyszłości. Zmienione curriculum ma stanowić podstawę dla wysokiej jakości edukacji, poprawie motywacji uczniów oraz zmniejszenia dyskryminacji.

Nowe programy nauczania integrują pozytywne elementy poprzednich, odpowiadając przede wszystkim na potrzeby wszystkich uczniów, na nową rzeczywistość społeczną i kontekst nauk ścisłych w zakresie nauczania, uczenia się, przedmiotów i stosowanych praktyk, a także rozwój umiejętności niezbędnych obywatelom XXI wieku.

Podstawowe postulaty narodowej podstawy programowej to:

- poszerzanie perspektywy, w sposób odpowiedni, indywidualnie dostosowany do każdego ucznia;
- spójność w obrębie obiektów poznawczych i pomiędzy różnymi polami poznawczymi;
- proces nauczania, który zachęca do kontaktu się ze społecznością, sprzyjając akceptacji i kolektywnemu byciu;
- edukacja włączająca z poszanowaniem różnorodności; przy dobrym i adekwatnym wykorzystaniu różnych tożsamości, języków, specjalnych potrzeb, umiejętności i postaw;
- podstawowe zasady metodologii nauczania, które promują aktywne uczestnictwo i współpracę wszystkich uczniów poprzez tworzenie środowiska dla dyrektywnego uczenia się, automotywacji, synergii i współpracy w rozwiązywaniu problemów; środowisko otwarte na odkrywanie i uczenie się przez doświadczenie, wspierające komunikację i transformację;
- branie pod uwagę przyszłej perspektywy, poprzez badanie obszarów tematycznych, takich jak zrównoważony rozwój środowiska, obywatelstwo i wyzwania wynikające z szybkiego rozwoju nowych technologii i ciągłych zmian społecznych.

Kluczowym celem odnowionego krajowego programu nauczania jest również pełne wykorzystanie technologii cyfrowych jako narzędzia badań i uczenia się, zgodnie z najnowszym Planem działań Komisji Europejskiej w zakresie edukacji cyfrowej na lata 2021–2027. Zmienione programy nauczania w obszarze kompetencji cyfrowych będą opierać się na następujących kluczowych wymiarach:

- technologicznym, obejmującym wiedzę techniczną dotyczącą podstawowych koncepcji informatycznych oraz umiejętność korzystania z podstawowych środowisk teleinformatycznych
- kognitywnym, obejmujący podstawowe umiejętności cyfrowe i kompetentne wykorzystywania narzędzi cyfrowych do celów badawczych, kreatywności,

komunikacji i edukacji w kontekście przedmiotów programów nauczania i codziennego życia szkolnego.

- rozwiązywanie problemów, w celu włączającego, kompetentnego wykorzystania umiejętności cyfrowych w ramach kompetencji cyfrowych, dla identyfikowania i rozwiązywania problemów technicznych oraz podejmowania świadomych decyzji. Do obszaru tego należy również rozwój myślenia obliczeniowego i kultury cyfrowej.
- umiejętności społecznych, aby uczniowie jako cyfrowi tubylcy rozwijali postawę społeczną i umiejętności współczesnej kultury cyfrowej i tożsamości cyfrowej (e-obywatelstwo).

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Kształcenie specjalne w Grecji obejmuje szereg usług edukacyjnych przeznaczonych dla uczniów z niepełnosprawnością i/lub specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Kształcenie specjalne stanowi integralną część obowiązkowej edukacji publicznej prowadzonej dla osób niepełnosprawnych w każdym wieku i na każdym poziomie wykształcenia. Za uczniów niepełnosprawnych/ze specjalnymi potrzebami uważa się uczniów wykazujących trudności w nauce spowodowane zaburzeniami sensorycznymi, psychicznymi, poznawczymi, rozwojowymi, neurologicznymi i neuropsychicznymi, które wpływają na adaptację szkolną i proces uczenia się w szkole, a które opierają się na ocenie interdyscyplinarnej. Do tej grupy należą również osoby z niepełnosprawnością intelektualną, sensoryczną, problemów ze wzrokiem i słuchem, niepełnosprawnością ruchową, nieuleczalnymi chorobami przewlekłymi, zaburzeniami mowy, specjalnymi trudnościami w uczeniu się (np. dysleksja, dyskalkulia), zaburzeniami koncentracji uwagi z nadpobudliwością lub bez, zaburzeniami rozwojowymi czy niepełnosprawnościami sprzężonymi. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi to również uczniowie ze złożonymi trudnościami poznawczo – emocjonalnymi i społecznymi, zaburzeniami zachowania wynikającymi z przemocy, zaniedbania i porzucenia przez rodziców lub z powodu przemocy domowej, ale również uczniowie posiadający jedną lub więcej specjalnych umiejętności i talentów.

Uczniowie z niepełnosprawnością/specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą uczęszczać do ogólnodostępnych szkół publicznych, do klas integracyjnych, ale jeśli ich potrzeby tego wymagają, może uczyć się w:

- jednostkach szkolnych kształcenia specjalnego;
- szkołach lub klasach działających samodzielnie lub jako filie innych szkół w szpitalach, ośrodkach rehabilitacyjnych, placówkach wychowania młodzieżowego, instytutach chorób przewlekłych lub placówkach edukacyjno-rehabilitacyjnych oddziałów zdrowia psychicznego, o ile uczęszczają do nich osoby w wieku szkolnym niepełnosprawne lub przebywających tam dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
- domu, w formie korepetycji, w przypadku ciężkich stanów przejściowych lub przewlekłych, które nie pozwalają na przemieszczenie i uczęszczanie tych uczniów do szkół. Korepetycje domowe nie są prowadzone przez nauczyciela edukacji specjalnej.

Edukacja w szkołach specjalnych, prowadzona dla dzieci z niepełnosprawnością i specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, mieści się w tych samych ramach, które obowiązują w edukacji ogólnodostępnej. Struktury jednostek szkolnych kształcenia specjalnego, do których mogą uczęszczać uczniowie niepełnosprawni/ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, są następujące:

- Przedszkola specjalne (*nipiagogeia eidikis agogis kai ekpaideusis*) i działające w ich ramach klasy wczesnej interwencji, dla uczniów do 7. roku życia.
- Podstawowe szkoły specjalne (*dimotika scholeia eidikis agogis kai ekpaideusis*), do których mogą uczęszczać uczniowie w wieku do 14 lat, trwają tyle samo, co ogólnokształcące szkoły podstawowe, z dodatkową klasą przygotowawczą. Uczęszczanie do szkoły może zostać przedłużone do piętnastego roku życia ucznia po zasięgnięciu opinii biegłego.

Struktura wewnętrzna szkół podstawowych z kształceniem specjalnym i ogólnokształcącym jest taka sama. Rozmieszczenie uczniów w klasach następuje po uzasadnionej decyzji rady pedagogicznej jednostki szkoły specjalnej, na podstawie rekomendacji Komisji Wsparcia Interdyscyplinarnego (EDY) lub dyrektora szkoły. Podział odbywa się według klasy lub stopnia niepełnosprawności.

Dla szkół średnich:

- Szkoły specjalne I stopnia (gimnazjum EAE) – uczniowie mogą uczęszczać do klas przygotowawczych i klas szkół specjalnych I stopnia do 19. roku życia.
- Szkoły specjalne na poziomie średnim II stopnia (lykeia EAE) – w szkołach specjalnych II stopnia, przewidziano dla uczniów rok przygotowawczy.

W przypadku kształcenia zawodowego na poziomie szkoły średniej II stopnia:

- Szkoły zawodowe I stopnia i II stopnia ze specjalnymi potrzebami (ENEEGy-L). W szkołach średnich zawodowych I stopnia i stopniach specjalnych specjalny rok nauki oferuje dodatkowy rok nauki w szkołach specjalnych I stopnia oraz w szkołach średnich II stopnia. Uczniowie korzystają z harmonogramu i programów nauczania określonej struktury i mogą zdobywać doświadczenie zawodowe w strukturze szkoły policealnej, samodzielnie lub pod nadzorem.
- Specjalne warsztaty kształcenia i szkolenia zawodowego (EEEEK) są jednostkami edukacyjnymi szkół średnich. Uczniowie, którzy ukończyli ogólnodostępną szkołę podstawową lub specjalną szkołę podstawową, ale nie ukończyli 16. klasy, mogą zapisać się do EEEEEK. Warsztaty te przeznaczone dla uczniów, którzy mają trudności w realizacji programu nauczania w szkole średniej i są niepełnosprawni i/lub mają specjalne potrzeby edukacyjne. Podobnie jak w szkołach ogólnodostępnych, warsztaty te mają system sześcioklasowy i realizują programy analityczne i godzinowe, zgodnie z obowiązującymi przepisami, z uwzględnieniem jednak specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów, określonych w zindywidualizowanych programach edukacyjnych.

Podstawy programowe dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi określa decyzja ministerialna oraz ekspertyza Zakładu Edukacji Specjalnej i Włączającej Instytutu Polityki Oświatowej.

Specjalne szkoły podstawowe mogą starać się o zgodę na adaptację podstawy programowej kształcenia ogólnego lub o połączenie specjalnej podstawy programowej i standardowej. Podstawa programowa musi być przygotowana zgodnie z potrzebami edukacyjnymi uczniów, po uzasadnionej decyzji rady pedagogicznej szkoły podjętej po rekomendacji dyrektora szkoły.

Zindywidualizowane programy nauczania dla uczniów są przygotowywane przez nauczycieli, którzy uczą konkretnych uczniów. Nauczyciele, oprócz programów, przygotowują również ramy i standardy wdrażania programów jak również przygotowują końcową ocenę przygotowanych indywidualnych programów. Obowiązkowy wymiar zajęć w szkole podstawowej wynosi 30h tygodniowo (w przedszkolu 25h), ale możliwe jest również realizowanie programów całodziennych. W gimnazjach zajęcia są planowane zgodnie z decyzją ministerialną dotyczącą szczegółowego planu zajęć i wymiaru godzinowego poszczególnych przedmiotów. W liceach specjalnych program i czas jest taki sam jak w liceach ogólnokształcących. W klasach drugich i trzecich szkół specjalnych II stopnia (równoważne do szkół kształcących w zawodach) program nauczania różni się w porównaniu do szkół ogólnokształcących specjalnych – oprócz przedmiotów ogólnokształcących nauczane są również przedmioty techniczno-zawodowe oraz przedmioty w ramach specjalizacji zawodowej.

Wszystkie jednostki szkół specjalnych szkół podstawowych i średnich mogą uczestniczyć w równoległych programach nauczania w zespołach szkół lub razem z sąsiadującymi ze sobą jednostkami szkolnymi edukacji ogólnodostępnej.

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

Grecki system edukacji uwzględnia specjalne potrzeby edukacyjne zarówno osób z niepełnosprawnością lub ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jak również potrzeby osób uchodźczych. Dużą wagę przykładają do eliminacji przemocy szkolnej i bullingu – ostatnia reforma edukacji jako jeden z celów określiła zmniejszenie skali tych zjawisk.

Grecki system edukacji nie różni się szczególnie od systemu, który realizowany był w Polsce w czasie funkcjonowania gimnazjów.

Interesująca jest rola rady pedagogicznej, która opiniuje jak również wyraża zgodę (na wniosek dyrektora) na działania m.in. podejmowane w obszarze programów nauczania.

Źródła:

Wykorzystano informacje podane na stronach:

- Europejskiego Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego <https://www.cedefop.europa.eu/en/print/pdf/node/147301>
- Komisji Europejskiej <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/greece/overview>
- Rady Europy <https://www.coe.int/en/web/observatory-history-teaching/greece>
- UNHCR <https://help.unhcr.org/greece/living-in-greece/access-to-education/>

11. Hiszpania

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna nie jest w Hiszpanii obowiązkowa, niemniej do placówek uczęszcza 56% 2-latków. Liczba ta wzrasta do 94% w przypadku 3-latków, 97% w przypadku 4-latków i 97% w przypadku 5-latków.

Wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem dotyczy dzieci w wieku 0-5 lat i jest podzielona na dwa cykle:

- pierwszy cykl obejmuje dzieci w wieku od 0 do 2 lat i odpowiada poziomowi ISCED 010,
- drugi cykl obejmuje dzieci w wieku od 3 do 5 lat i odpowiada poziomowi ISCED 020.

Pierwszy cykl nie jest bezpłatny, niemniej dąży się do rozszerzenia bezpłatnej edukacji, na tę chwilę priorytetowo traktowani są uczniowie zagrożeni ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Drugi cykl jest bezpłatny, każde dziecko powyżej 3 r.ż. ma prawo do miejsca w placówce oświatowej. We Wspólnotach: Madrytu oraz Nawarry możliwe jest świadczenie wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem w domu.

Organizację i minimalne wymagania dydaktyczne edukacji wczesnoszkolnej określa Dekret Królewski 95/2022. Dekret ustala minimalne założenia nauczania wczesnoszkolnego (które jest traktowane jako odrębny etap edukacyjny). Określa cele, zadania, zasady ogólne, wskazuje też kompetencje kluczowe. W tekście Dekretu podkreśla się, że ma on charakter „wyłącznie orientacyjny” i ma ułatwić nauczycielom praktykę dydaktyczną, dlatego wskazano w nim „definicję sytuacji uczenia się i ustalono zasady jej projektowania”.

Definicje wskazane w Dekrecie:

„a) Cele: osiągnięcia, jakich oczekuje się od uczniów na zakończenie etapu, których osiągnięcie jest powiązane z nabyciem kompetencji kluczowych.

b) Kompetencje kluczowe: osiągnięcia uważane za niezbędne, aby uczniowie mogli robić postępy z gwarancją sukcesu w edukacji i stawić czoła głównym wyzwaniom globalnym i lokalnym. Stanowią one adaptację do hiszpańskiego systemu edukacji kompetencji kluczowych ustanowionych w Zaleceniu Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych dla uczenia się przez całe życie.

c) Kompetencje szczegółowe: działania, które uczniowie muszą umieć zastosować w sytuacjach, które wymagają podstawowej wiedzy z każdego obszaru. Kompetencje szczegółowe stanowią element łączący z jednej strony kompetencje kluczowe, a z drugiej podstawową wiedzę z obszarów i kryteria oceny.

d) Kryteria oceny: odniesienia wskazujące poziom osiągnięć oczekiwany od uczniów w sytuacjach lub czynnościach, do których odnoszą się konkretne kompetencje z każdego obszaru w danym momencie procesu uczenia się.

e) Wiedza podstawowa: wiedza, umiejętności i postawy stanowiące treść danego obszaru, których nauka jest niezbędna do nabycia określonych kompetencji.

f) Sytuacje uczenia się: sytuacje i działania, które polegają na wdrażaniu przez uczniów działań związanych z kompetencjami kluczowymi i kompetencjami szczegółowymi oraz które przyczyniają się do ich nabycia i rozwoju”.

Wskazano 3 obszary edukacji wczesnoszkolnej:

- harmonijny rozwój;
- odkrywanie i badania środowiska;
- komunikacja i reprezentacja rzeczywistości.

Wymaga się podejścia edukacyjnego promującego konfigurację stymulujących sytuacji edukacyjnych, opartego o emocjonalnie pozytywne doświadczenia edukacyjne, eksperymenty i zabawę. Powinny być przeprowadzane w atmosferze zaufania zwiększającej poczucie wartości uczniów i ich integrację społeczną. Zwraca się uwagę na przejście ze środowiska rodzinnego do szkolnego. „W dwóch cyklach tego etapu stopniowo zajmiemy się rozwojem emocjonalnym, zarządzaniem emocjami, nawykami w zakresie ruchu i kontroli ciała, przejawami komunikacji i języka, a także podstawowymi wzorcami współistnienia i relacjami społecznymi, a także odkryciem środowiska, żyjące w nim istoty oraz fizyczne i społeczne cechy środowiska, w którym żyją. Uwzględniona zostanie także edukacja w zakresie wartości. Uwzględniona zostanie także edukacja na rzecz odpowiedzialnej i zrównoważonej konsumpcji oraz promocja i edukacja zdrowia. Ponadto chłopcy i dziewczęta będą zachęceni do zdobywania osobistej autonomii i rozwijania pozytywnego, zrównoważonego i egalitarnego obrazu siebie, wolnego od dyskryminujących stereotypów”.

Administracje oświatowe są zobowiązane do rozwijania wszystkich języków i sposobów postrzegania charakterystycznych dla tych grup wiekowych, aby rozwinąć cały ich potencjał, z poszanowaniem specyficznej kultury dzieciństwa. Zaleca się też promocję „pierwszego podejścia” do języka obcego w drugim cyklu przedszkolnym, szczególnie w ostatnim roku.

„Edukacja wczesnoszkolna przyczyni się do rozwinięcia u chłopców i dziewcząt zdolności:

- a) Poznaj swoje ciało i ciało innych, swoje możliwości działania i naucz się szanować różnice.
- b) Obserwuj i poznaj swoje środowisko rodzinne, naturalne i społeczne.
- c) Stopniowo zdobywaj autonomię w swoich zwykłych czynnościach.
- d) Rozwijaj swoje zdolności emocjonalne i uczuciowe.
- e) Odnosź się do innych na równych zasadach i stopniowo nabywaj podstawowe wzorce współżycia i relacji społecznych, a także ćwicz empatię i pokojowe rozwiązywanie konfliktów, unikając wszelkiego rodzaju przemocy.
- f) Rozwijaj umiejętności komunikacji w różnych językach i formach ekspresji.
- g) Rozpocznij naukę umiejętności logiczno-matematycznych, czytania i pisanie, ruchu, gestów i rytmu.
- h) Realizuj normy społeczne promujące równość mężczyzn i kobiet.

Podobnie, bez konieczności podejmowania nauki w szkole podstawowej, można zachęcać do podejmowania pierwszego podejścia do czytania i pisanie, a także do zdobywania doświadczeń wczesnej inicjacji w zakresie podstawowych umiejętności liczbowych,

technologii informacyjnych i komunikacyjnych, ekspresji wizualnej i muzycznej oraz wszelkich innych ustalanych przez administrację oświatową”.

Interesujące rozwinięcie powyższych informacji zawarto w załącznikach do Dekretu (zob. osobny dokument).

Kształcenie obowiązkowe w Hiszpanii rozpoczyna się w wieku 6 lat i trwa do 16 roku życia. Edukacja podstawowa obejmuje obowiązkową szkołę podstawową, obowiązkową szkołę średnią.

System edukacji

System edukacji w Hiszpanii wygląda następująco:

- Żłobek (Guarderia) – opcjonalna | (0 – 3 lat)
- Przedszkole (educación infantil) – opcjonalna | (3 – 6 lat)
- Szkoła podstawowa (educación lub escuela primaria) – obowiązkowa | (6 – 12 lat)
- Szkoła średnia (educación secundaria obligatoria – E.S.O) – obowiązkowa | (12 – 16 lat)
- Szkoła średnia II stopnia (bachillerato – odpowiednik matury) – opcjonalnie | (16 – 18 lat)
- Szkoła wyższa (Diplomatura – 3 lata) – opcjonalnie
- Szkoła wyższa (Licenciatura – 2 lata) – opcjonalnie

Edukacja przedszkolna (oba cykle) może być prowadzona w szkołach lub odrębnych placówkach (przedszkolach).

Etap kształcenia podstawowego obejmuje trzy cykle po dwa lata każdy i podzielony jest na obszary, które mają charakter globalny i integracyjny, są nastawione na rozwój umiejętności uczniów i mogą być podzielone na domeny.

- Primer Ciclo – wiek 6-8 lat
- Segundo Ciclo – 8-10 lat
- Tercer Ciclo – 10-12 lat

Uczniowie, którzy pomyślnie ukończyli szkołę podstawową, rozpoczynają edukację w szkołach średnich i stopnia. Obowiązkowe kształcenie na poziomie średnim kończy się zwykle w wieku 16 lat. W wyjątkowych sytuacjach, gdy zespół pedagogiczny uzna, że działanie to sprzyja nabywaniu kompetencji ustalonych na tym etapie, uczniowie będą mieli prawo do kontynuowania zwykłej nauki do ukończenia przez nie 18. roku życia (w roku, w którym kończy się rok szkolny).

Etap ten obejmuje cztery lata szkolne. Chociaż grupy tworzone są według roku urodzenia, w tej samej grupie mogą znajdować się uczniowie z kilkuletnią różnicą wieku, ponieważ mogą się zdarzyć uczniowie powtarzający rok. Jednakże zwykły rozkład uczniów według wieku i roku szkolnego jest następujący:

- pierwszy rok ESO: 12–13 lat (ISCED 2);
- drugi rok ESO: 13-14 lat (ISCED 2);
- trzeci rok ESO: 14-15 lat (ISCED 2);
- czwarty rok ESO: 15–16 lat (ISCED 3).

Szkoły publiczne, zwane „institutos”, mogą również prowadzić studia licencjackie (matura hiszpańska) i kształcenie zawodowe. Szkoły prywatne, finansowane ze środków publicznych

lub nie, mogą przyjmować dowolną nazwę, z wyjątkiem nazw odpowiadających instytucjom publicznym lub takim, które mogą wprowadzać w błąd, i zazwyczaj oferują także inne rodzaje edukacji.

Ogólnokształcące szkoły średnie II stopnia (bachillerato) obejmują obszary: Nauka i technologia; Nauki humanistyczne i społeczne; Sztuka; Ogólny. Są zorganizowane w sposób elastyczny, podzielone na przedmioty wspólne, modalne i do wyboru.

Każdy student może wybierać spośród wszystkich ustalonych przedmiotów modalnych. Każdy z trybów może być zorganizowany w różne programy, które ułatwiają specjalizację studentów na kolejne studia lub ich integrację na rynku pracy. Szkoły muszą oferować wszystkie przedmioty oraz, w stosownych przypadkach, plany zajęć w ramach każdego modalności. Wybór przedmiotów i planów zajęć można ograniczyć w przypadku studentów jedynie w przypadku niewystarczającej liczby studentów, zgodnie z obiektywnymi kryteriami ustalonymi wcześniej przez władze oświatowe.

Kształcenie zawodowe na poziomie średnim II stopnia obejmuje podstawowe kształcenie zawodowe) i średniozaawansowane kształcenie zawodowe:

- Grado Medio – trwa dwa lata i zapewnia podstawowy poziom szkolenia.
- Grado Superior – trwa kolejne dwa lata i może zostać rozpoczęte, gdy uczeń ma 18 lat. Jeśli uczeń uzyska poziom Grado Superior, uzyska również dostęp do systemu uniwersyteckiego. Grado Superior jest również możliwy dla uczniów którzy zdali Bachillerato.

Wszelkie kształcenie zawodowe mające na celu uzyskanie certyfikatu zawodowego, cykl szkoleniowy lub kurs specjalizacyjny ma dwójaki charakter, obejmujący fazę szkoleniową w firmie lub podobnej organizacji.

Szkolnictwo wyższe obejmuje: edukację uniwersytecką, zaawansowane szkolenie zawodowe, edukację artystyczną i sportową.

Egzaminy

W systemie hiszpańskim kładzie się nacisk na regularne ocenianie indywidualne w ramach szkoły: wewnętrzne, zgodnie z kryteriami oceny określonymi w programach nauczania. Fragment kryteriów oceny powiązanych z każdą z sześciu kompetencji stanowiące załącznik do Dekretu Rady Rządu nr 61/2022 z dnia 13 lipca, który ustala dla Wspólnoty Madrytu organizację i program nauczania na poziomie szkoły podstawowej wygląda następująco:

DRUGI CYKL	
KONKRETNE KOMPETENCJE	KRYTERIA OCENY
1. Korzystaj z urządzeń i zasobów cyfrowych bezpiecznie, odpowiedzialnie i wydajnie, do wyszukiwania informacji, komunikowania się i pracy indywidualnej, w zespołach i sieciach, do przeróbki i tworzenia treści cyfrowych.	1.1. Korzystaj z urządzeń i zasobów cyfrowych, zgodnie z potrzebami kontekstu edukacyjnego, w sposób bezpieczny i odpowiedzialny, wyszukując informacje, komunikując się i pracując indywidualnie i zespołowo, przerabiając i tworząc proste treści cyfrowe.

<p>2. Zadawaj i odpowiadaj na proste pytania naukowe, korzystając z różnych technik, instrumentów i modeli myślenia naukowego, do interpretacji i wyjaśniania faktów i zjawisk zachodzących w środowisku.</p>	<p>2.1. Formułuje pytania i dokonuje uzasadnionych przewidywań, wykazując ciekawość najbliższego otoczenia, w oparciu o systematyczną obserwację i formułowanie hipotez typowych dla metody eksperymentalnej.</p> <p>2.2. Wyszukiwać i selekcjonować informacje z różnych bezpiecznych i wiarygodnych źródeł, wykorzystując je w badaniach związanych ze środowiskiem oraz przyswajając podstawowe słownictwo naukowe.</p> <p>2.3. Przeprowadzaj eksperymenty z przewodnikiem, jeśli wymagają tego badania, stosując różne techniki dociekania, indukcji i modeli,</p> <p>2.4. Zaproponuj możliwe odpowiedzi na postawione pytania poprzez interpretację informacji i uzyskanych wyników, porównując je z poczynionymi przewidywaniami.</p> <p>2.5. Przedstaw wyniki badań w różnych formatach, używając podstawowego lub stosowanego języka naukowego, wyjaśniając ogólne kroki, jakie wykonano, podając argumenty na rzecz obrony wyników badań.</p>
<p>3. Rozwiązywać problemy poprzez projekty projektowe i zastosowanie myślenia obliczeniowego, generując nowe produkty zgodnie z potrzebami.</p>	<p>3.1. Zbuduj jako zespół prosty produkt końcowy, który zapewnia rozwiązanie problemu potrzeby, użytkowania i projektu, proponując możliwe rozwiązania, testując różne prototypy i bezpiecznie używając odpowiednich narzędzi, technik i materiałów.</p> <p>3.2. Zaprezentuj produkt końcowy projektów projektowych w różnych formatach (ustnie, pisemnie, diagramy, mapy koncepcyjne, PowerPoint...) wyjaśnienie kolejnych kroków.</p> <p>3.3. Rozwiązywać w sposób ukierunkowany proste problemy programistyczne, sprawdzając, czy odpowiedź odpowiada celowi, modyfikując algorytmy zgodnie z podstawowymi zasadami myślenia obliczeniowego.</p>

Źródło: Dekret Rady Rządu nr 61/2022 z dnia 13 lipca, który ustala dla Wspólnoty Madrytu organizację i program nauczania na poziomie szkoły podstawowej.

W drugiej klasie obowiązkowej szkoły średniej wszystkie szkoły muszą przeprowadzić ocenę diagnostyczną, aby ocenić umiejętności nabyte przez swoich uczniów (sprawdzany jest co najmniej stopień biegłości w zakresie umiejętności komunikacji językowej i kompetencji matematycznych). Ocena ta, za którą odpowiadają władze oświatowe, ma charakter informacyjny, instruktażowy i orientacyjny dla szkół, nauczycieli, uczniów i ich rodzin, a także dla całej społeczności edukacyjnej.

W ramach planów doskonalenia opartych na analizie wyników tej oceny władze oświatowe muszą zachęcać szkoły do sporządzania propozycji działań, które pomogą uczniom

osiągnąć ustalone umiejętności, umożliwią im przyjęcie środków poprawiających jakość i równość edukacji i kierować praktyką nauczania.

Kolejna ocena diagnostyczna przeprowadzana jest w ostatniej klasie obowiązkowej szkoły średniej. Ocena ta ma charakter informacyjny, instruktażowy i orientacyjny dla szkół, nauczycieli, uczniów i ich rodzin, a także dla całej społeczności edukacyjnej.

Ewaluację prowadzi Narodowy Instytut Ewaluacji Oświaty we współpracy z administracją oświatową (zmiana oczekuje na dalsze regulacje). Planowane jest również przeprowadzenie Ogólnej oceny systemu edukacji.

Przedmiotem badań (ewaluacji) jest poziom kompetencji określonych w Profilu wyjściowym i programach nauczania.

Uczniowie otrzymują pierwsze oficjalne świadectwo po ukończeniu obowiązkowej szkoły średniej, czyli zakończeniu podstawowego, obowiązkowego i bezpłatnego okresu edukacyjnego w systemie edukacji.

Kwalifikacja absolwenta szkoły średniej obowiązkowej nadawana jest studentom, którzy po zakończeniu obowiązkowej szkoły średniej nabyli, w ocenie kadry dydaktycznej, kompetencje kluczowe określone w Profilu i osiągnęli cele etapu.

Decyzje o przyznaniu dyplomu są podejmowane kolegią przez kadry dydaktyczną. Administracje oświatowe mogą ustanowić kryteria kierujące procesem decyzyjnym zespołów nauczycielskich w odniesieniu do stopnia nabycia kompetencji kluczowych określonych w Profilu oraz pod względem osiągnięcia celów etapowych, pod warunkiem że kryteria te nie wskazują liczby lub rodzaju niezaliczonych przedmiotów.

Świadectwo ukończenia szkoły średniej i stopnia kwalifikuje do dostępu do nieobowiązkowych studiów licencjackich i średniozaawansowanego szkolenia zawodowego, a także do rynku pracy.

Studenci, którzy zaliczą wszystkie przedmioty programu szkoły średniej II stopnia, otrzymują certyfikat, który uprawnia do podjęcia studiów wyższych (bachillerato, odpowiednik polskiej matury). Wymagane jest przystąpienie do egzaminów wstępnych.

Podstawa edukacji

Kompetencje w sprawach edukacji pomiędzy państwem a wspólnotami autonomicznymi reguluje konstytucja. Przepisy zostały rozwinięte w tzw. ustawach organicznych. Obowiązuje ustawa 3/2020, której wdrażanie rozpoczęło się w październiku 2018 roku. Ustawa ma za zadanie dostosowanie systemu edukacji do wyzwań XXI wieku zgodnie z celami wyznaczonymi przez Unię Europejską i UNESCO na dekadę 2020-2030.

Rozwiązania szczegółowe, np. dotyczące organizacji i minimalnych wymagań dydaktycznych na poszczególnych etapach, określają dekryty królewskie.

Podstawowe aspekty programu nauczania ustala rząd po konsultacji ze wspólnotami autonomicznymi. Minimum obejmuje 50% godzin lekcyjnych dla wspólnot, które mają wspólny język urzędowy i 60% dla tych, które go nie mają.

Administracje oświatowe ustalają programy dla poszczególnych przedmiotów. Programy muszą realizować ustalenia regulowane na poziomie rządowym.

Ustalenie minimalnych wymagań nauczania, celów, kompetencji, treści, kryteriów oceny jest w prerogatywach rządu, które konsultuje ustalenia ze wspólnotami autonomicznymi. Administracja oświatowa ustala program nauczania dla swojego zasięgu terytorialnego, ośrodki edukacyjne ustalają programy nauczania dla poszczególnych etapów i cykli nauczania.

Organizację i minimalne wymagania w szkole podstawowej określa Dekret Królewski 157/2022.

Funkcjonuje Profil wyjścia (Perfil de salida). Identyfikuje i definiuje kompetencje kluczowe, które uczniowie nabywają w czasie edukacji podstawowej. Obowiązuje na terenie całego kraju. Bazowym odniesieniem do definiowania kompetencji zawartych w Profilu jest Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie.

Podstawowy program nauczania został zdefiniowany w ustawie organicznej 3/3020 (ustawa o edukacji), podstawowe elementy programu rozwija Dekret Królewski 157/2022.

Przez program nauczania rozumie się zespół celów, kompetencji, treści, metod pedagogicznych i kryteriów oceny.

Program nauczania ma na celu ułatwienie rozwoju edukacyjnego uczniów, zapewnienie im wszechstronnego wykształcenia, przyczynienie się do pełnego rozwoju ich osobowości i przygotowanie ich do pełnego korzystania z praw człowieka, aktywnego i demokratycznego obywatelstwa we współczesnym społeczeństwie. W żadnym wypadku nie może stanowić bariery powodującej porzucanie nauki szkolnej lub uniemożliwiającej dostęp do prawa do edukacji i korzystanie z niego.

W szkole podstawowej zwraca się uwagę na kompetencje kluczowe (zawarte w Profilu):

- a) Kompetencja w komunikacji językowej.
- b) Kompetencja wielojęzyczna.
- c) Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk ścisłych, technologii i inżynierii.
- d) Konkurencja cyfrowa.
- e) Kompetencje osobiste, społeczne i umiejętności uczenia się.
- f) Konkurencja obywatelska.
- g) Konkurencja przedsiębiorcza.
- h) Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturowej.

Z każdą z kompetencji kluczowych są powiązane deskryptory operacyjne, do których dopasowano kryteria oceny (przykład powyżej). Na podstawie tych kryteriów można wnioskować o stopniu opanowania kompetencji kluczowych, a tym samym o osiągnięciu celów przewidzianych dla Szkoły Podstawowej. Załącznik i do dekretu królewskiego nr 157/2022 z dnia 1 marca opisuje kompetencje kluczowe i deskryptory operacyjne, które w sposób nakazowy są wymagane na zakończenie kształcenia podstawowego. Poniżej, dla przykładu zaprezentowano deskryptory operacyjne dla jednej kompetencji, które to deskryptory kierują stopniem rozwoju kompetencji oczekiwanym na koniec etapu edukacji podstawowej we Wspólnocie Madrytu:

- a) Kompetencja w komunikacji językowej (CCL)

Deskryptory operacyjne
CCL1. Wyraża fakty, koncepcje, myśli, opinie lub uczucia ustnie, pisemnie, w formie podpisu lub w sposób wielomodalny, z jasnością i dostosowaniem do różnych codziennych kontekstów swojego środowiska osobistego, społecznego i edukacyjnego oraz z szacunkiem uczestniczy w interakcjach komunikacyjnych, zarówno w celu wymiany informacji, jak i tworzenia wiedzy budować więzi osobiste.
CCL2. Rozumie, interpretuje i ocenia proste teksty ustne, pisane, migowe lub multimodalne ze sfery osobistej, społecznej i edukacyjnej, ze szczególnym towarzyszeniem, w celu uczestniczenia w codziennych kontekstach i budowania wiedzy.
CCL3. Lokalizuje, selekcjonuje i zestawia, przy odpowiednim towarzyszeniu, proste informacje z dwóch lub więcej źródeł, oceniając ich wiarygodność i przydatność w oparciu o cele czytania, a następnie integruje je i przekształca w wiedzę, aby ją przekazać, przyjmując twórczy, krytyczny punkt widzenia osobisty.
CCL4. Przeczytaj różnorodne dzieła, odpowiednie do ich dojrzałego rozwoju, wybierając te, które najlepiej odpowiadają ich gustom i zainteresowaniom; uznaje dziedzictwo literackie za źródło przyjemności i nauki; i mobilizuje swoje osobiste i czytelnicze doświadczenie do budowania i dzielenia się interpretacjami dzieł oraz do tworzenia tekstów o intencji literackiej z prostych modeli.
CCL5. Oddaje swoje praktyki komunikacyjne w służbę współistnienia, dialogowego zarządzania konfliktami i równych praw wszystkich ludzi, aby promować skuteczne i niedyskryminacyjne wykorzystanie różnych systemów komunikacji.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Zgodnie z ustawą organiczną 3/2020, uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi to ci, którzy wykazują:

- specjalne potrzeby edukacyjne (uczniowie z niepełnosprawnościami lub z poważnymi zaburzeniami zachowania)
- opóźnienie rozwojowe
- zaburzenia rozwoju językowego i komunikacyjnego
- zaburzenia uwagi lub trudności w procesie uczenia się
- poważne braki w znajomości języka wykładowego
- trudną sytuację społeczno-edukacyjną
- wysokie zdolności intelektualne.

Władze oświatowe są odpowiedzialne za szczegółowe określenie zadań edukacji specjalnej, w tym:

- dostosowanie do grupy odbiorców programu nauczania, tak aby uczniowie z pewnym rodzajem trudności mogli uczyć się w zwykłym trybie
- organizację wsparcia/działań wspierających przy zaangażowaniu wychowawców klas i doradców
- zapobieganie absencji i przedwczesnemu kończeniu nauki
- udział interesariuszy zewnętrznych w działaniach społecznych i edukacyjnych
- poradnictwo, szkolenia i mediacje rodzinne, które sprzyjają zaangażowaniu rodzin w środowisko szkolne

- zapobieganie i wykrywanie trudności w nauce, ze szczególnym uwzględnieniem:
  - zindywidualizowanej i samodzielnej nauki
  - dostosowywania poziomu do zdolności ucznia i jego tempa pracy
  - elastycznego podziału na grupy
  - dostosowania materiałów dydaktycznych
  - nauki fakultatywnej przewidzianej w ramach obowiązkowego kształcenia średniego.
- Czy jest przewidziany inny/osobny system placówek szkolnych dla dzieci ze specjalnymi potrzebami?

W Hiszpanii funkcjonuje system placówek dla dzieci ze specjalnymi potrzebami, ale nauka w tych jednostkach lub placówkach jest prowadzona wyłącznie wtedy, gdy potrzeby uczniów nie mogą zostać zaspokojone w ramach działań na rzecz różnorodności w zwykłych szkołach.

Kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w odrębnych szkołach o specjalnych potrzebach edukacyjnych ma charakter przejściowy i należy je okresowo weryfikować, aby ułatwić im dostęp do systemu o większym stopniu włączania. Szkoły o odrębnych potrzebach edukacyjnych są obecnie postrzegane jako alternatywa edukacyjna, w przypadku której uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nie odnieśliby korzyści ze zwykłych szkół. Ich uczęszczanie do tych szkół musi spełniać następujące kryteria:

- specjalne potrzeby edukacyjne związane z rodzajem niepełnosprawności, do których nie można uczęszczać w zwykłej szkole;
- wysoce znaczące potrzeby adaptacyjne;
- niemożność integracji ze zwykłą szkołą;
- raport specjalistycznej poradni, rekomendujący naukę w tego typu placówce.

Kształcenie uczniów, którzy późno przystąpili do hiszpańskiego systemu edukacji, jest prowadzone z uwzględnieniem ich sytuacji, wiedzy, wieku i historii dydaktycznej.

Uczniowie, którzy wykazują lukę w poziomie kompetencji programowych o jeden cykl lub więcej, mogą być zapisani do klasy niższej niż odpowiadająca im ze względu na wiek. W przypadku tych uczniów zostaną przyjęte niezbędne środki wzmacniające, aby ułatwić im integrację w szkole i nadrobić zaległości, a także umożliwić im pomyślne kontynuowanie nauki. Jeśli pokonają tę lukę, dołączą do grupy odpowiadającej ich wiekowi.

Władze oświatowe mogą zezwolić na nauczanie części obszarów programowych w językach obcych, co nie pociąga za sobą zmiany podstawowych elementów programu nauczania, uregulowanych w niniejszym dekrete królewskim. W takim przypadku zadbają o to, aby na całym etapie uczniowie przyswoili terminologię z danego obszaru w języku obcym oraz w języku lub językach urzędowych wspólnoty autonomicznej.

W placówkach realizujących część przedmiotów programowych w językach obcych będą obowiązywać w każdym przypadku kryteria przyjmowania studentów określone w Ustawie Organicznej nr 2/2006 z dnia 3 maja. Kryteria takie nie obejmują wymogów językowych.

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

- Nauka religii:

1. Nauka religii odbywa się od drugiego cyklu edukacji wczesnoszkolnej.
2. Władze oświatowe zagwarantują, że na początku kursu ojcowie, matki i wychowawcy uczniów będą mogli wyrazić wolę w zakresie objęcia dzieci nauką religii.
3. Administracje oświatowe zapewnią, że nauczanie religii będzie szanować prawa wszystkich uczniów oraz ich ojców, matek i opiekunów prawnych oraz że otrzymywanie lub nieotrzymywanie takiego nauczania nie będzie wiązać się z jakąkolwiek dyskryminacją.
4. Ustalenie programu nauczania religii katolickiej i różnych wyznań religijnych, z którymi państwo podpisało umowy o współpracy w sprawach oświaty, należy do obowiązków odpowiednio hierarchii kościelnej i odpowiednich władz religijnych.

- Materiały dydaktyczne:

- Podręczniki i materiały dydaktyczne nie wymagają uprzedniej zgody władz oświatowych na ich przyjęcie i publikację. W każdym razie muszą:
  - być dostosowane do rygoru naukowego odpowiedniego dla grupy wiekowej uczniów i do zatwierdzonego programu nauczania ustalonego przez każdą władzę oświatową;
  - odzwierciedlają i promują poszanowanie zasad, wartości, wolności, praw i obowiązków konstytucyjnych, a także zasad i wartości określonych w obowiązującym prawie oświatowym oraz w ustawie organicznej nr 1/2004 w sprawie kompleksowych środków ochrony przed przemocą ze względu na płeć, z którą wiąże się cała działalność edukacyjna musi spełniać.
  - Korzystając z autonomii pedagogicznej, do organów koordynujących oświatę każdej publicznej instytucji oświatowej należy decyzja o podręcznikach i innych materiałach, które będą wykorzystywane w rozwoju różnych dziedzin.
- Reformy:
  - W ciągu ostatnich 15 lat, zgodnie z celami wyznaczonymi na poziomie europejskim, zwrócono uwagę na ograniczenie zjawiska wczesnego kończenia nauki, na pełne wdrożenie autonomii szkół, na jakość edukacji i kompetencje uczniów. W ten sposób zajęto się nierównościami społecznymi i zapewniono wszystkim prawo do nauki oraz równe szanse w edukacji i szkoleniu.
  - Główne osie krajowego programu reform na rok 2023 to: transformacja ekologiczna; transformacja cyfrowa i poprawa produktywności; spójność społeczna i terytorialna oraz polityka na rzecz przyszłych pokoleń; stabilność i odporność makroekonomiczna.
- Narodowy Instytut Ewaluacji Edukacji przygotowuje Państwowy System Wskaźników Edukacji, który opiera się na wykorzystaniu wskaźników edukacyjnych jako niezbędnego instrumentu opisu i zrozumienia rzeczywistości edukacyjnej oraz umożliwiającego określenie celów edukacyjnych i przyjęcie odpowiedniej polityki służącej osiągnięciu tych celów.

Źródła (wybór):

1. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/spain>
2. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-3296>
3. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2021-18812>
4. <https://www.educacionfpydeportes.gob.es/inee/portada.html>
5. <https://www.boe.es/eli/es/lo/2020/12/29/3/con>
6. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229&p=20240217&tn=0>
7. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-1654>
8. <https://www.comunidad.madrid/servicios/educacion>
9. <https://www.educacionfpydeportes.gob.es/mc/mecu/mecu.html>

12. Holandia – Królestwo Niderlandów

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna nie jest w Holandii obowiązkowa, ale zalecany jest pobyt dziecka w przedszkolu co najmniej 2 razy w tygodniu. Od momentu ukończenia 6 tygodnia życia każde dziecko może korzystać z różnych placówek opieki nad dziećmi. Dostępne formy opieki nad dziećmi:

- opieka dzienna dla dzieci w wieku od 0 do 4 lat
- opieka pozaszkolna dla dzieci w wieku od 4 do 12 lat
- usługi opiekunek dla dzieci w wieku od 0 do 12 lat

Za opiekę dzienną nad dziećmi płacą rodzice, ale istnieje możliwość ubiegania się o dofinansowanie (max. 80% miesięcznych kosztów). Refundacja wydatków jest zależna od wysokości dochodów obojga rodziców.

Obowiązek szkolny rozpoczyna się w wieku 5 lat, wygasa co do zasady po ukończeniu 16 roku życia. Uczeń podlega obowiązkowi szkolnemu do momentu ukończenia 18 roku życia, jeśli nie uzyskał kwalifikacji początkowych (podstawowych), równoznacznych z dyplomem HAVO, VWO lub MBO 2. Większość dzieci rozpoczyna naukę w szkole podstawowej w wieku 4 lat. Grupy 1-2 (obejmujące 4- i 5-latki) to odpowiednik polskiej zerówki.

System edukacji

W Królestwie Niderlandów system edukacji wygląda następująco:

- Opieka nad dziećmi/wczesna edukacja (ISCED 0) – od 6 tygodni do 4 lat
- Edukacja podstawowa (ISCED 1) – od 5 do 12 roku życia
- Edukacja ponadpodstawowa (ISCED 2 i 3) – istnieją 3 rodzaje szkół średnich:
  - VWO – kształcenie przeduniwersyteckie. Nauka trwa 6 lat (od 12 do 18 roku życia). Pierwsze 3 lata nauki to kształcenie ogólne, kolejne – kierunkowe (dostępne profile: przyroda i technika, przyroda i zdrowie, ekonomia i społeczeństwo, kultura i społeczeństwo)
  - HAVO – kształcenie średnie ogólnokształcące. Ukończenie tej szkoły pozwala kontynuować naukę w wyższych szkołach zawodowych (HBO). Uczniowie mogą się ubiegać o przeniesienie do VWO. Nauka trwa 5 lat (od 12 do 17 roku życia)
  - MAVO – nauka trwa 4 lata, przygotowuje do późniejszej edukacji zawodowej lub HAVO
  - VBO – kształcenie średnie przedzawodowe, nauka trwa 4 lata (od 12 do 16 roku życia)

- Wykształcenie wyższe (ISCED 5 i 6) – istnieją 3 rodzaje szkół średnich:
  - wyższe szkoły zawodowe (HBO) – nauka trwa 4 lata, umożliwia uzyskanie tytułu licencjata lub inżyniera. Po kolejnych 2 latach nauki możliwość otrzymania tytułu magistra
  - uniwersytety (WO) – nauka trwa od 4 do 6 lat, możliwość uzyskania tytułu licencjata i magistra oraz kontynuacji nauki na studiach doktoranckich

Egzaminy

Na mocy ustawy w szkołach podstawowych funkcjonuje system monitorowania uczniów i edukacji, który pokazuje postępy w wiedzy i umiejętnościach na poziomie ucznia, grupy i szkoły. System monitorowania uczniów i oświaty zawiera testy mierzące wiedzę i umiejętności ucznia w obszarach: rozwój emocjonalny i intelektualny, rozwój kreatywności, zdobywanie nowej wiedzy, umiejętności społeczne, kulturowe i fizyczne.

Uczniowie szkół podstawowych (obowiązkowo uczniowie grupy 8) przystępują do testów końcowych. Do niedawna do testu końcowego CITO (Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling). Od roku szkolnego 2023/2024 szkoły podstawowe mogą wybierać test (jest 6 dostawców, CITO jest jednym z dostępnych).

W szkole średniej uczniowie także przystępują do egzaminów końcowych (szkolnych i centralnych). Egzaminy kończące szkołę średnią dotyczą wszystkich przedmiotów. Ocena z egzaminu końcowego z danego przedmiotu jest połową oceny końcowej z tego przedmiotu.

Dla przykładu, wspomniany test CITO składa się z 290 pytań wielokrotnego wyboru sprawdzających umiejętności w zakresie: języka niderlandzkiego i rozumienia, matematyki, orientacji w świecie (geografia, biologia, historia) oraz umiejętności uczenia się. Wiele szkół testy CITO prowadziło już od 3 grupy, pod koniec każdego roku (w grupach 3, 4 i 5 są 6-, 7- i 8-latki).

Na podstawie wyników testu końcowego i obserwacji nauczyciela formułowana jest tzw. porada szkolna, wskazująca szkołę najlepszą dla ucznia. Zapisy do szkół średnich trwają już od marca. Testy końcowe w grupie 8 są więc przeprowadzane w momencie, w którym dziecko jest już zapisane i przyjęte do szkoły średniej. Wyniki testu, jeśli będą słabsze niż poziom określony przez szkołę, nie mają już wpływu na wybór szkoły.

W teście CITO uczniowie mogą uzyskać wynik od 501 do 550 punktów:

- od 501 do 523 punktów – Basisberoepsgerichte leerweg (VMBO-BB)
- od 524 do 528 punktów – Kaderberoepsgerichte leerweg (VMBO-KB)
- od 529 do 536 punktów – Gemengde/theoretische leerweg (VMBO-GL, VMBO-TL)
- od 537 do 544 punktów – poziom ogólny HAVO
- od 545 do 550 punktów – poziom tzw. naukowy VWO

Testy CITO były krytykowane. Od roku szkolnego 2023/2024 nazwę egzaminu końcowego zmieniono na "test postępów" (sprawdzian progresywny). Są różne dostępne testy, do wyboru przez szkołę.

Podstawa edukacji

Szkoły mają dużą autonomię. Art. 23 Konstytucji (1815) gwarantuje, że wszyscy obywatele mają swobodę zapewniania edukacji (zakładania szkół), z zastrzeżeniem przysługującego władzom prawa nadzoru. Minister Edukacji, Kultury i Nauki określa cele kształcenia ogólnego, a rada szkoły odpowiada za jakość nauczania, w tym za realizację celów edukacyjnych. Ramowe wytyczne dotyczące kształcenia są określone w ustawie i doprecyzowane w dekretach/zarządzeniach. Decyzję o tym, jak dokładnie wygląda program nauczania w szkole, z jakich metod i narzędzi korzystają nauczyciele, podejmuje dyrekcja szkoły.

Przykład dotyczący szkolnictwa podstawowego:

Ustawa o szkolnictwie podstawowym → podstawowe cele edukacji podstawowej

Dekret w sprawie odnowionych głównych celów WPO

Art. 8 ustawy o szkolnictwie podstawowym → zasady i cele wychowania → wybrane zapisy:

Edukacja jest zorganizowana w taki sposób, aby uczniowie mogli przejść nieprzerwany proces rozwoju. Jest on dostosowany do postępów w rozwoju uczniów.

W każdym razie edukacja koncentruje się na rozwoju emocjonalnym i intelektualnym, rozwijaniu kreatywności, zdobywaniu niezbędnej wiedzy oraz umiejętności społecznych, kulturowych i fizycznych.

Edukacja: a) częściowo zakłada, że uczniowie dorastają w społeczeństwie pluralistycznym, b) częściowo ma na celu promowanie aktywnego obywatelstwa i integracji społecznej, oraz c) częściowo ma na celu zapewnienie uczniom wiedzy o różnych środowiskach i kulturach swoich rówieśników oraz zapoznanie się z nimi.

Art. 9 ustawy o szkolnictwie podstawowym → treści kształcenia:

1. Edukacja obejmuje, jeśli to możliwe w połączeniu:
  - a. ćwiczenia sensoryczne i fizyczne
  - b. język niderlandzki
  - c. arytmetyka i matematyka
  - d. język angielski
  - e. niektóre obszary wiedzy
  - f. działalność ekspresyjna
  - g. promowanie samodzielności społecznej, w tym zachowań w ruchu drogowym
  - h. promocja zdrowych zachowań
2. W obszarach wiedzy w każdym przypadku zwraca się uwagę na:
  - a. geografię
  - b. historię
  - c. przyrodę, w tym biologię
  - d. stosunki społeczne, w tym strukturę państwa
  - e. ruch drogowy

* Zapisy dotyczące celów edukacji w szkołach średnich znajdują się w ustawie.

Dekret w sprawie odnowionych głównych celów WPO

Preambuła, objaśniająca cele edukacji podstawowej

Edukacja podstawowa sprzyja wszechstronnemu kształceniu dzieci. Edukacja koncentruje się na rozwoju emocjonalnym i intelektualnym, rozwoju kreatywności oraz nabywaniu umiejętności społecznych, kulturowych i fizycznych. Zestaw [...] celów podstawowych, daje wyobrażenie o treści edukacji podstawowej.

Podstawowe cele [...] podzielono na obszary dotyczące języka niderlandzkiego, języka angielskiego, języka fryzyjskiego, arytmetyki i matematyki, orientacji na siebie i świat, orientacji artystycznej i wychowania fizycznego. Podstawowe cele [...] wskazują, do czego każda szkoła dąży w stosunku do uczniów. W tej kwestii można poczynić trzy uwagi.

Po pierwsze, cele opisują zakończenie procesu uczenia się, a nie sposób, w jaki zostały osiągnięte. Innymi słowy, cele podstawowe nie zawierają żadnych stwierdzeń na temat dydaktyki. Biorąc pod uwagę charakter edukacji podstawowej, nauczyciele powinni odwoływać się do naturalnej ciekawości dzieci oraz ich potrzeby rozwoju i komunikacji i je stymulować. Dzieci mają wyzwania w swoim rozwoju poprzez ustrukturyzowaną i interaktywną ofertę edukacyjną, formy edukacji odkrywczej, ciekawe tematy i zajęcia.

Po drugie, treści i cele powinny być jak najbardziej skoordynowane, mieć związek z życiem codziennym i być oferowane w sposób spójny. W edukacji konkretnej cele z różnych rozdziałów są zwykle ważne jednocześnie. Na przykład język występuje we wszystkich przedmiotach. Uwaga poświęcona kulturze nie ogranicza się do domeny artystycznej. Zajmowanie się technologią informatyczną dotyczy wszystkich dziedzin.

Po trzecie, należy zwrócić uwagę na cele ważne dla wszystkich obszarów uczenia się: dobre nastawienie do pracy, stosowanie strategii uczenia się, refleksja nad własnymi działaniami i uczeniem się, wyrażanie własnych myśli i uczuć, słuchanie z szacunkiem i krytykowanie innych, zdobywanie i przetwarzanie informacji, rozwijanie pewności siebie, traktowanie siebie nawzajem z szacunkiem i odpowiedzialnością, troska o środowisko życia i docenianie go.

Treści kształcenia, np. język niderlandzki, język angielski, arytmetyka i matematyka

- Wprowadzenie (charakterystyka) – znaczenie danych treści, definicje

Przykład nr 1: Edukacja językowa jest ważna, ponieważ rola języka w nabywaniu treści i umiejętności we wszystkich obszarach uczenia się (oraz w transferze między nimi) jest oczywista. Edukacja w języku niderlandzkim jako drugim języku znacznie zwiększyła tę świadomość w ostatnich latach. Edukacja językowa jest zatem ważna dla powodzenia dzieci w nauce i dla miejsca, jakie będą zajmować w społeczeństwie. [...]

Przykład nr 2: w szkole podstawowej dzieci stopniowo oswiają się z liczbami, rozmiarami, kształtami, strukturami oraz związanymi z nimi zależnościami i operacjami w kontekście sytuacji, które mają dla nich znaczenie. Uczą się posługiwania „językiem matematycznym”, uzyskują „kompetencję matematyczną” i liczą. Język matematyki obejmuje wyrażenia arytmetyczne

i geometryczne, notacje formalne i nieformalne, przedstawienia schematyczne, tabele, wykresy i polecenia kalkulatora. [...]
- Podstawowe cele – doprecyzowanie zakresu, najważniejsze efekty uczenia się uporządkowane w zestawy/bloki/podgrupy
<p>Przykład:</p> <p>Arytmetyka i matematyka Matematyka i działanie</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uczniowie uczą się posługiwać językiem matematycznym 2. Uczniowie uczą się rozwiązywać praktyczne i formalne problemy arytmetyczne oraz jasno przedstawiać rozumowanie 3. Uczniowie uczą się uzasadniać podejścia do rozwiązywania problemów ... i oceniać rozwiązania <p>Liczby i operacje ... Pomiar i geometria ...</p>

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Holandii funkcjonują wytyczne do nauki dzieci ze specjalnymi potrzebami, ale są one zbliżone do tych obowiązujących w szkołach innego typu. Przewidziane są także specjalne klasy i szkoły.

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

- aktualnie w Królestwie Niderlandów trwa aktualizacja celów podstawowych edukacji i programów egzaminacyjnych:

We wrześniu 2023 r. SLO (Krajowe Centrum Wiedzy Specjalistycznej w zakresie programu nauczania) przekazało w imieniu Ministerstwa Edukacji, Kultury i Nauki projekt założeń podstawowych dla języka niderlandzkiego oraz arytmetyki i matematyki. Projekt podstawowych celów w zakresie obywatelstwa i umiejętności cyfrowych został przedstawiony na początku marca 2024 r. Trwają także prace nad doradztwem w sprawie przyszłości ram odniesienia dla języka i arytmetyki.

Na początku 2023 r. Minister Szkolnictwa Podstawowego i Średniego podsumował stan realizacji projektu założeń podstawowych w zakresie języka niderlandzkiego, arytmetyki i matematyki, obywatelstwa i umiejętności cyfrowych. Minister zlecił SLO aktualizację podstawowych celów pięciu obszarów nauczania nowożytnych języków obcych, człowieka i społeczeństwa, człowieka i przyrody, sztuki i kultury oraz ćwiczeń i sportu. Zespoły te rozpoczęły rok rozwoju po lecie 2023 roku.

Jakie wymagania muszą spełniać zaktualizowane cele podstawowe?

Przydział pracy wskazuje, że zaktualizowane cele podstawowe muszą być zgodne z bieżącym rozwojem społeczeństwa i edukacji. Ponadto podstawowe cele powinny stać się

bardziej konkretne, aby lepiej wskazywały, co uczniowie powinni wiedzieć, móc zrobić i czego doświadczyć. To wyjaśnia przydział do szkoły. Zaktualizowane cele podstawowe opisują, z czym uczniowie powinni się zetknąć (w ofercie), jakiego wysiłku się od nich oczekuje w świetle zdobytych doświadczeń i co ostatecznie muszą opanować.

Kto aktualizuje główne cele?

Dla różnych obszarów nauczania utworzono oddzielne zespoły. Zespoły te składają się z nauczycieli szkół podstawowych, nauczycieli szkół średnich, ekspertów przedmiotowych i ekspertów programowych, a zarządza nimi niezależny dyrektor ds. procesu. Zespoły opracowują projekt głównych celów w ciągu dwunastu miesięcy. Na początku zespoły otrzymały instrukcje pracy, dzięki czemu mogą pracować konkretnie nad treścią obszaru nauki i było jasne, które ramy i kryteria jakości z przydzielonego zadania mają zastosowanie.

Źródła:

- <https://pirls2021.org/netherlands>
- <https://www.examenblad.nl/>
- Ustawa o edukacji obowiązkowej z 1969 r.:
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0002628/2024-01-01>
- Ustawa o szkolnictwie podstawowym:
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0003420/2024-05-01>
- Ustawa o szkolnictwie średnim 2020:
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0044212/2024-05-01>
- Ustawa o nadzorze oświatowym: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0013800/2023-08-01>
- Dekret w sprawie odnowionych głównych celów WPO (obowiązuje od 1.12.2012 do teraz), precyzujący cele podstawowe określone w ustawie o szkolnictwie podstawowym: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0018844/2012-12-01>.

13. Irlandia

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna w Irlandii nie jest obowiązkowa. Istnieje jednak Program ECCE (Early Childhood Care and Education), w ramach którego oferuje się bezpłatne przedszkolne miejsca dla dzieci w wieku 3-5 lat na określoną liczbę godzin tygodniowo.

W Irlandii istnieją wytyczne dotyczące podstawy programowej dla przedszkoli. Są one określone w dokumentach takich jak "Technical Guidelines for Development of Curriculum Specifications for Subjects and Modules in a Redeveloped Senior Cycle".

Dziecko w Irlandii rozpoczyna obowiązkową edukację szkolną w wieku 6 lat (choć edukację formalną można rozpocząć wcześniej w wieku 4 lat).

Młodsze dzieci często uczęszczają do odpowiednika polskiej zerówki: pre-school. Ma ona dwa poziomy: dla czterolatków (junior infants – dziecko musi mieć ukończone cztery lata, wymuszają to przepisy ubezpieczeniowe); dla pięcioletków (senior infants).

Obowiązek szkolny trwa do 16 roku życia.

1. System edukacji

Systemem oświaty kieruje Ministerstwo Edukacji i Umiejętności (*An Roinn Oideachais agus Scileanna, Department of Education and Skills*) i wygląda on następująco:

- Przedszkole (Early Childhood Education)
  - W wieku 0-3 lata: w tym wieku opcjonalnie możliwe jest korzystanie z opieki przedszkolnej lub żłobka.
  - W wieku 3-5 lat: Jest to okres, w którym dzieci mogą uczęszczać do przedszkola. W Irlandii istnieje program ECCE (Early Childhood Care and Education), który oferuje bezpłatne miejsca przedszkolne dla dzieci w wieku 3-5 lat na określoną liczbę godzin tygodniowo.

Wczesne dzieciństwo definiowane jako czas bycia, czerpania przyjemności z doświadczeń i uczenia się z nich w miarę ich rozwijania się. Program opiera się na 12 wzajemnie powiązanych zasadach przedstawionych w 3 grupach:

- Dzieci i ich życie we wczesnym dzieciństwie
- Dzieci i ich więzi z innymi
- Sposoby nauki i rozwoju dzieci

Każda zasada jest przedstawiona za pomocą krótkiego stwierdzenia. Następnie pojawia się wyjaśnienie zasady z perspektywy dziecka. To wyjaśnienie podkreśla rolę dorosłego we wspieraniu wczesnego uczenia się i rozwoju dzieci. Ramy te korzystają z następujących wzajemnych połączeń do opisu uczenia się i rozwoju dzieci:

- Dobrostan
- Tożsamość i Przynależność
- Komunikacja

— Eksploracja i Myślenie

- Edukacja podstawowa (Primary Education) m- w wieku 4-12 lat: Dzieci rozpoczynają edukację podstawową (Primary School) w wieku około 4-5 lat (Junior Infants) i kończą ją około 12 lat (6th Class). Do końca cyklu podstawowego uczą się w różnych klasach: Infant Classes (Junior Infants, Senior Infants) oraz od 1st Class do 6th Class. Szkoła podstawowa trwa osiem lat (dwie klasy „Infants” plus 6 klas):
  - Junior Infants – wiek 4–6
  - Senior Infants – wiek 5–7
  - First Class – wiek 6–8
  - Second Class – wiek 7–9
  - Third Class – wiek 8–10
  - Fourth Class – wiek 9–11
  - Fifth Class – wiek 10–12
  - Sixth Class – wiek 11–13

Ogólnymi celami kształcenia na poziomie podstawowym są:

- **Umożliwienie dziecku pełnego życia jako dziecko i urzeczywistnienie swojego potencjału jako wyjątkowej jednostki**
- Umożliwienie dziecku rozwoju jako istoty społecznej poprzez życie i współpracę z innymi, a tym samym przyczynienie się do dobra społeczeństwa.
- **Przygotowanie dziecka do ciągłego uczenia się.**
- Podstawowy program nauczania ma na celu zapewnienie szerokiego doświadczenia edukacyjnego i zachęca do szerokiej gamy podejść do nauczania i uczenia się, które zaspokajają różne potrzeby poszczególnych dzieci. Zrewidowany program nauczania, uruchomiony w 1999 r., był pierwszym kompletnym przeglądem programu nauczania od 1971 r. Zmieniony program nauczania ma na celu pielęgnowanie dziecka we wszystkich wymiarach jego życia – duchowym, moralnym, poznawczym, emocjonalnym, pomysłowym, estetycznym, społecznym i fizycznym.

Program nauczania podzielony jest na następujące kluczowe obszary:

- Język – irlandzki i angielski
  - Matematyka
  - Edukacja społeczna, środowisko i edukacja naukowa
  - Edukacja artystyczna, w tym sztuk wizualnych, muzyki i dramatu
  - Wychowanie fizyczne
  - Edukacja społeczna, osobista i zdrowotna
-
- Edukacja ponadpodstawowa – Po ukończeniu edukacji podstawowej uczniowie przechodzą do szkoły średniej (Post-Primary School) w wieku około 12-13 lat (1st Year) i kończą ją około 17-18 lat (6th Year). Szkoły ponadpodstawowe podzielone są na dwa cykle: młodszy cykl (*Junior Cycle*) który jest obowiązkowy, trwający trzy lata,

zakończony egzaminem Junior Certificate; starszy cykl (*Senior Cycle*)
nieobowiązkowy, trwający dwa lub trzy lata zakończony jednym z trzech egzaminów:

- a) tradycyjnym – Leaving Certificate Established (LCE)
- b) zawodowym – Leaving Certificate Vocational Programme (LCVP)
- c) praktycznym – Leaving Certificate Applied (LCA)

Absolwenci cyklu młodszego mogą spędzić rok 10 (w wieku 15-16 lat) w Roku Przejściowym (Transitional Year) lub przejść bezpośrednio do dwuletniego programu cyklu starszego.

W ostatnich latach około 72% uczniów rozpoczynających cykl starszy przechodzi przez Rok Przejściowy. Następnie 95% uczniów uczęszcza do programu LCE.

Pierwsza faza (2016/2017) polegała na zidentyfikowaniu zagadnień do zbadania w kontekście edukacji ponadgimnazjalnej, jak również różnych podejść do przeprowadzenia przeglądu programów nauczania. W tym celu NCCA dokładnie przeanalizowała literaturę krajową i międzynarodową oraz skonsultowała się z krajowymi interesariuszami i międzynarodowymi ekspertami dotyczącymi ich doświadczenia z reformami i przeglądami programów nauczania.

Druga faza (2018/2019) przeglądu obejmowała konsultacje na poziomie szkoły (poprzez przeglądy na poziomie szkoły), których wyniki zostały dalej omówione i wzbogacone na szczeblu krajowym (poprzez seminaria narodowe) z udziałem szerszego grona specjalistów edukacyjnych. Wybrano reprezentatywną próbkę 41 szkół spośród 80, które zgłosiły się do udziału w przeglądach na poziomie szkoły. Przeglądy na poziomie szkoły odbyły się w dwóch cyklach tematycznych, pierwszy badając cel, mocne strony i wyzwania bieżącego systemu edukacji ponadgimnazjalnej, natomiast drugi skupił się na ścieżkach, programach nauczania i elastyczności. Każda szkoła otrzymała dotację, dostęp do odpowiednich materiałów oraz mentora. Uczniowie, nauczyciele i rodzice z 41 szkół zostali zaproszeni do grup dyskusyjnych prowadzonych przez mentora (dla uczniów) lub przez nauczyciela lub rodzica związanego z daną szkołą. Każdy cykl przeglądów na poziomie szkoły zakończył się serią seminariów w różnych częściach kraju (Athlone, Cork, Dublin, Galway, Limerick, Sligo i Waterford), w których wzięło udział szersze grono interesariuszy. Po zakończeniu każdego cyklu seminariów NCCA opublikowała i przesłała do szkół biuletyn na temat wyników cyklu.

Egzamin praktyczny uniemożliwia kontynuację nauki na studiach wyższych.

- Edukacja wyższa – Po ukończeniu szkoły średniej, uczniowie mogą kontynuować naukę na studiach wyższych w college'ach lub uniwersytetach.

Egzaminy

Kluczową rolę odgrywają egzaminy Junior Certificate oraz Leaving Certificate. Są to egzaminy zewnętrzne, przeprowadzane na zakończenie określonych etapów edukacyjnych.

Junior Certificate: Egzamin ten obejmuje szeroki zakres przedmiotów, w tym matematykę, język angielski, nauki przyrodnicze, nauki społeczne, języki obce, uczeń zdaje egzamin zazwyczaj w wieku około 15 lat.

Leaving Certificate: Ten egzamin dojrzałości obejmuje również wiele przedmiotów, zazwyczaj na poziomie zaawansowanym. Przedmioty te mogą obejmować język angielski,

matematykę, nauki ścisłe, języki obce, literaturę, historię, geografę, ekonomię domową i inne. Egzamin Leaving Certificate jest zdawany na zakończenie 2-letniego cyklu szkoły średniej, zazwyczaj w wieku 17-18 lat.

Wyniki egzaminów Leaving Certificate mają istotne znaczenie dla dalszej ścieżki edukacyjnej. Na podstawie wyników uczniowie mogą ubiegać się o przyjęcie na studia wyższe. Punkty uzyskane w egzaminie decydują o dostępie do różnych kierunków studiów i uczelni. Wyniki te wpływają zatem bezpośrednio na możliwość kontynuacji edukacji na poziomie akademickim.

Podstawa edukacji

W Irlandii istnieją wytyczne dotyczące kształcenia określane jako "National Curriculum" (krajowy program nauczania). Wytyczne te dotyczą całego kraju i stanowią określone standardy, cele i zawartość programów nauczania, które powinny być realizowane w szkołach na terenie całej Irlandii.

Krajowy program nauczania "National Curriculum" jest ustalany przez Ministerstwo Edukacji i Umiejętności, a decyzje dotyczące wytycznych są podejmowane przez ministerstwo na podstawie konsultacji z ekspertami z dziedziny edukacji oraz interesariuszami.

Wytyczne te są skonstruowane w taki sposób, aby określić cele edukacyjne, umiejętności kluczowe, treści programowe i ocenę w różnych przedmiotach i etapach edukacyjnych. National Curriculum obejmuje różne dziedziny wiedzy i umiejętności, a jego struktura opisuje szczegółowo cele edukacyjne, treści programowe, metody nauczania oraz oceniania.

Źródło: Ramy dla edukacji podstawowej: <https://ncca.ie/en/junior-cycle/framework-for-junior-cycle/>

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi istnieją odrębne wytyczne i programy edukacyjne dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Irlandia zapewnia np. specjalistyczne indywidualne plany edukacyjne i dodatkowe wsparcie nauczycieli oraz rodziców, aby dostosować edukację do potrzeb każdego ucznia.

W Irlandii działają specjalne szkoły i placówki edukacyjne, które są dedykowane dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Dla uczniów, których język ojczysty nie jest językiem narodowym, przewidziane są dodatkowe programy wsparcia językowego, aby ułatwić im naukę w szkole. Istnieją specjalne programy dla uczniów uczących się w języku innym niż język narodowy.

Programy nauczania i wytyczne w Irlandii starają się uwzględniać różnorodność kulturową i językową społeczeństwa. Istnieją inicjatywy mające na celu promowanie równości, szacunku dla różnorodności oraz integracji społecznej mniejszości etnicznych.

Przykładowo system edukacyjny w Irlandii wspiera dzieci z autyzmem przez Indywidualne Programy Edukacyjne, które określają cele i specjalistyczne strategie nauczania, odpowiadające ich indywidualnym potrzebom i umiejętnościom. Zapewnia się specjalistyczne wsparcie przez nauczycieli i zindywidualizowane podejście do nauczania, np. przez komunikację wspomaganą i alternatywną (AAC), terapie zajęciowe; dzieci z autyzmem mają również dostęp do wsparcia psychologicznego, terapeutycznego i zajęciowego, które pomagają im rozwijać umiejętności społeczne, komunikacyjne i adaptacyjne.

System edukacji w Irlandii stawia również na współpracę z rodzicami, zapewniając im wsparcie, szkolenia i narzędzia potrzebne do wspierania rozwoju swojego dziecka z autyzmem.

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

- 1) W listopadzie 2018 roku Irlandia ogłosiła 10-letnią strategię "First 5: a Whole-of-Government Strategy for Babies, Young Children and their Families 2019-2028" – pierwszą strategię dla wysokiej jakości edukacji i opieki nad małymi dziećmi. Ta dziesięcioletnia strategia ma na celu dostarczenie szerszego wachlarza opcji dla rodziców, aby mogli równoważyć pracę i opiekę nad dziećmi (m.in. elastyczne godziny pracy i dodatkowe urlopy dla rodziców), wprowadzenie nowego modelu wsparcia dla rodziców, nowe rozwiązania w zakresie zdrowia dzieci oraz pakiet środków mających na celu zwalczanie ubóstwa we wczesnym dzieciństwie.
- 2) **Ogólnymi celami kształcenia na poziomie podstawowym są:**
  - **Umożliwienie dziecku pełnego życia jako dziecko i urzeczywistnienie swojego potencjału jako wyjątkowej jednostki**
  - Umożliwienie dziecku rozwoju jako istoty społecznej poprzez życie i współpracę z innymi, a tym samym przyczynienie się do dobra społeczeństwa.
  - **Przygotowanie dziecka do ciągłego uczenia się.**
  - Podstawowy program nauczania ma na celu zapewnienie szerokiego doświadczenia edukacyjnego i zachęca do szerokiej gamy podejść do nauczania i uczenia się, które zaspokajają różne potrzeby poszczególnych dzieci. Program nauczania ma na celu pielęgnowanie dziecka we wszystkich wymiarach jego życia – duchowym, moralnym, poznawczym, emocjonalnym, pomysłowym, estetycznym, społecznym i fizycznym.
- 3) Zwraca się uwagę na wyzwanie dot. wzrastającej liczby osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

- 4) Ciekawy przykład prowadzenia reformy Senior cycle: https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-in-ireland_636bc6c1-en (czas trwania reformy – od 2016/2017; transparentność procesu, zaangażowanie społeczne)
- 5) Istnieje ogromna presja społeczna na rozwój polityki edukacyjnej w Irlandii.
- 6) **Curriculum** – przejrzyste bogactwo inspiracji przy sensownie ograniczonej liczbie tematów: <https://www.curriculumonline.ie/>
- 7) manual: <https://www.siolta.ie/media/pdfs/siolta-manual-2017.pdf>

Źródła:

<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/efe8a48c-en.pdf?expires=1718661425&id=id&accname=quest&checksum=BA36EE07444043F68FD52580EF007678>

https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-in-ireland_636bc6c1-en

https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-policy-outlook-in-ireland_978e377b-en

https://www.oecd-ilibrary.org/education/strengthening-early-childhood-education-and-care-in-ireland_72fab7d1-en

<https://curriculumonline.ie/early-childhood/principles-and-themes/>

<https://www.siolta.ie/media/pdfs/siolta-manual-2017.pdf>

14. Islandia

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna w Islandii nie jest obowiązkowa. Dzieci mogą zacząć uczęszczać do przedszkola od pierwszego roku życia. Koszty są pokrywane częściowo przez rodziców oraz gminy. Wiele gmin oferuje dotacje, aby zredukować koszt opieki przedszkolnej.

Dzieci w Islandii rozpoczynają obowiązkową edukację szkolną w wieku 6 lat. Obowiązek szkolny trwa 10 lat, czyli do wieku 16 lat.

System edukacji

System edukacji w Islandii można przedstawić zgodnie z Międzynarodową Standardową Klasyfikacją Edukacji (ISCED) następująco:

1. ISCED 0: Edukacja Przedszkolna (nieobowiązkowa)
2. ISCED 1: Edukacja podstawowa (6-10 lat)
3. ISCED 2: Niższa edukacja średnia (11-16 lat)
4. ISCED 3: Wyższa edukacja średnia (17-20 lat)
5. ISCED 4-6: Edukacja wyższa (kwalifikacje postśrednie, licencjat, magister)

Edukacja podstawowa zaczyna się od 6 lat i trwa do 16 lat. Następnie uczniowie mogą kontynuować naukę w szkołach średnich wyższych, które trwają zwykle 3-4 lata.

Egzaminy

W Islandii istnieje system egzaminów zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Egzaminy końcowe w szkołach podstawowych obejmują przedmioty takie jak islandzki, matematykę i język obcy (najczęściej angielski).

Uczniowie przystępują do egzaminów końcowych po zakończeniu obowiązkowej edukacji szkolnej. Wyniki egzaminów końcowych wpływają na przyjęcie uczniów do szkół średnich wyższych oraz mogą wpłynąć na wybór dalszej specjalizacji.

Podstawa edukacji

Istnieją wytyczne dotyczące kształconych kompetencji, nazywane "curriculum". Wytyczne obowiązują w całym kraju. Są ustalane przez Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury.

Wytyczne są skonstruowane jako podstawy programowe, które obejmują cele edukacyjne, treści nauczania i oczekiwane kompetencje.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą uczęszczać do specjalistycznych placówek, jednak w miarę możliwości są integrowane w ramach regularnego systemu edukacji. Dzieci, dla których islandzki nie jest językiem ojczystym, otrzymują dodatkowe wsparcie w nauce języka.

Programy nauczania uwzględniają potrzeby mniejszości etnicznych i językowych, oferując między innymi nauczanie w językach mniejszości.

Źródła: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/iceland/overview>

15. Izrael

Obowiązek szkolny

Formalnie obowiązek nauki obejmuje dzieci od 3 do 18 roku życia. W praktyce bezwzględnie egzekwowany jest wobec dzieci między 6 a 16 rokiem życia. Dzieci między 3 a 6 rokiem życia mają zapewnioną bezpłatną edukację przedszkolną.

System edukacji

- Nauka w szkole podstawowej trwa sześć lat, ale są szkoły, w których nauka trwa osiem lat (mniej więcej 25%).
- Szkoła drugiego poziomu edukacyjnego (odpowiednik dawnego polskiego gimnazjum) trwa trzy lata, przy czym uczęszczają do niej dzieci, które ukończyły sześciolletnią szkołę podstawową.
- Szkoła trzeciego poziomu edukacyjnego (odpowiednik polskiego liceum) trwa albo trzy lata (gdy naukę w nich kontynuuje uczeń kończący gimnazjum), albo cztery lata dla absolwentów ośmioletnich szkół podstawowych.
- Rozbudowany jest system szkolnictwa policealnego zawodowego. Zależnie od specyfiki szkoły nauka może trwać od roku do pięciu lat.
- Wyższe studia podzielone są na trzy stopnie: przygotowujące do licencjatu, przygotowujące do magisterium i przygotowujące do doktoratu. Studia licencjackie, zależnie od kierunku, trwają od trzech do pięciu lat. Studia magisterskie trwają dwa lata. Studia doktoranckie – do pięciu lat. Specyfiką Izraela jest istnienie Otwartego Uniwersytetu, który oferuje naukę na odległość. W ciągu czterech lat przygotowuje do licencjatu. Po uzyskaniu licencjatu studenci mogą podjąć studia magisterskie lub studia policencjackie kończące się uzyskaniem dyplomu policencjackiego.

Egzaminy

Szkoła średnia kończy się wydaniem świadectwa ukończenia. Matura (*bagrut*) nie jest obowiązkowa, ale jest konieczna, jeśli ktoś chce studiować. Maturę organizuje Ministerstwo Edukacji, ma ona charakter egzaminu państwowego.

Egzaminy obowiązkowe obejmują: literaturę hebrajską lub arabską oraz światową w tłumaczeniu (w ortodoksyjnych szkołach religijnych ponadto uwzględniana jest myśl żydowska), język angielski (z uwzględnieniem literatury w tym języku), matematykę, edukację obywatelską, historię Izraela i powszechną oraz jeden dodatkowy wybrany przedmiot spośród nauczanych w szkole. Ponadto szkoły, zależnie od ich specyfiki, mogą wprowadzić egzaminy z religii lub/i gramatyki hebrajskiej lub arabskiej.

Matura jest jedynym egzaminem w systemie edukacji w Izraelu. Od jej wyników zależy dalsza kariera młodego człowieka, zarówno dalsza nauka na wyższej uczelni, jak na przykład kariera oficerska w wojsku. Choć nie jest obowiązkowa, podchodzi do niej około 3/4 uczniów. Jakkolwiek nie ma innych egzaminów, systematycznie sprawdzane są postępy w nauce za pomocą wystandaryzowanych testów przygotowywanych przez

wyspecjalizowaną instytucję RAMA. Testy te wykorzystywane są w szkołach, ale też służą badaniom edukacyjnym, których celem jest ewaluacja systemu nauczania.

Podstawa edukacji

System edukacyjny w Izraelu ze względów politycznych, kulturowych i religijnych nie jest jednolity. Większość szkół ma charakter państwowy, dominuje w nich język hebrajski, ale w sektorach palestyńskich nauka prowadzona jest w języku arabskim. Ponadto istnieje rozbudowane szkolnictwo religijne, zwłaszcza organizowane przez ortodoksyjne środowiska żydowskie, choć są też szkoły chrześcijańskie, druzyjskie czy muzułmańskie. Działają też dwujęzyczne szkoły prywatne, w których prowadzona jest nauka według programów innych niż izraelski.

W szkołach państwowych obowiązują opracowane przez ministerstwo edukacji podstawy programowe, osobna dla szkół hebrajskich, osobna dla szkół arabskich. Szkoły religijne, zwłaszcza ortodoksyjne szkoły żydowskie, uczą według innych niż państwowe standardów, ale ich absolwenci, jeśli chcą kontynuować naukę na wyższej uczelni, muszą zdać maturę według wymagań państwowych.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Izraelu od 1988 roku obowiązuje prawo dotyczące opieki nad uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Przewiduje ono procedurę diagnostyczną i reguły postępowania. Rada złożona z psychologa, lekarza, pracownika socjalnego, urzędników ministerstwa edukacji, lokalnego samorządu i samorządu rodziców podejmuje decyzję o ścieżce edukacyjnej dla każdego dziecka ze specjalnymi potrzebami. Najczęściej kieruje się je do szkoły przeznaczonej dla takich uczniów. Mniejszą wagę przykładają do integracji z dziećmi niemającymi problemów. Krytycy zwracają uwagę, że w procesie decyzji pomijają się rodziców, ponadto zbyt często pomijają się zdolności i możliwości takiego ucznia, podkreśla się natomiast trudności, z którymi nie potrafi sobie radzić.

Izrael podpisał konwencję o niedyskryminacji mniejszości etnicznych i religijnych. Efektem tego jest zróżnicowanie ścieżek edukacyjnych. Zwraca się jednak uwagę na fakt, że szkolnictwo w języku arabskim jest niedoinwestowane w porównaniu ze szkolnictwem w hebrajskojęzycznym. Zróżnicowanie edukacji skutkuje rozwarstwieniem uczniów pod względem ich osiągnięć. Absolwenci szkół arabskich i ortodoksyjnych żydowskich mają znacznie gorsze wyniki na maturze, rzadziej studiuje, mają mniejsze szanse na zaspokajającą ich ambicje karierę zawodową.

16. Japonia

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna w Japonii nie jest obowiązkowa, ale większość dzieci w wieku przedszkolnym uczęszcza do placówek ECCE. System obejmuje dzieci w wieku od 3 do 5 lat i dzieli się na dwa etapy:

1. Yochien – Przedszkole publiczne lub prywatne, finansowane głównie przez rodziców. Uczęszcza do niego około 70% dzieci w wieku 3-5 lat.
2. Hoikuen – Żłobek lub przedszkole prywatne, finansowane głównie przez rząd. Uczęszcza do niego około 20% dzieci w wieku 0-5 lat.

Rząd japoński promuje edukację przedszkolną poprzez dotacje dla placówek ECCE oraz programy stypendialne dla dzieci z mniej zamożnych rodzin. Istnieją również przepisy, które określają standardy jakości dla placówek ECCE.

Edukacja przedszkolna w Japonii rozpoczyna się w wieku 3 lat. Istnieją jednak również przedszkola przyjmujące dzieci młodsze, od 2 roku życia. W edukacji przedszkolnej kładzie się nacisk na zabawę, rozwijanie języka japońskiego i naukę języków obcych. W przedszkolach kładzie się też nacisk na wartości takie jak szacunek, odpowiedzialność i współpraca.

W Japonii istnieją wytyczne dotyczące podstawy programowej/programu kształcenia w przedszkolach. Ministerstwo Edukacji, Kultury, Sportu, Nauki i Technologii (MEXT) opublikowało Ogólnokrajowe Standardy Programu Nauczania dla Przedszkoli. Ogólnokrajowe Standardy określają wytyczne dotyczące rozwoju poznawczego, społecznego, emocjonalnego oraz fizycznego dzieci w wielu przedszkolnym, jak i metody nauczania, które powinny być stosowane w przedszkolach, takie jak zabawa, nauka przez doświadczenie i nauka przez obserwację.

Przedszkola w Japonii mają dużą autonomię w zakresie planowania i realizacji swoich programów nauczania. Rodzice odgrywają ważną rolę w kształtowaniu programów nauczania – mogą oni uczestniczyć w planowaniu zajęć i ocenie ich efektów.

W Japonii obowiązkowa edukacja szkolna rozpoczyna się w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 6 rok życia i większość dzieci rozpoczyna w tym wieku naukę w szkole podstawowej. Na wniosek rodziców lub opiekunów prawnych dziecko może również rozpocząć naukę w szkole podstawowej w roku kalendarzowym, w którym kończy 5 rok życia. Obowiązek szkolny trwa w Japonii 9 lat i obejmuje:

- 6 lat szkoły podstawowej: od 6 do 12 roku życia.
- 3 lata gimnazjum: od 12 do 15 roku życia.

Po ukończeniu 9-letniego obowiązku szkolnego uczniowie mogą kontynuować naukę w szkole średniej lub w szkole zawodowej. Nauka w szkole średniej trwa 3 lata, a w szkole zawodowej 2 lub 3 lata. Większość uczniów w Japonii kontynuuje naukę w szkole średniej.

W systemie edukacyjnym Japonii łączny obowiązkowy czas nauki na poziomie szkoły podstawowej i niższego szczebla szkoły średniej (gimnazjum) jest niższy od średniej OECD. Wynosi on 7 338 godzin, rozłożonych na dziewięć klas. Mimo niższej ogólnej liczby godzin nauki, Japonia przeznaczona na edukację kwotę 13 006 USD rocznie na każdego studenta w przeliczeniu na pełny etat (z uwzględnieniem siły nabywczej i wydatków na badania i rozwój). Jest to wartość wyższa od średniej OECD wynoszącej 12 647 USD. Wydatki na jednego ucznia stanowią 30% PKB per capita, co również przekracza średnią OECD wynoszącą 27%.

System edukacji

Japoński system edukacji składa się z pięciu etapów: (1) przedszkola (wiek 3-5 lat), (2) szkoły podstawowej, w której edukacja trwa 6 lat (wiek 6-12 lat), (3) szkoły średniej, w której edukacja trwa 3 lata (wiek 12 – 15 lat), (4) szkoły średnią wyższego stopnia, która nie jest obowiązkowa, i w której edukacja trwa 3 lata (wiek 15-18 lat) oraz (5) uniwersytetu (wiek 18+).

W przedszkolu nacisk kładzie się na zabawę, swobodną i zorganizowaną, naukę języka japońskiego, rozwój społeczny i emocjonalny.

Przedmioty w szkole podstawowej to: język japoński, matematyka, nauki przyrodnicze, historia, sztuka, muzyka, wychowanie fizyczne, język angielski (od 5 klasy).

Przedmioty w szkole średniej niższego stopnia to: język japoński, matematyka, nauki przyrodnicze, historia, geografia, sztuka, muzyka, wychowanie fizyczne, język angielski.

Przedmioty w szkole średnia wyższego stopnia to: język japoński, matematyka, nauki przyrodnicze, historia, geografia, sztuka, muzyka, wychowanie fizyczne, język angielski, przedmioty specjalistyczne (w zależności od rodzaju szkoły).

W Japonii 46% 15-19 latków kształci się w liceach ogólnokształcących, a 12% w szkołach zawodowych. Dla porównania, średnia OECD wynosi 37% uczniów w liceach ogólnokształcących, 23% w szkołach zawodowych, 12% w gimnazjach i 12% na poziomie studiów wyższych.

Egzaminy

W Japonii istnieje system egzaminów na różnych etapach edukacji. Są to egzaminy zewnętrzne i wewnętrzne. Egzaminy zewnętrzne przeprowadzane są na poziomie krajowym lub regionalnym, niezależnie od poszczególnych szkół. Egzaminy zewnętrzne to: (1) egzamin wstępny na studia wyższe, (2) egzamin z języka japońskiego, po którym otrzymuje się certyfikat językowy, (3) egzaminy zawodowe, kwalifikujące do wykonywania poszczególnych zawodów. Egzaminy wewnętrzne przeprowadzane są przez poszczególne szkoły w celu oceny postępów uczniów i ich przygotowania do dalszej edukacji. System egzaminacyjny w Japonii jest często krytykowany za nadmierny nacisk na naukę i stres, jaki wywołuje u uczniów. Mimo to, egzaminy nadal odgrywają ważną rolę w systemie edukacji i są ważnym wyznacznikiem sukcesu.

Egzamin wstępny na studia wyższe obejmuje testy z:

1. języka japońskiego – test z czytania, rozumienia ze słuchu, gramatyki i słownictwa
2. matematyki – test z algebry, geometrii, trygonometrii i rachunku różniczkowego i całkowego.
3. przedmiotów ścisłych – test z fizyki, chemii, biologii i geologii
4. nauk społecznych – test z historii, geografii, ekonomii, socjologii i politologii

Przy egzaminach ocenia się:

1. Wiedzę – znajomość określonych faktów, pojęć i teorii
2. Umiejętności analityczne: umiejętność analizowania informacji, rozwiązywania problemów i wyciągania wniosków
3. Umiejętności krytyczne: umiejętność oceniania informacji i formułowania własnych opinii.
4. Umiejętności językowe: umiejętność komunikowania się w języku japońskim w sposób jasny i zwięzły.

Egzaminy semestralne – na koniec każdego semestru – przeprowadzane są w szkole podstawowej oraz średniej niższego i wyższego stopnia. Dodatkowo, w szkole średniej niższego i wyższego stopnia – na koniec 3 roku nauki – przeprowadzane są egzaminy końcowe:

- 14 lat – egzamin końcowy na koniec 3 roku szkoły średniej niższego stopnia
- 18 lat – egzamin końcowy na koniec 3 roku szkoły średniej wyższego stopnia.
- 18 lat – egzamin wstępny na studia wyższe

Uczniowie, którzy zdadzą egzamin wstępny na studia wyższe z wysokim wynikiem mogą dostać się na prestiżowe uniwersytety. Dodatkowo, niektóre uniwersytety i rząd japoński oferują stypendia dla studentów z wysokimi wynikami egzaminu wstępnego na studia wyższe.

Podstawa edukacji

W Japonii istnieją ogólnie ustalone wytyczne dotyczące kształconych kompetencji. Te wytyczne funkcjonują pod różnymi nazwami, w zależności od poziomu edukacji i konkretnych przedmiotów. Podstawy programowe określają cele nauczania i treści programowe dla wszystkich szkół podstawowych i średnich w Japonii. Podstawy programowe są opracowywane przez Ministerstwo Edukacji, Kultury, Sportu, Nauki i Technologii (MEXT) i są aktualizowane co kilka lat. Wytyczne nauczania zawierają wskazówki dla nauczycieli dotyczące realizacji programu nauczania. Wytyczne nauczania są również opracowywane przez MEXT.

Kształcenie podstawowe obejmuje podstawowe umiejętności i wiedzę, które uczniowie powinni nabyć w szkole podstawowej i średniej. Kształcenie podstawowe jest określane w podstawach programowych i jest oceniane na egzaminach wewnętrznych i zewnętrznych.

Treści programowe – podręczniki i inne materiały dydaktyczne używane w szkołach japońskich muszą być zgodne z podstawami programowymi i wytycznymi nauczania. Podręczniki są zatwierdzane przez MEXT.

Oprócz wyżej wymienionych wytycznych, istnieją również inne dokumenty, które określają kształcone kompetencje w Japonii, takie jak:

1. Narodowy Plan Działań na rzecz Edukacji Każdego Dziecka określa on cele i priorytety edukacyjne dla całego kraju.
2. Krajowe Ramy Programowe określają one ogólne zasady i cele nauczania dla wszystkich przedmiotów.

Wytyczne dotyczące kształconych kompetencji w Japonii dotyczą całego kraju, ale są również dopasowywane do regionalnych potrzeb i szkolnych programów. Główne wytyczne edukacyjne w Japonii są opracowywane przez Ministerstwo Edukacji, Kultury, Sportu, Nauki i Technologii (MEXT) i obowiązują we wszystkich szkołach podstawowych i średnich w kraju. Szkoły mają jednak pewną autonomię w zakresie realizacji programu nauczania. Mogą one dostosować program nauczania do konkretnych potrzeb swoich uczniów i lokalnego środowiska. Ponadto niektóre prefektury (regiony administracyjne) mogą opracowywać swoje własne dodatkowe wytyczne edukacyjne. Te wytyczne mogą uzupełniać podstawy programowe MEXT lub skupiać się na szczególnych obszarach zainteresowania prefektury.

Wytyczne dotyczące kształconych kompetencji w Japonii są opracowywane przez zespół ekspertów w Ministerstwie Edukacji, Kultury, Sportu, Nauki i Technologii (MEXT). MEXT powołuje zespół ekspertów ds. nauczania, składający się z nauczycieli, naukowców i innych specjalistów, który to zespół konsultuje opracowane wytyczne z nauczycielami, rodzicami i uczniami, następnie opracowuje projekt wytycznych i przedstawia go MEXT do zatwierdzenia. Podstawą wytycznych są cele edukacyjne określone w Konstytucji Japonii i Ustawie o edukacji.

Opis wytycznych dotyczących kształconych kompetencji wygląda następująco:

- 1) Wprowadzenie:**
  - a) Krótkie omówienie celu wytycznych i ich znaczenia w systemie edukacyjnym.
  - b) Informacje o organie odpowiedzialnym za opracowanie wytycznych.
  - c) Określenie zakresu wytycznych, np. przedmiot nauczania, poziom edukacji.
- 2) Cele edukacyjne – spójne z celami określonymi w Konstytucji Japonii i Ustawie o edukacji:**
  - a) Jasno określone cele edukacyjne dla każdego etapu edukacji (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum).
  - b) Cele podzielone na kategorie, np. wiedza, umiejętności, postawy, które uczniowie powinni nabyć
  - c) Opis poziomów osiągnięć dla każdego celu.
- 3) Treści programowe:**
  - a) Szczegółowy opis zakresu materiału nauczanego dla każdego celu edukacyjnego
  - b) Podział treści na tematy, jednostki lekcyjne lub inne odpowiednie jednostki
  - c) Określenie poziomu trudności treści
  - d) Sugerowanie metod nauczania i zasobów dydaktycznych
- 4) Wytyczne dla nauczycieli:**
  - a) Wskazówki dla nauczycieli dotyczące realizacji programu nauczania
  - b) Zalecenia dotyczące metod nauczania, strategii nauczania i oceniania
  - c) Przykładowe plany lekcyjne lub inne materiały pomocnicze
  - d) Sugestie dotyczące dostosowania nauczania do różnych potrzeb uczniów
- 5) Ocenianie:**

- a) Ogólne wytyczne dotyczące oceniania osiągnięć uczniów
  - b) Określenie rodzajów oceniania (np. testy, projekty, obserwacje)
  - c) Opis kryteriów oceniania dla każdego celu edukacyjnego
  - d) Sposób wykorzystywania wyników oceniania do poprawy nauczania
- 6) Załączniki:**
- a) Dodatkowe materiały wspierające wytyczne, np. słowniczki, tabele, ilustracje
  - b) Odnośniki do innych wytycznych lub zasobów edukacyjnych

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Japonii istnieją odrębne podstawy programowe i wytyczne dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SEN). Główne różnice między podstawami programowymi dla dzieci SEN a podstawami programowymi dla dzieci z typowym rozwojem obejmują:

- 1) Cele edukacyjne, które dla dzieci SEN są bardziej indywidualne i skupiają się na rozwoju umiejętności i kompetencji, które są istotne dla konkretnego dziecka.
- 2) Treści programowe, które dla dzieci SEN są bardziej elastyczne i mogą obejmować szerszy zakres przedmiotów i aktywności, które są dostosowane do potrzeb dziecka.
- 3) Wytyczne nauczania, które dla dzieci SEN kładą większy nacisk na indywidualne podejście do nauczania i zróżnicowane metody nauczania.
- 4) Ocena, która dla dzieci SEN jest bardziej indywidualna i skupia się na postępach dziecka.

W Japonii, dzieci ze specjalnymi potrzebami mogą kształcić się w (1) szkołach specjalnych, (2) oddziałach specjalnych w szkołach ogólnodostępnych lub (3) w klasach regularnych z dodatkowym wsparciem. W ostatnich latach, w związku z promocją praw człowieka i edukacji włączającej, kładzie się wzmożony nacisk na prawa edukacyjne dzieci ze specjalnymi potrzebami. Dzieci objęte edukacją specjalną mają obecnie więcej niż kiedykolwiek wcześniej możliwości interakcji z dziećmi z klas regularnych, w programach wymiany oraz w ramach zajęć łączonych. Edukacja włączająca nie jest obowiązkowa. Większość dzieci z SEN uczęszcza do szkół ogólnodostępnych, które mają obowiązek zapewnić dostosowanie programu nauczania i wsparcia do potrzeb dzieci SEN. Dostosowanie to może obejmować dodatkowe wsparcie przez (1) pedagogów specjalnych, (2) asystentów nauczyciel, (3) terapię.

Szkoły specjalne przeznaczone są dla dzieci SEN, które mają szczególne trudności w nauce w szkołach ogólnodostępnych. Szkoły te oferują bardziej wyspecjalizowane programy nauczania i wsparcie dostosowane do indywidualnych potrzeb każdego dziecka. Istnieje wiele różnych rodzajów szkół specjalnych w Japonii, w tym szkoły dla dzieci z:

1. niepełnosprawnością intelektualną
2. zaburzeniami autystycznymi
3. wadami wzroku lub słuchu
4. zaburzeniami emocjonalnymi i behawioralnymi

W Japonii istnieją dodatkowe wymagania edukacyjne dla dzieci, dla których język japoński nie jest językiem ojczystym. Główne wymagania obejmują:

- 1) Język japoński: Dzieci te muszą uczyć się języka japońskiego jako drugiego języka (L2).
- 2) Dodatkowe wsparcie: Szkoły mogą udzielać dodatkowego wsparcia w nauce języka japońskiego, np.
  - a) Zajęcia z języka japońskiego dla obcokrajowców (JLPT)
  - b) Nauczyciele języka japońskiego jako drugiego języka (JLPT)
  - c) Materiały dydaktyczne w języku ojczystym dziecka**
- 3) Dostosowana ocena: ocena dzieci z językiem obcym może być dostosowana, aby uwzględnić ich poziom znajomości języka japońskiego.

Niektóre szkoły w Japonii oferują klasy dwujęzyczne lub programy immersyjne. Istnieją również szkoły międzynarodowe, które oferują programy nauczania w języku angielskim lub innych językach obcych.

W Japonii, rząd opracował wytyczne dotyczące uwzględniania potrzeb mniejszości w programach nauczania. Niektóre szkoły wdrażają programy mające na celu uwzględnianie potrzeb mniejszości, np. zajęcia z języka ojczystego i kultury mniejszości oraz materiały dydaktyczne w języku ojczystym.

17. Kanada

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna (ang. *preschool*) nie jest w Kanadzie obowiązkowa²⁰. W zależności od przepisów obowiązujących w danej prowincji obowiązkowa może być zerówka (ang. *kindergarten*) dla dzieci w wieku 5-6 lat.

Do przedszkola mogą uczęszczać dzieci w wieku 3-5 lat, w zależności od lokalnych regulacji. Edukacja przedszkolna w Kanadzie może być bezpłatna lub odpłatna, w zależności od rozwiązań przyjętych na poziomie prowincji.

Edukacja w szkołach publicznych (w tym w zerówce) jest bezpłatna dla wszystkich dzieci²¹.

Wiek rozpoczęcia edukacji szkolnej w Kanadzie to: 5-6 lat. Edukację rozpoczyna się zerówką (ang. *kindergarten*)²². Edukacja szkolna trwa 12 lat (plus 1 rok zerówki) i składa się ze szkoły podstawowej (ang. *elementary*) i ponadpodstawowej (ang. *secondary*)

System edukacji

Ze względu na różnice pomiędzy poszczególnymi Prowincjami i Terytoriami, nie jest możliwe przedstawienie jednolitego schematu systemu edukacji Kanady. Kanada jest państwem federacyjnym, złożonym z 10 Prowincji. Zgodnie z konstytucją to właśnie do kompetencji administracji Prowincji należą sprawy związane z wszystkimi szczeblami edukacji, w związku z tym nie istnieje centralny urząd ds. edukacji²³. Za edukację na poziomie Prowincji odpowiada jej administracja. Zadania związane z zarządzaniem szkołami i edukacją w Prowincji pełni zwykle *District School Board*²⁴, którego członkowie są wybierani w wyborach.

Dzieci rozpoczynają obowiązkową edukację przedszkolną (*Kindergarten*) w wieku 5, a szkolną (*Elementary*) w wieku 6 lat^{25,26}. Edukacja obowiązkowa jest określana terminem K-

²⁰ <https://www.ontario.ca/page/kindergarten> (dostęp 05.06.2024)

²¹ <https://moving2canada.com/living/education/schooling-in-canada-guide-for-new-families/> (dostęp 06.06.2024)

²² Różnice w zależności od prowincji:

- Ontario: zerówka (ang. *kindergarten*) trwa 2 lata (*Junior Kindergarten* dla dzieci w wieku 4 lata i *Senior Kindergarten* dla dzieci w wieku 5 lat) i nie jest obowiązkowa.
- Quebec: szkoła podstawowa (*elementary*) trwa 6 lat, a szkoła ponadpodstawowa (*secondary*) trwa 5 lat i jest określana jako *secondary levels* (Sec I-V). Po ukończeniu Sec-V jest możliwość uczęszczania przez 1 rok do CEGEP (*Collège d'enseignement général et professionnel*), łączącej edukację szkolną z częściowym przygotowaniem zawodowym.
- Nova Scotia: zamiast nazwy *kindergarten* używa się terminu *primary*.

²³ https://www.cicic.ca/1301/ministries_departments_responsible_for_education_in_canada.canada (dostęp 06.06.2024)

²⁴ <https://moving2canada.com/living/education/schooling-in-canada-guide-for-new-families/> (dostęp 06.06.2024)

²⁵ <https://www.ontario.ca/page/kindergarten> (dostęp 06.06.2024)

²⁶ <https://bonjourtutors.com/all-you-need-to-know-about-k-12-education-system-in-canada/> (dostęp 06.06.2024)

12 i z reguły (zależnie od Prowincji²⁷) obejmuje 12 klas. Obowiązek edukacyjny obejmuje młodzież do 16 roku życia (za wyjątkiem Manitoba, Ontario i New Brunswick, gdzie trwa do 18 roku życia)²⁸. Edukacja w szkole podstawowej (*Elementary*) dotyczy 6 klas (wiek 6-12 lat), ale niektóre szkoły podstawowe włączają w swój program *Middle School* i obejmują 8 klas (do wieku 14 lat)²⁹. *Middle School* (nazywane też *Junior High*) to klasy 7-8 (12-15 lat). Program *Secondary School* obejmuje klasy 7-12 (12-18 lat).

- SYSTEM EDUKACJI POZA QUEBEC:
  - Early Education:
    - Junior school or pre- school (for ages 3-5).
    - Kindergarten or the graded primary (for ages 5-6)
    - Elementary Education (for ages 6-12).
    - Junior High or Middle School (for ages 12-15).
    - High School (for ages 15-18 except Ontario where it is 18).
    - Tertiary Education:
      - College – community college or technical applied science schools, applied arts etc.
      - University – It grants academic degrees in varied subjects and offers both undergraduate and post graduate education.
      - Graduate school – It offers academic certificates, diplomas as well as master degrees.
- SYSTEM EDUKACJI DLA QUEBEC:
  - Pre-school (under 5 years)
  - Kindergarten (5-6)
  - Grade School (6-12)
  - High School (12-17)
  - College: This is divided into pre-university program (2 years) and professional program (3 years).
  - Pre-university program, 2 years (typically Social Sciences, Natural Sciences or Arts)
  - Professional program, 3 years (e.g. Paralegal, Dental Hygienist, Nursing, etc.)
  - University (Usually requires a College degree (DCS (DEC in French)) or equivalent)
  - Undergraduate, which includes 3 to 4 years for different courses. Non-Quebec students require an extra year to complete the same degree because of the extra year in college.
  - Graduate (or postgraduate) leading to Master's or Doctorate Degrees.

---

²⁷ <https://moving2canada.com/living/education/schooling-in-canada-guide-for-new-families/> (dostęp 06.06.2024)

²⁸ <https://www.canadaeducation.info/k12> (dostęp 10.06.2024)

²⁹ <https://bonjourtutors.com/all-you-need-to-know-about-k-12-education-system-in-canada/> (dostęp 06.06.2024)

Egzaminy

Nie istnieje ogólnokrajowy system egzaminów centralnych. Egzaminy centralne są na poziomie Prowincji. Dzieci do klasy 8 włącznie (wiek 14-15) obowiązują wyłącznie klasowe testy ewaluacyjne, zadania i projekty grupowe³⁰. Od klasy 9 wzwyż konieczne jest dodatkowo podchodzenie do egzaminu rocznego.

Zakres przedmiotów egzaminacyjnych można zilustrować przykładami:

- W Toronto uczniowie i uczennice podchodzą do egzaminów z:
  - matematyki (*Grade 9 Assessment of Mathematics*)
  - umiejętności czytelniczych (*Ontario Secondary School Literacy Test (OSSLT)*)
- W Prowincji Alberta do *Diploma exams* podchodzi się po ukończeniu K-12. Egzaminy dotyczą osobno przedmiotów:
  - Biology 30
  - Chemistry 30
  - English Language Arts 30–1
  - English Language Arts 30–2
  - Français 30–1
  - French Language Arts 30–1
  - Mathematics 30–1
  - Mathematics 30–2
  - Physics 30
  - Science 30
  - Social Studies 30–1
  - Social Studies 30–2

W zależności od rozwiązań na poziomie Prowincji mogą to być egzaminy coroczne, albo jeden egzamin podsumowujący całą edukację K-12.

Podstawa edukacji

Brak jednolitych standardów na poziomie kraju. Podstawy programowe są tworzone osobno przez władze poszczególnych Prowincji³¹.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Szkoły kanadyjskie oferują pomoc uczniom ze specjalnymi potrzebami, w tym: fizycznymi, poznawczymi, psychologicznymi, emocjonalnymi, behawioralnymi i językowymi.

Uwagi i spostrzeżenia własne, refleksje

Wytyczne krajowe dotyczące ścieżki edukacji podstawowej i ponadpodstawowej są podstawą dla systemów edukacyjnych prowincji. Poszczególne prowincje mają swobodę w kształtowaniu własnych systemów edukacji w oparciu o te wytyczne. Rozwiązania dotyczące np. obowiązku edukacyjnego różnią się pomiędzy prowincjami – przykładowo

---

³⁰ <https://bonjourtutors.com/all-you-need-to-know-about-k-12-education-system-in-canada/> (dostęp 06.06.2024)

³¹ Przykład: <https://www.alberta.ca/curriculum-development-groundwork> (dostęp 10.06.2024)

ogólnie przyjęte jest, że obowiązkowa edukacja obejmuje 12 klas (oraz obowiązkową zerówkę), ale w Quebecu jest to 11 klas (plus zerówka).

Z tego powodu nie jest możliwe zaprezentowanie kanadyjskiego systemu edukacji jako całości. Konieczne byłoby przedstawienie 10 osobnych, choć zbliżonych do siebie w różnych aspektach, systemów edukacji w poszczególnych Prowincjach. Dodatkowo należałoby uwzględnić systemy edukacji obowiązujące na 3 Terytoriach, które mogą być jeszcze bardziej zróżnicowane lokalnie.

18. Republika Korei

Obowiązek szkolny

Edukacja wczesnoszkolna nie jest obowiązkowa, ale stała się bardziej powszechna, a wskaźnik zapisów do przedszkoli wynosił 52,7% w 2022 roku, w porównaniu do 44,2% w 2012 roku. Wskaźnik zapisów do edukacji wczesnoszkolnej, w tym ośrodków opieki nad dziećmi dla dzieci w wieku od 3 do 5 lat (prowadzone przez Ministerstwo Zdrowia i opieki społecznej), wynosił 94% w 2020 roku, co znacznie przewyższa średnią OECD wynoszącą 87,4%.

Edukacja wczesnoszkolna jest realizowana dwutorowo: system przedszkoli prowadzonych przez Ministerstwo Edukacji oraz ośrodki opieki nad dziećmi prowadzone przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej. Podmioty te działają niezależnie, podlegając różnym przepisom administracyjnym i finansowym. W Korei istnieją trzy typy przedszkoli w zależności od podmiotu założycielskiego: publiczne, korporacyjne i indywidualne. W roku 2022, w całym kraju funkcjonowało 8 562 przedszkoli.

Aby złagodzić obciążenie finansowe rodziców, rząd zapewnia dopłaty do kosztów operacyjnych. W ostatnich latach rząd priorytetowo traktował promowanie równości i dostępu do wysokiej jakości edukacji i opieki nad dziećmi dla wszystkich dzieci, co doprowadziło do konsolidacji edukacji i opieki wczesnoszkolnej. Integracja ta ma na celu wyeliminowanie różnic w jakości i usługach świadczonych przez przedszkola i ośrodki opieki nad dziećmi, zapewniając wszystkim dzieciom wysokiej jakości edukację od najmłodszych lat.

Podstawą wczesnej edukacji w Korei jest program nauczania Nuri, powszechny program nauczania na poziomie krajowym wdrożony w 2013 roku. Program ten ma na celu rozwijanie fizycznych, emocjonalnych, poznawczych i społecznych umiejętności dzieci w wieku od 3 do 5 lat.

Edukacja w Korei Południowej jest finansowana głównie przez państwo i jest obowiązkowa dla dzieci w wieku 6-15 lat. Łącznie 9 lat obowiązkowej edukacji od szkoły podstawowej do gimnazjum jest bezpłatne, a edukacja w szkole średniej nie jest obowiązkowa, ale jest bezpłatna.

Od 2022 r. w całym kraju istnieją 6 163 szkoły podstawowe, w tym 73 prywatne szkoły podstawowe.

System edukacji

Koreański system szkolnictwa podstawowego i średniego opiera się na modelu 6+3+3 i składa się z 6 lat edukacji podstawowej (wiek 6-12 lat, szkoła podstawowa), 3 lat edukacji średniej I stopnia (wiek 12-15 lat, gimnazjum) i 3 lat edukacji średniej II stopnia (wiek 15-18 lat, szkoła średnia). Łącznie 9 lat obowiązkowej edukacji od szkoły podstawowej do gimnazjum jest bezpłatne, a edukacja w szkole średniej nie jest obowiązkowa, ale jest bezpłatna.

Szkoły podstawowe i średnie w Korei muszą spełniać standardy określone w dekreście prezydenckim, takie jak udogodnienia i wyposażenie. Szkoły są podzielone na szkoły państwowe (narodowe), szkoły publiczne i szkoły prywatne zgodnie z podmiotami założycielskimi i finansującymi. Minister Edukacji określa podstawowe kwestie dotyczące standardów i szczegółów programów nauczania, a Kurator Biura Edukacji może określić standardy i ich szczegóły zgodnie z rzeczywistymi okolicznościami regionu w zakresie programów nauczania określonych przez Ministra Edukacji.

Trzyletnia edukacja w gimnazjum

Szkoły gimnazjalne są klasyfikowane jako publiczne krajowe i prywatne gimnazja. Wg. Stanu na rok 2022, istnieje 2 625 publicznych krajowych gimnazjów oraz 633 prywatne gimnazja. Obowiązkowa edukacja gimnazjalna została wprowadzona w 1985 roku. Rozszerzono ją regionalnie, począwszy od odległych regionów w małych i średnich miastach, aż po duże miasta, w tym Seul. W 2004 roku obowiązkowa edukacja gimnazjalna stała się powszechna dla wszystkich trzech klas gimnazjum. **Rząd zlikwidował egzaminy wstępne do gimnazjum w 1971 roku**, co spowodowało wprowadzenie systemu losowania przydziału do szkół, z preferencją dla gimnazjum najbliższego miejsca zamieszkania ucznia. Na rok 2022, wskaźnik zapisów do gimnazjów wynosi 98,2%.

Trzy lata nauki w szkole średniej

Osoby, które ukończyły gimnazjum lub zdały egzamin kwalifikacyjny i/lub ocenę, gdzie przyznano równoważne punkty, mogą zapisać się do szkoły średniej. W 2022 roku wskaźnik zapisów do liceum wyniósł 94,5%. Uczniowie mogą wybierać szkołę średnią w zależności od swoich celów zawodowych, ścieżek rozwoju oraz poziomu osiągnięć (patrz tabela poniżej).

Program nauczania szkoły średniej oferuje szeroki wybór przedmiotów do wyboru, oprócz przedmiotów obowiązkowych, dając uczniom możliwość wyboru przedmiotów zgodnych z ich planowanymi ścieżkami kariery i osobistymi zainteresowaniami. Edukacja w szkole średniej nie jest obowiązkowa, jednak Korea wprowadziła bezpłatną edukację dla uczniów trzecich klas w drugim semestrze 2019 roku, która została rozszerzona na wszystkie trzy klasy w 2021 roku. Na rok 2022, odsetek uczniów przechodzących do instytucji szkolnictwa wyższego po ukończeniu szkoły średniej wynosi 73,3%, co jest najwyższym wskaźnikiem na świecie.

Typ	Charakterystyka
Zwykłe szkoły średnie	- Szkoły średnie oferujące kształcenie ogólne w szerokim zakresie dyscyplin
Szkoły średnie specjalnego przeznaczenia	- Szkoły średnie oferujące kształcenie specjalistyczne i ukierunkowane na określoną dziedzinę (Rodzaje) Liceum z językiem obcym, Liceum międzynarodowe, Liceum nauk ścisłych, Liceum artystyczne, Liceum wychowania fizycznego, Liceum Meister (liceum branżowe na zamówienie)
Szkoły Zawodowe	- Szkoły średnie oferujące kształcenie mające na celu wspieranie talentów w specjalistycznej dziedzinie, skupiające się na praktycznym szkoleniu w tej dziedzinie i budowaniu doświadczeń (Typy) Szkoły oparte na zawodach, edukacja alternatywna
Szkoły średnie dla uzdolnionych	- Szkoły dla uczniów zdolnych, którzy wymagają specjalistycznej i zindywidualizowanej edukacji, odpowiadającej ich możliwościom i predyspozycjom do rozwijania swojego potencjału - Kształcenie oferowane na poziomie odpowiadającym wykształceniu w szkole średniej

Pomimo różnych typów szkół, wszyscy absolwenci szkół średnich otrzymują kwalifikacje na tym samym poziomie. Ponadto osoba, która nie ukończyła szkoły średniej, ale zdała egzamin uznawany za odpowiednik ukończenia szkoły średniej, uznawana jest za posiadającą wykształcenie równoważne absolwentowi szkoły średniej przy wstępowaniu do szkoły wyższego stopnia.

Instytucje szkolnictwa wyższego w Korei obejmują kolegia zawodowe (2-3-letnie kursy), uniwersytety (4-letnie kursy) oraz szkoły podyplomowe. W Korei istnieją uniwersytety, uniwersytety przemysłowe, kolegia nauczycielskie, kolegia zawodowe, uniwersytety otwarte, technika oraz różne inne szkoły oferujące kształcenie wyższe.

Takie instytucje szkolnictwa wyższego mogą przyznawać dyplomy ukończenia studiów zawodowych, licencjackie, magisterskie oraz doktorskie tym, którzy ukończyli kursy zgodnie z przepisami uczelni.

Z reguły programy studiów obejmują od dwóch do trzech lat nauki zawodowej, od czterech do sześciu lat studiów licencjackich, dwa lata lub więcej studiów magisterskich oraz dwa lata lub więcej studiów doktoranckich, co może się różnić w zależności od kierunku studiów.

Na rok 2022 istniało 134 kolegiów dwuletnich, z których 9 jest publicznymi instytucjami krajowymi. Oferują one programy, które mają na celu kształcenie techników średniego szczebla posiadających solidne podstawy teoretyczne i praktyczne umiejętności. Po ukończeniu studiów, studenci mogą wejść na rynek pracy lub przenieść się na czteroletni uniwersytet. W Korei działa około 200 czteroletnich uniwersytetów ogólniakademickich oferujących programy licencjackie. Większość tych instytucji jest prywatnych i posiada własne regulacje akademickie. Ponadto, uczelnie medyczne, medycyny koreańskiej, stomatologiczne i farmaceutyczne oferują sześcioletni program kształcenia w specjalistycznych umiejętnościach i wiedzy.

Egzaminy

EGZAMINY WEWNĘTRZNE w SZKOLE PODSTAWOWEJ

W szkole podstawowej dzieci realizują program złożony z 12 różnych przedmiotów, które obejmują etykę, matematykę, angielski, koreański, muzykę, sztukę, nauki przyrodnicze, nauki społeczne i wychowanie fizyczne. Wiedza sprawdzana jest podczas regularnych

testów obejmujących pytania wielokrotnego wyboru, pisanie esejów czy rozwiązywania zadań.

EGZAMIN ZEWNĘTRZNY CSAT

Przyjęcia na uniwersytety i uczelnie jest w dużej mierze podzielony na wczesną i regularną rekrutację. Wczesna rekrutacja obejmuje oceny szkolne, egzaminy pisemne, wywiady i egzaminy praktyczne. Regularna rekrutacja obejmuje CSAT oraz egzaminy praktyczne.

Test College Scholastic Ability Test w skrócie CSAT lub inaczej **Suneung jest** organizowany przez Korea Institute of Curriculum and Evaluation (KICE). Test jest wystandaryzowany i uznawany przez południowokoreańskie uniwersytety. CSAT został pierwotnie zaprojektowany, aby ocenić zdolności scholastyczne wymagane do studiowania na uczelni. Ponieważ CSAT jest głównym czynnikiem brany pod uwagę podczas regularnej rekrutacji, odgrywa ważną rolę w południowokoreańskim systemie edukacji.

Pytania w CSAT oparte są na koreańskim programie nauczania szkół średnich. Wszystkie pytania są wielokrotnego wyboru, z wyjątkiem 9 pytań w sekcji matematyki, które są pytaniami otwartymi. Test trwa ponad osiem godzin.

CSAT składa się z sześciu sekcji: język narodowy (koreański), matematyka, angielski, historia Korei, przedmioty dodatkowe (nauki społeczne, nauki przyrodnicze i kształcenie zawodowe) oraz drugi język obcy/znaki chińskie i chiński klasyczny. Wszystkie sekcje są opcjonalne, z wyjątkiem historii Korei, ale większość kandydatów zdaje wszystkie pozostałe sekcje, z wyjątkiem drugiego języka obcego/klasycznego chińskiego.

W sekcji matematyki kandydaci muszą zdawać Matematykę I (która obejmuje logarytmy, ciągi i trygonometrię) oraz Matematykę II (która obejmuje granice i rachunek różniczkowy wielomianów), a także mogą wybrać jedną z trzech dodatkowych opcji: prawdopodobieństwo i statystykę, geometrię lub rachunek różniczkowy.

Przedmioty dodatkowe są podzielone na trzy sekcje: nauki społeczne, nauki przyrodnicze i kształcenie zawodowe. Kandydaci mogą wybrać do dwóch przedmiotów, ale nie mogą wybierać z różnych sekcji jednocześnie; można na przykład wybrać Fizyka II i Biologia I, ponieważ oba są naukami przyrodniczymi, ale nie można wybrać Historia świata i Zasady rachunkowości, ponieważ pierwszy jest w sekcji nauk społecznych, a drugi w kształceniu zawodowym. Tylko absolwenci szkół zawodowych mogą wybierać przedmioty z sekcji kształcenia zawodowego.

W sekcji drugi język obcy/klasyczny chiński kandydat wybiera jeden przedmiot.

Większość wysoko notowanych uniwersytetów wymaga od kandydatów, którzy aplikują na kierunki STEM, zdawania dwóch przedmiotów z nauk przyrodniczych oraz geometrii lub rachunku różniczkowego w sekcji matematyki, i nie akceptuje przedmiotów dodatkowych z tej samej dziedziny (takich jak Fizyka I i Fizyka II).

Egzamin jest przeprowadzany co roku na zakończenie szkoły średniej. Test CSAT nie jest jednak wymagany do uzyskania dyplomu szkoły średniej. Test CSAT zdaje młodzież po zakończeniu edukacji w szkole średniej w wieku ok. 18 lat. Rejestracja do testu wymaga uiszczenia opłaty.

Uznaje się, że wynik narodowego testu CSAT jest kamieniem milowym w życiu każdego koreańczyka. Wyniki testu są kluczowe w realizacji dalszej ścieżki edukacji na najlepszych uniwersytetach w kraju. Spośród uczniów przystępujących do testu, 20 procent to absolwenci szkół średnich, którzy nie osiągnęli pożądanego wyniku w poprzednim roku. Koreańczycy twierdzą, że wyniki testu wpływają również na inne kluczowe sfery życia począwszy od perspektyw kariery, a skończywszy na decyzjach dotyczących sfery prywatnej. Jest uważany za jeden z najtrudniejszych egzaminów wstępnych na uczelnie wyższe na świecie.

Podstawa edukacji

Minister Edukacji Korei Południowej ustala podstawowe kwestie dotyczące standardów i szczegółów programów nauczania (Curriculum). Metropolitalne i Regionalne Kuratoria oświaty mogą ustalać standardy i szczegóły tych programów zgodnie z rzeczywistymi warunkami regionu, w ramach programów określonych przez Ministra Edukacji.

Przedmioty nauczane w szkołach są określane przez dekret prezydencki. Wytyczne dotyczą całego kraju, ale Metropolitalni i Regionalni Kuratorzy Oświaty mogą ustalać standardy i szczegóły tych programów zgodnie z rzeczywistymi warunkami regionu.

Koreański Instytut Programów Nauczania i Oceny KICE jest odpowiedzialny za programy nauczania, oceny oraz badania nad nauczaniem i uczeniem się, a także za zarządzanie testami na poziomie krajowym i testem College Scholastic Ability Test. Jako instytut badawczy finansowany przez rząd, KICE od 25 lat przyczynia się do rozwoju edukacji w Korei. KICE współpracuje w tym celu ściśle z Ministerstwem Edukacji oraz Metropolitalnymi i Regionalnymi Kuratoriami Oświaty. KICE angażuje się w zlecenie i ułatwianie opracowywania, wdrażania i oceny programów nauczania zarówno na poziomie szkolnym, jak i krajowym. KICE prowadzi projekty badawcze dotyczące programów nauczania, aby pomóc nauczycielom i administratorom szkół w skutecznym wdrażaniu programów nauczania oraz zapewnić decydentom wiarygodne informacje dotyczące doskonalenia programów nauczania.

Wytyczne dotyczące programów nauczania opracowane przez Koreański Instytut Programów Nauczania i Oceny KICE obejmują :

- wstępną charakterystykę programu nauczania np. języka koreańskiego;
- cel i znaczenie nauczania i uczenia się przedmiotu,
- lista głównych tematów i zagadnień objętych programem z podziałem na :
  - typy zadań (np. słuchanie, pisanie, gramatyka)
  - wiedzę
  - umiejętności
  - kontekst
- zagadnienia z podziałem na poziomy edukacji (kolejne klasy)
  - poziom i zakres tekstów
  - standardy osiągnięć
  - przykłady realizacji
- metody nauczania i uczenia się
- ewaluacja

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Korei Południowej istnieją specjalne podstawy programowe i wytyczne edukacyjne dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Te wytyczne są opracowywane i realizowane przez Ministerstwo Edukacji Republiki Korei. Podstawą prawną w tym zakresie jest ACT ON SPECIAL EDUCATION FOR PERSONS WITH DISABILITIES [Enforcement Date 22. May, 2018.] [Act No.15367, 21. Feb, 2018., Partial Amendment].

Niestety nie ma dostępu do plików programów nauczania dla edukacji specjalnej na stronach National Curriculum of Korea Source Inventory³².

Wytyczne opracowane na podstawie wskazanego wyżej aktu prawnego obejmują pomoc:

- Indywidualne programy edukacyjne,
- Wsparcie specjalistów;
- Utworzenie specjalnych placówek edukacyjnych i kształcenie zastępcze;
- Wsparcie dla nauczycieli;
- Eliminacja zachowań dyskryminacyjnych;
- Badania stanu kształcenia specjalnego,
- Raportowanie dot. Kształcenia specjalnego

Ze źródeł niepotwierdzonych dowiadujemy się, że w Korei funkcjonują programy nauczania języka koreańskiego jako drugiego języka: Dla dzieci, których język koreański nie jest pierwszym językiem, istnieją specjalne programy nauczania języka koreańskiego jako drugiego języka (Korean as a Second Language – KSL). Te programy są dostosowane do poziomu znajomości języka koreańskiego i pomagają uczniom w zdobyciu umiejętności komunikacyjnych w tym języku.

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

Korea Południowa zmaga się z problemem nierówności edukacyjnych spowodowanych wysokimi kosztami prywatnych korepetycji. Wielu uczniów uczęszcza na prywatne zajęcia po szkole i w weekendy, co jest niezbędne do uzyskania dobrych wyników, ale generuje znaczne wydatki dla rodzin. Korepetycje są bardzo powszechne. Średnio, korepetycje kosztują koreańskie gospodarstwa domowe około 10% ich dochodów.

Źródła:

1. KARIC Korea Academic Recognition Information Center, National Information Center of ROK: <https://www.karic.kr/index.do>
2. Ministry of education: <https://english.moe.go.kr/sub/infoRenewal.do?m=0305&page=0305&s=english>
3. CSAT: <https://www.suneung.re.kr/main.do?s=suneung>
4. NCIC National Curriculum Information Center: <https://www.ncic.re.kr/english.index.do>

---

³² <https://www.ncic.re.kr/english.kri.org.inventoryList.do>

19. Litwa

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna jest obowiązkowa.

Dziecko ma obowiązek rozpocząć naukę w placówce przedszkolnej po ukończeniu 5. roku życia. Państwo przeznacza na edukację przedszkolną dziecka określoną kwotę finansową (finansuje 20 godzin edukacji tygodniowo). Jeśli dziecko pobiera naukę dłużej pozostała część opłat pokrywana jest przez np. rodziców.

Zalecenia dotyczące tego, jak powinien wyglądać program wychowania przedszkolnego opracowane zostały na Litwie centralnie. Składa się na nie m.in. zarys kryteriów programów wychowania przedszkolnego, opis oczekiwanych osiągnięć dzieci w wieku przedszkolnym oraz zalecenia metodologiczne wychowania przedszkolnego. Podmioty świadczące edukację przedszkolną mają swobodę w opracowywaniu własnego programu nauczania, przy czym istnieje zatwierdzony na szczeblu krajowym szczegółowy program na obowiązkowy ostatni rok edukacji przedszkolnej.

Obowiązkowa edukacja zaczyna się w wieku 6 lat i trwa do 16 roku życia.

System edukacji

System edukacji na Litwie prezentuje się następująco:

- 6 lat – edukacja przedszkolna
- 7 -10 lat – szkoła podstawowa (4 lata edukacji zakończone zdobyciem dyplomu ukończenia szkoły podstawowej)
- 10 – 16 lat – szkoła średnia I stopnia (6 lat edukacji w podziale na klasy 5-8 oraz klasy 9-10 zakończone zdobyciem dyplomu ukończenia szkoły średniej I stopnia)
- 16 – 18 lat – szkoła średnia II stopnia (2 lata edukacji zakończone zdobyciem dyplomu ukończenia szkoły średniej II stopnia – matury)
- 14 – 20 lat – szkoła zawodowa (w podziale na warianty:
  - 2 lata, dla osób, które kończą edukację z kwalifikacją zawodową
  - 3 lata, dla osób, które kończą edukację z kwalifikacją zawodową oraz dyplomem ukończenia szkoły średniej I stopnia
  - 3 + 2 lata, dla osób, które kończą edukację z kwalifikacją zawodową oraz dyplomem ukończenia szkoły średniej II stopnia
  - 3+3 lata, dla osób, które kończą edukację z kwalifikacją zawodową oraz maturą
  - 3+3+2 lata, dla osób, które kończą edukację z kwalifikacją zawodową, maturą oraz decydują się na studia wyższe)

Studia wyższe mogą kończyć się tytułem naukowym:

- 19 – 23 lat – studia licencjackie (4 lata edukacji zakończone zdobyciem tytułu licencjata)
- 23 – 25 lat – studia magisterskie (2 lata edukacji zakończone zdobyciem tytułu magistra)
- 25 – 29 lat – studia doktoranckie (4 lata edukacji zakończone zdobyciem tytułu doktora)

lub zdobyciem kwalifikacji lub przygotowaniem do samodzielnej działalności praktycznej, które trwają 6 lat.

Egzaminy

Na Litwie funkcjonuje system egzaminów i testów, które mają charakter zarówno wewnętrzny jak i zewnętrzny (ogólnokrajowy, np. matura). Postępy i osiągnięcia uczniów są mierzone za pomocą testów w klasach 4. i 8. (odpowiednio 10 i 14 lat). Aktualnie nie są one obowiązkowe, jednakże od 1 września 2024 r. wszyscy uczniowie będą zobligowani do ich zdawania.

Ocena osiągnięć w szkole średniej i stopnia w klasie 10 (16 lat) jest obowiązkowa. Podczas tych egzaminów oceniane są umiejętności z 2 lub 3 przedmiotów: język litewski, matematyka i język ojczysty, jeśli nie jest to litewski (np. polski, rosyjski).

Kształcenie w szkole średniej II stopnia kończy się obowiązkowymi egzaminami maturalnymi (18 lat), które służą ocenie dotychczasowych osiągnięć uczniów i ewentualnemu przyjęciu na studia wyższe. Oznacza to, że aktualnie obowiązkowa jest jedynie ocena na etapie szkoły średniej i stopnia w ciągu 10 lat edukacji. Osoby, które zdecydują się na dalszą edukację będą zdawać maturę i jest to drugi poważny egzamin w przeciągu 12 lat edukacji. Oba przypadki warunkują przystąpienie do dalszej edukacji, odpowiednio szkoły średniej II stopnia oraz studiów wyższych.

Podstawa edukacji

Istnieją ogólnie ustalone wytyczne dotyczące kształconych kompetencji. Funkcjonują pod nazwą programów nauczania. Edukacja przedszkolna odbywa się zgodnie z Ogólnym Programem nauczania dla wychowania przedszkolnego uchwalonym przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Dokument został opracowany przez grupę roboczą składającą się z ekspertów, praktyków i badaczy edukacji przedszkolnej. Zawiera następujące zasady: orientacja społeczno-kulturowa, indywidualizacja, uczciwość, kontekstualność, interakcje.

Wytyczne dotyczące programów nauczania, np. Regulamin Programowej Edukacji Podstawowej, Szkoły Średniej i I i II stopnia są określane przez Ministerstwo Edukacji, Nauki i Sportu. Na ich podstawie szkoła przygotowuje plan kształcenia. Oznacza to, że generalne wytyczne kształconych kompetencji określane są centralnie, jednakże sposób ich realizacji ma charakter zdecentralizowany.

Edukacja podstawowa ma trzy cele: wyposażenie dziecka w podstawy dojrzałości etycznej, społecznej i kulturalnej, zapewnienie podstawowej umiejętności czytania i pisanie, oraz pomoc w przygotowaniu się do skutecznej nauki w ramach programu nauczania w szkole średniej i stopnia.

Cel kształcenia na poziomie szkoły średniej i stopnia dotyczy: zapewnienia osobie podstaw do dojrzałości etycznej, społecznej i kulturalnej, ogólnej umiejętności czytania i pisanie oraz podstaw technologii, rozwinięcia świadomości narodowej oraz rozwinięcia umiejętności decydowania, dokonywania wyborów i dalszego uczenia się.

Szkoła średnia II stopnia ma trzy cele: pomoc osobie w osiągnięciu wiedzy ogólnej, umiejętności społeczno-kulturowych, technicznych, dojrzałości etycznej, narodowej i obywatelskiej oraz podstaw kompetencji zawodowych.

Szkoła zawodowa zawiera dwa warianty programów nauczania: Pierwsza część dotyczy wszystkich szkół w kraju i określa obszary działalności zawodowej, kompetencje, cele nauczania i zasady oceniania. Druga część jest opcjonalna i obejmuje metody nauczania, programy przedmiotowe, pomoce dydaktyczne itp. Program musi obejmować przedsiębiorczość, ochronę ludności, ekologię, technologie informacyjne i język obcy do celów specjalistycznych jako przedmioty lub moduły. Szkoła przygotowuje własny program nauczania dla realizacji kształcenia ogólnego i kształcenia zawodowego zgodnie z ww. aktami prawnymi. Program szkoły opisuje realizację treści kształcenia, zawiera rozwiązania dotyczące organizacji procesu kształcenia, oceniania osiągnięć uczniów, organizacji praktyk itp. Zaleca się utworzenie grupy roboczej złożonej z przedstawicieli społeczności szkolnej, która zajmie się przygotowaniem program nauczania szkoły.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Od 2024 roku wszystkie szkoły i przedszkola mają obowiązek przyjmować dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, jeżeli ich rodzice w porozumieniu ze specjalistami uznają, że uczęszczanie do takiej placówki będzie dla ich dziecka najlepszą opcją. Pomimo to dzieci te mogą dalej prowadzić edukację w szkołach specjalnych, w domu lub samodzielnie. Istnieją odrębne zasady funkcjonowania systemu edukacji dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, np. zwiększone wsparcie finansowe, dodatkowy rok przygotowawczy, ograniczona ilość dzieci w klasie. Na poziomie szkoły za politykę edukacji włączającej wobec uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi odpowiada dyrekcja szkoły. Najważniejsze przepisy dotyczące uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi obejmują m.in. specjalne środki wsparcia odpowiadające potrzebom osób uczących się o ograniczonej mobilności, określenie celów i sposobów zaspokojenia potrzeb uczniów niepełnosprawnych w ramach zajęć szkolnych oraz przestrzeganie zasady równości praw.

Dzieci, których język litewski nie jest podstawowy uczą się tego języka już od 1 klasy szkoły podstawowej. Mają one także możliwość uczestnictwa w lekcjach wyrównawczych.

Państwo gwarantuje każdemu cudzoziemcowi posiadającemu zezwolenie na pobyt stały lub czasowy dostępność do wykształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego oraz dostęp do studiów wyższych lub kształcenia i szkolenia zawodowego, których efektem jest zdobycie kwalifikacji podstawowej. Dzieci te muszą posiadać indywidualny plan kształcenia, który zawiera m.in. intensywność dodatkowych zajęć z j. litewskiego, zwiększenie wsparcia finansowego, współpracę z indywidualnym opiekunem, np. wyznaczonym uczniem oraz indywidualny plan nauki.

20. Łotwa

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkola jest obowiązkowa od 5 roku życia.

Edukacja przedszkolna jest centralnie sterowana. Od 2011 r. wszystkie dzieci w wieku od 18 miesięcy do chwili rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej mają prawo do miejsca w placówce wczesnoszkolnej. Za zapewnienie dzieciom miejsc w placówkach wychowania wczesnoszkolnego i przedszkolnego odpowiadają samorzady lokalne. Jeśli tego nie zrobią muszą pokryć koszty prywatnego wychowywania przedszkolnego. Edukacja przedszkolna w okresie ostatnich dwóch lat (tj. dla dzieci w wieku 5-6 lat) są obowiązkowa. Cały proces nauczania zorganizowany jest poprzez zabawę w różnorodne gry celowe.

Podstawy prawne dotyczące edukacji przedszkolnej znajdują się w prawie oświatowym, w prawie o samorządzie terytorialnym oraz w innych pomniejszych aktach prawnych, np. BHP. Dodatkowo regulacje te znajdują się również w regulaminach poszczególnych placówek edukacyjnych. Głównym dokumentem określającym wytyczne edukacji przedszkolnej jest Regulacja dotycząca państwowych wytycznych dotyczących wychowania przedszkolnego i modelowych programów wychowania przedszkolnego. Celem programu wychowania przedszkolnego jest zapewnienie wieloaspektowego rozwoju osobowości dziecka, promowanie zdrowia i gotowości do rozpoczęcia edukacji podstawowej. Więcej: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/303371>. Ogólne wytyczne wyznaczane są przed rząd centralny tj. Ministerstwo Edukacji i Nauki. O powołaniu placówek przedszkolnych oraz ich kształcie decyduje samorząd terytorialny. Z kolei funkcje doradcze w zakresie prowadzonej działalności pełni, np. Rada Oświaty. Oznacza to, że decyzje te podejmowane są na wielu szczeblach.

Obowiązkowa edukacja przedszkolna zaczyna się w wieku 5 lat. Edukacja obowiązkowa kończy się wraz z ukończeniem szkoły średniej i stopnia tj. kiedy uczeń uzyska 16 lat.

System edukacji

Dzieci w wieku od 18 miesięcy mają prawo do edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Gdy osiągną wiek 5 lat obowiązkowo muszą rozpocząć edukację przedszkolną.

Na kolejnym etapie rozpoczyna się edukacja podstawowa, która trwa 9 lat. W wieku 7 lat dzieci trafiają do szkoły podstawowej, a po 6 latach w wieku 13 lat do szkoły średniej i stopnia na kolejne 3 lata edukacji podstawowej. Etap ten kończy się egzaminami wymaganymi do rozpoczęcia nauki w szkole średniej II stopnia.

Szkoła średnia II stopnia nie jest obowiązkowa. Uczniowie, którzy zdecydowali się na kontynuację nauki uczęszczają do szkół ogólnokształcących (3 lata), gimnazjów zawodowych (4 lata) lub wybierają kształcenie zawodowe (3 lata). Ci pierwsi po otrzymaniu świadectwa szkoły ogólnokształcącej mogą rozpocząć studia wyższe. Uczniowie, którzy ukończyli trzyletni program kształcenia zawodowego, muszą najpierw ukończyć dodatkowy rok, zanim uzyskają dostęp do szkolnictwa wyższego. Uzyskania tytułu licencjata trwa 4 lata, niezależnie od wybranej wcześniej drogi zawodowej. Otrzymanie magisterium dla osób o ogólnym profilu jest

dostępne po kolejnych 2 latach studiów. W przypadku zawodowo wyprofilowanych osób, czas ten jest krótszy o 1 rok. Studia doktoranckie trwają 4 lata.

Egzaminy

Nie ma egzaminów wstępnych związanych z przyjęciem do danej placówki przedszkolnej lub szkoły. Egzaminy wewnętrzne pojawiają się na etapie szkoły średniej i stopnia. System egzaminów państwowych na Łotwie jest zarządzany przez Krajowe Centrum Edukacji.

Egzamin kończący szkołę średnią i stopnia obejmuje egzamin z języka ojczystego, matematyki, historii oraz języka obcego. Kolejne egzaminy pojawiają się na etapie zakończenia edukacji II stopnia. Ich zakres zależy od rodzaju placówki edukacyjnej na tym szczeblu edukacji.

Częstotliwość egzaminowania uczniów to trzy egzaminy obowiązkowe w okresie obowiązkowych 9 lat edukacji (klasa 3, 6 i 9, odpowiednio 10, 13 i 16 lat). Są one scentralizowane a ich treść określa Ministerstwo Edukacji i Nauki.

Egzamin po szkole średniej i stopnia warunkuje możliwość dalszej edukacji. Z kolei egzamin na kolejnym szczeblu edukacji warunkuje podjęcie studiów wyższych lub otrzymanie kwalifikacji zawodowej.

Podstawa edukacji

Akty prawne regulujące obecny system edukacji na Łotwie to: ustawa o edukacji, ustawa o edukacji ogólnej, ustawa o szkolnictwie zawodowym, ustawa o instytucjach szkolnictwa wyższego, ustawa o działalności naukowej. Dodatkowo funkcjonują wytyczne związane z rozwojem edukacji, np. Łotewskie wytyczne dotyczące rozwoju edukacji na lata 2021 – 2027.

System edukacji zarządzany jest na trzech poziomach – krajowym, gminnym i instytucjonalnym. Ministerstwo Edukacji i Nauki jest centralną instytucją wykonawczą odpowiedzialną za rozwój i monitorowanie polityki edukacyjnej państwa.

Wytyczne związane z kształceniem na Łotwie określane są mianem standardów. Opracowywane są przez Ministerstwo Edukacji i Nauki oraz dookreślane przez placówki edukacyjne. Krajowe standardy określane są stosowanie do etapów edukacji. Krajowe standardy edukacji przedszkolnej zostały opisane w pkt 1.

Krajowe standardy edukacji podstawowej określają cele i zadania, a także obowiązkowy program nauczania oraz zasady i tryb oceniania kształcenia podstawowego. Celem tego etapu edukacji jest umożliwienie zdobycia podstawowej wiedzy i umiejętności niezbędnych w życiu społecznym i osobistym, stworzenie podstaw pod dalsze kształcenie, wspieranie harmonijnego rozwoju ucznia i kształtowanie odpowiedzialnej postawy wobec siebie, rodziny, społeczeństwa, środowiska i państwa.

Na etapie szkoły średniej w zależności od przyjętego trybu edukacji Krajowe standardy edukacji szkolnictwa średniego ogólnego oraz Modelowe programy szkolnictwa średniego ogólnego określają inne cele edukacyjne. Ministerstwo Edukacji i Nauki opracowuje

przykładowy plan przedmiotów obowiązkowych i fakultatywnych oraz optymalny rozkład godzin na poszczególne przedmioty. Programy edukacyjne opracowywane są przez nauczycieli/instytucje realizujące je zgodnie z obowiązującymi przepisami i zatwierdzone przez dyrektora szkoły i założyciela szkoły (w większości przypadków samorządu). Program kształcenia odzwierciedla swoje cele i zadania, treść kształcenia oraz plany realizacji zgodnie z ww. dokumentami. Program nauczania w szkołach średnich zawodowych określone są przez Krajowy standard kształcenia zawodowego i standardy zawodowe lub wymagania kwalifikacyjne, a także branżowe ramy kwalifikacji.

Programy studiów wyższych są opracowywane zgodnie z krajowymi standardami szkolnictwa wyższego tj. Regulacjami w sprawie krajowego standardu kształcenia akademickiego oraz Regulacjami w sprawie państwowego standardu zawodowego szkolnictwa wyższego. Treść, zakres i osiągalne efekty programu studiów oraz ocena osiągnięć są takie same na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W regulacji dotyczącej państwowych wytycznych dotyczących wychowania przedszkolnego i modelowych programów wychowania przedszkolnego widnieje wzmianka, iż po realizacji specjalnego programu wychowania wczesnoszkolnego dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zostaną włączone do grupy wychowania przedszkolnego zgodnie z przepisami prawa i zostanie dla nich opracowany indywidualny plan realizacji programu edukacyjnego.

Wychowanie przedszkolne dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi realizowane jest w specjalnych placówkach wychowania przedszkolnego. Mogą być one zakładane na takich samych zasadach jak pozostałe placówki, jednakże warunek liczby minimalnych dzieci zamieszkujących dany obszar administracyjny do założenia takiej placówki jest zmniejszony z 10, do 8 dzieci. Co więcej, dzieciom, których specjalne potrzeby edukacyjne są specyficzne umożliwia się zapewnienie specjalnego programu edukacyjnego dostosowanego do ich specyficznych potrzeb.

Na kolejnym etapie edukacji, po uzyskaniu stosownych zaświadczeń uczeń może zostać przyjęty do klasy zwykłej, ogólnokształcącej lub do klasy odrębnej dla określonych kategorii uczniów uznanych za mających specjalne potrzeby edukacyjne. Odpowiadają one różnym grupom docelowym, np. wady wzroku, wady słuchu, niepełnosprawność intelektualna, niepełnosprawność językowa.

Poza tym dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą uczęszczać także do szkoły ogólnodostępnej, jeżeli szkoła ta posiada licencję na realizację niezbędnego programu kształcenia specjalnego oraz posiada niezbędną infrastrukturę i warunki do takiej nauki.

Nie ma osobnych wymagań dla osób posługujących się innym językiem niż łotewski, ponieważ nie ma egzaminów wstępnych na początkowym etapie edukacji. Jeżeli dziecko nie posługuje się językiem łotewskim ma możliwość dołączenia do placówki z programem w języku mniejszości np. polskim. Kształcenia w innych językach wykładowych można uczyć się w prywatnych placówkach oświatowych oraz w państwowych i gminnych placówkach oświatowych, które realizują programy edukacyjne dla mniejszości narodowych. Aczkolwiek

ostatnie zmiany prawne sugerują, że łotewski system edukacji będzie ograniczał możliwość edukacji w innym języku aniżeli łotewskim.

Program na poziomie średnim szkoły ogólnokształcącej o dowolnym profilu można połączyć z programem kształcenia mniejszości narodowej, poprzez włączenie języka mniejszości i innych treści związanych z tożsamością kulturową mniejszości i integracją ze społeczeństwem łotewskim.

21. Luksemburg

Obowiązek szkolny

W Wielkim Księstwie Luksemburga obowiązkiem szkolnym są objęte dzieci od 4 do 16 roku życia, a nauka w szkole obejmuje łącznie co najmniej 12 lat, a rok szkolny rozpoczyna się 15 września i kończy 15 lipca.

Wszystkim dzieciom od 1 do 4 roku życia, niezależnie od dochodów rodziców, przysługuje 20 godzin tygodniowo bezpłatnej opieki rozłożonej na 46 tygodni w roku. Celem tego świadczenia jest zapewnienie równego dostępu do edukacji wielojęzycznej, a program edukacyjny obejmuje zaznajamianie dzieci z językiem luksemburskim i francuskim opierając się na założeniu, że im wcześniej dziecko nawiąże kontakt z językiem, tym łatwiej go przyswaja.

Ponadto, dzieci od 0 do 12 roku życia mogą być objęte opieką w ramach edukacji nieformalnej w jednej z trzech form:

- placówki oświatowo-wychowawcze (żłobki, ośrodki opieki, świetlice itp.)
- mini żłobki
- asystenci rodziców

Pobyt dzieci w tych placówkach jest dotowany przez państwo za pośrednictwem programu bonów na opiekę nad dziećmi znanego jako *chèque-service accueil* (CSA) – wysokość wkładu finansowego państwa zależy od sytuacji społeczno-ekonomicznej rodziny. Co istotne, placówki edukacji nieformalnej nie tylko zapewniają opiekę dzieciom w wieku przedszkolnym, ale też dzieciom uczęszczającym do szkoły (do 12 roku życia) oraz oferują jeden ciepły posiłek.

Dzieci od 3 roku życia mogą uczęszczać do szkoły, przy czym pierwszy rok nauki (będący częścią 1 cyklu) stanowi de facto edukację przedszkolną (*éducation précoce*) i jest nieobowiązkowy. Od 4 roku życia (dotyczy dzieci, które do 1 września ukończyły 4 lata) edukacja w szkole jest obowiązkowa.

Od 2016 roku, kiedy to rząd uczynił wysokiej jakości edukację narodowym priorytetem, opieka świadczona dzieciom w wieku do 4 lat nie polega już tylko na „opiekowaniu się”, a jej celem jest pomaganie dzieciom w odnalezieniu się w społeczeństwie od najmłodszych lat, słuchanie ich potrzeb, stymulowanie ich rozwoju osobistego i autonomii, promowanie ich integracji, dobrego samopoczucia i zachęcanie do uczestnictwa w grupie i społeczeństwie. Placówki edukacyjno-opiekuńcze mają obowiązek oferować dzieciom doświadczenia i możliwości edukacyjne w siedmiu głównych obszarach ich ogólnego rozwoju:

1. Pole działania 1: Emocje i relacje społeczne (praca z innymi, szanowanie innych opinii oraz ogólnie radzenie sobie z emocjami i konfliktami)
2. Pole działania 2: Wartości, partycypacja i demokracja (życie razem z innymi, branie udziału w wydarzeniach, akceptowanie innych i dopasowywanie się do grup)
3. Pole działania 3: Język, komunikacja i media (rozwój umiejętności językowych)
4. Pole działania 4: Estetyka, kreatywność i sztuka (zajęcia muzyczne, taneczne i rytmiczne, małe przedstawienia, wprowadzenie do sztuki itp.)

5. Pole działania 5: Ruch, świadomość ciała i zdrowie (rozwój zdolności motorycznych, zdrowe odżywianie)
6. Obszar działania 6: Nauki przyrodnicze i technologia (odkrywanie matematyki, technologii, nauk przyrodniczych i szerzej natury poprzez zabawę)
7. Obszar działania 7: Przejścia (przygotowanie do łagodnego przejścia na kolejny etap edukacji, ale też wejścia w dorosłość, ten obszar obejmuje integrację ze strukturą oświatowo-recepcyjną, współpracę z rodzicami, współpracę z placówkami oświatowymi)

Te siedem obszarów działania zostało sformułowane w załączniku i do Rozporządzenia Wielkiego Księcia z dnia 28 lipca 2017 r. ustanawiającego krajowe ramy odniesienia dla edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży zatytułowanego „Wytyczne dotyczące edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży”. Został też stworzony Krajowy portal zajmujący się edukacją pozaformalną dzieci i młodzieży, na którym każde z tych pól działania zostało obudowane materiałami metodycznymi dla nauczycieli i rodziców.

Krajowe ramy odniesienia dla pracy edukacyjnej opisują ogólne cele i zasady edukacyjne, które należy wdrożyć dla dobra dzieci, jednocześnie dostarczają punktów odniesienia przy planowaniu działań edukacyjnych. Jest więc na poziomie krajowym zdefiniowany program edukacyjnego rozwoju dziecka.

System edukacji

W Luksemburgu funkcjonują szkoły publiczne i prywatne, takie, które korzystają z luksemburskiego programu nauczania, ale też takie, które pracują według europejskiego programu nauczania (European schools) czy programu nauczania Cambridge (International English curriculum). Prywatne szkoły mogą pracować według własnego programu nauczania (curriculum) zaakceptowanego przez rząd. W niniejszym rozdziale skupimy się głównie na szkołach oferujących narodowy (luksemburski) program nauczania.

W edukacji podstawowej szkoły są organizowane (rozmieszczenie uczniów w klasach, harmonogram itp.) i zarządzane na poziomie lokalnym, tj. przez gminy. Gminy odpowiadają także za monitorowanie działań i wyników szkół oraz dofinansowują budowę i wyposażenie szkół podstawowych. Nauczyciele są mianowani przez państwo i przydzielani gminom; opłaca je państwo.

Klasyczne szkolnictwo średnie i ogólnokształcącym jest zarządzane i administrowane bezpośrednio przez Ministerstwa Edukacji, Dzieci i Młodzieży. Nauczycieli mianuje i opłaca państwo.

Edukacja podstawowa (ISCED 0 i ISCED 1) podzielona jest na cztery cykle:

- cykl 1 dla dzieci w wieku od 4 do 5 lat. Pierwszy rok wczesnej edukacji od 3 roku życia jest dostępny, ale nie obowiązkowy;
- cykl 2 dla dzieci w wieku 6-7 lat;
- cykl 3 dla dzieci w wieku od 8 do 9 lat;
- cykl 4 dla dzieci w wieku od 10 do 11 lat.

Edukacja średnia (ISCED 2 i ISCED 2) trwa od sześciu do ośmiu lat i odbywa się w dwóch typach szkół:

- liceum klasyczne, trwające siedem lat i kończące się maturą, przygotowujące głównie do podjęcia studiów uniwersyteckich;
- liceum ogólnokształcące, obejmujące różne opcje kształcenia trwające od sześciu do ośmiu lat, w zależności od kierunku wybranego przez ucznia, w tym kształcenie zawodowe.

W edukacji podstawowej uczenie opiera się na umiejętnościach, czyli na zdolności dziecka do wykorzystania zdobytej wiedzy w celu osiągnięcia rezultatu. Zasadniczo każdy cykl trwa dwa lata. W wyjątkowych przypadkach uczniowie mogą ukończyć jeden cykl w ciągu jednego roku lub w ciągu trzech lat.

W Wielkim Księstwie Luksemburga edukację na poziomie średnim zapewniają szkoły państwowe (głównie szkoły średnie – „lycées”), szkoły prywatne realizujące oficjalny program ministerstwa, szkoły prywatne realizujące inny program nauczania oraz szkoły europejskie. Edukacja publiczna dzieli się na:

- Klasyczne wykształcenie średnie (ESC) – siedmioletnia szkoła (lycée) kończąca się maturą podzielona na „klasy niższe” i „klasy wyższe”. Pod koniec czwartej klasy uczniowie mogą wybrać jeden z jedenastu istniejących obszarów przedmiotowych (sekcji) (A – języki nowożytnie; B – matematyka i informatyka; C – nauki przyrodnicze i matematyka; D – ekonomia i matematyka; E – sztuka; F – muzyka; G – nauki humanistyczne i społeczne; I – informatyka i komunikacja; N – przedsiębiorczość, finanse i marketing; P – nauki kognitywne i humanistyczne, R – polityka i zrównoważony rozwój).
- Szkolnictwo średnie ogólnokształcące (ESG) – podobnie jak szkoła klasyczna podzielona jest na klasy niższe i wyższe. W klasach niższych edukacja prowadzona jest dwoma ścieżkami: albo jest to kształcenie ogólne albo ścieżka przygotowawcza przeznaczona dla uczniów, którzy do końca szkoły podstawowej nie zdobyli wymaganego poziomu kompetencji. Są nauczani modułowo, co pozwala im rozwijać się we własnym tempie i przygotować się do podjęcia nauki w bardziej wymagającej klasie lub do przyuczenia zawodowego. Pod koniec trzeciego roku kształcenia ogólnego uczniowie mogą kontynuować swoją ścieżkę, wybierając kształcenie zawodowe lub jeden z pięciu kierunków (kierunek administracyjno-handlowy; zawody związane ze służbą zdrowia i opieki społecznej; technika ogólna; kierunek artystyczny; branża hotelarsko-turystyczna) oraz 19 obszarów przedmiotowych ogólnokształcącego szkolnictwa średniego. Wybór kształcenia ogólnego umożliwia podejście do matury.
- Edukacja europejska
- Międzynarodowy program nauczania języka angielskiego (Cambridge)
- Edukacja brytyjska
- Edukacja niemiecko-luksemburska

Kształcenie zawodowe zapewnia młodym ludziom wykształcenie ogólne, obejmujące teorię i praktykę. Rozpoczyna się po trzeciej klasie szkoły średniej. Dostępnych jest około 140 szkoleń, których celem jest zdobycie jednej z trzech kwalifikacji:

- Świadectwo kwalifikacji zawodowych (CCP, świadectwo zdolności zawodowych) kształcenie trwa trzy lata;
- Dyplom umiejętności zawodowych (DAP), kształcenie trwa trzy lata;
- Dyplom technika (DT), kształcenie trwa cztery lata;

Przejście pomiędzy szkołą podstawową a szkołą średnią odbywa się na podstawie decyzji orientacyjnej podjętej wspólnie przez rodziców ucznia i wychowawcę klasy. Decyzja jest podjęta na spotkaniu orientacyjnym jednak poprzedza ją wiele rozmów, wymian informacji i wcześniejsze prognozy a opiera się na:

- pracy ucznia w cyklu 4 ukazującej jego umiejętności, obszary zainteresowań i aspiracje;
- wynikach oceny umiejętności nabytych przez ucznia;
- wynikach uzyskanych w testach organizowanych na szczeblu krajowym przez ministerstwo, które dostarczają informacji o wynikach ucznia w porównaniu ze średnią krajową oraz o rozwoju umiejętności ucznia w stosunku do oczekiwanych poziomów kompetencji na koniec tego cyklu;
- informacjach zebranych przez psychologa, jeśli rodzice zdecydowali się na jego interwencję.

W przypadku braku porozumienia pomiędzy rodzicami a wychowawcą klasy, powoływana jest komisja orientacyjna i to ona podejmuje ostateczną decyzję.

Podobnie z wyborem kierunku dalszego kształcenia czy wyborem specjalizacji w szkole ponadpodstawowej – te decyzje podejmuje uczeń w oparciu o pisemną rekomendację Rady Klasy oraz Działu Wsparcia Psychospołecznego i Szkolnego (SePAS).

Egzaminy

W Luksemburgu młodzież podchodzi do egzaminów dwa razy: na zakończenie szkoły podstawowej oraz na zakończenie szkoły ponadpodstawowej (matura i/lub egzamin zawodowy):

- Ogólnokrajowe testy na zakończenie 4 cyklu kształcenia podstawowego – odbywają się w drugim trymestrze ostatniego roku nauczania w szkole podstawowej i obejmują niemiecki, francuski i matematykę. Składają się z ćwiczeń, do których dzieci są przyzwyczajone, nie wymagają wcześniejszego przygotowania. Wyniki egzaminów uczniów są tylko jednym z wielu elementów podejmowania decyzji o dalszej ścieżce edukacyjnej, nie należy przeceniać ich wagi. Wyniki testów przedstawione są w postaci zestawień statystycznych i pozwalają porównać każdego ucznia ze wszystkimi uczniami, którzy przystąpili do testu. Ponadto dostarczają informacji o poziomie rozwoju ucznia w stosunku do celów, jakie ma osiągnąć (poziom podstawowy, zaawansowany).
- Matura – na zakończenie klasy 1 (ostatniej) w szkole średniej klasycznej (ESC) i szkole średniej ogólnokształcącej (ESG) uczniowie przystępują do egzaminu w celu otrzymania Ogólnego świadectwa ukończenia szkoły średniej. Certyfikat ten umożliwia podjęcie studiów wyższych lub karierę zawodową. Egzamin maturalny obejmuje sześć przedmiotów, ocenianych za pomocą sześciu testów pisemnych i dwóch ustnych. W klasycznej szkole średniej uczeń wybiera sześć przedmiotów egzaminacyjnych:
  - dwa przedmioty z zakresu «języki i matematyka»;
  - trzy przedmioty w zakresie «specjalizacji»;
  - jeden przedmiot z zakresu «edukacja ogólna».

W szkole ogólnokształcącej uczeń wybiera sześć przedmiotów egzaminacyjnych w oparciu o przedmiot nauczania. W obu przypadkach do obliczenia ocen końcowych z każdego

egzaminu w jedną trzecią wlicza się oceny uzyskane w ciągu roku, a w dwóch trzecich oceny uzyskane na egzaminie. Egzamin ustny liczy się w jednej czwartej do obliczenia ocen z danego przedmiotu. Z przedmiotów nieuwzględnionych na egzaminie średnia roczna odpowiada ocenie końcowej. Przedmioty te są brane pod uwagę przy certyfikacji studenta.

Uczniom, którzy zdali egzamin, wydawany jest szczegółowy certyfikat, który dokumentuje ich wykształcenie, podkreśla włożony wysiłek i zwiększa szanse na przyjęcie na wybraną przez nich uczelnię lub rozpoczęcie życia zawodowego. Absolwenci wraz z dyplomem otrzymują kilka dodatków:

- Świadectwo ukończenia szkoły średniej wydawane w trzech językach (francuskim, niemieckim i angielskim) zawierające informację o rodzaju kształcenia (klasyczne lub ogólne), dziale i sekcji oraz przyznanej uczniowi klasyfikacji ogólnej
- Transkrypcję ocen końcowych z poszczególnych przedmiotów ostatniego roku szkolnego (1) i przedmiotów zaliczonych w roku przedostatnim (2), jednakże bez ocen uzyskanych z tych przedmiotów;
- Opis programu nauczania wraz z celami sekcji i przedmiotami realizowanymi przez ucznia, czasem trwania nauki języków obcych i matematyki, docelowymi poziomami umiejętności w zakresie języków;
- Zaświadczenie o odbyciu zajęć pozalekcyjnych wystawione przez szkołę, zawierające informację o udziale ucznia w fakultatywnych kursach, projektach lub zajęciach oraz o osobistym zaangażowaniu ucznia;
- Spersonalizowane portfolio zajęć pozaszkolnych, które ma przygotować uczeń, pokazujące jego uczestnictwo w stowarzyszeniach, dodatkowe szkolenia językowe za granicą, pracę studencką itp.

Podstawa edukacji

Wszystkie ustawy i rozporządzenia regulujące kwestie edukacji zostały zebrane w Kodeksie Edukacji Narodowej, który podzielony jest na następujące rozdziały:

- Rozdział I: Struktury centralne
- Rozdział II: Edukacja podstawowa
- Rozdział III: Klasyczne szkolnictwo średnie
- Rozdział IV: Szkolnictwo średnie ogólnokształcące
- Rozdział V: Szkolnictwo wyższe
- Rozdział VI: Zróżnicowana edukacja
- Rozdział VII: Szkolenie zawodowe
- Rozdział VIII: Szkolenie dorosłych
- Rozdział IX: Różne

Mówiąc o celach nauczania warto wspomnieć Art 3. Ustawy z dnia 20 lipca 2023 r. o obowiązkach szkolnych oraz o zmianie innych ustaw, który brzmi:

Art. 3. (2) Całe nauczanie stopniowo rozwija umiejętności, wiedzę i postawy, szczególnie w następujących sześciu obszarach:

1° rozwój języka, języka pisanego i ustnego, otwartość na języki, języki i literaturę oraz rozwój umiejętności różnojęzycznych;

2° logiczne rozumowanie i rozwiązywanie problemów, matematyka, myślenie obliczeniowe i umiejętności numeryczne;

3° zdolności sensoryczne, zdrowie, rozwój motoryczny i zdolności motoryczne, zdolności fizyczne i sport;

4° poszanowanie środowiska i świadomość zrównoważonego rozwoju, świadomość nauk ścisłych, nauk humanistycznych, społecznych, przyrodniczych, nauk i technologii informacyjno-komunikacyjnych, technologii, inżynierii, rzemiosła i przedsiębiorczości;

5° ekspresja, kreatywność, zdolności manualne, plastyczne i muzyczne;

6° etyka, filozofia, kultury, wspólne życie, wartości, szacunek do samego siebie i szacunku do innych, zagadnienia główne, pluralizm opinii i przekonań, religie i pluralizm religijny oraz edukacja obywatelska.

W Luksemburgu całe nauczanie opiera się na kompetencjach, to znaczy na zdolności dziecka do wykorzystania swojej wiedzy do osiągnięcia rezultatu. Dzieci muszą umieć wykorzystywać swoją wiedzę i know-how w konkretnych i nowych sytuacjach, w szkole i w życiu. To podejście oparte na umiejętnościach motywuje dziecko, które lepiej dostrzega znaczenie tego, czego się uczą. Dla każdego obszaru rozwoju i uczenia się zostały określone bazowe kompetencje, które należy osiągnąć na koniec każdego cyklu, które obejmują zarówno wiedzę jak i umiejętności. Szczegółowy plan nauczania dla każdego z obszarów rozwoju i uczenia się w edukacji podstawowej zawiera:

- podstawowe umiejętności, które uczniowie powinni osiągnąć na koniec każdego cyklu uczenia się;
- programy nauczania dotyczące zajęć, które mają być prowadzone;
- tygodniowe harmonogramy (siatki godzinowe).

Dla 1 cyklu nauczania, w którym najistotniejsze są interakcję z rówieśnikami i otaczającymi go ludźmi, a także manipulowanie mnóstwem materiałów i przedmiotów, określono umiejętności, które należy nabyć, mieszczące się w następujących obszarach rozwoju i uczenia się:

- rozumowanie logiczne i matematyczne;
- język, język luksemburski, świadomość języków i inicjacja do języka francuskiego;
- odkrywanie świata wszystkimi zmysłami;
- zdolności psychomotoryczne, ekspresja ciała i zdrowie;
- ekspresja twórcza, przebudzenie do estetyki i kultury;
- wspólne życie i wartości.

W cyklach od 2 do 4 umiejętności, które należy nabyć, mieszczą się w następujących obszarach rozwoju i uczenia się:

- umiejętność czytania i pisanie, język niemiecki, francuski i luksemburski, a także otwartość na języki;
- matematyka;
- świadomość naukowa oraz nauk humanistycznych i przyrodniczych;
- ekspresja ciała, zdolności psychomotoryczne, sport i zdrowie;
- przebudzenie do estetyki, twórczości i kultury, sztuki i muzyki;
- wspólne życie i wartości nauczane na kursie „Życie i społeczeństwo”.

Dla szkolnictw ponadpodstawowego (klasycznego i ogólnokształcącego) jest przygotowany program nauczania (curriculum) dla każdego przedmiotu zawierający informacje o języku wykładowym oraz sposobach oceniania. W klasach niższych nadal obowiązuje podejście oparte na kompetencjach, które należy nabyć i stosować w praktyce. Bazowe umiejętności różnią się w zależności od programu nauczania i opisują treść każdego przedmiotu.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Jedną z kluczowych zasad luksemburskiego systemu edukacji jest zapewnienie dostępności szkoły dla wszystkich uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Celem jest uwzględnienie różnorodności każdego ucznia i dostosowanie szkoły do specjalnych potrzeb edukacyjnych. Znaczące inwestycje w personel i struktury umożliwiły zwiększenie opieki ambulatoryjnej nad uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w ich zwykłym środowisku edukacyjnym dzięki czemu mniej niż 1% uczniów w Luksemburgu kształci się w wyspecjalizowanych placówkach edukacyjnych, co wskazuje na wysoki wskaźnik włączenia społecznego.

W szkołach podstawowych działają nauczyciele specjalizujący się w nauczaniu uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (I-EBS), a Asystenci uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (A-EBS) wkrótce będą wspierać I-EBS w ich pracy. Zespoły wsparcia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (ESEB) współpracują z uczniami szkół podstawowych i średnich. Komisje ds. integracji w każdej szkole średniej oraz Regionalna dyrekcja ds. edukacji podstawowej informują uczniów i rodziców o różnych dostępnych środkach wsparcia i określają odpowiednie środki, które należy zaoferować uczniowi. Ośmiem ośrodków kompetencji w zakresie specjalistycznej psychopedagogiki oraz agencja przejściowa oferują usługi uzupełniające zajęcia dostępne w szkołach podstawowych i średnich. W przypadku wszelkich wniosków o specjalistyczną diagnozę lub opiekę można się kontaktować z Krajową Komisją ds. Integracji (CNI). Komisja ds. Racjonalnych Usprawnień (CAR) określa racjonalne usprawnienia, które powinny być wdrożone w szkole średniej, by ułatwić edukację konkretnym uczniom.

Oprócz środków wprowadzonych w szkole, do której uczęszcza uczeń, istnieją środki podejmowane na poziomie krajowym. Obejmuje to rejestrację na konkretnym warsztacie edukacyjnym lub specjalistyczne kształcenie w klasie w centrum umiejętności w zakresie specjalistycznej psychologii edukacyjnej lub naukę w specjalistycznej instytucji edukacyjnej za granicą.

Oprócz systemu wsparcia dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi istnieje także rozbudowany system wsparcia dla uczniów – cudzoziemców. Dział Integracji Ministerstwa Edukacji oferuje uczniom i ich rodzicom niedawno przybyłym do Luksemburga, informacje i porady we wszystkich kwestiach związanych z luksemburską ofertą szkolną oraz zapewnia indywidualny monitoring przez dwa lata, na zasadzie dobrowolności. Przyjmowanie nowo przybyłych uczniów do Luksemburga składa się z czterech etapów:

8. spotkanie: prośba o spotkanie złożona przez rodzinę (przed przyjazdem do Luksemburga: możliwość skontaktowania się z SIA);
9. wsparcie: w razie potrzeby SIA pomaga rodzinie za pośrednictwem mediatora międzykulturowego;
10. wskazówki: sugestie ukierunkowania na odpowiednią klasę;
11. monitorowanie: monitorowanie ucznia przez dwa lata.

Dzieciom nowo przybyłym do Wielkiego Księstwa i/lub uczniom, którzy nie władają żadnym z języków tego kraju w momencie rozpoczęcia edukacji w szkole, oferowane są zajęcia językowe (cours d'accueil). Wiele zajęć, szczególnie tych adresowane do uczniów portugalskojęzycznych, ma na celu promowanie języka i kultury ich języków ojczystych oraz pomoc w integracji z klasą.

Jakość edukacji i wprowadzane zmiany

Jednym z kluczowych elementów jakości opieki wychowawczej jest doskonalenie zawodowe kadry. Od początku 2022 r. państwo oferuje bezpłatne szkolenia dla kadry oświatowej i asystentów rodziców. Istnieje szeroka gama szkoleń ustawicznych koordynowanych na szczeblu krajowym. Oferowane jest także profesjonalne wsparcie dla kadr zarządzających placówkami oświatowo-wychowawczymi oraz specjalistyczne szkolenia dla personelu technicznego i administracyjnego.

Jakość nauczania jest monitorowana w terenie przez regionalnych urzędników Krajowej Służby ds. Młodzieży (SNJ). Około trzydziestu funkcjonariuszy zapewnia wsparcie i porady kierownictwu i pracownikom placówek oświatowo-opiekuńczych i miniżłobków, a także asystentom rodziców. Ministerstwo Edukacji, Dzieci i Młodzieży regularnie sprawdza zgodność ze wszystkimi wymogami prawnymi i regulacyjnymi.

W 2022 roku została podpisana umowa koalicyjna 2023 – 2028 "Ambicje na rzecz silnej i sprawiedliwej edukacji", w której zostały sformułowane cele wzmocnienia edukacji na najbliższe 5 lat, a zaczyna się ona następującymi słowami:

„Priorytetem Rządu jest dostosowanie systemu edukacji do problemów i wyzwań społeczeństwa. Rząd zobowiązuje się do zaangażowania wszystkich zainteresowanych stron w dyskusje, które należy przeprowadzić i zmiany, które mają zostać wprowadzone. Rozwój ten będzie ściśle monitorowany dzięki wsparciu i ocenie naukowej, aby zagwarantować wysokiej jakości ofertę edukacyjną, która przyczyni się do zapewnienia takich samych indywidualnych szans każdemu obywatelowi oraz do wzmocnienia spójności społecznej i kulturalnej naszego społeczeństwa.”

W dokumencie tym zostały sformułowane cele zmian, ale też konkretne działania, jakie zostaną podjęte do ich realizacji. Większość zmian jest najpierw wprowadzana pilotażowo, pilotaże te są poddawane ewaluacji i naukowej ocenie i później rozszerzane na kolejne placówki a następnie upowszechniane i wdrażane jako obowiązujące. Do obszarów, w których mają nastąpić jakościowe zmiany należą między innymi:

- **Edukacja najmłodszych dzieci** – poprawa proporcji personelu do liczby dzieci w placówkach opieki nad dziećmi przy jednoczesnym rozszerzeniu szkoleń personelu i monitorowaniu jakości w tych placówkach oraz wzmocnieniu innowacyjnych praktyk. W pierwszym cyklu nauczania zostanie wprowadzony drugi nauczyciel oraz kontynuowane będzie wdrażanie nowego programu nauki języka francuskiego.

- **Programy nauczania** – w 2022 r. rozpoczął się szeroko zakrojony proces konsultacji, którego celem jest trwalsze osadzenie w programie nauczania umiejętności XXI wieku. Projekt nowego planu nauki dla szkół podstawowych będzie realizowany od początku roku szkolnego 2026/27, i jego celem będzie rozwój różnorodnych umiejętności, jak kreatywność, współpraca, krytyczne myślenie, ale także wielojęzyczność i technologie cyfrowe. Zostaną także rozpoczęte szerokie konsultacje w sprawie modernizacji programów nauczania w szkołach średnich. Promowane będą takie metody nauczania, jak uczenie się metodą projektów, a takie tematy jak technologie cyfrowe, zrównoważony rozwój, edukacja finansowa i zdrowe odżywianie, zostaną włączone do programu nauczania.
- **Kształcenie zawodowe** – nowe programy, nowe szkoły, nowe kursy m.in. taki umożliwiający absolwentom szkół ogólnokształcących rozpoczęcie praktyki zawodowej i uzyskanie dyplomu uzdolnień zawodowych (Diplôme d'aptitude professionnelle, DAP) w ciągu roku od uzyskania dyplomu ukończenia szkoły średniej.
- **Oferta językowa** – rozwój sieci publicznych szkół międzynarodowych oraz większa elastyczność językowa w krajowym systemie nauczania.
- **Edukacja włączająca** – wzmocnienie zespołów wsparcia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, zatrudnienie więcej specjalistycznego personelu, rozszerzenie sieci oddziałów regionalnych ośrodków kompetencji w zakresie psychopedagogiki specjalistycznej, rozszerzenie sieci Centrów Integracji Społeczno-Zawodowej wspierających uczniów zagrożonych porzuceniem szkoły do czasu uzyskania dyplomu.
- **Dobrostan uczniów** – wzmocnione zostaną zespoły psychologii edukacyjnej w szkołach średnich, a także współpraca ze specjalistami z sektora pozaformalnego. Planowane jest wdrożenie krajowego programu przeciwdziałania znęcaniu się oraz rozbudowa sieci ośrodków młodzieżowych (zajęcia pozalekcyjne)

Źródła:

- Portail national de l'éducation non formelle des enfants et des jeunes (Krajowy portal zajmujący się edukacją pozaformalną dzieci i młodzieży): <https://www.enfancejeunesse.lu/fr/champs-d'action/> [data dostępu: 13.06.2024]
- Règlement grand-ducal du 28 juillet 2017 portant établissement du cadre de référence national „Éducation non formelle des enfants et des jeunes” (Rozporządzenie Wielkiego Księcia z dnia 28 lipca 2017 r. ustanawiające krajowe ramy odniesienia „Edukacja pozaformalna dzieci i młodzieży”): <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/rgd/2017/07/28/a760/jo> [data dostępu: 14.06.2024]
- Loi du 20 juillet 2023 relative à l'obligation scolaire et portant modification: 1) de la loi modifiée du 6 février 2009 portant organisation de l'enseignement fondamental 2) e la loi modifiée du 18 mars 2013 relative aux traitements de données à caractère personnel concernant les élèves (Ustawa z dnia 20 lipca 2023 r. o obowiązku szkolnym oraz o zmianie:
  - 1° znowelizowanej ustawy z dnia 6 lutego 2009 r. o organizacji szkolnictwa podstawowego;
  - 2° znowelizowanej ustawy z dnia 18 marca 2013 r. o przetwarzaniu danych osobowych studentów): <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2023/07/20/a460/jo> [data dostępu: 13.06.2024]

- Code de l'éducation nationale (Kodeks Edukacji Narodowej): https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/education_nationale/20240529 [data dostępu: 14.06.2024]
- Rapport de référencement du du cadre luxembourgeois des qualifications vers le cadre européen des certifications pour la formation tout au long de la vie et le cadre de qualification dans l'espace européen de l'Enseignement Supérieur (Raport referencyjny z [porównania] luksemburskich ram kwalifikacji do europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie i ram kwalifikacji w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego): <https://cms.lifelong-learning.lu/view/document/rapport-de-referencement-du-clq-vers-le-cec/en> [data dostępu: 14.06.2024]
- Des ambitions pour une éducation forte et juste (Ambicje dla silnej i sprawiedliwej edukacji): <https://men.public.lu/content/dam/men/catalogue-publications/divers/informations-generales/accord-coalition-2023-2028.pdf> [data dostępu: 15.06.2024]
- Cadre de référence national sur l'éducation non formelle des enfants et des jeunes (Krajowe ramy odniesienia dotyczące edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży), 2021, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Dzieci i Młodzieży, Uniwersytet Luksemburski: <https://men.public.lu/content/dam/men/catalogue-publications/enfance/informations-generales/cadre-reference-national.pdf> [data dostępu: 15.06.2024]

22. Meksyk

Obowiązek szkolny

Od 2002 r. w Meksyku jako pierwszym kraju na świecie ustanowiono, że edukacja przedszkolna (Educación preescolar) jest obowiązkowa dla dzieci w wieku od 4 do 5 lat. Kształcenie w przedszkolu trwa od 3 do 5 (6) roku życia dziecka. Żłobki i ośrodki opieki dziennej dla dzieci w wieku od 45 dnia życia do 2 lat są opcjonalne.

Przedszkole jest częścią formalnej edukacji w Meksyku obowiązującej od 3 roku życia dziecka. Kształcenie w przedszkolu trzylatków jest dobrowolne. Przedszkola w sektorze publicznym są bezpłatne. Prywatna opieka nad dziećmi kosztuje od 500 MXN (23 USD) do 5000 MXN (250 USD) miesięcznie.

W ogólnym prawie oświaty (LGE) ramach artykułu 23, Secretaria de Education Publica (SEP) Sekretariat Edukacji Publicznej w Meksyku, czyli odpowiednik Ministerstwa Edukacji opracował Plan Nauki dla edukacji przedszkolnej, podstawowej i średniej, który jest obowiązkowy i ma zastosowanie w całej Republice Meksykańskiej.

Obecnie kształcenie obowiązkowe w Meksyku obejmuje 14 lat nauki, w wieku od 4 do 17 (lub 18) lat i jest obowiązkowe dla uczniów w wieku:

- 4-5 (lub 6) przedszkolne (preescolar)
- 6-11 (lub 12) podstawowe (primaria)
- 12-14 (lub 15) średnie (secundaria)
- 15-17 (lub 18) wyższe średnie (media superior)

System edukacji

Krajowy system edukacji składa się z etapów: podstawowego, wyższego średniego i wyższego, w trybie szkolnym, pozaszkolnym i mieszanym. Edukacja podstawowa obejmuje poziom przedszkolny, podstawowy i średni. Do etapu średnio-wyższego zalicza się poziom szkoły średniej, a także inne poziomy jemu równorzędne oraz kształcenie zawodowe, które nie wymaga ukończenia szkoły średniej lub jej odpowiednika. Etap wyższy to ten, w którym uczeń uczy się po szkole średniej lub jej odpowiedniku. Składa się z tytułu licencjata, specjalizacji, magistra i doktora, a także opcji końcowych przed ukończeniem stopnia, np. Studiów Technika Szkoły Wyższej. Obejmuje edukację „normalną” na wszystkich jej poziomach i specjalnościach.

Szczegółowy opis etapów kształcenia w Meksyku:

Edukacja wczesnoszkolna [Educación Inicial] – Odpowiednik polskiego żłobka. Opieką objęte są dzieci od czterdziestego piątego dnia życia do 3 roku i 11 miesiąca życia. W tej fazie zajęcia prowadzone przez nauczycieli stymulują niezależność dzieci i pomagają w zdrowym rozwoju organizmu. Częścią działań jest tworzenie zabaw, zapytań i relacji z otoczeniem.

Edukacja przedszkolna [Educación Preescolar] – Ten poziom edukacyjny zalicza się do edukacji podstawowej. Zapewnia podstawową wiedzę, pobudzenie nawyków i rozwój

umiejętności. Poprzedza edukację podstawową. Czas trwania zależy od wieku uczniów rozpoczynających naukę na tym poziomie, dzieci w wieku od 3 do 5 lat. Ten poziom edukacji jest kształceniem obowiązkowym dla dzieci w wieku od 4 do 5 lat.

Wykształcenie podstawowe [Educación Primaria] – Edukacja podstawowa zapewnia studentom wprowadzenie do wiedzy naukowej i zagadnień społecznych. Ten poziom edukacji jest kształceniem obowiązkowym.

Wykształcenie średnie [Educación Secundaria] – Jest to ostatni poziom edukacji podstawowej. Jego zadaniem jest wyposażenie uczniów w wiedzę niezbędną do podjęcia nauki w szkole średniej II stopnia. Ten poziom edukacji jest kształceniem obowiązkowym.

Job training – Szkolenie w miejscu pracy [Capacitación para el Trabajo] – Zaawansowany program zawodowy. Czas trwania 3 lata, w tym wymagane doświadczenie praktyczne wynoszące co najmniej 1 rok. Ma na celu bezpośrednie wejście na rynek pracy. Brak dostępu do wyższego poziomu edukacji.

Szkolnictwo średnie II stopnia (programy ogólne) [Bachillerato General, Bachillerato por Cooperación, Bachillerato Pedagógico, Bachillerato de Arte] – Szkoła średnia to program przygotowawczy do podjęcia studiów wyższych. Ma na celu zapewnienie edukacji kształtującej i wszechstronnej. Obejmuje wiedzę naukową, techniczną i humanistyczną, a także niektóre metodologie badawcze i znajomość języka. Ten poziom edukacji jest kształceniem obowiązkowym.

Szkoła średnia II stopnia (połączone programy ogólne i techniczne) [Bachillerato Tecnológico, Profesional Técnico Bachiller] – Liceum techniczne obejmuje bazę ogólnokształcącą i kierownictwo kierunku technicznego. Oprócz podjęcia studiów wyższych przyznaje studentom certyfikat umożliwiający podjęcie produktywnej działalności. Ten poziom edukacji jest kształceniem obowiązkowym.

Szkoła średnia II stopnia (programy zawodowe lub techniczne) [Profesional Técnico] – Kształcenie zawodowe techniczne ma na celu kształcenie techników w działalności przemysłowej, handlowej, usługowej, rolniczej i morskiej. Jest to program końcowy, ale od niedawna oferuje możliwość podjęcia studiów wyższych. Ten poziom edukacji jest kształceniem obowiązkowym.

Techniczne kształcenie zawodowe (program Instytutu Technologicznego) [Technico Superior] – Program studiów technicznych jest brany pod uwagę w przypadku studiów licencjackich i są to studia końcowe. Są znani jako Associated Professional.

Kolegium Nauczycielskie (program studiów licencjackich) [Educación Normal Licenciatura] – Studenci przygotowują się do zawodu nauczyciela edukacji podstawowej, która obejmuje edukację przedszkolną, podstawową, gimnazjalną, edukację dzieci niepełnosprawnych i wychowanie fizyczne.

Programy studiów licencjackich [Licenciatura Univesitaria, Licenciatura Tecnológica] – Ten program edukacyjny, posiadający tytuł licencjata, ma na celu kształcenie specjalistów w jednym kierunku studiów.

Studia magisterskie (studia podyplomowe) (długie) [Maestria] – Usługa w ramach studiów podyplomowych. Jest ona prowadzona przez instytucje szkolnictwa wyższego w formie

zajęć ukierunkowanych na konkretny kierunek studiów. Program specjalizacyjny (studia podyplomowe) (krótki) Specjalizacja Przedmioty objęte studiami podyplomowymi. Student jest przygotowany do wykonywania czynności zawodowych na wysokim poziomie, a także do nauczania i prowadzenia badań.

Program studiów doktoranckich – doktorat (studia podyplomowe) [Doktorado] – Studia podyplomowe w ramach najwyższego stopnia kursów zawodowych w Krajowym Systemie Edukacji. Stopień licencjata lub magistra jest warunkiem wstępnym do tego programu. Jest poświęcony rozwojowi badań naukowych.

Egzaminy

W systemie edukacyjnym Meksyku występuje wewnętrzny oraz zewnętrzny system egzaminów. Każdy z poziomów edukacyjnych w Meksyku: edukacja podstawowa (primaria), średnia (secundaria) i średnia wyższa (media superior) kończy się egzaminami, które są podstawą do przejścia na kolejny etap edukacji.

Edukacja podstawowa (Primaria)

- Edukacja trwa: 6 lat
- Wiek uczniów przystępujących do egzaminu: 12 lat
- Egzaminy końcowe: Na zakończenie szkoły podstawowej uczniowie przystępują do egzaminu "Examen de Fin de Cursos de Primaria". Jest to wewnętrzny egzamin oceniający opanowanie podstawowych umiejętności w takich przedmiotach jak: matematyka, język hiszpański, nauki społeczne i przyrodnicze. Wyniki oceniają gotowość ucznia do podjęcia kolejnego etapu edukacji.

Edukacja średnia (Secundaria)

- Edukacja trwa: 3 lata
- Wiek uczniów przystępujących do egzaminu: 15 lat
- Egzaminy końcowe: Po zakończeniu szkoły średniej uczniowie przystępują do egzaminu "Examen de Certificación de Secundaria". Jest to również wewnętrzny egzamin, który ocenia opanowanie materiału z przedmiotów takich jak matematyka, język hiszpański, nauki przyrodnicze, społeczne oraz historia. Ukończenie tego etapu pozwala uczniom na kontynuowanie nauki w szkołach średnich wyższych.

Edukacja średnia wyższa (Media Superior)

- Edukacja trwa: 3 lata
- Wiek uczniów przystępujących do egzaminu: 18 lat
- Egzaminy końcowe: Na zakończenie szkoły średniej wyższej uczniowie przystępują do "Examen de Egreso de Educación Media Superior", znanego jako "Examen de Bachillerato" lub "Examen de Fin de Preparatoria". Jest to egzamin końcowy (równorzędny maturze), który uprawnia do ubiegania się o przyjęcie na studia pierwszego stopnia w Meksyku. Dodatkowo, uczniowie mogą przystąpić do EXANI-II, egzaminu organizowanego przez Centro Nacional de Evaluación para la Educación Superior (CENEVAL), który jest wymagany na wielu uczelniach wyższych w Meksyku. Wyniki tego egzaminu są decydujące w procesie rekrutacji na studia wyższe.

Matura: "Examen de Egreso de Educación Media Superior", zwany jako "Examen de Bachillerato") jest kluczowym etapem, który przygotowuje uczniów do podjęcia studiów wyższych. Egzamin obejmuje przedmioty obowiązkowe, uczniowie mogą także wybrać przedmioty dodatkowe. Przedmioty obowiązkowe na maturze

1. Matematyka (Matemáticas) obejmuje algebrę, geometrię, trygonometrię, rachunek różniczkowy i całkowy, oraz statystykę.
2. Język hiszpański (Lengua y Literatura) Składa się z gramatyki, literatury hiszpańskojęzycznej, analizy tekstów literackich, pisania wypracowań, i czytania ze zrozumieniem.
3. Nauki przyrodnicze (Ciencias Naturales)W zależności od programu mogą obejmować biologię, chemię, fizykę, lub nauki środowiskowe.
4. Historia (Historia)Składa się z historii Meksyku oraz historii powszechnej.
5. Nauki społeczne (Ciencias Sociales)Obejmuje przedmioty takie jak geografia, ekonomia, socjologia, oraz podstawy prawa.
6. Język angielski (Inglés)Wymagana jest znajomość języka angielskiego na poziomie podstawowym do średniozaawansowanego, w zależności od programu.

Przedmioty dodatkowe na maturze

- Fizyka (Física) – jeśli nie jest już uwzględniona w naukach przyrodniczych.
- Chemia (Química) – jeśli nie jest już uwzględniona w naukach przyrodniczych.
- Biologia (Biología) – jeśli nie jest już uwzględniona w naukach przyrodniczych.
- Informatyka (Informática)
- Filozofia (Filosofía)
- Sztuka (Arte) – może obejmować muzykę, plastykę, teatr, itp.
- Języki obce – j. angielski lub inne języki takiej jak: j.francuski, j.niemiecki, itd.

EXANI-II – Większość uczniów przystępuje również do egzaminu EXANI-II (Examen Nacional de Ingreso a la Educación Media Superior), organizowanego przez CENEVAL (Centro Nacional de Evaluación para la Educación Superior). Egzamin ten składa się z dwóch części:

- Część ogólna: matematyka, język hiszpański, nauki przyrodnicze, nauki społeczne, rozumowanie logiczne.
- Część specjalistyczna: zależy od wybranego kierunku studiów i może obejmować takie przedmioty jak: biologia, chemia, fizyka, historia.

Studia wyższe (Educación Superior)

- Trwają: 3-6 lat, w zależności od kierunku
- Wiek studentów: zazwyczaj od 18 roku życia
- Egzaminy: Przyjęcie na studia wymaga zazwyczaj zdania egzaminu wstępnego, EXANI-III dla studiów licencjackich lub magisterskich. Ponadto, niektóre kierunki studiów wymagają dodatkowych egzaminów.

Egzaminy maturalne w Meksyku są nie tylko warunkiem ukończenia szkoły średniej wyższej, ale także odgrywają kluczową rolę w procesie rekrutacji na uczelnie wyższe. Wyniki tych egzaminów są często podstawą do przyjęcia na studia.

Meksykański system edukacji kładzie duży nacisk na egzaminy, które są istotnym elementem oceny kompetencji uczniów na każdym etapie edukacji. Egzaminy te są często

wewnętrzne i nadzorowane przez szkoły lub lokalne władze edukacyjne, co pozwala na dostosowanie poziomu trudności do lokalnych wymagań edukacyjnych.

Podstawa edukacji

W systemie edukacyjnym Meksyku istnieją ogólnie ustalone wytyczne dotyczące kształconych kompetencji, tzw. "Currículo Nacional" oraz bardziej szczegółowy: "Currículo Básico de Educación". Wytyczne te są częścią narodowej polityki edukacyjnej i służą jako fundament dla programów nauczania na wszystkich poziomach edukacji.

"Currículo Nacional" to ogólnokrajowe ramy programowe, które określają cele edukacyjne, treści nauczania, standardy i kompetencje, które uczniowie powinni zdobyć na każdym poziomie edukacyjnym. Składa się z kilku kluczowych komponentów: 1. Obszary tematyczne: Definiuje przedmioty i obszary wiedzy, które są nauczane, takie jak matematyka, język hiszpański, nauki przyrodnicze, nauki społeczne, sztuka, itp. 2. Kompetencje kluczowe: Określa umiejętności i kompetencje, które uczniowie powinni rozwijać, takie jak krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, umiejętności cyfrowe, umiejętności komunikacyjne, itp. 3. Standardy osiągnięć: Wyznacza konkretne standardy dla różnych przedmiotów, które uczniowie powinni osiągnąć na każdym poziomie edukacyjnym. 4. Wartości i postawy: Promuje wartości społeczne, etyczne i obywatelskie, takie jak tolerancja, szacunek dla różnorodności, odpowiedzialność społeczna, itp.

"Currículo Básico de Educación" jest bardziej szczegółowym zestawem wytycznych, który operacjonalizuje "Currículo Nacional". Jest on stosowany na poziomie podstawowym i średnim, i obejmuje: 1. Program nauczania: Konkretny program nauczania dla każdego przedmiotu i poziomu edukacyjnego. Zawiera szczegółowe opisy treści, cele edukacyjne oraz metody nauczania. 2. Metodologia nauczania: Wytyczne dotyczące metod i strategii nauczania, które mają być stosowane przez nauczycieli w celu skutecznego przekazywania wiedzy i kształtowania umiejętności. 3. Ocena i ewaluacja: Kryteria i metody oceny postępów uczniów, w tym formy i techniki oceniania, zarówno ilościowe, jak i jakościowe.

W ramach "Currículo Nacional" i "Currículo Básico de Educación", szczególną uwagę zwraca się na rozwój następujących kompetencji:

- Kompetencje językowe: Umiejętność komunikowania się w języku hiszpańskim oraz znajomość języków obcych, głównie j. angielskiego.
- Kompetencje matematyczne: Zdolność do rozumienia i stosowania matematyki w codziennym życiu.
- Kompetencje naukowe: Rozwój umiejętności badawczych i zrozumienie podstawowych zasad nauk przyrodniczych.
- Kompetencje cyfrowe: Znajomość narzędzi cyfrowych i umiejętność korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych.
- Kompetencje obywatelskie: Świadomość obywatelska, wiedza o prawach i obowiązkach oraz umiejętność aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.
- Kompetencje kulturowe: Zrozumienie i szacunek dla różnorodności kulturowej, umiejętność doceniania sztuki i kultury.

Wytyczne te są ustanawiane przez Ministerstwo Edukacji Publicznej (Secretaría de Educación Pública, SEP), które odpowiada za opracowanie polityk edukacyjnych i nadzór

nad ich wdrażaniem. Wdrożenie tych wytycznych jest obowiązkowe dla wszystkich szkół publicznych i prywatnych w Meksyku. Ponadto SEP regularnie aktualizuje “Currículo Nacional” i “Currículo Básico de Educación”.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Ministerstwo Edukacji Publicznej Meksyku (Secretaría de Educación Pública, SEP) opracowało podstawy programowe dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi tzw.: “Educación Especial” (Edukacja Specjalna). Wytyczne i podstawy programowe są uregulowane przez “Ley General de Educación” (Ustawa Ogólna o Edukacji), która zawiera zapisy dotyczące inkluzywnego systemu edukacyjnego oraz wsparcia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami.

Wytyczne te mają na celu zapewnienie wsparcia, dostosowanych programów nauczania oraz integracji dzieci i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Ramy i wytyczne dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi:

1. “Modelo de Atención a la Educación Especial” (Model Wsparcia Edukacji Specjalnej) ma na celu zapewnienie dostępu do edukacji dzieciom z niepełnosprawnościami oraz wspieranie ich integracji w systemie szkolnictwa. Zakres: Obejmuje wsparcie dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami fizycznymi, sensorycznymi, intelektualnymi oraz specyficznymi trudnościami w nauce.
2. “Programa Nacional para el Fortalecimiento de la Educación Especial y de la Integración Educativa” (Krajowy Program Wzmacniania Edukacji Specjalnej i Integracji Edukacyjnej) ma na celu usprawnienie jakości edukacji specjalnej oraz promowanie integracji dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ogólnodostępnych. Zakres: Zawiera wytyczne dotyczące adaptacji programów nauczania, metod oceniania, oraz wsparcia dla nauczycieli.
3. “Guías para la Inclusión Educativa” (Przewodniki do Integracji Edukacyjnej) ma na celu zapewnienie praktycznych wskazówek dla szkół i nauczycieli w zakresie dostosowania metod nauczania i oceniania do potrzeb uczniów ze specjalnymi potrzebami. Zakres: Obejmuje strategie dydaktyczne, zarządzanie klasą, oraz wsparcie psychologiczne.

Podstawy programowe dla edukacji specjalnej są dostosowane w sposób indywidualny do potrzeb uczniów, poprzez:

- Indywidualizowane programy: Każde dziecko ze specjalnymi potrzebami ma stworzony Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny (Plan Individualizado de Educación, PIE).
- Adaptację treści: Programy nauczania są modyfikowane w celu uwzględnienia specyficznych trudności ucznia, co może obejmować uproszczenie materiałów, dostosowanie tempa nauczania, oraz użycie specjalnych narzędzi edukacyjnych.
- Metody nauczania: Wykorzystywane są metody dydaktyczne dostosowane do rodzaju niepełnosprawności, w tym metody multimedialne, praktyczne zajęcia, oraz terapia zajęciowa.

Dla uczniów, dzieci ze specjalnymi potrzebami, funkcjonują specjalistyczne placówki edukacyjne (Centros de Atención Múltiple, CAM). Uczniowie ze specjalnymi potrzebami uczęszczający do szkół ogólnodostępnych otrzymują wsparcie specjalistów takich jak logopedzi, psycholodzy, oraz nauczyciele wspomagający.

W Meksyku istnieją specjalne wymagania edukacyjne i wsparcie dla dzieci, dla których język hiszpański nie jest językiem narodowym. Koncentrują się one głównie na społecznościach rdzennych, które posługują się językami autochtonicznymi, takimi jak nahuatl, mixteco, zapoteco i wieloma innymi. Dzieci te otrzymują wsparcie poprzez: edukację dwujęzyczną i międzykulturową, programy nauczania dostosowane do potrzeb kulturowych uczniów, nauczyciele dwujęzyczni – w Meksyku istnieje specjalne szkolenie dla nauczycieli, które przygotowuje ich do pracy z dziećmi z rdzennych społeczności. Szkolenia te obejmują zarówno metody nauczania, jak i naukę języków rdzennych.

Dzieci nieznające języka hiszpańskiego, a przybyłe do Meksyku, mogą uczęszczać do szkół międzynarodowych, które często oferują programy nauczania oparte na międzynarodowych standardach, takich jak International Baccalaureate (IB). Przyjmowanie uczniów zazwyczaj wymaga mniej formalności związanych z nostryfikacją dokumentów edukacyjnych. W przypadku szkół publicznych są rygorystyczne wymagania dotyczące dokumentacji edukacyjnej, oraz przygotowania do nauki języka hiszpańskiego. Zależy to też od lokalnych przepisów i procedur.

Meksykański system edukacyjny podejmuje kroki, aby dostosować się do potrzeb dzieci, dla których hiszpański nie jest językiem ojczystym, poprzez wsparcie edukacyjne w językach rdzennych oraz uwzględnienie ich potrzeb kulturowych. Jest to kluczowe dla zachowania i promowania różnorodności językowej i kulturowej w Meksyku.

W Meksyku w programach nauczania i wytycznych uwzględnia się potrzeby mniejszości, szczególnie mniejszości rdzennej i mniejszości językowych. System edukacyjny w Meksyku jest zaprojektowany tak, aby wspierać różnorodność kulturową i językową kraju, przy czym kładzie się duży nacisk na edukację dwujęzyczną i międzykulturową.

Sekretariat Edukacji Publicznej (SEP) promuje edukację dwujęzyczną i międzykulturową, mając na celu zachowanie języków rdzennych i integrację kulturową. SEP opracowuje i wdraża programy nauczania, które uwzględniają nauczanie w językach rdzennych i hiszpańskim. Ponadto, istnieją podręczniki i materiały dydaktyczne w różnych językach rdzennych, które są dostarczane do szkół w regionach zamieszkałych przez mniejszości językowe. Materiały te są opracowywane przy współpracy z lokalnymi społecznościami. W Meksyku istnieją szkoły bilingwalne, które oferują programy nauczania w dwóch językach, co pomaga uczniom z mniejszości językowych lepiej zrozumieć materiał i integrować się z hiszpańskojęzycznym społeczeństwem. Ponadto dostępne są stypendia i programy finansowe, które wspierają uczniów z mniejszości, pomagając im w dostępie do edukacji i nauki, np. programy takie jak PROSPERA, które oferują wsparcie finansowe dla rodzin, które wspiera dzieci z mniejszości w ich edukacji. W Meksyku, potrzeby mniejszości, zwłaszcza rdzennych społeczności, są uwzględniane w programach nauczania i politykach edukacyjnych.

Źródła:

- Mandatory but Unsustainable: Early Childhood Education in Mexico (2023) Harvard International Review: <https://hir.harvard.edu/mandatory-but-unsustainable-early-childhood-education-in-mexico/>
- El Instituto Nacional para la Evaluación de la Educación (INEE): https://www.inee.edu.mx/medios/informe2018/04_informe/capitulo_00.html
- Strona Internetowa, odpowiednik Ministerstwa Edukacji w Meksyku (Secretaría de Educacion Publica, SEP): <https://www.gob.mx/sep/articulos/conoce-el-sistema-educativo-nacional>
- ISCED mapping from the UOE data collection (school year 2020) w: <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=MEX>
- Plan de estudio para la educación preescolar primaria y secundaria: [https://www.gob.mx/cms/uploads/attachment/file/792397/plan de estudio para la educacion preescolar primaria secundaria 2022.pdf](https://www.gob.mx/cms/uploads/attachment/file/792397/plan_de_estudio_para_la_educacion_preescolar_primaria_secundaria_2022.pdf)
- Programa Nacional de Educación: <http://planeacion.uaemex.mx/InfBasCon/2001-2006.pdf>
- Marco General del Sistema de Evaluación y Acreditación de la Educación Superior: https://educacionsuperior.sep.gob.mx/pdfs/2023/marco_gral_SEAES.pdf
- Los modelos de atención de la Educación Especial: <https://dgesum.sep.gob.mx/storage/recursos/planes2022/jAreeDxp4G-5622.pdf>
- Educación Especial: https://www.aefcm.gob.mx/que_hacemos/especial.html
- Instituto Nacional de la Infraestructura Física Educativa: <https://www.gob.mx/inifed/documentos/cam-centro-de-atencion-multiple>

23. Niemcy

Tło polityczne

Niemcy są podzielone na 16 krajów związkowych – landów, z których każdy ma swoje ministerstwo lub senat – najwyższą władzę ustawodawczą i administracyjną nad polityką oświatową. Trzy spośród ww. landów to miasta, które posiadają status kraju związkowego. Są to: Brema, Berlin i Hamburg. W rezultacie istnieją różnice w federalnych systemach edukacji. Istnieje jednak jeden organ – konsorcjum krajowe (Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of the Länder in the Federal Republic of Germany lub Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland (kurz: Kultusministerkonferenz) [KMK]), w którym reprezentowani są wszyscy ministrowie lub senatorowie oświaty, które przyjmuje wiążące uchwały dla edukacji i wydaje wytyczne dla landów.

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna obejmuje **opiekę dzienną** dla dzieci (Kindertagesstätte, Tagespflege) i **przedszkole** (Kindergarten). Opieka dzienna (najprawdopodobniej odpowiednik naszego żłobka) obejmuje dzieci w wieku od 4 miesięcy do 3 lat, a przedszkole zapewnia opiekę dzieciom w wieku od 3 do 6 lat.

Obie instytucje dotowane ze środków publicznych, ale możliwe jest także pobieranie dodatkowych opłat od rodziców i opiekunów, szczególnie w przypadkach, gdy instytucje te prowadzone przez prywatne lub lokalne inicjatywy lub kościoły. W Niemczech nauka w przedszkolu jest dobrowolna, a od 1 sierpnia 2013 roku zagwarantowana odpowiednim prawem, dla dzieci w wieku od 1 do 3 lat. Rodzice lub opiekunowie, którzy nie korzystają z opieki, mogą ubiegać się o zasiłek opiekuńczy. Każde dziecko od 3. roku życia do momentu rozpoczęcia nauki w szkole nabywa prawa do zasiłku opiekuńczego.

Niedawno KMK przyjęła zmienione, podstawowe zasady edukacji w sektorze przedszkolnym które wyznaczają cele narodowe w obszarach języka, czytania i pisania.

Zasady te są uszczegóławiane poprzez programy nauczania wychowania przedszkolnego w krajach związkowych.

System edukacji

Niemiecki system edukacji składa się z pięciu głównych typów placówek edukacji: przedszkoli, szkół podstawowych, szkół średnich i (np. gimnazjum niższe), szkół średnich II – (np. gimnazjów wyższych) i szkół wyższych. Większość instytucji edukacyjnych jest finansowana ze środków publicznych. Istnieją również prywatne instytucje edukacyjne.

Obowiązkowa edukacja szkolna dotyczy dzieci od szóstego roku życia. Dzieci w wieku szkolnym, które nie osiągnęły jeszcze poziomu rozwoju wystarczającego do uczęszczania do szkoły, mają w niektórych krajach związkowych dodatkową możliwość przygotowania się do podjęcia nauki, a mianowicie *Schulkindergärten (przedszkole szkolne)* i *Vorklassen (klasa przedszkolna w szkole)*. W zależności od kraju związkowego instytucje te przypisane są albo do sektora edukacji przedszkolnej, albo do sektora szkół podstawowych.

Co do zasady powszechny obowiązek szkolny dla wszystkich dzieci w Republice Federalnej Niemiec rozpoczyna się w roku, w którym osiągną one wiek sześciu lat.

Edukacja podstawowa (Primary Education) w Niemczech obejmuje Grundschule (szkołę podstawową), która jest pierwszą obowiązkową placówką edukacyjną. Uczniowie, którzy ukończą 6 lat w określonym terminie, są prawnie zobowiązani do rozpoczęcia nauki w szkole. Terminy zapisów do szkół mogą jednak zostać przesunięte indywidualnych przypadkach, a stopień obowiązku jest różny w zależności od kraju związkowego. W większości krajów związkowych RFN szkoły podstawowe obejmują klasy 1–4 (uczniowie w wieku 6–10 lat). Tylko w Berlinie i Brandenburgii klasy 1–6 (uczniowie w wieku 6–12 lat). Większość uczniów uczęszcza do szkół podstawowych finansowanych przez państwo – uczęszcza do publicznych szkół podstawowych (w 2018 r. dotyczyło to 96,4 proc. uczniów), mniej dzieci uczy się w niepublicznych szkołach podstawowych (w 2018 tylko 3,6 proc).

Edukacja średnia rozpoczyna się w klasie 5 (klasa 7 w Berlinie i Brandenburgii) trwa od pięciu do dziewięciu lat (od czterech do siedmiu lat w Berlinie i Brandenburgii) lub do osiągnięcia pełnoletności (18/19 w zależności od kraju związkowego). Zwykle kończy się świadectwem ukończenia szkoły. Edukacja średnia podzielona jest na dwa stopnie: niższy (I-wszy stopień) i wyższy (II-gi stopień).

Po ukończeniu szkoły podstawowej rozpoczyna się kształcenie na **poziomie średnim (niższym)**, które w krajach związkowych charakteryzuje się podziałem na różne ścieżki edukacyjne wraz z odpowiadającymi im świadectwami ukończenia szkoły i uzyskaniem kwalifikacji, za które odpowiadają różne typy szkół. Od 10 (12) roku życia uczniowie podejmują naukę w szkole średniej niższej w trzech typach placówek podzielonych według tego ile kierunków kształcenia jest w nich realizowanych. Mogą oferować jeden kierunek kształcenia (gimnazjum, liceum, nazwane: **Hauptschule, Realschule i Gymnasium**), dwa kierunki kształcenia lub trzy kierunki kształcenia.

Nauka na tym etapie trwa od 5 do 9 lub 10 klasy, czyli do ukończenia przez ucznia 15 (16) lat. Schularten mit mehreren Bildungsgängen (szkoły oferujące więcej niż jeden rodzaj zajęć) łączą dwa lub trzy kierunki kształcenia w ramach jednego programu zajęć.

Przebieg nauki w szkole średniej kończy się uzyskaniem świadectwa ukończenia szkoły ogólnokształcącej po ukończeniu dziewiątej klasy lat nauki (tzw. **Świadectwo lub Certyfikat Pierwszej Szkoły – Erster Schulabschluss**), np. przebieg edukacji w Realschule kończy się świadectwem ukończenia szkoły ogólnokształcącej uzyskiwanym po dziesięciu latach nauki), dość popularnym jest **Świadectwo Gimnazjum – Mittlerer Schulabschluss**.

Oprócz Certyfikatu Pierwszej Szkoły i Świadectwa Gimnazjum które są jednolite we wszystkich landach, mogą istnieć również specyficzne oznaczenia kwalifikacji w landach, wskazane jako równoważne.

Uwaga: Klasy 5 i 6 w tym etapie kształcenia stanowią fazę szczególnej promocji, nadzoru i orientacji co do przyszłej ścieżki edukacyjnej ucznia i jej konkretnego kierunku.

Po ukończeniu przez uczniów obowiązku szkolnego – w wieku 15 lat – rozpoczynają naukę w **szkole średniej na poziomie wyższym**. Rodzaj podjętej szkoły zależy od kwalifikacji i uprawnień uzyskanych po ukończeniu szkoły średniej niższego stopnia i jest wynikiem rekomendacji nauczyciela i rozmowy z rodzicami ucznia. Oferta kształcenia na tym (II-gim

poziomie średnim) obejmuje ogólnie przyjęte stacjonarne kształcenie ogólnokształcące i kształcenie zawodowe, a także kształcenie i szkolenie zawodowe w systemie dualnym (system dualny).

Młodzi ludzie, którzy po zakończeniu obowiązkowego kształcenia ogólnego nie uczęszczają do szkoły ogólnokształcącej lub szkoły zawodowej w pełnym wymiarze godzin, muszą nadal uczęszczać do szkoły w niepełnym wymiarze godzin w systemie dualnym (obowiązkowa nauka w *Berufsschule – Berufsschulpflicht*). Zwykle nauka trwa trzy lata.

Edukacja średnia ogólnie – różne rozwiązania w landach – uszczegółowienie ww. treści, ze względu na mnogość placówek występujących na tym etapie i rozwiązania w własne przyjęte przez landy.

Edukacja ta rozpoczyna się w klasie 5, w większości landów, w klasie 7 w Berlinie i Brandenburgii). Trwa od pięciu do dziewięciu lat (od czterech do siedmiu lat w Berlinie i Brandenburgii) lub do osiągnięcia pełnoletności (w zależności od kraju związkowego).

Zwykle kończy się świadectwem ukończenia szkoły. Celem wykształceniem średniego niższego (I stopnia) jest uzyskanie świadectw ukończenia szkoły *Hauptschulabschluss* (ukończenie szkoły głównej) lub *Mittlerer Schulabschluss* (średnio zaawansowany) i wyższe wykształcenie średnie w *Allgemeine Hochschulreife* (które umożliwia przyjęcie na uniwersytet) lub *Fachhochschulreife* (potwierdzające dojrzałość do szkolnictwa wyższego określonej dziedziny). Jedyną szkołą średnią obowiązującą we wszystkich krajach związkowych to gimnazjum. Obejmuje ono szkołę średnią i i II stopnia (klasy do 12 lub 13) i kończy się uzyskaniem *Allgemeine Hochschulreife*.

Oprócz ww. w landach istnieje wiele różnych typów szkół. Z nielicznymi wyjątkami, wszystkie typy szkół oferują możliwość zdobycia *Mittlerer Schulabschluss* po dziesiątej klasie.

Mittlerer Schulabschluss kwalifikuje do kształcenia zawodowego lub szkoły średniej II stopnia (np. *Gymnasium*, *Fachoberschule*). W niektórych landach istnieją szkoły z wykształceniem średnim i i II stopnia o różnych kierunkach kształcenia (np. zintegrowana szkoła ogólnokształcąca lub *integrierte Gesamtschulen*), które zapewniają *Allgemeine Hochschulreife*, *Mittlerer Schulabschluss* lub *Hauptschulabschluss*.

Fachschulen i *Fachakademien* w Bawarii to instytucje ustawicznego kształcenia zawodowego, które z reguły wymagają ukończenia odpowiedniego kształcenia i szkolenia zawodowego w *anerkannter Ausbildungsberuf* (uznanego zawodu wymagającego formalnego wykształcenia) i odpowiedniego zatrudnienia. Osiągnięty tu poziom kwalifikacji jest porównywalny z pierwszym poziomem szkolnictwa wyższego zgodnie z Międzynarodową Standardową Klasyfikacją Kształcenia *ISCED*.

Do sektora **szkolnictwa wyższego** zaliczają się uniwersytety, *Fachhochschulen/ Hochschulen für angewandte Wissenschaften*, uczelnie artystyczne i muzyczne oraz inne uczelnie, które oferują studia uprawniające do nauki zawodu.

Ponadto istnieje wiele specjalnych instytucji szkolnictwa wyższego, które przyjmują tylko określone grupy, np. uczelnie Federalnych Sił Zbrojnych i *Verwaltungsfachhochschulen*.

Osoby posiadające kwalifikacje umożliwiające przyjęcie na studia wyższe mogą również zdecydować się na naukę w Berufsakademie oferowanej przez niektóre kraje związkowe jako alternatywa dla szkolnictwa wyższego. W państwowych lub uznawanych przez państwo Studienakademien (instytucjach badawczych) oraz w firmach studenci odbywają zajęcia akademickie, ale jednocześnie praktyczne szkolenie zawodowe.

Egzaminy

W Niemczech zaplanowano system egzaminów oparty na kolejnych etapach edukacji. Pierwsze egzaminy – tzw. egzaminy porównawcze przeprowadzane są w klasach 3 i 8 (odpowiednio VERA-3 i VERA-8) i stanowią one krajowe badanie wyników nauczania szkół. Oprócz krajowych i międzynarodowych badań wyników szkół, realizacja ww. ogólnokrajowych prac porównawczych jest także częścią ogólnej strategii Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury (KMK) dotyczącej monitorowania edukacji, która została przyjęta w 2006 r. i poprawiona w 2015 r. Są to egzaminy pisemne, które są obowiązkowe we wszystkich krajach związkowych Republiki Federalnej Niemiec (wyjątkiem jest Dolna Saksonia. W Dolnej Saksonii udział w pracy porównawczej pozostawiono decyzyjności indywidualnego nauczyciela w szkole 2018/2019. Od roku szkolnego 2019/2020 nie prowadzono żadnych prac porównawczych). W niektórych landach egzaminów VERA nie nazywa się testami porównawczymi, ale raczej „badaniami poziomu uczenia się” (Hesja, Nadrenia Północna-Westfalia), „KERMIT – określanie kompetencji” (Hamburg) lub „testami kompetencyjnymi” (Saksonia, Turynia). Od 2010 roku w VERA uczestniczy także Południowy Tyrol i niemieckojęzyczna społeczność Belgii).

Matura

Na podstawie uchwał Konferencji Ministrów Oświaty i Kultury (KMK) opracowywane są wspólne państwowe pule zadań maturalnych dla przedmiotów: niemieckiego i matematyki, dla zaawansowanych języków obcych angielskiego i francuskiego oraz dla przedmiotów przyrodniczych: przedmiotów biologii, chemii i fizyki, w oparciu o standardy edukacyjne dla ogólnej kwalifikacji wstępnej na uniwersytet. Ma to w szczególności pomóc w ujednoczeniu wymogów związanych z egzaminami maturalnymi w krajach związkowych i zapewnić wysoką jakość tych egzaminów. Koordynację rozwoju zestawów lub puli zadań egzaminacyjnych powierzono Institut zur Qualitätsentwicklung im Bildungswesen (IQB) państwowej instytucji naukowej, która również odpowiada za jakość edukacji w państwie.

Od roku egzaminacyjnego 2017 landy mają dostęp do puli zadań maturalnych z przedmiotów niemieckiego, angielskiego, francuskiego i matematyki. Od roku egzaminacyjnego 2025 udostępnione zostaną wspólne pule także dla przedmiotów przyrodniczych, takich jak biologia, chemia i fizyka.

Opracowanie zadań do puli

Za opracowanie zadań dla każdego przedmiotu odpowiedzialna jest grupa robocza, do której każdy kraj związkowy wysyła nauczyciela przedmiotu w szkołach średnich ogólnokształcących. Dodatkowo perspektywę szkół zawodowych reprezentuje w każdej grupie roboczej dwóch nauczycieli. Członkowie grup roboczych mają szerokie doświadczenie i kompetencje w zakresie koncepcji zadań maturalnych. Grupom roboczym doradzają naukowcy reprezentujący daną dydaktykę lub przedmiot. Dzięki temu w procesie

pracy zostaną uwzględnione perspektywy wszystkich krajów, a także aktualne ustalenia z odpowiedniej dydaktyki i nauk specjalistycznych.

Aby można było opracować dla poszczególnych grup zadań odpowiednią liczbę zadań i zagwarantować odpowiednią jakość, każdy land przedstawia własne propozycje zadań. W oparciu o te propozycje wspólne krajowe grupy robocze opracują zestawy zadań.

Terminy egzaminów

Przed rokiem egzaminacyjnym 2017 państwowe matury z każdego przedmiotu odbywały się w różnych terminach. Aby móc wspólnie korzystać z zadań maturalnych, konieczne było ujednoczenie tych terminów. Nawet w pierwszych latach nauki – z nielicznymi wyjątkami, zwłaszcza ze względu na obowiązujące przepisy dotyczące urlopów – matury z przedmiotów niemieckiego i matematyki można było zdawać w tym samym terminie, a z przedmiotów angielskiego i francuskiego w dwóch wspólnych terminach. Jeżeli państwowe egzaminy maturalne z przedmiotu odbywają się w dwóch różnych terminach, zadania z powiązanej puli rozkładane są na dwa terminy egzaminów. Od roku egzaminacyjnego 2022 państwowe matury z każdego z czterech przedmiotów odbywają się w dużej mierze tego samego dnia.

Korzystanie z zadań z przygotowanej puli

Każdy land może wykorzystać wszystkie zadania z puli przypisanej do danego terminu egzaminu na potrzeby własnego egzaminu maturalnego z danego przedmiotu. Komisja państwowa decyduje, które zadania z puli zostaną wykorzystane do egzaminu i w jakim stopniu należy je uzupełnić zadaniami państwowymi. Odpowiedzialność za egzaminy maturalne w danym landzie ponosi sam land

Zgodnie z planami politycznymi porozumienia państwowego Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury z 15 października 2020 r. landy nie mogą zmieniać zadań przejętych z puli. Aby było to możliwe, standaryzowane są odpowiednie warunki ramowe egzaminów (np. przepisy dotyczące struktury zadań, pomocy i oceny prac egzaminacyjnych).

Publikowanie zadań wykorzystanych

W każdym roku egzaminacyjnym, po zakończeniu matur, na stronie internetowej IQB publikowane są zadania pobrane z puli przez landy – w tym materiały przeznaczone dla nauczycieli (w szczególności tzw. horyzonty oczekiwań i instrukcje oceniania).

Ocena – monitoring

Wykorzystanie zadań puli jest stale oceniane przez IQB. Ma to na celu wsparcie dalszego rozwoju zestawów zadań i warunków ich realizacji. Wyniki oceny są regularnie publikowane.

Podstawa edukacji

KMK publikuje ogólne wytyczne krajowe, które są aktualizowane. Wytyczne te są sformułowane w postaci zaleceń dotyczących tych kwestii, które powinny być rozwijane u uczniów w określonym typie szkoły. Można je określić mianem celów nauczania.

Funkcjonują także określone **krajowe standardy edukacyjne** dla wszystkich typów szkół odnoszące się do wybranych przedmiotów (nie wszystkich). Krajowe standardy edukacyjne

są szczegółowo wdrażane w regionalnych programach nauczania. Instytut Doskonalenia Jakości Edukacyjnej (IQB) regularnie monitoruje stopień, w jakim krajowe standardy edukacyjne w Niemczech zostały osiągnięte, głównie zbierając i badając wyniki egzaminów. Głównym zadaniem IQB jest opracowywanie zadań testowych w oparciu o standardy edukacyjne dla poziomu podstawowego i średniego i stopnia oraz sprawdzanie, w jakim stopniu osiągane są założone cele kompetencyjne.

Nauczyciele w szkołach powinni wykazać się osiągnięciem tych standardów, ale mają swobodę wyboru metod i materiałów nauczania. Standardy zawierają przykłady zadań, określają cele pracy edukacyjnej w postaci pożądaných efektów uczenia się. Określają one konkretnie, jakie umiejętności dzieci i młodzież powinny rozwijać się na określonym etapie kariery szkolnej.

W standardach zdefiniowano pojęcie kompetencji: „Kompetencja rozumiana jest jako umiejętność zastosowania wiedzy i umiejętności z poszczególnych przedmiotów do rozwiązywania problemów”.

Standardy edukacyjne KMK mają na celu zorientowanie szkolnych procesów nauczania i uczenia się na ciągły i powiązany z siecią rozwój kluczowych kompetencji, które są ważne dla przyszłych procesów edukacyjnych. Mają także pomóc w zapewnieniu przenikalności ścieżek edukacyjnych i porównywalności kwalifikacji. Standardy edukacyjne, uzupełnione odpowiednimi środkami wspierającymi szkoły w ich wprowadzaniu i wdrażaniu, stanowią podstawę systematycznego rozwoju systemu edukacji.

W grudniu 2003 roku KMK przyjęła wstępnie standardy kształcenia dla przedmiotów języka niemieckiego i matematyki oraz pierwszego języka obcego (angielskiego i francuskiego) dla świadectwa ukończenia szkoły średniej. W październiku 2004 roku uchwalono standardy kształcenia dla świadectw dojrzałości z przedmiotów języka niemieckiego, matematyki i pierwszego języka obcego oraz na poziomie podstawowym z przedmiotów języka niemieckiego i matematyki. Standardy kształcenia dla kwalifikacji średniozaawansowanych w naukach przyrodniczych (biologia, chemia i fizyka) zostały przyjęte w grudniu 2004 roku. **Obowiązkowe wprowadzenie standardów edukacyjnych nastąpiło we wszystkich krajach związkowych Republiki Federalnej Niemiec na początku lat szkolnych 2004/2005 i 2005/2006.** Standardy edukacyjne na poziomie podstawowym i średnim i stopnia są obecnie udoskonalane.

W dniu 18 października 2012 roku uchwalono standardy kształcenia dla ogólnej kwalifikacji wstępnej na studia dla przedmiotów niemiecki i matematyka oraz dla zaawansowanych języków obcych (angielski i francuski). 18 czerwca 2020 r. ustalono standardy kształcenia w ramach ogólnej kwalifikacji wstępnej na studia uniwersyteckie z przedmiotów przyrodniczych, takich jak biologia, chemia i fizyka.

Dodatkowo prowadzone są badania standaryzacyjne mające na celu określenie poziomu trudności zadań na reprezentatywnych próbach. W oparciu o wyniki badań standaryzacyjnych można również opracować modele poziomów kompetencji, które zapewniają jednolitą podstawę klasyfikacji osiągnięć uczniów.

Wraz z rozwojem zadań badania trendów edukacyjnych będą stopniowo przechodzić z badań papierowych na badania komputerowe, co będzie również sprawdzane w pilotażowych badaniach wyższego szczebla. W ramach badania próbnego IQB 2024

w szkołach podstawowych przeprowadza się pilotażowo wiele nowych zadań testowych z przedmiotów niemieckiego i matematyki, a także testuje się komputerową realizację ankiet.

Przegląd standardów edukacyjnych

Aby móc stwierdzić, w jakim stopniu uczniowie osiągają cele kompetencyjne sformułowane w standardach edukacyjnych Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury, należy najpierw uczynić je mierzalnymi („tzw. operacjonalizacja standardów”). Wymaga to dużej liczby zadań testowych, które adekwatnie odzwierciedlają treść standardów edukacyjnych i dostarczają możliwie najbardziej kompleksowej i rzetelnej informacji o kompetencjach uczniów w badanych obszarach.

Zadania testowe dotyczące standardów edukacyjnych na poziomie podstawowym i średnim i stopnia opracowują doświadczeni nauczyciele, którzy są intensywnie szkoleni przez IQB i ściśle współpracują z ekspertami w dziedzinie dydaktyki przedmiotowej. Pierwsze projekty zadań testowych opracowane przez nauczycieli są oceniane pod kątem dydaktycznym, sprawdzane pod kątem zrozumiałości językowej i w razie potrzeby poprawiane. Zadania są następnie prezentowane poszczególnym uczniom w klasach, tak aby uczniowie rozumieli formaty zadań i pytania w określony sposób. W razie potrzeby zadania zostaną ponownie zweryfikowane po tym wstępnym przeglądzie.

To, czy zadania testowe mogą odpowiednio odzwierciedlać efekty uczenia się zgodnie ze standardami edukacyjnymi, zostaje sprawdzone w badaniu pilotażowym. Ostateczne korekty zadań dokonywane są na podstawie wnikliwej analizy wyników pilotażu.

Ostateczne wersje zadań testowych są ostatecznie wykorzystywane na reprezentatywnej próbie uczniów w Niemczech w celu określenia trudności zadań testowych dla całej populacji uczniów (np. wszystkich czwartych klas w Niemczech). Informacje uzyskane w tym badaniu standaryzacyjnym stanowią podstawę do opracowania **modeli poziomów kompetencji**. Te z kolei stanowią podstawę do przedstawienia wyników prac porównawczych (VERA).

Modele poziomu kompetencji

W celu jasnego przedstawienia wyników testów w zakresie osiągnięcia standardów edukacyjnych stosuje się modele poziomów kompetencji (KSM). Przy opracowywaniu takich modeli przyjęta skala kompetencji jest dzielona przez ekspertów merytorycznych na kilka sekcji, które można w znaczący sposób różnicować pod względem merytorycznym, stosując tzw. procedurę ustalania standardów, które określane są jako poziomy kompetencji. Treść poszczególnych poziomów kompetencji opisana jest w oparciu o systematyczną analizę stosowanych zadań testowych, aby wyjaśnić, z jakimi wymaganiami poznawczymi zazwyczaj radzą sobie uczniowie po osiągnięciu odpowiedniego poziomu kompetencji. Ponadto poziomy są powiązane z oczekiwaniami normatywnymi, takimi jak osiągnięcie standardów minimalnych i regulacyjnych. Przypisując wartości testowe do poziomów, można jakościowo opisać osiągnięte kompetencje uczniów i pokazać, jaka część uczniów spełniła już określone wymagania lub jeszcze ich nie spełniła.

Obowiązujące modele kompetencji

Przedmiot akademicki	Poziom podstawowy	Poziom średni I	
	(koniec czwartej klasy)	Świadectwo ukończenia szkoły średniej	Zakończenie szkoły średniej
Niemiecki	 Słuchać Czytać ortografia, ortografia Użycie języka	--	 Użycie języka Pisać
			 Czytanie iKSM Słuchanie iKSM ortografia iKSM
matematyka	 Model globalny		 Model globalny
język angielski			 iKSM czyta i słucha
Francuski	--	--	 Czytanie i słuchanie
nauki przyrodnicze	--	--	 biologia Chemia fizyka

Rys. Modele poziomu kompetencji: <https://www.iqb.hu-berlin.de/bista/ksm/>

Dalszy rozwój standardów edukacyjnych rozwijany i realizowany projektowo. Proces ten koordynuje IQB. Decyzję podjęto na podstawie analizy potrzeb przeprowadzonej przez IQB w 2020 r., która wykazała potrzebę rewizji. W dalszym rozwoju należy brać pod uwagę aktualne wymagania dotyczące oczekiwań co do wyników oraz zmiany w kontekście nabywania umiejętności w szkole. Należy także uwzględnić wymogi uczenia się za pomocą mediów cyfrowych, które są również zakotwiczone w strategii KMK „Edukacja w cyfrowym świecie”.

Cele projektu dotyczące rozwoju standardów

Celem projektu jest podniesienie standardów nauczania przedmiotów języka niemieckiego i matematyki (na poziomie podstawowym i gimnazjalnym), pierwszego języka obcego (angielski/francuski) oraz przedmiotów biologii, chemii i fizyki (na poziomie gimnazjów).

Przyjęta metoda aktualizacji

W dalszy rozwój standardów edukacyjnych zaangażowane są komisje specjalistyczne, w których skład wchodzi naukowcy z różnych landów, dydaktycy, znawcy przedmiotów, realizatorzy zadań (zazwyczaj nauczyciele) oraz przedstawiciele wszystkich landów związkowych. Komisjom specjalistycznym przewodniczą dydaktycy specjaliści, którzy zajmowali się wcześniej analizą potrzeb.

Rewizja standardów edukacyjnych będzie odbywać się stopniowo, w trzech kolejnych fazach. W pierwszym etapie zrewidowane zostały standardy nauczania przedmiotów języka niemieckiego i matematyki w szkołach podstawowych i średnich i stopnia. W drugiej fazie po standardach edukacyjnych dla pierwszego języka obcego (angielski, francuski), a w trzeciej fazie po standardach edukacyjnych dla nauk przyrodniczych.

Na podstawie wyników analizy potrzeb i biorąc pod uwagę aktualny rozwój dydaktyki przedmiotowej, kierownicy dydaktyki przedmiotowej opracowują pierwsze projekty dalej rozwijanych standardów edukacyjnych. Projekty te są rozpatrywane, omawiane i uzgadniane przez specjalistyczne komisje.

Równolegle do tego procesu grupy zadaniowe opracowują zadania edukacyjne, które ilustrują, w jaki sposób wymagania standardów edukacyjnych można przekazać w klasie w procesie nauczania. Ponieważ w dalszym rozwoju standardów edukacyjnych będą uwzględniane także wymagania, jakie wynikają ze strategii KMK „Edukacja w Cyfrowym Świecie”, prawdopodobnie oprócz dotychczasowych klasycznych zadań, zadania które wymagają wyższego poziomu interakcji uczniów poprzez użycie narzędzi cyfrowych (np. oprogramowania do dynamicznej geometrii, arkuszy kalkulacyjnych). W ramach opracowywania zadań istnieje ścisła wymiana informacji pomiędzy grupami opracowującymi zadania a projektem TBA, w ramach którego instrumenty testowe IQB są obecnie konwertowane do formatu komputerowego. Aby w przyszłości elastycznie rozszerzać i dostosowywać zadania edukacyjne. W przeciwieństwie do dotychczasowych arkuszy nie będą one już publikowane w formie drukowanej wraz ze standardami edukacyjnymi, lecz zostaną udostępnione na stronie internetowej IQB.

Po podjęciu decyzji w właściwych komisjach KMK wyniki projektu staną się podstawą do wdrożenia standardów edukacyjnych w landach, a także do rewizji modeli poziomów kompetencji IQB i opartych na nich zadań testowych i prac porównawczych (VERA).

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Uczniowie mają możliwość powtarzania zajęć w indywidualnych przypadkach, jeśli nie spełniają przyjętych standardów szkolnych, dotyczy to uczniów ze zdiagnozowanymi specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (Sonderpädagogischer Förderbedarf (specjalne potrzeby edukacyjne). Uczniowie tacy mogą uczęszczać do klas integracyjnych lub specjalnych szkół: podstawowej i gimnazjum (Förderschule), jeśli uczęszczenie do szkoły powszechnej nie jest możliwe ani pożądane .

Możliwe jest również nauczanie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w klasach włączających w szkołach ogólnokształcących lub instytucjach kształcenia specjalnego z odpowiednimi kierunkami kształcenia specjalnego. Wskazanie i powołanie takich szkół różni się w zależności od prawa każdego landu. Instytucje kształcenia specjalnego dzielone

są na instytucje „uczące do dalszego kształcenia” i szkoły specjalne skupiające się na „rozwoju umysłowym”.

Szkoły mogą nadawać również kwalifikacje specyficzne i identyfikowalne dla tych szkół.

Niemcy przystąpiły do *Europejskiej Karty Języków Regionalnych i Mniejszościowych* Rady Europy w 1998 r. i stosują ten traktat do języka duńskiego, północnofryzyjskiego, saterfryzyjskiego, górnołużyckiego, dolnołużyckiego, języka romskiego niemieckich Sinti i Romów oraz języka regionalnego Niskoniemiecki. Kompleksowe regulacje Karty Językowej mają na celu zapewnienie zachowania tych języków i wspieranie ich używania w sferze prywatnej i publicznej.

Oficjalnym językiem wykładowym w Niemczech jest niemiecki (z wyjątkiem dla pięciu ww. uznanych mniejszości narodowych).

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

W placówkach edukacyjnych niemieckiego systemu edukacji zatrudnionych jest sześć typów nauczycieli, kształceni są oni w zależności od placówki, w której będą pracować. Najkrótszy okres kształcenia nauczycieli trwa dwa lata.

W 1994 osiągnięto porozumienia ramowe dotyczące szkoleń i egzaminów dla sześciu typów kariery nauczycielskiej, które obejmuje również przewidywalne ścieżki kariery w przypadku każdego z sześciu typów.

W 1995 „Studienstrukturreform für die Lehrerausbildung” – uchwała KMK w sprawie reformy struktury kadry nauczycielskiej uregulowała ich szkolenie i kształcenie. Ustalono zestaw minimalnych standardów tj.:

- studiowanie co najmniej dwóch przedmiotów lub obszarów przedmiotowych (w tym metodyki nauczania przedmiotowego)
- studiowanie teorii wychowania i psychologii
- wybór przedmiotów dodatkowych (np. filozofia, nauki społeczne/polityka i teologia) w toku realizacji studiów

Inne źródła:

https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Dokumentation/en_2023.pdf

<https://pirls2021.org/Germany/>

<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/germany/overview>

<https://pirls2021.org/encyclopedia/>

<https://www.iqb.hu-berlin.de/bista/>

https://www.dqr.de/dqr/en/the-dqr/the-dqr_node.html

24. Norwegia

Obowiązek szkolny

Dzieci w Norwegii mają prawo do przedszkola od pierwszego roku życia. Jednakże edukacja przedszkolna nie jest obowiązkowa. Około 50% przedszkoli jest prywatnych, ale są one finansowane przez rząd. Opłaty są umiarkowanej wysokości, regulowane ustawowo oraz mają tę samą wysokość dla placówek państwowych i prywatnych.

Funkcjonowanie przedszkoli określa ustawa o przedszkolu oraz ramowy plan, który dodatkowo wskazuje zadania oraz przekazywane treści. W swoim założeniu ramowy plan ma zagwarantować, że wszystkie dzieci otrzymają ofertę edukacyjną na wysokim poziomie. Przedszkola w Norwegii powinny przyjmować holistyczne podejście do edukacji i opieki nad dziećmi. Mają na celu promować dobre samopoczucie oraz przyjemność poprzez zabawę i uczenia. Wspierać naturalną kreatywność, ciekawość dzieci oraz rozwijać ich język oraz umiejętności społeczne. Przedszkole powinno przygotować dzieci do nauki w szkole.

Edukacja jest obowiązkowa dla wszystkich dzieci w wieku 6-16 lat. Podzielona jest na dwa główne etapy: szkoła podstawowa (barnetnet) oraz gimnazjum (ungdomstrinnet). Szkolnictwo średnie (videreg-ende oppl-ring) nie jest już obowiązkowe. Uczniowie po ukończeniu szkoły podstawowej i gimnazjum mają prawo do 3 lat kształcenia w szkołach II stopnia, 4 lat kształcenia w szkołach II stopnia o profilu zawodowym, przy czym w kilku przypadkach ten okres jest wydłużony do 4,5 lub 5 lat.

System edukacji

Struktura systemu edukacji w Norwegii wygląda następująco:

- Przedszkole – wiek 1-6 lat, (5 lat nauki)
- Szkoła podstawowa – wiek 6-13 lat (7 lat nauki)
- Gimnazjum – wiek 13-16 lat (3 lata nauki)
- Szkoła średnia – II stopnia
  - Ogólnokształcąca – wiek 13-16 lat (3 lata nauki) – prowadzone są w oparciu o 4 podstawy programowe z zakresu:
    - Sztuka, design i architektura
    - Media i komunikacja
    - Muzyka, taniec i dramat
    - Kierunek ogólny
    - Sport i wychowanie fizyczne
  - Zawodowa – wiek 13-18 lat (2 lata nauki + 2 lata praktyk zawodowych, na niektórych kierunkach czas trwania edukacji w szkole zawodowe jest dłuższy i trwa 4,5 lub 5 lat) – prowadzone są w oparciu o 8 podstaw programowych z zakresu:
    - Inżynieria elektryczna i technologia komputerowa
    - Rzemiosło, projektowanie i rozwój produktu
    - Opieka zdrowotna, rozwój dzieci i młodzieży
    - Budownictwo i projektowanie
    - Rolnictwo, rybołówstwo i leśnictwo

- Przetwórstwo restauracji i żywności
- Sprzedaż, serwis i turystyka
- Produkcja technologiczna i przemysłowa
- Fryzjerstwo, florystyka, projektowanie wnętrz i handel detaliczny
- Technologie informacyjne i medialne
- Szkoły zawodowe (poziom 5 EQF) – wiek 18-22 lat (2 lata nauki)
- Szkolnictwo wyższe (poziom 6,7,8 EQF)
  - Studia licencjackie – wiek 18-22 lat, przy założeniu zachowania ciągłości edukacji (3,5 roku nauki)
  - Studia magisterskie – wiek 22-24 lat, przy założeniu zachowania ciągłości edukacji (2 lata nauki)
  - Studia doktoranckie – wiek 24-27 lat, przy założeniu zachowania ciągłości edukacji (3 lata nauki)

Schemat systemu edukacji Norwegii w oparciu o Międzynarodową Standardową Klasyfikację Edukacji – ISCED znajduje się w załączniku 1.

Egzaminy

Na poziomie szkoły podstawowej uczniowie nie otrzymują ocen końcowych. W ciągu roku szkolnego oceny mają charakter opisowy, wykorzystujące zasady oceniania kształtującego. W klasach 1-3 na zakończenie roku szkolnego odbywają się obowiązkowe wewnętrzne testy przesiewowe, pozwalające określić poziom osiągnięcia określonych kompetencji i ewentualną wczesną interwencję dla ucznia, który potrzebuje dodatkowego wsparcia. Testy obejmują w klasach 1 i 3 testy z czytania, w klasie 2 test z rozumienia liczb i arytmetyki (dodatkowo dobrowolny w 3 klasie).

W gimnazjum uczniowie otrzymują na zakończenie I i II semestru oceny z obowiązkowych przedmiotów oraz osiągnięcia określonych umiejętności wskazanych w podstawie programowej. Uczniowie w klasach 5 i 8 uczestniczą w ogólnokrajowym teście z podstawowych umiejętności, języka angielskiego, czytania oraz matematyki. Po 3 latach nauki wystawiany jest certyfikat z ocenami. Ukończenie gimnazjum daje prawo do kształcenia II stopnia w szkole średniej.

Kształcenie średnie II stopnia jest prowadzone w oparciu o 12 programów nauczania: 4 o charakterze ogólnym i 8 zawodowych. Kształcenie ogólne trwa 3 lata i kładzie nacisk na wiedzę teoretyczną oraz przygotowują do podjęcia studiów wyższych. Kształcenie zawodowe trwa zazwyczaj 4 lata (w niektórych przypadkach 4,5 lub 5), z czego 2 lata to nauka w szkole, a pozostały czas to praktyki zawodowe w przedsiębiorstwach.

W szkole średniej, na początku roku, odbywają się obowiązkowe testy z czytania i matematyki oraz dobrowolne z języka angielskiego. Pod koniec edukacji średniej II stopnia uczniowie otrzymują świadectwo ukończenia szkoły obejmujące łącznie z 16 przedmiotów. Uczniowie nie przystępują do egzaminów dla wszystkich przedmiotów tylko do 5-6 egzaminów, w tym 3-4 zewnętrznych pisemnych (m.in. wiedzy o społeczeństwie i nauk ścisłych) oraz 2-3 lokalnych pisemnych, ustnych lub praktycznych w zależności od podstawy programowej. Zdawane przedmioty są losowane dwa dni przed egzaminem, co ma stanowić zachętę do przygotowania się przez uczniów do wszystkich przedmiotów przez cały rok szkolny. Gminy są zobowiązane do przygotowania, wdrożenia i oceny egzaminów lokalnych,

na podstawie rygorystycznych krajowych wytycznych, które mają zagwarantować porównywalność wyników. Celem testów, oprócz indywidualnej oceny ucznia, jest monitoring jakości systemu edukacji oraz możliwości identyfikacji na poziomie indywidualnym i grupowym mocnych i słabych stron uczniów, które nauczyciele powinni uwzględnić w dalszym procesie nauczania.

Instytucja NUCAS (The Norwegian Universities and Colleges Admission Service) koordynuje przyjęcie na studia licencjackie na wszystkich państwowych uniwersytetach i uczelniach wyższych oraz niektórych prywatnych uczelniach wyższych. Wyniki końcowe egzaminów są wymogiem przyjęcia na studia. Na niektórych kierunkach wymagane są dodatkowo wybrane oceny ze szkoły średniej II stopnia lub zaliczenie określonych przedmiotów. W przypadku większej liczby kandydatów na miejsce, wybór dokonuje się dodatkowo na podstawie punktów obliczonych w oparciu o oceny ze szkoły średniej II stopnia oraz dodatkowe punkty związane z innymi kryteriami. Istnieje również możliwość dostania się na niektóre kierunki bez egzaminów. Jedynie na podstawie świadectwa rzemieślniczego lub czeladniczego albo posiadania kwalifikacji zawodowych na poziomie szkoły średniej II stopnia Jest to tzw. ścieżka zawodowa (yveinen).

Podstawa edukacji

W Norwegii obowiązują krajowy program nauczania (Kunnskapslftet) dla edukacji podstawowej i średniej. Określa on cele i ramy kształcenia. Jednocześnie władze samorządowe, szkoły oraz nauczyciele mają znaczący wpływ na jego ostateczny kształt. Posiadają dużą autonomię w dokonywaniu własnych wyborów podręczników, metod nauczania i jej organizację. Władze samorządowe mają również dużą swobodę w sposobie finansowania edukacji na swoim terenie. Nadzór nad jakością kształcenia podstawowego i średniego pełni Norweska Dyrekcja ds. Edukacji i Szkoleń. Prowadzeniem szkół zajmują się władze samorządowe.

Krajowy program nauczania składa się z:

- Celów edukacji
- Podstawowych wartości kształcenia, tj.: godność człowieka, tożsamość i różnorodność kulturowa, myślenie krytyczne i świadomość etyczna, radość tworzenia, zaangażowania i chęci odkrywania, poszanowanie świadomości przyrodniczej i środowiskowej, demokracja i uczestnictwo
- Zasad edukacji i wszechstronnego rozwoju
- Zasad praktyki szkolnej dotyczące: środowiska uczenia się włączającego, zróżnicowania nauczania dostosowanego do potrzeb ucznia, współpracy pomiędzy domem, a szkołą oraz zasad praktyk zawodowych,
- podstawy programowej dla poszczególnych przedmiotów wraz z siatką godzinową.

Od 2006 roku w podstawach programowych kładzie się nacisk na czytanie, jako podstawową umiejętność wraz czterema innymi: pisanie, liczenie, umiejętność mówienia oraz umiejętności cyfrowe. Nauczyciele mają obowiązek wspierać uczniów w zdobywaniu umiejętności podstawowych. Cele kompetencyjne w tym zakresie zawarte są w podstawach dla wielu przedmiotów. W 2020 roku wprowadzono nowy program nauczania dla wszystkich przedmiotów i klas. Opiera się on na poprzednim, jednak kładzie większy nacisk na głębokie uczenie się (in-depth learning), krytyczne myślenie, uczestnictwo, zaangażowanie oraz

świadomość ekologiczną. Program nauczania w Norwegii został oparty nie na treści, ale na umiejętnościach.

Zgodnie z określonymi celami kompetencyjnymi uczniowie po ukończeniu klasy drugiej powinni umieć:

- słuchać i rozmawiać o fikcji i prozie opartej na faktach w dialektach norweskich bokmål i nynorsku,
- wypożyczać i czytać książki z biblioteki,
- wyrażać swój odbiór tekstów poprzez zabawę, śpiew, rysowanie, pisanie i inne kreatywne działania,
- mówić i opisywać, w jaki sposób słowa, których używamy, mogą wpływać na innych,
- bawić się rymem i rytmem oraz słuchać i identyfikować różne dźwięki mowy i sylaby w słowach,
- łączyć dźwięki liter w słowa podczas czytania i pisania,
- czytać spójnie i ze zrozumieniem tekst na papierze i na ekranie,
- słuchać, mówić po kolei i uzasadniać własne zdanie w rozmowach,
- opisywać oraz opowiadać ustnie i pisemnie,
- pisać teksty za pomocą długopisu i papieru oraz klawiatury,
- używać wielkich i małych liter, kropek, znaków zapytania i wykrzykników w tekstach oraz w rozmowach o tekstach własnych i cudzych,
- tworzyć teksty, które łączą tekst i obrazy,
- rozmawiać o strukturze i znaczeniu słów i wyrażeń,
- poznawać własny język mówiony oraz rozmawiać o różnicach i podobieństwach pomiędzy językiem mówionym i pisanym.

Zgodnie z określonymi celami kompetencyjnymi uczniowie po ukończeniu klasy czwartej powinni umieć:

- czytać i słuchać opowiadania, baśnie, teksty piosenek, książki faktograficzne i inne teksty w języku bokmål i nynorsk oraz w tłumaczeniu z języka saamskiego i innych, wraz z omówieniem, co te teksty znaczą dla niego,
- wybierać książki z biblioteki w oparciu o własne zainteresowania i umiejętności czytania,
- czytać teksty płynnie i ze zrozumieniem oraz stosować strategie czytania skoncentrowane na uczeniu się,
- odkrywać i prezentować teksty poprzez rozmowę, pisanie, zabawę, ruch i inną ekspresję twórczą,
- omawiać różnicę pomiędzy opiniami a faktami w tekstach,
- wygłaszać prezentacje ustne, także z wykorzystaniem zasobów cyfrowych,
- łączyć różne formy wyrazu w tekstach multimedialnych,
- śledzić wkład innych osób w dialogach na zadane tematy oraz zadawać pytania, wyjaśniać i rozwijać wypowiedzi,
- opisywać, relacjonować i wyjaśniać zarówno ustnie, jak i pisemnie oraz twórczo używać języka;
- pisać teksty za pomocą pisma odręcznego i z wykorzystaniem klawiatury,
- używać przecinków i innych znaków interpunkcyjnych w tekstach,
- używać terminów gramatycznych dotyczących składni, koniugacji czasowników i deklinacji rzeczowników i przymiotniki w rozmowach o języku oraz tekstach własnych i cudzych,

- zastanowić się nad tym, jak nasze użycie języka wpływa na innych oraz jak dostosowujemy się i zmieniamy nasz język do różnych sytuacji,
- porównywać słowa i wyrażenia w języku norweskim i innych językach,
- analizować i rozmawiać o różnicowaniu i różnorodności językowej w środowisku lokalnym
- analizować różnice i podobieństw pomiędzy językiem norweskim pisanym pierwszego i drugiego wyboru

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Norwegii dąży się, aby dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi kształciły się w szkołach powszechnych. Edukacja włączająca jest podstawową zasadą norweskiej edukacji podstawowej i średniej. Tym samym, szkoła powinna organizować i dostosowywać nauczanie do wszystkich uczniów. Każdy uczeń powinien mieć możliwość uczenia się w sposób dostosowany do jego talentów i możliwości. Zgodnie z potrzebami uczniowie oraz ich rodziny mogą otrzymać wsparcie edukacyjne realizowane przez specjalistów: psychologów, pedagogów, nauczycieli, pracowników pomocy społecznej. Dotyczy to również dzieci w wieku 0-6, nawet jeśli nie chodzą do przedszkola. W szkole podstawowej, gimnazjum oraz szkole średniej II stopnia, w przypadku kiedy nie ma możliwości realizować podstawowego programu nauczania, wymagane jest uzyskanie decyzji o kształceniu specjalnym. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą korzystać z standardowych programów nauczania albo dostosowanego lub alternatywnego programu nauczania w szkole lub w ramach szkolenia w miejscu pracy. Uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach średnich II stopnia można podzielić na dwie grupy. Pierwsza to uczniowie, którzy dążą do uzyskania pełnych kwalifikacji edukacji formalnej oraz zwykłego dyplomu. Druga grupa otrzymuje kształcenie specjalne, pozwalające uzyskać kwalifikacje niższego poziomu – tzw. planowane kwalifikacje podstawowe.

Nie zidentyfikowano osobnych wymagań dla dzieci, dla których język norweski nie jest językiem narodowym. W klasach 1, 3, 5 i 8 przeprowadzane są testy m.in. z zakresu czytania ze zrozumieniem. Teoretyczne podstawy testów opierają się w głównej mierze na założeniach PIRLS i PISA. Dodatkowo wykorzystywane są aplikacje, które pozwalają sprawdzać stopień umiejętności uczniów czytania ze zrozumieniem. W 2015 roku także powstała Narodowa Strategia na rzecz Języka, Czytania i Pisania na lata 2016-2019. Skierowana jest ona do wszystkich dzieci i uczniów, jednakże szczególną uwagę poświęca się dzieciom i studentom z trudnościami językowymi, trudnościami w czytaniu i pisaniu, uczniom z domów mniejszości narodowych oraz uczniów osiągających wysokie wyniki. Na jej podstawie realizowane są działania dążące do wyrównania poziomu edukacyjnego wszystkich uczniów.

W Norwegii Saamowie mają status rdzennej ludności, która ma zagwarantowaną ochronę i rozwój języka, kultury oraz życia społecznego. W związku z tym w gminach, w których oni mieszkają, edukacja dzieci z tych grup opiera się na opracowanych dla nich specjalnych podstawach programowych.

Źródła:

1. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/norway>
2. <https://gpseducation.oecd.org>
3. <https://www.oecd-ilibrary.org/>

4. <https://pirls2021.org/norway>
5. <https://www.udir.no>
6. <https://www.samordnaopptak.no>
7. <https://www.nokut.no>
8. <https://www.ohchr.org>
9. Sverre Tveit, (2014) Educational assessment in Norway,
https://www.researchgate.net/publication/263762199_Educational_assessment_in_Norway

25. Nowa Zelandia

Obowiązek szkolny

W Nowej Zelandii edukacja przedszkolna nie jest obowiązkowa, ale około 95% dzieci korzysta z ECCE w następujących placówkach:

1. Przedszkola – prywatne placówki dla dzieci 3-5 lat
2. Żłobki – placówki zapewniające opiekę dzieciom od urodzenia do 3 roku życia.
3. Kohanga Reo – maoryjskie przedszkola
4. Centra edukacyjno-opiekuńcze – łączące edukację przedszkolną z opieką nad dziećmi w wieku 0-5 lat.

ECECE nie jest całkowicie bezpłatna. Rząd Nowej Zelandii dofinansowuje edukację i opiekę przedszkolną do 6 godzin dziennie (30 tygodniowo). Rodzice pokrywają koszty pobytu poza dofinansowanymi godzinami.

Zazwyczaj dzieci mogą rozpocząć ECECE między 2 a 5 rokiem życia, choć w niektórych placówkach przyjmowane są dzieci od 6 miesiąca.

Ministerstwo Edukacji Nowej Zelandii opracowało podstawę programową dla edukacji przedszkolnej o nazwie **Te Whariki**. Dokument ten zawiera cele i wartości, które powinny być realizowane w programach edukacyjnych dla dzieci w wieku przedszkolnym i opiera się na trzech filarach:

1. Dziecko (Tamaiti) – program dostosowany do indywidualnych potrzeb i zainteresowań dziecka
2. Rodzina (Whānau) – program wspiera i angażuje rodziny w edukację dzieci
3. Nowozelandzki kontekst (Aotearoa) – edukacja przedszkolna powinna odzwierciedlać unikalną kulturę i wartości Nowej Zelandii.

Te Whariki definiuje również pięć kluczowych obszarów doświadczeń dzieci w edukacji przedszkolnej:

1. Dobrostan (Well-being) – dzieci uczą się dbać o swoje zdrowie fizyczne i emocjonalne
2. Przynależność (Belonging) – dzieci rozwijają umiejętność budowania relacji i poczucia wspólnoty
3. Odkrywanie świata (Exploration) – dzieci poznają świat wokół siebie, zadają pytania i podejmują działania badawcze/eksploracyjne
4. Komunikacja (Communication) – dzieci rozwijają umiejętność wyrażania siebie i komunikowania się z innymi
5. Podstawowe umiejętności (Literacy and numeracy) – dzieci rozwijają wczesne kompetencje czytania, pisania i liczenia

Większość dzieci rozpoczyna naukę w wieku 5 lub 6 lat. Można też rozpocząć naukę wcześniej, w wieku 4 lat, jeśli dziecko jest gotowe i rodzice wyrażą zgodę. W Nowej Zelandii obowiązek szkolny trwa od 6 do 16 roku życia.

System edukacji

System edukacji Nowej Zelandii prezentuje się następująco:

1. Edukacja przedszkolna (0-5 lat)
2. Szkoła podstawowa (6-12 lat) – obowiązkowa dla dzieci w wieku od 6 do 12 lat; trwa 6 lat i składa się z dwóch etapów: klasy 1-4 klasa i klasy 5-6 klasa; nacisk kładzie się na podstawowe umiejętności literackie, matematyczne i nauki ścisłe.
3. Szkoła średnia (13-18 lat) – obowiązkowa dla uczniów w wieku od 13 do 16 lat z możliwością kontynuacji nauki do 18 roku życia
4. Szkoły wyższe (18+ lat)
5. Język angielski jest językiem nauczania w większości szkół; język maori i nowozelandzki język migowy również są oficjalnymi językami kraju i nauczane są w niektórych szkołach

Egzaminy

Głównym egzaminem jest egzamin w szkole średniej (13-18 lat) – National Certificate of Educational Achievement (NCEA), który składa się z trzech poziomów i obejmuje przedmioty akademickie i zawodowe:

Przedmioty akademickie: jęz. angielski, matematyka, nauki ścisłe (biologia, chemia, fizyka), języki obce (francuski, hiszpański, chiński i inne), historia, geografia, sztuka, muzyka

Przedmioty zawodowe: Technologia informacyjna i komunikacyjna (ICT), biznes, rolnictwo, budownictwo, elektryka, mechanika, fryzjerstwo, kuchnia/kulinarne, turystyka

NCEA może również obejmować przedmioty specjalistyczne i kursy dostosowane do indywidualnych potrzeb uczniów. W ramach jednego roku nauki, uczniowie mogą wybierać przedmioty z różnych poziomów NCEA. Do uzyskania każdego poziomu NCEA wymagane jest zaliczenie określonej liczby punktów kredytowych z przedmiotów zatwierdzonych przez NCEA.

Uczniowie podchodzą do egzaminów NCEA na końcu każdego roku nauki w szkole średniej:

1. NCEA Poziom 1 – w wieku 16 lat
2. NCEA Poziom 2 – w wieku 17 lat
3. NCEA Poziom 3 – w wieku 18 lat

National Certificate of Educational Achievement (NCEA) odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu ścieżki edukacyjnej uczniów. Wyniki NCEA Poziom 3 są wymagane do przyjęcia na studia wyższe w Nowej Zelandii. Uczelnie biorą pod uwagę liczbę i poziom uzyskanych kredytów NCEA oraz oceny z poszczególnych przedmiotów. Oprócz studiów wyższych, uczniowie z dobrymi wynikami NCEA mogą mieć dostęp do innych programów edukacyjnych, takich jak kursy zawodowe lub szkolenia specjalistyczne.

Wyniki NCEA są również wymagane od pracodawcy wymagają od kandydatów określonych ocen NCEA z przedmiotów istotnych dla danego stanowiska.

Podstawa edukacji

W Nowej Zelandii system edukacyjny opiera się na podstawie programowej (curriculum) i wytycznych (guidelines), które są tworzone na różnych szczeblach: krajowym, regionalnym i szkolnym.

Poziom krajowy:

1. Te Taura Whiri i Te Reo Māori: narodowy plan nauczania języka maoryskiego i kultury maoryskiej obowiązuje w całym kraju i określa cele oraz treści nauczania dla wszystkich poziomów edukacyjnych
2. The New Zealand Curriculum Framework: Rama programowa określająca ogólne cele i wartości kształcenia w Nowej Zelandii również ma zasięg ogólnokrajowy.

Poziom regionalny: Regionalne Ministerstwa Edukacji: opracowują szczegółowe treści i oczekiwania edukacyjne w oparciu o ramy krajowe, dostosowane do specyfiki danego regionu.

Poziom szkolny: szkoły tworzą własne programy nauczania w oparciu o ramy krajowe, wytyczne regionalne i potrzeby swoich uczniów. Szkoły mają pewną autonomię w zakresie doboru metod nauczania i dobierania treści programowych, ale muszą się one mieścić w ramach ogólnokrajowych i regionalnych.

Proces tworzenia i zatwierdzania wytycznych edukacyjnych przebiega następująco:

Na poziomie krajowym:

1. **Ministerstwo Edukacji:** odgrywa kluczową rolę w opracowywaniu ram programowych i wytycznych edukacyjnych; pracuje z nauczycielami, badaczami/ekspertami i przedstawicielami społeczności/społeczeństwa
2. **Nowozelandzka Rada Kwalifikacji:** odpowiada za zatwierdzanie programów nauczania i kwalifikacji.

Na poziomie regionalnym: **Regionalne Ministerstwa Edukacji** dostosowują ramy programowe i wytyczne krajowe do specyfiki danego regionu, konsultując się z nauczycielami, szkołami i społecznościami lokalnymi.

Na poziomie szkolnym: dyrektorzy szkół i nauczyciele.

Konstrukcja wytycznych edukacyjnych w Nowej Zelandii – w tym podstawa programowa – zawiera:

1. **Wprowadzenie** – informacje o kontekście wytycznych, ich celach i odbiorcach; określa zakres wytycznych
2. **Cele** – ogólne kierunki kształcenia, co uczniowie powinni wiedzieć i umieć na różnych etapach edukacji
3. **Treści** – zakres wiedzy i umiejętności, które uczniowie powinni opanować w danym przedmiocie lub dziedzinie

4. **Metody nauczania** – efektywne metody nauczania, uwzględniające różne potrzeby uczniów
5. **Ocenianie** – sposoby oceniania postępów uczniów i sprawdzania, czy osiągają oni cele edukacyjne
6. **Zasoby** – opis materiałów edukacyjnych, takich jak podręczniki, ćwiczenia i narzędzia online
7. **Wdrażanie i wsparcie** – informacje o tym, jak wytyczne edukacyjne mają być wdrażane w szkołach; opis dostępnych zasobów i wsparcia dla nauczycieli w zakresie wdrażania wytycznych
8. **Monitorowanie i ewaluacja** – opis procesu monitorowania i oceny efektywności wytycznych edukacyjnych; procedury wprowadzania niezbędnych zmian i modyfikacji

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Wytyczne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi są zawarte w Podstawie programowej – i stanowią dodatkowy zestaw wytycznych – The New Zealand Curriculum for Learners with Special Needs (NZCLSN). Edukacja uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi opiera się na zasadzie integracji – jest edukacją włączającą – i odbywa się w regularnych szkołach publicznych. Istnieją jednak szkoły specjalne dla uczniów, których potrzeby edukacyjne nie mogą być zaspokojone w ramach edukacji włączającej.

W Nowej Zelandii istnieją dodatkowe wymagania i wsparcie dla dzieci, dla których język angielski nie jest językiem ojczystym. Szkoły oferują język angielski jako język dodatkowy (EAL) dla uczniów, którzy w domu posługują się innym językiem. Nauczyciele, którzy pracują z uczniami EAL otrzymują wsparcie w postaci materiałów dydaktycznych, planów lekcji i wskazówek dotyczących nauczania języka angielskiego jako języka drugiego. Istnieją również programy i wsparcie dla rodziców uczniów EAL. Pomagają one rodzicom zrozumieć system edukacyjny w Nowej Zelandii i wspierać swoje dzieci w nauce języka angielskiego. Niektóre szkoły mogą mieć dodatkowe wymagania dotyczące przyjęcia uczniów EAL, takich jak rozmowa kwalifikacyjna lub test językowy.

Programy nauczania i wytyczne w Nowej Zelandii uwzględniają potrzeby mniejszości, obejmując treści z różnych kultur, w tym kultur mniejszościowych obecnych w Nowej Zelandii. Uczniowie uczą się o historii, wartościach, językach i tradycjach różnych grup etnicznych. Język maoryski, jeden z oficjalnych języków Nowej Zelandii, jest obowiązkowym przedmiotem w szkołach podstawowych i średnich dla wszystkich uczniów. Szkoły w Nowej Zelandii zobowiązane są do zapewnienia bezpiecznego i wspierającego środowiska dla uczniów LGBTQ+.

26. Portugalia

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna w Portugalii nie jest obowiązkowa. Obejmuje dzieci w wieku 3 lat do momentu rozpoczęcia obowiązkowej edukacji w wieku 6 lat. Uczęszczanie do placówek przedszkolnych (Jardim de Infancia) jest dobrowolne, uznając pierwszorzędną rolę rodziny w edukacji dzieci. Staje jednak staje się ono powszechne dla dzieci, które osiągnęły 4 lata. W Portugalii są istnieją przedszkola publiczne (bezpłatne) i prywatne.

W roku szkolnym 2020-2021 sieć przedszkolna obsługiwała 251,060 uczniów (90,4% portugalskich dzieci w tej grupie wiekowej).

Edukacja przedszkolna jest przeznaczona dla dzieci w wieku od 3 lat do momentu rozpoczęcia przez nie obowiązkowej edukacji i jest uznawana za pierwszy etap edukacji podstawowej w procesie kształcenia przez całe życie. Założenia edukacji przedszkolnej określa ustawa z 1997 r. oraz Wytyczne programowe dla edukacji przedszkolnej (Orientações Curriculares para a Educação Pré-Escolar – OCEPE). Wytyczne są obowiązkowe dla wszystkich placówek przedszkolnych w kraju (zarówno publicznych jak i prywatnych). Zostały opublikowane w 2016 r. przez Ministerstwo Edukacji i są efektem szeroko zakrojonych prac nauczycieli przedszkolnych, badaczy i ekspertów w dziedzinie. Wytyczne opierają się na celach określonych w ustawie i mają na celu tworzenie i zarządzanie programem nauczania w przedszkolu za co odpowiedzialny jest każdy nauczyciel przedszkolny we współpracy z zespołem edukacyjnym szkoły lub grupy szkół. Zgodnie z OCEPE, program nauczania powinien być dostosowany do kontekstu społecznego, profilu dzieci i ich rodzin oraz do rozwoju każdego dziecka i grupy.

Edukacja w Portugalii jest obowiązkowa dla wszystkich dzieci w wieku od 6 do 18 lat lub ukończenia szkoły średniej II stopnia (ISCED 3). System edukacji jest podzielony na etapy: edukację przedszkolną (od 3 do 6 lat), edukację podstawową (od 6 do 15 r. ż.) (ISCED 1-2) oraz szkolnictwo średnie II stopnia (od 15 do 18 r. ż.) (ISCED 3).

System edukacji

Obowiązkowa edukacja w Portugalii jest zorganizowana w ramach 9-letniej szkoły podstawowej (Ensino basico) w ramach poziomów (ISCED 1 i 2) oraz 3 letniej szkoły średniej (Ensino secundario).

Struktura portugalskiego systemu edukacji przedstawia się w następujący sposób:

- Przedszkole
- Szkoła podstawowa
- Szkoła średnia
- Szkolnictwo wyższe

Edukacja przedszkolna jest nieobowiązkowa i dostępna dla dzieci w wieku 3 do 6 lat.

Szkoła podstawowa (*ensino básico*) jest powszechna, obowiązkowa i bezpłatna. Trwa 9 lat i obejmuje 3 cykle:

- 1. cykl (1º ciclo): klasy 1-4 (wiek 6-10 lat) – 4-letni cykl nauczania zintegrowanego;
- 2. cykl (2º ciclo): klasy 5-6 (wiek 10-12 lat) 2-letni cykl kształcenia przygotowawczego;
- 3. cykl (3º ciclo): klasy 7-9 (wiek 12-15 lat) – 3-letni cykl przygotowujący uczniów do podjęcia decyzji o wyborze i kierunku dalszej nauki, a także dający podstawową wiedzę techniczno-zawodową. 3. cykl odpowiada kształceniu na poziomie szkoły średniej i stopnia.

Podczas pierwszego cyklu (klasy 1-4) dzieci uczą się przedmiotów: język portugalski, matematyka, środowisko, plastyka i wychowanie fizyczne, język angielski.

W drugim cykl edukacji podstawowej (klasy 5 i 6) program nauczania obejmuje język portugalski, język angielski, matematykę, nauki przyrodnicze, historię i geografii Portugalii, muzykę, technikę, wf, oraz religię z etyką (przedmiot nieobowiązkowy).

W trzecim cyklu, który odpowiada klasom od 7 do 9, program nauczania obejmuje język portugalski, język angielski, drugi język obcy, historię, geografii, matematykę, nauki przyrodnicze, fizykę i chemię, plastykę, informatykę, edukację fizyczną oraz nieobligatoryjne zajęcia z religii z etyką. Trzeci cykl odpowiada niższej edukacji średniej (poziom 2 ISCED).

W trakcie pierwszego cyklu lekcje są prowadzone przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych, z wyjątkiem języka angielskiego jako języka obcego, czy wychowania fizycznego. W drugim i trzecim cyklu przedmioty są nauczane przez nauczycieli przedmiotowych.

W 2009 roku obowiązkowa edukacja została przedłużona do 12 lat nauki lub do osiągnięcia wieku 18 lat (w porównaniu z wcześniejszymi 9 latami obowiązkowej nauki).

Szkoła średnia (*Ensino Secundário*)

Edukacja na poziomie średnim ma na celu zapewnienie uczniom różnorodnego kształcenia i uczenia się opartego o zainteresowania, przy założeniu, że każdy ma możliwość wyboru dowolnej oferty kształcenia z myślą o kontynuowaniu nauki na studiach wyższych lub wejścia na rynek pracy. Kształcenie jest prowadzona w oparciu o kilka programów nauczania:

- ogólny (naukowo-humanistyczny – *cursos científicos humanísticos*), zapewniają kształcenie ogólne i szczegółowe, przeznaczone dla uczniów myślących o kontynuacji nauki w szkole wyższej. Podzielone są na 4 kursy: nauka i technologia, nauki społ.-ekonomiczne, języki i nauki humanistyczne, sztuki wizualne)
- zawodowy (*CP*), zapewnia uczniom wstępne przygotowanie zawodowe i przedmioty zgodne z zainteresowaniami, z myślą o kontynuowaniu nauki lub wejściu na rynek pracy
- specjalistyczne kursy artystyczne (*cursos artísticos especializados- CAE*), dzielą się na 3 obszary artystyczne: sztuki wizualne i audiowizualne, taniec, muzykę.
- własny program nauczania (CPP), pozwala szkołom na dostosowanie oferty do potrzeb i w odpowiedzi na wyzwania związane z rozwojem naukowym i technologicznym

- kursy edukacyjno-szkoleniowe (CEF), elastyczne dopasowanie do potrzeb uczniów
- kursy przygotowania zawodowego, umożliwiają uzyskanie certyfikatów o charakterze akademickim i zawodowym, kładą nacisk na włączenie na rynek pracy.

Nauka w szkole średniej trwa 3 lata (klasy 10-12). Wybór ścieżki kształcenia determinuje wybór przyszłego kierunku studiów.

Kształcenie na poziomie policealnym może prowadzić do uzyskania kwalifikacji na poziomie 5 ERK. Można je realizować w ramach:

- specjalistycznych kursów technologicznych
- kursy praktyk zawodowych +
- certyfikowane szkolenia modułowe
- uznawanie, walidacja i certyfikacja kompetencji.

Szkolnictwo wyższe

Składa się z 3 cykli studiów:

- studia I stopnia – poziom licencjata (6 ISCED), trwają zazwyczaj 3 lata-4 lata i odpowiadają 6 ERK, wiek 18-21 lat
- studia II stopnia – poziom magistra (7 ISCED), trwają zwykle 1 rok-2 lata, odpowiadają poziomowi 7 ERK
- oraz stopień doktora (8 ISCED), trwają zazwyczaj 3-4 lata, odpowiadają poziomowi 8 ERK.

Egzaminy

W Portugalii w ciągu roku szkolnego nauczyciele regularnie oceniają uczniów za pomocą testów, prac domowych, projektów i innych form oceniania, które mają na celu monitorowanie postępów uczniów. Na koniec każdego semestru lub roku szkolnego nauczyciele wystawiają stopnie, które mają na celu podsumowanie osiągnięć uczniów w danym okresie. Uczniowie są oceniani na zakończenie każdego semestru i każdego roku szkolnego.

W szkole podstawowej uczniowie podchodzą do egzaminów państwowych z języka portugalskiego i matematyki na zakończenie 4., 6. i 9 klasy.

W klasie 9. egzamin państwowy ma na celu dokonanie oceny ucznia i przyznanie mu świadectwa. Na zakończenie 3-go cyklu uczniowie przystępują do egzaminów z języka portugalskiego i matematyki. Uczniowie, którzy osiągnęli wymagany poziom w ocenie ogólnej na koniec trzeciego cyklu otrzymują świadectwo ukończenia szkoły podstawowej (diplom do ensino básico). Dyplom ten jest niezbędny do podjęcia nauki w szkole średniej.

Egzamin państwowy 2-go cyklu (Provas Finais de Ciclo) przeprowadzany w klasie 6 sprawdza następujące umiejętności: z języka portugalskiego – umiejętności w zakresie czytania ze zrozumieniem, gramatyki i pisania, z matematyki – umiejętności z zakresu arytmetyki, geometrii i algebry.

Egzamin państwowy 3-go cyklu (klasa 9) sprawdza następujące umiejętności z języka portugalskiego: bardziej złożone umiejętności w zakresie literatury, gramatyki, czytania ze zrozumieniem i analizy tekstu, zaś z matematyki – bardziej złożone umiejętności z algebry, geometrii, statystyki i analizy matematycznej

Egzaminy są przygotowywane przez Państwową Komisję Egzaminacyjną (Júri Nacional de Exames (JNE)), która jest częścią Ministerstwa Edukacji. Egzaminy mają na celu ocenę wiedzy i umiejętności uczniów. Zadaniem komisji jest koordynacja i planowanie przeprowadzenia egzaminów państwowych.

Aby lepiej dostosować się do zainteresowań i możliwości uczniów, na ostatnim roku kształcenia podstawowego przeprowadza się test umiejętności, który ma pomóc uczniom w wyborze ścieżki kształcenia. Choć nie jest to obowiązkowe, jest to powszechna praktyka.

Uczniowie ogólnokształcących szkół II stopnia, aby ją zakończyć muszą zaliczyć wszystkie przedmioty objęte programem profilu na który uczęszczają oraz zdać egzaminy państwowe z 4 przedmiotów: języka portugalskiego, przedmiotu realizowanego przez 3 lata oraz dwóch przedmiotów realizowanych przez 2 lata. Egzaminy są zdawane odpowiednio w 11 klasie i 12. Nawet jeśli uczeń nie decyduje, aby kontynuować naukę na studiach wyższych, aby otrzymać maturę musi zdać wszystkie egzaminy. Przedmioty egzaminacyjne zależą od wybranej ścieżki kształcenia, np. matematyka, biologia, chemia, fizyka, języki obce, historia, geografia i inne przedmioty specjalistyczne. Wyniki tych egzaminów są kluczowe dla rekrutacji na uczelnie wyższe.

Kursy zawodowe są ścieżką kształcenia na poziomie średnim ogólnym i zawodowym (tryb podwójnego certyfikowania). Rozwijane są zarówno umiejętności zawodowe, społeczne i naukowe niezbędne do wykonywania danej działalności zawodowej, przy jednoczesnym uzyskiwaniu wykształcenia średniego.

Szkoła ta przygotowuje młodych ludzi do łatwiejszego wejścia na rynek pracy ze względu na posiadanie przez nich wiedzy i umiejętności stricte zawodowych, ale pozwalają też na podjęcie studiów. Kursy są podzielone na 4 komponenty, w ich ramach są przewidziane m. In. szkolenia organizowane w jednostkach szkolenia krótkoterminowego (UFCD) jak i praktyki w firmach lub innych organizacjach. Uczeń aby ukończyć szkołę zalicza przedmioty ogólne i zawodowe, praktyki oraz test umiejętności zawodowych (PAP) – jest to prezentacja i obrona przed komisją projektu, w którym wykazane są wiedza i umiejętności zdobyte w trakcie nauki.

Na zakończenie nauki uczniowie otrzymują podwójny certyfikat – wykształcenie średnie i certyfikat zawodowy nadający kwalifikację na poziomie 4 ERK.

W przypadku kursu edukacyjno-szkoleniowego są ścieżką z podwójną certyfikacją i przygotowują młodych ludzi do kontynuowania nauki na poziomie średnim jak również pozwalają na zdobycie umiejętności zawodowych potrzebnych na rynku pracy. W ich ramach uczeń otrzymuje edukację ogólną jak i przechodzi szkolenie praktyczne. Kurs podobnie jak kurs zawodowy kończy się prezentacją pracy przed komisją. Uczniowie na zakończenie otrzymują podwójny certyfikat – wykształcenie podstawowe i certyfikat zawodowy, który nadaje kwalifikację na poziomie 2 ERK.

Specjalistyczne kursy artystyczne to ścieżka kształcąca w obszarach artystycznych: sztuk wizualnych i audiowizualnych, tańca, muzyki i teatru. Mogą stanowić ścieżkę kształcenia podstawowego (np. w zakresie tańca i muzyki, wtedy uczeń otrzymuje świadectwo z poziomem 2 ERK) lub średniego (np. sztuki wizualne i audiowizualne, uczeń otrzymuje świadectwo z poziomem 4 ERK).

Wyniki egzaminów są uśredniane, aby uzyskać końcową ocenę od 0 do 20. Aby zaliczyć egzamin, wymagana jest ocena 10 lub wyższa. Na podstawie tej oceny końcowej uniwersytety i politechniki wybierają studentów.

Po pomyślnym ukończeniu szkoły średniej uczniowie otrzymują świadectwo (*diplom de estudos secundários*) wskazujące przedmioty i uzyskane oceny końcowe. Osoby, które ukończą kurs techniczny, otrzymają również świadectwo ukończenia szkolenia zawodowego III stopnia (*diplom de qualificação profissional de nível III*). Po ukończeniu szkoły średniej uczeń może ubiegać się o przyjęcie na studia wyższe.

Wszystkie programy kształcenia i szkolenia zawodowego prowadzą do dualnej certyfikacji (certyfikacji edukacyjnej i zawodowej):

- na poziomie szkoły średniej i stopnia programy edukacyjne i szkoleniowe skierowane do osób w wieku 15+, które są zagrożone wczesnym kończeniem nauki; programy te mają charakter szkolny i obejmują szkolenie praktyczne;
- na poziomie szkoły średniej II stopnia istnieją cztery rodzaje programów kształcenia i szkolenia zawodowego w szkołach, łączące elementy szkolenia ogólnego lub społeczno-kulturowego, szkolenie naukowo-techniczne z uczeniem się w miejscu pracy (WBL);
- na poziomie policealnym lub wyższym programy specjalizacji technologicznej trwają od 1 do 1,5 roku i obejmują WBL.

Podstawa edukacji

W edukacji podstawowej nauka opiera się na programach nauczania Ministerstwa Edukacji.

W Portugalii program nauczania jest ustalany na poziomie krajowym, a Ministerstwo Edukacji definiuje wytyczne dotyczące metod nauczania, które są dostosowywane przez nauczycieli w każdej szkole do szkolnego projektu edukacyjnego (dokumentu planowania instytucjonalnego i strategicznego, który określa misję, wizję oraz ogólne cele szkoły kierujące jej polityką edukacyjną w ramach jej autonomii).

Sieć szkolna jest zorganizowana w zespoły szkół, które mają własne organy administracji i zarządzania i składają się z kilku szkół z różnych poziomów edukacyjnych. Ostatnio wprowadzone reformy rozszerzyły autonomię zespołów szkół w zakresie zarządzania programem nauczania, promując decentralizację poprzez przypisanie odpowiedzialności gminom za inwestycje, wyposażenie, utrzymanie budynków szkolnych, zapewnienie posiłków w placówkach oraz zarządzanie personelem niepedagogicznym.

Portugalia w 2017 roku zatwierdziła dokument „Profil uczniów na zakończenie obowiązkowego okresu nauki / profil absolwenta”, który jest punktem odniesienia dla budowy wszystkich innych działań i elementów programu nauczania.

Dokument stanowi pożądaną cel działań edukacyjnych, zgodny z potrzebami, perspektywami rozwoju, wizją i koncepcją demokratycznej edukacji.

Dla obowiązkowej edukacji zostały ustanowione powiązane z profilem wytyczne programowe / zagadnienia zasadnicze (*Aprendizagens Essenciais*), które mają na celu rozwijanie obszarów kompetencji ujętych w profilu jak również są punktem odniesienia do zewnętrznej ewaluacji. Wytyczne są przygotowane dla danego przedmiotu i każdej klasy lub cyklu kształcenia.

Wytyczne programowe dla poszczególnych przedmiotów mają następującą strukturę:

- wyznaczenie zagadnień zasadniczych dla każdego cyklu edukacyjnego (cele nauczania),
- powiązanie zagadnień z profilem absolwenta,
- wiedzę, umiejętności i postawy zgodne z zagadnieniami zasadniczymi,
- określenie standardów osiągnięć i poziomów ich przyrostu,
- wskazówki dotyczące odpowiednich strategii pozyskiwania wiedzy, informacji i innych umiejętności związanych z treściami wskazanymi w wytycznych

W profilu absolwenta wskazano 10 obszarów kompetencji, które odniesione zostały w wytycznych do poszczególnych obszarów wiedzy czy umiejętności:

- A. Języki i teksty
- B. Informacja i komunikacja
- C. Rozumowanie i rozwiązywanie problemów
- D. Krytyczne myślenie i kreatywne myślenie
- E. Relacje interpersonalne
- F. Rozwój osobisty i autonomia
- G. Dobrostan, zdrowie i środowisko
- H. Wrażliwość / świadomość estetyczna i artystyczna
- I. Wiedza naukowa, techniczna i technologiczna
- J. Świadomość ciała i „mastery”

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Zasady i reguły gwarantujące edukację włączającą wszystkim uczniom ze specjalnymi potrzebami (*Necessidades Educativas Especiais*) określają przepisy wprowadzone w Portugalii w 2018 r. To ustawodawstwo sprawia, że dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność w edukacji jest niezgodna z prawem i ma na celu stworzenie systemu edukacji, który służy wszystkim uczniom. Każdy uczeń ma prawo do edukacji włączającej. Uczniów ze specjalnymi potrzebami definiuje się jako uczniów wymagających specjalnych zasobów i zindywidualizowanych programów nauczania.

Stałe i/lub przedłużone nauczanie specjalne jest prowadzone w klasach specjalnych lub szkołach specjalnych, liczących nie więcej niż 20 uczniów. W Portugalii nauczanie specjalnych potrzeb jest zintegrowane ze szkołami ogólnodostępnymi. Uczniowie kierowani są do szkół specjalistycznych tylko wtedy, gdy wydają się niezdolni do osiągnięcia swoich indywidualnych celów edukacyjnych.

Na etapie edukacji przedszkolnej wczesna identyfikacja specjalnych potrzeb małych dzieci leży w gestii służb medycznych, a Ministerstwo Edukacji zapewnia nauczycielom edukacji specjalnej, którzy wspierają te dzieci w przedszkolu lub w domu.

Kształcenie obowiązkowe na poziomie szkoły podstawowej obejmuje dziewięć lat nauki i trwa od szóstego do piętnastego roku życia. Limity te nie mają jednak zastosowania do uczniów objętych kształceniem specjalnym. Dziecko może uczęszczać do szkoły znajdującej się poza miejscem zamieszkania, jeżeli zapewnia ona lepsze warunki dostępu lub lepsze zasoby wsparcia edukacyjnego dla tego dziecka.

Po rozpoczęciu nauki obowiązkowej dzieci ze specjalnymi potrzebami otrzymują Indywidualny Plan Edukacyjny, który określa niezbędne zmiany i dostosowania.

Środki jakie są dostępne dla uczniów ze specjalnymi potrzebami w szkołach ogólnodostępnych:

- wsparcie wyspecjalizowanych specjalistów (nauczycieli szkół specjalnych, doradców, specjalistów ds. mobilności, trenerów i tłumaczy języka migowego, terapeutów, psychologów)
- korzystanie ze specjalistycznego sprzętu i narzędzi (książki w alfabecie Braille'a, książki z powiększonymi znakami, urządzenia optyczne i słuchowe, dostosowane oprogramowanie)
- specjalne warunki oceniania (rodzaj testu, sposób wyrażania się uczniów, rozkład zajęć, miejsce i czas testu)
- zindywidualizowany program nauczania (poprzez zastąpienie, wprowadzenie, usunięcie celów, treści i zajęć)

Jeżeli zmiany są znaczne i nie mieszczą się w krajowym programie nauczania, należy opracować Program Indywidualny.

Szkół specjalnych jest niewiele, bo prawie wszyscy uczniowie uczęszczają do szkół ogólnodostępnych. Jednakże dla tych, których specjalnych potrzeb nie można zaspokoić w szkołach państwowych, w całej Portugalii istnieje kilka szkół specjalnych (np. szkoły dla słabowidzących Centro Helen Keller, Lizbona; Centro de Acolhimento de Loreto, Coimbra; szkoły dla dzieci z niepełnosprawnością rozwojową: Centro de Apoio ao Desenvolvimento Infantil- CADIn, Cascais).

Szkoła portugalska wspiera uczniów dla których język portugalski nie jest pierwszym językiem. Przewidziano przedmiot „język portugalski jako język obcy” na poziomie podstawowym i średnim, do którego istnieje oddzielna podstawa programowa.

Odpowiedzią na potrzeby mniejszości może być program edukacji obywatelskiej, której celem jest przyczynienie się do kształtowania ludzi odpowiedzialnych, autonomicznych, wspierających, znających i realizujących swoje prawa i obowiązki w dialogu i szacunku dla innych, w duchu demokratycznym, pluralistycznym, krytycznym i kreatywnym, mającym za punkt odniesienia wartość prawa człowieka. Jednym z tematów jest międzykulturowość, edukacja ta ma na celu zachęcenie uczniów do poznania koncepcji tożsamości i przynależności, kultury, pluralizmu i różnorodności kulturowej. Uczniowie starają się zrozumieć przyczyny i formy dyskryminacji, rasizmu i ksenofobii, aby promować dialog międzykulturowy (w tym międzyreligijny) oraz zjawisko globalizacji i jego związek z migracją, pochodzeniem etnicznym i włączeniem.

Uwagi i spostrzeżenia własne / refleksje

Ustawa o Systemie Edukacji zapewnia, że Republika Portugalska nie może przejąć prawa do planowania edukacji i kultury zgodnie z jakimikolwiek dyrektywami filozoficznymi, politycznymi, ideologicznymi, religijnymi czy estetycznymi. Rząd centralny finansuje szkoły publiczne, a w przypadku niedoboru miejsc w szkołach publicznych (na przykład, gdy istniejący budynek szkoły publicznej nie jest wystarczająco duży, aby pomieścić wszystkich uczniów), wspiera szkoły prywatne/instytucje poprzez umowy stowarzyszeniowe z Ministerstwem Edukacji. Niemniej jednak, istnieją niezależne szkoły prywatne, które nie są finansowane przez państwo i które mogą, ale nie muszą mieć autonomii pedagogicznej.

Uwagi dotyczące szkół publicznych w Portugalii

- Nauczanie jest bezpłatne
- Książki i materiały szkolne nie są bezpłatne
- Obiady szkolne są dostępne w silnie dofinansowanych stawkach, a jedzenie jest zdrowe i zazwyczaj smaczne
- Stołówki szkolne są zobligowane do zapewnienia opcji wegetariańskich
- Rozmiar klasy może być duży – 20-30 uczniów w 1° cyklu na przykład
- Szkoły publiczne nie korzystają z mundurków szkolnych

Rok szkolny rozpoczyna się w połowie września, składa się z 3 semestrów (pierwszy: od połowy września do grudnia – 2 tyg. przerwy, drugi od stycznia do świąt Wielkanocnych, trzeci: od świąt Wielkanocnych do końca czerwca – szkoły podst. i połowy czerwca – szkoły średnie; wakacje trwają 3 miesiące). Oceny w portugalskim systemie edukacji są wystawiane w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza "niewystarczający," a 5 "bardzo dobry". Oceny opisowe są również stosowane, zwłaszcza w młodszych klasach, aby dostarczyć szczegółowej informacji o postępach uczniów.

Wytyczne / podstawy programowe dot. edukacji podstawowej zostały wprowadzone z wszystkich przedmiotów we wszystkich trzech cyklach poza matematyką.

Ogólną odpowiedzialność za kształcenie i szkolenie zawodowe ponosi rząd centralny. Ministerstwo Edukacji odpowiada za programy szkolne, ministerstwo szkolnictwa wyższego za szkolnictwo wyższe, a ministerstwo pracy za programy praktyk zawodowych, ustawiczne kształcenie zawodowe i prowadzenie aktywnych działań na rynku pracy.

Źródła:

- <https://pirls2021.org/portugal>
- Curricular Guidelines for Preschool Education (Orientações Curriculares para a Educação Pré-Escolar):
https://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Noticias_Imagens/ocepe_abril2016.pdf
- Profil uczniów na zakończenie obowiązkowego okresu nauki / profil absolwenta:
https://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Curriculo/Projeto_Autonomia_e_Flexibilidade/students_profile_en.pdf
- Português Língua Não Materna: <https://www.dge.mec.pt/portugueslinguanaomaterna>

27. Słowacja

Obowiązek szkolny

Kształcenie przedszkolne jest obowiązkowe dla każdego dziecka, które do dnia 31 sierpnia danego roku ukończy 5 lat.

Dzieci od 3 roku życia mogą uczęszczać do przedszkoli. Edukacja przedszkolna jest pierwszym etapem systemu edukacji. Przedszkola (materské školy) dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat zapewniają edukację przedszkolną. Edukacja przedszkolna opiera się na szkolnym programie edukacyjnym (Školní vzdelávací program), który każda placówka musi opracować samodzielnie. Założycielami przedszkoli są najczęściej gminy i miasta (przedszkola publiczne), osoby fizyczne lub prawne (przedszkola prywatne) oraz kościoły lub związki wyznaniowe (przedszkola kościelne). Edukacja przedszkolna w placówkach publicznych jest bezpłatna, natomiast placówki prywatne pobierają opłaty.

Edukacja w przedszkolach opiera się na szkolnym programie edukacyjnym (program školský vzdelávací), który przedszkola muszą stworzyć zgodnie z państwowym programem edukacyjnym. Elementem wychowania przedszkolnego i edukacji dzieci w placówkach przedszkolnych jest przygotowanie dziecka do obowiązku szkolnego. Przedszkola zarejestrowane w sieci szkół i placówek szkolnych realizują państwowy program edukacyjny dotyczący edukacji przedszkolnej w przedszkolach, zatwierdzony przez Ministerstwo Edukacji, Badań, Rozwoju i Młodzieży Republiki Słowackiej.

Obowiązek szkolny rozpoczyna się w wieku 6 lat i trwa 9 lat (od 6 do 15 roku życia), a uczniowie kończą go kończąc pierwszą klasę szkoły średniej II stopnia lub osiągając wiek 15 lat.

System edukacji

W strukturze ustroju szkolnego Słowacji wyróżniamy następujące poziomy kształcenia:

- (ISCED 02) – Wczesna edukacja
  - przedszkole – wiek: 3-6 lat
- (ISCED 1 i 2) Szkolnictwo podstawowe i średnie i (pierwszego) stopnia: szkoła podstawowa – wiek 6-15 lat, składa się z dwóch etapów:
  - pierwszy etap (ISCED 1) – klasa 1-4
  - drugi etap (ISCED 2) – klasa 5-9
- (ISCED 3) – Szkolnictwo średnie II (drugiego) stopnia
  - szkoła średnia II stopnia, wiek: 15-19 lat (szkoły średnia II stopnia prowadzą kształcenie na kierunkach ogólnokształcących, zawodowych lub artystycznych)
- (ISCED 4) – Szkolnictwo policealne
  - Szkoła policealna – wiek: 18 lat
- (ISCED 5,6,7,8,) – Szkolnictwo wyższe – wiek: od 19 lat
  - Studia I stopnia
  - Studia II stopnia
  - Studia III stopnia doktoranckie

Szkoła podstawowa składa się zazwyczaj z dziewięciu klas podzielonych na dwa etapy, w których edukacja prowadzona jest w ramach odrębnych, wzajemnie powiązanych programów edukacyjnych:

- pierwszy etap szkoły podstawowej obejmuje klasy 1–4,
- drugi etap szkoły podstawowej obejmuje klasy 5–9.

Ukończenie drugiego etapu szkolnictwa podstawowego wiąże się z zakończeniem realizacji dziewięcioletniego obowiązku szkolnego. Po ukończeniu dziewięciu klas szkoły podstawowej, kończących szkołę średnią i stopnia, uczniowie kontynuują naukę w szkołach średnich.

Szkolnictwo średnie stanowią:

- gimnazjum,
- średnia szkoła zawodowa,
- średnia szkoła sportowa,
- szkoła sztuk użytkowych i
- konserwatorium.

Warunkiem przyjęcia na studia wyższe jest pełne wykształcenie średnie ogólnokształcące lub pełne wykształcenie średnie zawodowe zakończone egzaminem maturalnym.

Szkolnictwo wyższe obejmuje uniwersytety (univerzity), szkoły wyższe (vysoké školy) i akademie artystyczne (akadémie). 3- lub 4-letnie studia I stopnia kończą się uzyskaniem tytułu licencjata. Następnie można kontynuować naukę na studiach II stopnia, po których zdobywa się tytuł magistra, inżyniera lub doktora. Z kolei studia III stopnia to 3- lub 4-letnie studia doktoranckie, po których otrzymuje się dyplom doktora filozofii lub doktora sztuk artystycznych.

Egzaminy

Na Słowacji nie ma obowiązkowych egzaminów na koniec szkoły podstawowej. Naukę w szkole średniej kończy się egzaminem maturalnym, egzaminem końcowym lub egzaminem magisterskim. Do egzaminu maturalnego, egzaminu końcowego lub egzaminu magisterskiego uczniowie mogą przystąpić w ciągu trzech lat od ukończenia nauki w szkole średniej.

Egzamin maturalny składa się z części zewnętrznej i wewnętrznej:

- Zewnętrzna część egzaminu maturalnego składa się z testu pisemnego, zdawanego jednocześnie na całym terytorium Słowacji. Egzamin organizowany jest przez Narodowy Instytut Edukacji i Młodzieży (NIVAM) w zakresie następujących przedmiotów: język i literatura słowacka, języki obce (angielski, niemiecki, hiszpański, francuski, włoski i rosyjski), języki wykładowe mniejszości narodowych (język i literatura węgierska oraz język i literatura ukraińska), i matematyka.
- Część wewnętrzna egzaminu maturalnego obejmuje wszystkie przedmioty egzaminacyjne. W przypadku języków część wewnętrzna składa się również z formy pisemnej, która ma charakter ogólnokrajowy i odbywa się jednocześnie we wszystkich szkołach. (Oprócz formy pisemnej) wewnętrzna część egzaminu maturalnego z poszczególnych przedmiotów może mieć kilka form:
  - egzamin ustny,

- egzamin praktyczny,
- wykonanie złożonego zadania lub występ artystyczny,
- obrona złożonej pracy specjalistycznej, projektu lub zakończonej sukcesem pracy konkursowej,
- realizacja i obrona eksperymentu,
- kombinacje form zgodnie z poprzednimi punktami.

Wewnętrzna część egzaminu maturalnego jest jawna, z wyjątkiem formy pisemnej. Do wewnętrznej części egzaminu maturalnego (z wyjątkiem formy pisemnej) uczniowie mogą przystąpić w ciągu jednego dnia maksymalnie z trzech przedmiotów.

Egzamin końcowy weryfikuje wiedzę i umiejętności uczniów w zakresie tematycznym określonym standardami edukacyjnymi Państwowego programu edukacyjnego oraz weryfikuje, w jaki sposób uczniowie są przygotowani do wykorzystania nabytych kompetencji w wykonywaniu zawodów i czynności zawodowych, do których się kształcą. Do egzaminu końcowego mogą przystąpić uczniowie, którzy pomyślnie zaliczyli ostatni rok kształcenia na danym kierunku. Egzamin końcowy odbywa się w normalnym terminie egzaminacyjnym lub w dodatkowym terminie egzaminacyjnym.

Egzamin końcowy składa się z **części teoretycznej i praktycznej**. Część teoretyczna egzaminu końcowego obejmuje co najmniej 25 tematów i trwa maksymalnie 15 minut. Część praktyczna egzaminu końcowego odbywa się przed częścią teoretyczną egzaminu końcowego. Część praktyczna egzaminu końcowego ucznia kształcenia dualnego odbywa się w zakładzie kształcenia praktycznego (tj. u pracodawcy, w którym uczeń odbywał kształcenie praktyczne). Ze względu na stopień trudności i specyfikę kierunku studiów, część praktyczna egzaminu końcowego obejmuje od 1 do 15 tematów, które uwzględniają czynności, do realizacji których kształcą się uczniowie. Egzamin końcowy na niektórych kierunkach może wymagać więcej czasu, w takim przypadku część praktyczna może trwać maksymalnie do 4 tygodni.

Egzamin końcowy organizuje komisja egzaminacyjna. W skład komisji egzaminacyjnej wchodzi przewodniczący, wiceprzewodniczący i wychowawca klasy. Przewodniczącym i wiceprzewodniczącym mogą być wyłącznie pracownicy pedagogiczni, którzy spełniają wymagania kwalifikacyjne do nauczania danego przedmiotu. Innymi członkami komisji mogą być kierownik szkolenia zawodowego, nauczyciel teoretycznych przedmiotów zawodowych lub nauczyciel praktyki zawodowej oraz egzaminator reprezentujący stowarzyszenia zawodowe lub pracodawców.

Egzamin magisterski jest egzaminem zawodowym, sprawdzającym poziom konkretnej wiedzy i umiejętności uczniów. W przypadku kierunków artystycznych kształcenia w konserwatoriach i szkołach sztuk użytkowych egzamin sprawdza poziom działalności artystycznej i pedagogiczno-artystycznej. Egzamin składa się z:

- w konserwatorium muzyczno-dramatycznym, wykonanie dyplomu z przedmiotu(ów) profilowego, pisemna praca dyplomowa i jej obrona oraz egzamin(y) zbiorczy z przygotowania pedagogicznego,
- w konserwatorium tańca, występ dyplomowy na kierunku głównym i egzamin zbiorczy z przygotowania pedagogicznego w konserwatorium tańca,
- w szkole sztuk użytkowych egzamin praktyczny obejmujący obronę pisemnej pracy magisterskiej, egzamin teoretyczny z przedmiotów zawodowych zgodnie z charakterem kierunku studiów; egzamin dyplomowy może

obejmować egzamin zbiorczy z przygotowania pedagogicznego w szkole sztuk użytkowych,

- w średniej szkole medycznej kompleksowy egzamin teoretyczno-praktyczny na danym kierunku, pisemna praca dyplomowa i jej obrona,
- w pozostałych średnich szkołach zawodowych, pisemną pracę magisterską i jej obronę oraz złożony egzamin z przedmiotów zawodowych.

Warunkiem przyjęcia do szkoły średniej II stopnia jest ukończenie kształcenia obowiązkowego i spełnienie wymogów wstępnych. Jednym z takich wymogów może być egzamin wstępny.

Przykłady:

- warunkiem przyjęcia do ośmioletniego gimnazjum (w wieku 11 lat), jest ukończenie V klasy szkoły podstawowej i zdanie egzaminu wstępnego;
- warunkiem przyjęcia do gimnazjum dwujęzycznego jest ukończenie VIII klasy szkoły podstawowej i zdanie egzaminu wstępnego (w wieku 14 lat, nauka trwa 5 lat);
- warunkiem przyjęcia do ośmioletniego konwersatorium o profilu tanecznym (w wieku lat 11), jest ukończenie V klasy szkoły podstawowej i zdanie egzaminu wstępnego.

Rekrutacja do większości szkół zawodowych prowadzona jest przez placówki zgodnie z ich wewnętrznymi zasadami.

Zdanie matury jest warunkiem podjęcia studiów.

Podstawa edukacji

Na Słowacji obowiązuje Państwowy Program Edukacyjny oraz Szkolne Programy Edukacyjne, będące podstawą tworzenia programów szkolnych. Dokumenty powstają na poziomie krajowym i szkolnym.

Państwowy program edukacyjny określa ogólne cele szkół i kluczowe kompetencje w zakresie zrównoważonego rozwoju osobowości uczniów, a także ramowe treści edukacyjne. Stanowi podstawę do tworzenia szkolnych programów edukacyjnych, które odzwierciedlają specyficzne warunki i potrzeby regionalne.

Państwowy Program Edukacyjny oraz Szkolne Programy Edukacyjne przyjmuje ministerstwo. Szkolny program edukacyjny jest kluczowym dokumentem szkoły, według którego odbywa się nauka w szkole. Program nauczania w szkole publikuje dyrektor po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i rady szkoły. Musi być zgodny z zasadami i celami oświaty oraz odpowiednim państwowym programem edukacyjnym. Organem odpowiedzialnym za państwowy program edukacyjny jest Narodowy Instytut Edukacji i Młodzieży ([Národný inštitút vzdelávania a mládeže – NIVAM](#)), w którym działają centralne komisje przedmiotowe dla wszystkich przedmiotów i obszarów edukacyjnych (kierujące się wytycznymi).

Państwowy program edukacyjny określa ogólne cele szkół i kluczowe kompetencje w zakresie zrównoważonego rozwoju osobowości uczniów, a także ramowe treści edukacyjne. Stanowi podstawę do tworzenia szkolnych programów edukacyjnych, które odzwierciedlają specyficzne warunki i potrzeby regionalne. Przedmioty z każdego obszaru

edukacyjnego oraz tygodniowy wymiar zajęć obowiązkowych i fakultatywnych dla każdej klasy określa ramowy plan nauczania.

W oparciu o nową reformę programową przeprowadzono eksperymentalną weryfikację nowego państwowego programu edukacyjnego dla szkół podstawowych ([Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie](#)), który będzie obowiązkowy od roku szkolnego 2026/2027.

Szkolny program edukacyjny jest kluczowym dokumentem szkoły, według którego odbywa się nauka w szkole. Zgodność szkolnego programu wychowawczego z państwowym programem edukacyjnym monitoruje Państwowa Inspekcja Szkolna.

Szkolny program nauczania zawiera:

- nazwę programu,
- cele,
- poziom edukacji, jaki ma zostać osiągnięty po jego ukończeniu,
- przedmiot szkoły,
- czas trwania nauki,
- język wykładowy,
- plany i programy nauczania.

Ramowe plany nauczania dla szkół podstawowych (ISCED 1) i szkół średnich i stopnia (ISCED 2) stanowią część państwowych programów edukacyjnych; zawierają obszary kształcenia oraz wykaz przedmiotów obowiązkowych i fakultatywnych oraz określają minimalną liczbę zajęć w ramach całego programu edukacyjnego lub jego zintegrowanej części.

Państwowy program edukacyjny wychowania przedszkolnego obejmuje podstawowe wymagania państwowe dotyczące zapewnienia instytucjonalnej edukacji przedszkolnej w przedszkolach. Program określa:

- cele wychowania przedszkolnego w przedszkolach;
- stanowi podstawowe ramy tworzenia szkolnych programów edukacyjnych poszczególnych przedszkoli;
- stanowi ramę i podstawę do tworzenia materiałów metodycznych dla przedszkoli;
- jest spójny z państwowym programem edukacyjnym dla szkół podstawowych;
- podkreśla znaczenie znaczącej pracy ewaluacyjnej w osiągnięciu celów edukacyjnych w przedszkolach;
- podkreśla wymogi dotyczące zapewnienia edukacji włączającej w przedszkolach;
- tworzy podstawę do samodzielnego planowania i prowadzenia edukacji w każdym przedszkolu.

Państwowy program edukacyjny dla edukacji przedszkolnej w przedszkolach jest zorganizowany pod względem obszarów edukacyjnych i pytań ewaluacyjnych.

Treści edukacyjne podzielone są na **obszary edukacyjne**:

- język i komunikacja,
- matematyka i praca z informacją,
- człowiek i przyroda,
- człowiek i społeczeństwo, człowiek i praca,
- sztuka i kultura (składa się z dwóch części: edukacji muzycznej i sztuk wizualnych),

- zdrowie i ruch.

Treść każdego obszaru edukacyjnego jest wyjaśniona w standardach edukacyjnych.

Szkolne programy nauczania regulują wymogi określone w ustawie nr 245/2008 w sprawie edukacji i szkoleń (Zákon č. 245/2008 Zz o výchove a vzdelávaní) oraz państwowego programu edukacyjnego.

Szkolny program edukacyjny opiera się na celach i profilu działania każdego przedszkola. Jest to podstawowy dokument programowy, w ramach którego odbywa się wychowanie przedszkolne. Szkolny program wychowawczy ustala dyrektor przedszkola po uzgodnieniu go z radą pedagogiczną i radą szkoły. Stanowi podstawę codziennej działalności edukacyjnej nauczycieli.

Program edukacyjny szkoły:

- szanuje specyfikę rozwojową dzieci w wieku przedszkolnym;
- bierze pod uwagę cele, misję i kierunek działania przedszkola;
- przestrzega wymagań dotyczących personelu, sprzętu i przestrzeni (zewnętrznej i wewnętrznej);
- pozwala na stosowanie takiego stylu edukacji, który pozytywnie wpływa na naukę i wyniki dzieci w nauce;
- pozytywnie wpływa na ogólną atmosferę i kulturę przedszkola.

Szkolny program edukacyjny obejmuje:

- cele i misję edukacji;
- poziom wykształcenia osiągnięty po ukończeniu szkolnego programu edukacyjnego;
- przedmiot działalności szkoły, czas trwania nauki szkolnej i forma kształcenia;
- programy nauczania;
- język nauczania;
- sposób i wymagania dotyczące ukończenia kształcenia i wydawania świadectwa ukończenia szkoły;
- wewnętrzny system monitorowania i oceny dzieci;
- ocena pracowników szkoły.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Na Słowacji kształcenie dzieci i uczniów z niepełnosprawnościami odbywa się w następujący sposób:

- w szkołach dla dzieci i uczniów z niepełnosprawnościami (szkoły specjalne),
- w innych szkołach:
  - o w klasach specjalnych, tworzonych dla uczniów z tym samym rodzajem niepełnosprawności – integracja grupowa (część procesu edukacyjnego może odbywać się w klasie wspólnie z innymi dziećmi i uczniami szkoły),
  - o w klasach lub grupach wychowawczych wspólnie z innymi uczniami (w razie potrzeby taki uczeń kształci się według indywidualnego programu edukacyjnego opracowanego przez szkołę we współpracy ze szkolną poradnią profilaktyczno-wychowawczą – integracja indywidualna).

W Republice Słowackiej istnieje jeden system oświaty, którego równą i nierozłączną część stanowi wychowanie i kształcenie mniejszości narodowych w ich języku ojczystym oraz nauczanie ich języka ojczystego, w tym instytucjonalne zapewnianie procesu edukacyjnego

przez szkoły i szkoły udogodnienia. Ustawy wspierające oświatę regionalną mają zastosowanie także do wychowania i edukacji dzieci i uczniów należących do mniejszości narodowych. Konstytucja Republiki Słowackiej we współpracy z dokumentami międzynarodowymi, w tym z Europejską Kartą Języków Regionalnych lub Mniejszościowych oraz Konwencją Ramową o Ochronie Mniejszości Narodowych, gwarantuje obywatelom tworzącym mniejszości narodowe lub etniczne na terenie Republiki Słowackiej m.in. rzeczy, prawo do nauki języka państwowego i prawo do nauki w swoim języku.

Przykłady:

- Ministerstwo Edukacji, Nauki, Badań i Sportu Republiki Słowackiej zatwierdziło w dniu 30 sierpnia 2019 r. pod numerem 2019/4263:2-C1620 standard nauczania przedmiotu *język i literatura ruska* dla szkół średnich II stopnia dla szkół z językiem ruskim języka nauczania i nauczania języka ruskiego obowiązującego od 1 września 2019 r.;
- W dniu 2 marca 2023 roku Ministerstwo Edukacji, Nauki, Badań i Sportu Republiki Słowackiej zatwierdziło standard edukacyjny państwowego programu edukacyjnego z historii dla gimnazjów z czteroletnim programem edukacyjnym z węgierskim jako językiem wykładowym, obowiązującym od 1 września 2023 r.
- W dniu 7 września 2022 r. Ministerstwo Edukacji, Nauki, Badań i Sportu Republiki Słowackiej zatwierdziło państwowy program edukacyjny dla szkół podstawowych – I klasa szkoły podstawowej, a w dniach 3 i 2 lutego 2023 r. państwowy program edukacyjny dla szkół niższych wykształcenie średnie – II klasa szkoły podstawowej, standardy edukacyjne w zakresie nauczania języka i literatury bułgarskiej, czeskiej, chorwackiej i polskiej. Wymienione dokumenty zostały sporządzone w oparciu o zobowiązania Republiki Słowackiej wynikające z Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych.

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

- szkolne programy wychowawcze muszą być tworzone zgodnie z państwowym programem wychowawczym wychowania przedszkolnego w przedszkolach oraz z celami i zasadami wychowania określonymi w ustawie o oświacie. Szkolne programy edukacyjne są przygotowywane przez nauczycieli przedszkoli i zatwierdzane przez dyrektorów przedszkoli
- szkolne programy nauczania regulują wymogi określone w ustawie nr. 245/2008 w sprawie edukacji i szkoleń oraz państwowego programu edukacyjnego.
- cele systemu edukacji: wspieranie rozwoju osobowości ucznia w oparciu o zasady humanizmu, równego traktowania, tolerancji, demokracji i patriotyzmu, pod względem intelektualnym, moralnym, etycznym, estetycznym, zawodowym i fizycznym. Zapewnienie uczniowi podstawowej wiedzy, umiejętności i zdolności z zakresu języków, nauk ścisłych, nauk społecznych, sztuki, sportu, zdrowia, transportu oraz innej wiedzy i umiejętności niezbędnych do jego orientacji w życiu i społeczeństwie oraz dalszej edukacji
- PISA 2022 – Uczniowie w Republice Słowackiej osiągnęli wyniki gorsze od średniej OECD w matematyce, czytaniu i naukach ścisłych
<https://www.oecd.org/publication/pisa-2022-results/country-notes/slovak-republic-00a54e97/>

- Strategia włączającego podejścia do edukacji opracowywana jest na podstawie Deklaracji Programowej Rządu Republiki Słowackiej na lata 2020-2024 w obszarze Równych szans w Edukacji. Została zatwierdzona przez Rząd Republiki Słowackiej <https://www.minedu.sk/data/att/928/23120.ae7062.pdf>
- w oparciu o nową reformę programową przeprowadzono eksperymentalną weryfikację nowego państwowego programu edukacyjnego dla szkół podstawowych (štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie), który będzie obowiązkowy od roku szkolnego 2026/2027: https://www.minedu.sk/data/files/11808_statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-vzdelavanie-cely.pdf
- Narodowy Instytut Edukacji i Młodzieży – organ odpowiedzialny za państwowy program edukacyjny <https://nivam.sk/>

Źródła:

- Ministerstwo Edukacji, Badań, Rozwoju i Młodzieży Republiki Słowackiej: <https://www.minedu.sk/regional-education/>
- Ustawa nr 561/2004 o szkolnictwie przedszkolnym, podstawowym, średnim, wyższym zawodowym i innym ustawa oświatowa (Školský zákon): <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>
- Ustawa nr. 245/2008 w sprawie edukacji i szkoleń (Zákon č. 245/2008 Zz o výchove a vzdelávaní): <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/20230901>
- <https://www.minedu.sk/predprimarne-vzdelavanie/>
- <https://www.minedu.sk/statny-vzdelavaci-program-skolsky-vzdelavaci-program/>
- <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/slovakia/educational-guidelines>

28. Słowenia

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna nie jest obowiązkowa, a decyzję o zapisaniu dziecka do przedszkola podejmują rodzice. Zapewniają ją przedszkola publiczne i prywatne. Istnieje również system opieki domowej, ale tylko niewielka liczba dzieci z niego korzysta. Od 11 miesiąca życia dzieci mają prawo do miejsca w przedszkolu dotowanym ze środków publicznych.

Dokumentem przewodnim publicznej edukacji przedszkolnej jest [Kindergarten Curriculum](#). W przedszkolach publicznych i przedszkolach niepublicznych posiadających koncesje (gminy mogą udzielić przedszkolu prywatnemu koncesji na świadczenie usług publicznych i takiego samego programu jak przedszkola publiczne) obowiązują zasady, cele, zadania i wytyczne Curriculum.

Obowiązkowa edukacja podstawowa w Słowenii jest zorganizowana jako zintegrowane kształcenie na poziomie podstawowym i średnim i stopnia, tj. jako dziewięcioletnia szkoła podstawowa o jednolitej strukturze. Uczestniczą w nim dzieci w wieku od sześciu do piętnastu lat.

System edukacji

Obowiązkowa edukacja (*obvezno osnovnošolsko izobraževanje*) jest zorganizowana w 9-letniej szkole podstawowej w ramach jednolitej struktury (połączenie poziomów ISCED 1 i 2, czyli edukacji na poziomie szkoły podstawowej i średniej i stopnia), do której uczęszczają uczniowie w wieku od 6 do 15 lat.

Edukacja przedszkolna i opieka nad dzieckiem jest zorganizowana w ramach zintegrowanych placówek dla wszystkich dzieci w wieku 1-6 lat (lub do momentu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej).

Szkolnictwo podstawowe w Słowenii jest zorganizowane w ramach jednolitej struktury (łączącej szkołę podstawową i szkołę średnią i stopnia). Uczęszczają do niej dzieci w wieku 6-15 lat (dzieci przystępują do i klasy szkoły podstawowej w roku kalendarzowym, w którym kończą 6 lat, zatem dzieci rozpoczynają naukę w i klasie w wieku od pięciu lat i ośmiu miesięcy do sześciu lat i ośmiu miesięcy. Naukę dziecka można odroczyć maksymalnie o rok). W ostatnich trzech klasach szkoły podstawowej uczniowie mają możliwość wyboru dwóch lub trzech przedmiotów według własnego uznania.

Szkolnictwo średnie II stopnia trwa od 2 do 5 lat (uczniowie w wieku 15-19 lat). Programy edukacyjne obejmują programy zawodowe, profesjonalne i gimnazjalne (ogólnokształcące). Kształcenie odbywa się w gimnazjach/liceach (określenia stosowane wymiennie)

Szkolnictwo średnie II stopnia dzieli się na:

- kształcenie ogólne: różne rodzaje szkół średnich ogólnokształcących II stopnia oraz programy (kursy) maturalne (kończące się egzaminem), mające na celu przygotowanie uczniów do studiów wyższych.

- kształcenie zawodowe i techniczne: uczniowie zdobywają kwalifikacje do wejścia na rynek pracy. Kształcenie zawodowe i techniczne daje dostęp do szkolnictwa wyższego.

Szkoły średnie II stopnia mogą specjalizować się tylko w jednym rodzaju kształcenia (na przykład w kształceniu ogólnym) lub oferować różnorodne programy.

Uczniowie, którzy pomyślnie spełnią obowiązek szkolny, mogą kontynuować naukę w dowolnej szkole średniej II stopnia. Uczniowie, którzy ukończą co najmniej klasę 7 w ciągu dziewięciu lat obowiązkowej edukacji, mogą kontynuować naukę jedynie w krótkich szkołach średnich II stopnia o charakterze zawodowym.

Szkolnictwo wyższe obejmuje szkolnictwo wyższe zawodowe o krótkim cyklu kształcenia oraz studia wyższe.

Wyższe szkoły zawodowe, zarówno publiczne, jak i prywatne, realizują programy krótkiego cyklu w ramach szkolnictwa wyższego zawodowego. Ich głównym celem jest przygotowanie studentów do zatrudnienia w gospodarce. Warunkiem przyjęcia jest pomyślnie ukończona szkoła średnia ogólnokształcąca lub techniczna.

Studia wyższe dzielą się na trzy stopnie. Pierwszy stopień obejmuje programy akademickie i zawodowe. Po ukończeniu studiów pierwszego stopnia można kontynuować studia drugiego stopnia. Ukończenie tego poziomu studiów jest warunkiem przyjęcia na studia trzeciego stopnia, które prowadzą do uzyskania tytułu naukowego doktora. Wyjątkiem od tego wymogu jest ukończenie jednolitych studiów magisterskich, które obejmują co najmniej 300 ECTS. Absolwenci jednolitych studiów magisterskich mogą również ubiegać się o przyjęcie na studia trzeciego stopnia.

Uniwersytety, wydziały i akademie sztuk pięknych mogą oferować wszystkie typy programów studiów wyższych. Wyższe szkoły zawodowe mogą prowadzić programy zawodowe. Mogą one również prowadzić studia drugiego stopnia, ale tylko po spełnieniu ściśle określonych warunków. Wymienione powyżej programy studiów wyższych różnią się czasem trwania i liczbą punktów ECTS:

- wyższe studia zawodowe, krótki cykl: 120 ECTS
- studia pierwszego stopnia (techniczne i uniwersyteckie): 180-240 ECTS
- studia drugiego stopnia/magisterskie: 60-120 ECTS
- jednolite studia magisterskie: 300-360 ECTS
- studia trzeciego stopnia/doktoranckie: 180 ECTS.

Edukacja dorosłych

Obok programów formalnych istnieją również oficjalnie uznane programy nieformalne skierowane do specjalnych grup dorosłych, w szczególności tych, którzy muszą poprawić swoje podstawowe kompetencje lub którzy próbują zintegrować się ze społeczeństwem i potrzebują wsparcia.

Egzaminy

Na koniec klasy 6 (12 lat) i 9 (15 lat) uczniowie przystępują do obowiązkowych egzaminów z trzech przedmiotów (tzw. ogólnokrajowy test wiedzy – zewnętrzny, organizuje Państwowa

Komisja ds. Zarządzania Ogólnokrajowym Testem Wiedzy, w skład Komisji wchodzi prezes i siedmiu członków powołanych przez ministra właściwego do spraw oświaty.

Przewodniczącemu i członków komisji państwowej powołuje się spośród:

- nauczycieli szkół wyższych z kierunków kształcących nauczycieli (jeden członek),
- ekspertów z Ministerstwa Edukacji, Nauki i Sportu (dwóch członków),
- specjalistów z Instytutu Edukacji Republiki Słowenii (jeden członek),
- pracowników Państwowego Centrum Egzaminacyjnego (jeden członek),
- dyrektorów szkół podstawowych (jeden członek),
- nauczycieli przedmiotów, z których przeprowadzany jest ogólnopolski sprawdzian wiedzy (jeden członek),
- ekspertów w zakresie metodologii zewnętrznej weryfikacji wiedzy (jeden członek).

Kształcenie ogólne i techniczne w szkole średniej II stopnia kończy się zewnętrznym egzaminem maturalnym, tzw. ogólnym egzaminem maturalnym, którego zdanie umożliwia dostęp do wszystkich rodzajów studiów wyższych, i tzw. technicznym egzaminem maturalnym, którego zdanie uprawnia do podjęcia studiów zawodowych; zdanie jednego dodatkowego sprawdzianu maturalnego umożliwia dostęp do niektórych programów studiów akademickich (przykład wymagań maturalnych z języka słoweńskiego zob. załącznik w tłumaczeniu maszynowym).

Głównym celem tych egzaminów jest diagnoza jakości nauczania i uczenia się w szkołach oraz zapewnianie uczniom możliwości zdobywania wysokiej jakości wiedzy i kompetencji. Przystąpienie do egzaminów jest obowiązkowe dla wszystkich uczniów z wyjątkiem uczniów-migrantów w pierwszym roku integracji.

Oceniane przedmioty to:

- język ojczysty (słoweński, włoski lub węgierski), matematyka oraz język obcy (w klasie 6)
- w klasie 9 – do trzech przedmiotów wymienionych powyżej dołącza dodatkowy przedmiot określany corocznie przez ministra ds. edukacji.

Matura – zewnętrzna

Ogólna matura składa się z 5 sprawdzianów (z matematyki, języka ojczystego, języka obcego i dwóch przedmiotów do wyboru), a techniczna obejmuje 4 przedmioty (matematyka, język ojczysty, dwa przedmioty do wyboru). Po zdaniu egzaminu maturalnego absolwenci otrzymują odrębne świadectwo, na którym podaje się szczegółowe informacje o zdanych sprawdzianach, osiągnięty poziom i uzyskane punkty. Uczniowie, którzy ukończyli program kształcenia zawodowego, zdają egzamin końcowy umożliwiający podjęcie pracy.

Egzamin prowadzi Państwowe Centrum Egzaminacyjne.

W ogólnym egzaminie maturalnym zewnętrzna ocena prac pisemnych jest uzupełniona niektórymi formami oceny wewnętrznej.

Egzamin pisemny jest przygotowywany i oceniany zewnętrznymi. Zadania i pytania oraz instrukcje ewaluacyjne przygotowują członkowie państwowych komisji przedmiotowych z każdego przedmiotu, a anonimowe produkty kandydatów oceniane są przez specjalnie przeszkolonych ewaluatorów zewnętrznych, zgodnie z wcześniej przygotowanymi instrukcjami ewaluacyjnymi, które są jednakowe dla wszystkich kandydatów. Egzamin odbywa się przed komisją egzaminacyjną składającą się z trzech oceniających

zewnątrznych, z których co do zasady dwóch musi spełniać warunki nauczyciela tego przedmiotu.

Ocena wewnętrzna, w przypadku której kandydat jest oceniany w szkole przez nauczyciela lub mentora, który uczy i kieruje kandydatem, obejmuje egzamin ustny, zaliczenie egzaminu, ćwiczenia i seminarium lub badania oraz inne zadania i inne formy pracy praktycznej w ramach immatrykulacji ogólnej. Pytania do egzaminu ustnego przygotowują także członkowie krajowych komisji przedmiotowych, a zasady pozostałych form oceny wewnętrznej są jednakowe dla wszystkich kandydatów i publikowane są w katalogach egzaminów przedmiotowych.

Egzamin maturalny odbywa się co roku w dwóch terminach wiosennym (maj – czerwiec) i jesiennym (sierpień – wrzesień).

W marcu studenci czwartego roku mogą przystąpić do egzaminu przedmaturalnego, podczas którego poznają techniczną stronę immatrykulacji i dowiedzą się, jaki poziom wiedzy zdobyli już z każdego przedmiotu. Szkoły mogą przeprowadzać dla uczniów ostatnich klas w ramach przygotowań do egzaminu maturalnego.

Kandydat może zdawać maturę w całości kilkakrotnie.

Wyniki egzaminów w szkole podstawowej nie wpływają na oceny końcowe z przedmiotów i nie mają bezpośredniego wpływu na dalszą ścieżkę edukacyjną uczniów (absolwenci szkoły podstawowej mogą rozpocząć dalsze kształcenie zawodowe lub ogólnokształcące, w przypadku niektórych programów wymagane jest spełnienie dodatkowych warunków).

Osiągnięcia ucznia pełnią funkcję formacyjną i nie wpływają na końcową ocenę ucznia z lekcji danego przedmiotu ani na pomyślne ukończenie szkoły podstawowej. Wynik nie ma także na celu kompleksowej oceny jakości pracy pojedynczej szkoły, dyrektora czy indywidualnego nauczyciela w oparciu wyłącznie o osiągnięcia uczniów.

Osiągnięcia uczniów na koniec klasy IX wpływają na przejście do szkół ponadgimnazjalnych jedynie w przypadku, gdy kilku kandydatów na dolnym limicie w procesie selekcji uzyska taką samą sumę ocen końcowych z przedmiotów obowiązkowych klas VII, VIII i IX klas.

Testowanie na koniec klas 6 i 9 jest obowiązkowe dla wszystkich uczniów (z wyjątkiem uczniów objętych dostosowanym programem edukacyjnym o niższym standardzie edukacyjnym, gdzie sprawdzanie wiedzy jest dobrowolne).

Uczniowie-imigranci z innych krajów, których językiem ojczystym nie jest słoweński, którzy rozpoczynają naukę w szkole podstawowej w Republice Słowenii w klasach 6 i 9, w tym roku szkolnym przystępują do testu dobrowolnie.

Ewentualna reforma systemu egzaminów jest obecnie przedmiotem debaty.

Podstawa edukacji

Działanie szkół podstawowych reguluje Ustawa o szkole podstawowej (1996 ze zmianami).

Obowiązują: programy obowiązkowe dla poszczególnych etapów edukacji oraz programy dla poszczególnych przedmiotów/obszarów przedmiotowych, programy edukacyjne, specjalne (dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami).

Obowiązkowy program szkoły podstawowej obejmuje:

- przedmioty obowiązkowe,
- do wyboru i
- godziny wspólnoty wydziałowej (ure oddelčne skupnosti – przeznaczone są dla uczniów, którzy mogą porozmawiać z wychowawcą klasy i omówić kwestie związane z pracą i życiem uczniów).

Oprócz programu obowiązkowego szkoły realizują także zajęcia objęte programem rozszerzonym:

- przedłużony pobyt,
- poranna pielęgnacja (jutranje varstvo),
- dodatkowe lekcje,
- dodatkowe zajęcia,
- zajęcia fakultatywne,
- zajęcia dodatkowe.

Nauczyciele pracujący ze specjalnymi grupami i pojedynczymi osobami mają do dyspozycji różne wytyczne i instrukcje.

W szkole podstawowej wszyscy uczą się przedmiotów: języka słoweńskiego i języka włoskiego lub węgierskiego na obszarach mieszanych etnicznie, języka obcego, historii, społeczeństwa, geografii, kultury ojczystej i obywatelskiej oraz etyki, matematyki, nauk przyrodniczych, poznawania środowiska, nauk przyrodniczych i technologii, chemii, biologii, fizyki, sztuk pięknych, sztuk muzycznych, sportu, inżynierii i technologii oraz ekonomii domu. W dostosowanych programach edukacyjnych o równoważnym standardzie edukacyjnym szkoła oprócz przedmiotów obowiązkowych realizuje specjalne zajęcia pedagogiczne.

Dla uczniów klas 7, 8 i 9 (trzeci okres kształcenia) szkoła ma obowiązek prowadzić także zajęcia z przedmiotów fakultatywnych. Musi oferować studentom co najmniej trzy przedmioty z nauk społecznych i humanistycznych oraz co najmniej trzy z nauk przyrodniczych i inżynierskich. W ramach wydziału nauk społecznych i humanistycznych szkoła musi prowadzić zajęcia z języków obcych, zajęcia bezwyznaniowe z religii i etyki oraz zajęcia z retoryki.

Zasady programowe obejmują autonomię, odpowiedzialność i samoregulację szkół i nauczycieli, elastyczność, otwartość i opcjonalność, podejście holistyczne oraz tworzenie powiązań interdyscyplinarnych.

Cele, treść i standardy wiedzy każdego przedmiotu obowiązkowego lub fakultatywnego są określone w programach nauczania.

Programy nauczania przygotowane przez Radę Ekspertów Republiki Słowenii ds. Edukacji zawierają wytyczne i instrukcje dotyczące nauczania poszczególnych przedmiotów we

wszystkich dziewięciu klasach szkoły podstawowej. Oprócz materiału, który uczniowie muszą opanować na każdym zajęciach, proponują także szeroką gamę metod nauczania, dzięki którym lekcje są bardziej urozmaicone i interesujące. W starszych klasach szkoły podstawowej szczególny nacisk kładzie się na naukę eksperymentalną i problemową.

Programy poszczególnych przedmiotów zawierają cele nauczania, treści i standardy wiedzy, w tym standardy minimalne. Zawierają także zalecenia dydaktyczne dla nauczycieli. Niemniej szkoła może dowolnie organizować tygodniowy wymiar zajęć w każdym roku szkolnym, odmiennie od przewidzianego w programie nauczania (elastyczny plan zajęć).

Plan zajęć i programy nauczania ustala Rada Ekspertów Republiki Słowenii ds. Edukacji Ogólnej (istnieje od 1996 r.) , a zatwierdza minister właściwy do spraw oświaty.

Narodowy Instytut Edukacji Republiki Słowenii inicjuje przyjęcie lub wprowadzenie zmian do programu.

Rada Ekspertów Republiki Słowenii ds. Edukacji Ogólnej:

- przyjmuje programy dla dzieci w wieku przedszkolnym oraz programy dostosowane dla dzieci w wieku przedszkolnym ze specjalnymi potrzebami
- przyjmuje programy edukacyjne i specjalne dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami
- ustala programy edukacyjne i edukacyjne w zakresie edukacji ogólnej oraz opiniuje programy w zakresie edukacji zawodowej i zawodowej dla członków wspólnot narodowych Włoch i Węgier
- akceptuje program edukacyjny domów studenckich i program edukacyjny domów studenckich,
- ustala programy nauczania i programy przedmiotów lub obszarów przedmiotowych dla szkół podstawowych i muzycznych,
- ustala podręczniki przedmiotowe i katalogi przedmiotowe umiejętności dla szkoły średniej i toku maturalnego,
- ustala katalogi egzaminacyjne umiejętności sprawdzanych na koniec każdego semestru w szkole podstawowej, szkole muzycznej oraz na egzaminie maturalnym,
- opiniuje katalogi przedmiotowe i egzaminacyjne wiedzy w części dotyczącej przedmiotów kształcenia ogólnego lub treści kształcenia zawodowego lub zawodowego,
- określa instrukcje dostosowanej realizacji programów edukacyjnych,
- określa zajęcia niezbędne dla optymalnego rozwoju dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami,
- przyjmuje instrukcje dotyczące dostosowanej realizacji programu dla uczniów romskich,
- zatwierdza podręczniki do programów nauczania w zakresie kształcenia ogólnego,
- ustala równoważny poziom nauczania programów edukacyjnych szkół prywatnych w zakresie szkolnictwa podstawowego i średniego ogólnokształcącego,
- stwierdza ważność publiczną programów edukacyjnych szkół prywatnych, o których mowa w art. 17 akapit trzeci tej ustawy, w szkolnictwie podstawowym, średnim ogólnokształcącym i szkolnictwie muzycznym,
- opiniuje ogólną treść programów nauczania szkół prywatnych z art. 17 tej ustawy w zakresie kształcenia zawodowego i zawodowego,

- opiniuje adekwatność programu dla dzieci w wieku przedszkolnym i proponuje ministrowi:
  - programy nauczania w szkole podstawowej i podstawowej edukacji muzycznej,
  - program kształcenia uzupełniającego dla dzieci emigrantów i cudzoziemców,
  - program edukacji uzupełniającej dla dzieci romskich,
  - dostosowane programy edukacyjne dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami,
  - program nauczania szkoły ponadgimnazjalnej i toku maturalnego oraz wykonuje inne zadania zgodnie z przepisami prawa.

Rada Ekspertów Republiki Słowenii ds. Edukacji Ogólnej ma przewodniczącego i dwudziestu sześciu członków.

Rząd mianuje szesnastu członków składających się z ekspertów z zakresu wychowania przedszkolnego, nauczania w szkołach podstawowych i średnich ogólnokształcących oraz dziesięciu ekspertów z dziedzin humanistyki, nauk społecznych, nauk przyrodniczych, technologii i dyscyplin artystycznych, w tym dziewięciu wg sugestii uniwersytetów i jednego na wniosek niezależnych uczelni.

Co najmniej jedną czwartą członków muszą stanowić pracownicy zawodowi przedszkoli i szkół oraz instytucji zajmujących się wychowaniem i kształceniem dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami, powołani przez rząd na wniosek stowarzyszeń zawodowych i stowarzyszeń pracowników zawodowych w dziedzinach humanistycznych, nauk społecznych, nauk przyrodniczych, technologii, dyscyplin artystycznych i medycyny szkolnej oraz po jednym przedstawicielu wspólnot narodowych Włoch i Węgier. Przedstawiciele wspólnot narodowych Włoch i Węgier są zgłaszani przez wspólnoty narodowe.

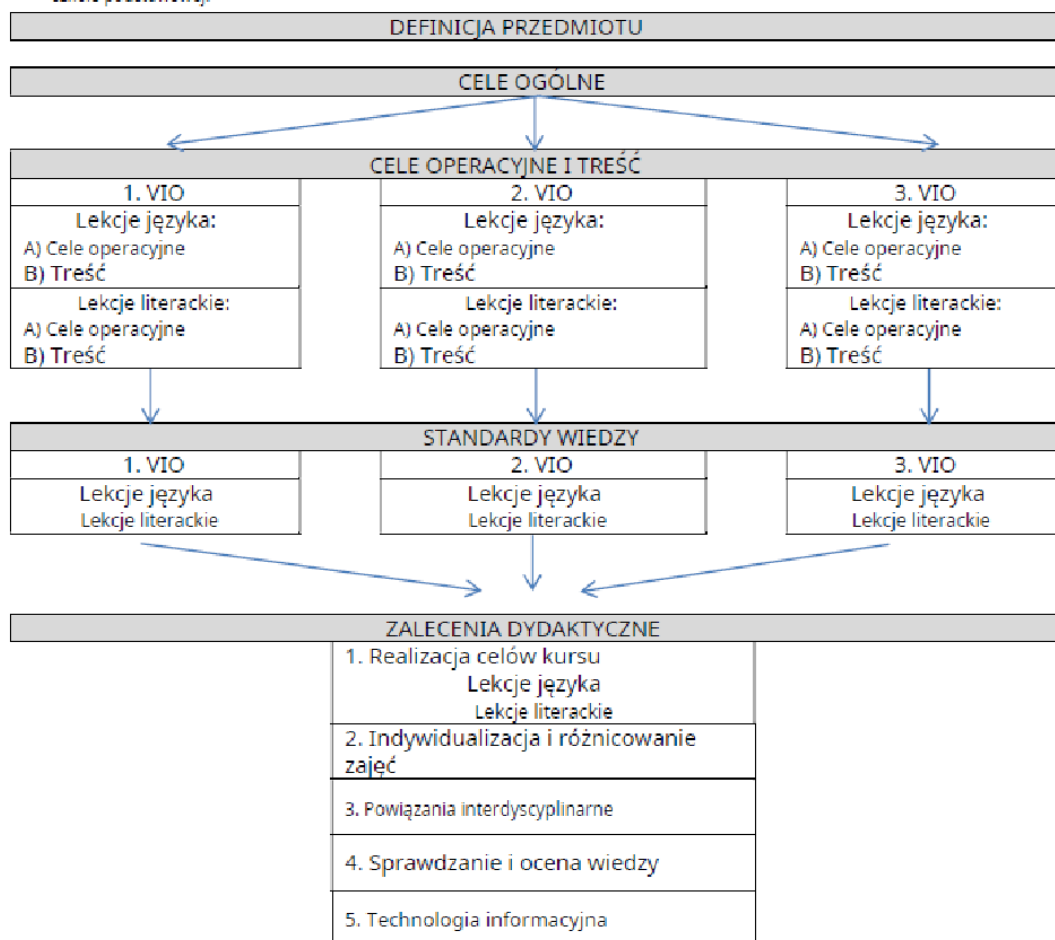
Program nauczania obejmuje „książkę przedmiotów” – szczegółową tabelę odzwierciedlającą godzinowy rozkład realizacji poszczególnych przedmiotów i innych działań.

Program przedmiotu dla trzech etapów (okresów) edukacyjnych jest określony w jednym dokumencie

W programie przedmiotu określa się m.in. definicję przedmiotu, cele ogólne, cele operacyjne i treść dla poszczególnych etapów (okresów), standardy wiedzy dla poszczególnych okresów, zalecenia dydaktyczne (w tym sposoby osiągnięcia celów, indywidualizacja i różnicowanie zajęć, zagadnień połączeń międzyprzedmiotowych, sprawdzanie i ocena wiedzy, stosowanie technologii informacyjnych), wskazanie wymaganego poziomu wykształcenia nauczycieli pracujących na poszczególnych etapach (okresach) edukacji.

Program przedmiotu „język słoweński” dla szkoły podstawowej:

- Program nauczania języka słoweńskiego jest opracowany w taki sam sposób, jak programy wszystkich pozostałych przedmiotów w szkole podstawowej:

Źródło: <https://www.gov.si/teme/programi-in-ucni-nacrti-v-osnovni-soli/>

Tłumaczenie maszynowe

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Wychowanie i edukacja dzieci ze specjalnymi potrzebami odbywa się z wykorzystaniem programów edukacyjnych z dostosowaną realizacją i dodatkową profesjonalną pomocą w szkole podstawowej dla tych dzieci, które komisje do spraw poradnictwa dla dzieci ze specjalnymi potrzebami ocenią jako posiadające takie możliwości rozwojowe i edukacyjne, że będą dzięki adaptacji poprzez realizację programu i dodatkowej pomocy zawodowej osiągnęli co najmniej minimalne standardy wiedzy w programie nauczania szkoły podstawowej.

Dostępne są:

- Dostosowane programy edukacyjne wychowania i edukacji o równoważnym standardzie edukacyjnym
- Dostosowane programy edukacyjne wychowania i edukacji o niższym standardzie edukacyjnym
- Specjalny program wychowania i edukacji

Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczęszczają do ogólnodostępnych przedszkoli i szkół oraz do szkół i placówek specjalistycznych. Przedszkola i szkoły ogólnodostępne prowadzą kształcenie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w formie integracyjnej lub w oddzielnych klasach.

Językiem wykładowym jest słoweński. Członkowie wspólnot narodowych Włoch i Węgier zamieszkujących obszary mieszane etnicznie mają prawo do nauki w swoich językach. Konstytucja chroni także status i przyznaje szczególne uprawnienia członkom społeczności romskiej.

Szkoły na obszarach mieszanych etnicznie stosują dostosowany program nauczania.

Dostępne są również odrębne plany nauczania dla „Wstępnych lekcji słoweńskiego dla uczniów-imigrantów”, odrębne dla każdego poziomu (okresu) edukacyjnego.

Zgodnie z Ustawą o szkołach podstawowych (sl), obowiązkowymi przedmiotami w szkole podstawowej jest język słoweński oraz włoski lub węgierski na obszarach mieszanych etnicznie.

Odrębny system wsparcia dzieci migrantów umożliwia promocję do kolejnej klasy, nawet jeżeli w pierwszym roku edukacji w słoweńskiej placówce uczeń nie został sklasyfikowany ze wszystkich przedmiotów.

Dzieci rozpoczynające naukę w słoweńskim systemie nauczania mają prawo do kursu języka słoweńskiego przez pierwsze dwa lata edukacji. Szkoła na wniosek rodziców może również zorganizować nauczanie języka ojczystego w godzinach popołudniowych (po podstawowym czasie nauki).

Szczególnym wsparciem objęte są dzieci z rodzin romskich. Zatrudniani są m.in. asystenci romscy w przedszkolach i szkołach podstawowych, realizowany jest Krajowy program działań na rzecz Romów na lata 2021-2030.

Uwagi i spostrzeżenia własne, refleksje

- W szkołach publicznych nie wolno uczyć religii (prowadzić konfesyjnych lekcji religii z intencją nauczania religii) ani odprawiać ceremonii religijnych, gdyż Konstytucja przewiduje rozdział religii od państwa.
- W szkołach podstawowych tworzą się rady rodziców, które są organem doradczym. Składają się z przedstawicieli rodziców z każdego wydziału, wybieranych przez rodziców na zebraniu rodziców. Rada rodziców może proponować programy ponadstandardowe, brać udział w tworzeniu propozycji programu rozwoju szkoły, planu wychowawczego i regulaminu szkoły, rozpatrywać skargi rodziców związane z pracą wychowawczą oraz wykonywać inne zadania zgodnie z przepisami ustawowymi i wykonawczymi.
- Jeżeli rodzice zdecydują się na nauczanie dziecka w domu, najpóźniej na początku roku szkolnego mają obowiązek poinformować pisemnie szkołę podstawową, do której dziecko jest zapisane, o nauczaniu domowym. W trakcie roku szkolnego nie można korzystać z prawa do edukacji domowej. Uczeń pobierający naukę w domu jest zapisany do określonej szkoły i ma status ucznia i jest prowadzony

w dokumentacji szkoły jako uczeń zaliczany do działu zajęć indywidualnych. Ustawa nie określa warunków dla osób uczących dzieci w domu, ani nie zapewnia się im na ten cel środków publicznych.

- W programie przedmiotu „język słoweński” na poziomie szkoły podstawowej zapisano, że wybór tekstów omawianych na lekcjach literackich należy do nauczycieli. Wskazano kryteria, które powinny być uwzględniane przy wyborze: jakość (ważne nagrody literackie w dziedzinie literatury młodzieżowej, „wiarygodne zawodowo” wykazy tekstów, np. listy rekomendacyjne zalecenia ośrodków zajmujących się literaturą młodzieżową i bibliotekarstwem, różnorodność (gatunkowa, problemowa, podejmowanie tematów związanych z rozwojem tożsamości osobistej oraz zdolności społecznych, kulturowych i międzykulturowych), stosowność (teksty dostosowane do poziomu umiejętności czytania uczniów), indywidualizacja (wybór tekstów w zależności od możliwości czytelnicych dziewcząt i chłopców). Program nauczania nie zawiera sugerowanych tekstów, ale wskazuje autorów, z twórczością których uczniowie „powinni” się zapoznać. W pierwszym okresie kształcenia – dla ułatwienia indywidualizacji lekcji – wymienieni są autorzy na cały trzyletni okres, w kolejnych okresach dla każdej klasy. „Nauczyciel może także dodać do tej listy wybrane przez siebie teksty. Liczba omawianych tekstów powinna być odpowiednia – nauczyciel powinien unikać nadmiernej ilości tekstów, zaleca się czytanie pełnych tekstów (szczególnie w pierwszych trzech klasach) i pogłębioną szkolną interpretację fragmentów poprzez odwoływanie się do tekstów w całości” (Program, s. 70).
- Podręczniki zatwierdzane są przez Krajową Radę Ekspertów ds. Edukacji Ogólnej. Zeszyty ćwiczeń nie podlegają zatwierdzeniu. Dostępnych jest kilka podręczników do poszczególnych przedmiotów. Szkoła samodzielnie decyduje o wyborze podręczników, zeszytów ćwiczeń i innych pomocy dydaktycznych. Kasy podręcznikowe działają przy każdej szkole podstawowej i umożliwiają wszystkim uczniom bezpłatne wypożyczenie podręczników. Od roku szkolnego 2019/2020 wszyscy uczniowie klas 1 i 2 otrzymują od szkoły bezpłatnie wszystkie wymagane podręczniki i zeszyty ćwiczeń. Ponieważ rodzice nabywają zeszyty ćwiczeń dla uczniów od klasy 3. wzwyż, rada rodziców zatwierdza cenę pakietu ćwiczeń, wybranych przez kadre pedagogiczną.
- Istnieją szkoły publiczne i prywatne, ale zaledwie 1% uczniów uczęszcza do placówek prywatnych. Edukacja na tym poziomie jest również realizowana przez placówki specjalizujące się w kształceniu dzieci ze specjalnymi potrzebami.
- Ciekawe rozwiązania dotyczące warunków podejmowania zatrudnienia w edukacji: <https://www.gov.si teme/strokovni-izpit-za-strokovne-delavce-v-vzgoji-in-izobrazevanju/>
- We wszystkich żłobkach, przedszkolach, szkołach podstawowych i średnich uczniowie mają prawo do konsultacji i pomocy specjalistów w formie porad psychologa, pedagoga, doradcy społecznego, pracownika socjalnego, specjalisty w zakresie pedagogiki specjalnej oraz inkluzywnej. Rodzina ucznia może otrzymać szeroką pomoc np. w znalezieniu stypendium, uzyskaniu wsparcia finansowego, dostosowaniu przestrzeni szkolnej do potrzeb ucznia, dostępie do podręczników, organizacji dodatkowego wsparcia dla ucznia.

Źródła (wybór):

1. <https://eurydice.org.pl/systemy-edukacji-w-europie/slowenia>
2. <https://www.zrss.si/podrocja/osnovna-sola/obvezni-program/>
3. <https://www.gov.si/teme/programi-in-ucni-nacrti-v-osnovni-soli/>
4. Umeščanje slovenskega ogrodja kvalifikacij v evropsko ogrodje kvalifikacij za vseživljenjsko učenje in evropsko ogrodje visokošolskih kvalifikacij : zaključno poročilo, Slovenija / [avtorji besedila Vinko Logaj ... [et al.] ; uredila Borut Mikulec in Klara Skubic Ermenc]. – 2. izd. – Ljubljana : Center RS za poklicno izobraževanje, 2014.
5. <https://www.nok.si/>
6. <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=SVN>
7. <https://dziecizagranica.gov.pl/slowenia/>
8. <https://www.gov.si/podrocja/izobrazevanje-znanost-in-sport/>
9. <https://validacja.ibe.edu.pl/dobrepraktyki/index.php/praktyka/65>
10. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV11584>
11. <https://www.ric.si/>

29. Stany Zjednoczone

Obowiązek szkolny

Wiek rozpoczynania nauki uzależniony jest prawa stanowego. Są stany, w których wynosi on 5 lat, ale są takie, w których wynosi on dopiero 7 lat. Tak więc edukacja przedszkolna generalnie nie jest obowiązkowa.

W różnych stanach system opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym różnie wygląda. Przeważnie przedszkole nie jest obowiązkowe. Trzeba jednak rozróżnić preschool i kindergarten. Preschool przyjmuje dzieci od drugiego, ale najczęściej od czwartego roku życia. Nie jest obowiązkowy, najczęściej jest płatny, choć rodzice o niskich dochodach mogą być zwalniani z opłat. Kindergarten służy bezpośredniemu przygotowaniu dzieci do nauki szkolnej. Jest obowiązkowy i w edukacji publicznej bezpłatny.

Podstawy programowe do nauki w obu rodzajach przedszkoli opracowują władze stanowe.

W większości stanów obowiązkowa edukacja zaczyna się w wieku 6 lat, choć są takie, w których wiek obowiązku szkolnego wynosi 5 lat, a także takie, w których wynosi 7 lat. Obowiązek szkolny obejmuje 12 lat, wliczając w to kindergarten, dlatego mówi się o systemie K-12.

System edukacji

System edukacji w USA jest skomplikowany, gdyż w dużej mierze zależy do poszczególnych stanów, a nawet niekiedy hrabstw (14 000 dystryktów szkolnych) czy poszczególnych szkół, które często mają dużą autonomię. Można jednak opisać jego najważniejsze cechy charakterystyczne.

Wiek obowiązku szkolnego zależy od prawa stanowego, niekiedy wynosi 5 lat, niekiedy 7 lat, najczęściej 6 lat. Większość dzieci uczęszcza do kindergarten, czyli przedszkola przygotowującego do podjęcia nauki szkolnej.

Zależnie od stanu różnie wygląda podział edukacji na etapy:

1. W niektórych szkoła podstawowa trwa 6 lat. Na dalszych etapach możliwe są wówczas trzy ścieżki. Pierwsza z nich to sześciolatek gimnazjum/liceum (junior-senior high school), druga to odrębne szkoły – trzyletnie gimnazjum (junior high school) i trzyletnie liceum (senior high school), trzecia – dwuletnie gimnazjum (junior high school) i czteroletnie liceum (senior high school).
2. W stanach, w których szkoła podstawowa trwa pięć lat, funkcjonuje trzyletnie gimnazjum (middle school) i czteroletnie liceum (high school).
3. Są stany, w których system podobny jest do polskiego, czyli szkoła podstawowa trwa osiem lat (niekiedy 7 lat), a liceum cztery lata.

Po dwunastu latach nauki (K-12) absolwent otrzymuje high school diploma, czyli świadectwo ukończenia szkoły średniej, w zależności od wybranego przez ucznia programu nauki może

to być świadectwo zawodowe lub standardowe. Wydawane są one po spełnieniu określonych minimalnych wymagań.

Dla osób, które nie chcą studiować, przeznaczone są zawodowe (techniczne) szkoły policealne, z reguły roczne, choć niektóre trwają nawet trzy lata.

Szkolnictwo wyższe stanowi osobny rozbudowany system. Najpowszechniejszy typ szkoły wyższej to college (community college lub junior college). Może być samodzielny lub funkcjonować jako część uniwersytetu. Nauka z reguły trwa dwa lata, kończy się przyznaniem tytułu Associate of Arts (AA) lub Associate in Science (AS). Może przygotowywać do konkretnego zawodu lub do podjęcia studiów uniwersyteckich.

Studia uniwersyteckie podzielone są na trzy stopnie. Pierwszy (undergraduate) trwający z reguły cztery lata, kończy się stopniem bachelor (odpowiednik polskiego licencjata). Drugi (graduate) zazwyczaj trwa dwa lata i kończy się stopniem master. Na niektórych studiach (np. medycyna czy prawo) studia drugiego stopnia odbywają się w professional schools i trwają cztery lata. Studia trzeciego stopnia kończą się przyznaniem stopnia doktora (Ph.D.). Z reguły trwają trzy lata, mogą jednak trwać nawet sześć lat. Na wielu uniwersytetach można na nie aplikować już po uzyskaniu stopnia bachelor, trwają one jednak wówczas odpowiednio dłużej.

Egzaminy

W USA nie istnieje ogólnopaństwowy jednolity egzamin zewnętrzny. Zasady oceniania wyznaczane są przez poszczególne stany, dystrykty szkolne, a nawet same szkoły.

Osoby pragnące studiować przystępują jednak do ogólnokrajowych egzaminów SAT lub ACT. Są one przygotowywane przez niezależne od państwa konsorcja (College Board i ACT). Ich prestiż polega na tym, że są honorowane przez większość uniwersytetów, w tym zwłaszcza te o najwyższej renomie w USA. Obejmują one umiejętności matematyczne, rozumienia czytanego tekstu, krytycznego myślenia, interpretacji tekstu i danych, rozwiązywania problemów oraz napisania eseju. Mogą również zawierać pytania z nauk przyrodniczych lub innych przedmiotów, wymóg zdania dodatkowego testu sformułowany jest przez dany uniwersytet lub college. Do egzaminów SAT i ACT młodzież podchodzi pod koniec dwunastoletniego czasu edukacji.

Wyniki tych egzaminów wpływają na dalszą ścieżkę edukacyjną, choć nie muszą być decydujące, gdyż na ocenę kandydata na studia wpływa szereg dodatkowych czynników, które są brane pod uwagę.

Zgodnie z wprowadzonym w 2014 roku prawem Every Student Succeeds Act w szkołach corocznie organizowane są wystandaryzowane testy mające dać uczniom i nauczycielom informację o stopniu osiągnięć w zakresie wymaganych umiejętności. Ponadto cyklicznie organizowane jest badanie National Assessment of Educational Progress (NAEP), które jednak nie odnosi się do poszczególnych uczniów, lecz ma na celu postawienie diagnozy stanu edukacji w USA.

Podstawa edukacji

Tradycyjnie o programach szkolnych decydują stany, dystrykty szkolne i same szkoły.

W 2010 roku została zgłoszona inicjatywa stworzenia ogólnopństwowych standardów edukacji w zakresie języka angielskiego i matematyki pod nazwą Common Core State Standards Initiative. Większość stanów przyłączyła się do tej inicjatywy, jednak prawo Every Student Succeeds Act zabroniło władzom centralnym narzucać standardów edukacyjnych w całym kraju. Niemniej jednak wypracowane standardy w postaci adaptowanej są podstawą edukacji w większości stanów.

Common Core Standards zapewniają jasne i spójne cele uczenia się, które pomagają przygotować uczniów do studiów, kariery i życia. Standardy wyraźnie wskazują, czego uczniowie powinni się uczyć na każdym poziomie edukacji, tak aby każdy rodzic i każdy nauczyciel mógł zrozumieć i wspierać ich naukę. Przedmioty wybrane do Common Core State Standards to język angielski i matematyka, ponieważ są to obszary, w oparciu o które uczniowie budują zestawy umiejętności wykorzystywane w innych przedmiotach. Uczniowie muszą nauczyć się czytać, pisać, mówić, słuchać i skutecznie posługiwać się językiem w różnych obszarach tematycznych, dlatego standardy określają umiejętności czytania i pisania oraz rozumienia wymagane do przygotowania się do studiów i kariery niezależnie od wybranej dyscypliny. Standardy określają, czego uczniowie muszą się nauczyć, ale nie narzucają, w jaki sposób nauczyciele powinni uczyć. To szkoły i nauczyciele decydują, jak najlepiej pomóc uczniom w osiągnięciu standardów.

O szczegółach programów decydują rady oświatowe w poszczególnych stanach lub dystryktach szkolnych.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Od 1990 roku obowiązuje w USA Individuals with Disabilities Education Act (IDEA), którego celem jest zapewnienie odpowiedniej opieki nad dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Zakłada on wieloraką pomoc tym dzieciom i ich rodzinom. Nie przewiduje jednak odrębnych programów nauczania, pozostawiając decyzje szkołom i nauczycielom.

Jakkolwiek wiele aktów prawnych zapewnia uczniom równy dostęp do edukacji, to nie uwzględnia się osobnych wymagań dla dzieci o innym języku narodowym niż angielski. Wszystko zależy od poszczególnych szkół, dystryktów szkolnych, a niekiedy stanów.

30. Szwajcaria

Obowiązek szkolny

Poszczególne kantony mają dużą autonomię, jeśli chodzi o prawa dotyczące edukacji, jakkolwiek został zawarty układ między kantonami, w myśl którego niektóre rozwiązania są wspólne w całym kraju.

W większości kantonów obowiązkowa jest edukacja przedszkolna od 4 roku życia (przy czym przyjęta jest zasada, że w danym roku szkolnym do przedszkola idą dzieci, które ukończyły 4 lata do 30 czerwca lub 31 lipca, zależnie od kantonu). Jest ona bezpłatna.

Program kształcenia w przedszkolach jest ustalany w poszczególnych kantonach.

Obowiązek szkolny trwa przez jedenaście lat, począwszy od przedszkola. Nauka w szkole podstawowej w większości kantonów zaczyna się w wieku 6 lat.

System edukacji

Nauka w szkole podstawowej trwa sześć lat, przy czym w niektórych kantonach szkoły podstawowe połączone są z przedszkolami (określanymi jako *écoles infantine*), wówczas nauka trwa osiem lat.

Szkoła drugiego poziom edukacyjnego pierwszego stopnia (odpowiednik dawnego polskiego gimnazjum) trwa przeważnie trzy lata. W jednym kantonie szkoła podstawowa trwa pięć lat, a gimnazjum cztery. Obowiązek szkolny przeważnie wygasa po ukończeniu tego etapu, a więc w wieku 15 lat, tylko w jednym kantonie trwa do 18 roku życia. Niemal wszyscy uczniowie kontynuują jednak naukę.

Szkoły ponadgimnazjalne dzielą się na zawodowe i gimnazja/licea/kolegia – różne są nazwy tych szkół w poszczególnych kantonach (*formation générale*), kończą się one „maturą gimnazjalną” (czyli odpowiednikiem polskiej matury).

Nauka w gimnazjach/liceach,/kolegiach trwa trzy lub cztery lata, w jednym kantonie nawet pięć lat.

Rozbudowany jest system szkolnictwa zawodowego. Zazwyczaj nauka w tego typu szkołach trwa trzy lub cztery lata, przy czym niekiedy dodawany jest rok przygotowań do matury zawodowej, specjalnej lub gimnazjalnej.

Wyższe studia, jak w większości krajów europejskich, z reguły podzielone są na trzy stopnie: trzyletnie przygotowujące do licencjatu, dwuletnie przygotowujące do magisterium i trzyletnie przygotowujące do doktoratu.

Egzaminy

Od lat 90. XX stulecia obowiązuje system egzaminacyjny obejmujący całą konfederację, przy czym każdy kanton organizuje je samodzielnie, według wypracowanych autonomicznie zasad.

Obowiązują trzy modele matury: „gimnazjalna”, czyli obejmująca kształcenie ogólne, dająca możliwość studiowania na uniwersytecie, zawodowa, dająca prawo wykonywania zawodu, oraz specjalna, otwierająca drogę na niektóre nieuniwersyteckie kierunki studiów (np. artystyczne, ekonomiczne, sportowe).

Matura „gimnazjalna” składa się z dwóch części. Podczas pierwszej zdaje się egzaminy na poziomie podstawowym z historii, geografii, fizyki, chemii, biologii i sztuki (do wyboru sztuki wizualne lub muzyka). Wymagania podczas drugiej części są znacznie wyższe. Zdaje się wówczas język ojczysty, jeden z oficjalnych języków konfederacji (niemiecki, francuski, włoski lub retoromański), drugi z oficjalnych języków do wyboru, język angielski, matematykę, dodatkowy przedmiot na poziomie rozszerzonym i dodatkowy przedmiot na poziomie podstawowym. Ponadto odbywa się obrona przygotowanej samodzielnie pracy maturalnej.

Od wyników matury zależy dalsza kariera młodego człowieka, zarówno dalsza nauka na wyższej uczelni, jak podjęcie pracy w wybranym zawodzie. Dlatego, choć nie jest obowiązkowa, wybierana jest przez niemal wszystkich uczniów.

Podstawa edukacji

Konstytucja Konfederacji Szwajcarskiej przewiduje, że za edukację w niemal wszystkich wymiarach odpowiadają kantony (Konfederacja gwarantuje tylko, że nauka w całym kraju jest obowiązkowa i bezpłatna). Dlatego nie ma jednej obowiązującej wszystkich podstawy programowej, również standardy egzaminacyjne wypracowywane są w poszczególnych kantonach.

Standardy programowe i egzaminacyjne opracowują w poszczególnych kantonach autonomiczne rady.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W szwajcarskim systemie edukacyjnym dużą wagę przykładają do pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Istnieją szkoły przeznaczone dla nich, jakkolwiek organizuje się również szkoły integracyjne. Tendencja jest taka, żeby raczej nie izolować takich dzieci. Dużo wysiłku wkłada się też w to, żeby wspierać ich rodziny.

W Szwajcarii jest duża społeczność osób, dla których językiem ojczystym nie jest żaden z języków narodowych tego kraju. W wytycznych uwzględnia się ich potrzeby. Nie tworzy się jednak osobnych wymagań wobec nich. Dzieci uczęszczające do szkół publicznych otoczone są opieką, organizuje się dla nich dodatkowe lekcje jednego z języków Szwajcarii. Funkcjonują też dwujęzyczne szkoły prywatne, w których na równych zasadach uczą się języka ojczystego dzieci i jednego z języków Szwajcarii. Dodajmy jednak, że wszystkich obowiązuje jeszcze nauka drugiego języka oficjalnego Szwajcarii.

31. Szwecja

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna (f-rskoleklass) od 2018 roku jest formalnie obowiązkowa dla dzieci od szóstego roku życia. Jednakże wiek rozpoczęcia nauki jest elastyczny, może się wahać od 6 do 8 roku życia i jest uzależniony od decyzji rodziców lub opiekunów dziecka. Niezależnie od wieku rozpoczęcia nauki obowiązkowa edukacja trwa 9 lat. Oprócz edukacji przedszkolnej możliwa jest opieka dzienna (pedagogisk omsorg), która jest prowadzona przez zarejestrowanych opiekunów dzieci w wieku od jednego do dwunastu lat i może być zorganizowana na różne sposoby. Dodatkowo funkcjonują otwarte przedszkola (ppen f-rskola), w których rodzice wraz z personelem realizują zajęcia dla dzieci.

Edukacja przedszkola dostępna jest już od pierwszego roku życia. Ponad 90% dzieci uczęszcza w Szwecji do przedszkola. Przedszkola, tak jak cała edukacja do poziomu szkolnictwa wyższego jest bezpłatna. Wszystkie dzieci mają prawo do bezpłatnego przedszkola przez co najmniej 525 godzin rocznie (około 15 godzin tygodniowo). Szwecja ma jedno z najwyższych wydatków publicznych na edukację w stosunku do PKB.

Wytyczne dotyczące programu kształcenia w przedszkolach, jak również podstawy programowe dla szkół obowiązkowych (szkoła podstawowa) gimnazjum, szkół Sami, szkół specjalnych określa Szwedzka ustawa o edukacji (Skollagen) z 2011 roku. Program nauczania w przedszkolach określa cele dot. stymulowania rozwoju dziecka, w tym kompetencji językowych i komunikacyjnych oraz związane z naukami przyrodniczymi i technologiami. Wskazuje on, że opieka, rozwój i uczenie się powinny być traktowane łącznie oraz podkreśla znaczenie zabawy w rozwoju dziecka. Dzieci w wieku przedszkolnym uczą się głównie poprzez własne działania w kontekstach, które są dla nich naturalne i znaczące. Wykorzystywane są metody oparte na określonym temacie, gdzie dzieci mają możliwość odkrywania, badania i eksperymentowania. Wykorzystywana jest muzyka, śpiew, dramat, sztuka i rzemiosło, odgrywanie ról, itp.. Edukacja przedszkolna ma na celu zaspokojenie indywidualnych potrzeb i zainteresowań dzieci oraz zapewnienie takich samych możliwości w życiu, niezależnie od płci. Duży nacisk kładziony jest na podstawowe wartości, a edukacja przedszkolna powinna odzwierciedlać wartości wyrażone w Konwencji ONZ o prawach dziecka. Nauczanie dzieci powinno obejmować całą grupę z możliwością formowania podgrup do różnych działań. Rozwój i uczenie się indywidualnego dziecka powinny być wspierane w ścisłej współpracy między przedszkolem a domem. Samoocena i tożsamość dziecka rozwijają się w interakcji z innymi dziećmi i dorosłymi. Dlatego ważne jest, aby grupa dziecięca stwarzała warunki do nawiązywania indywidualnych relacji z innymi dziećmi i z personelem.

Dodatkowo, zgodnie z krajową strategią cyfrową rządu dla systemu szkolnego, edukacja powinna umożliwić dzieciom rozwijanie umiejętności cyfrowych poprzez zrozumienie cyfryzacji, z którą stykają się w codziennym życiu.

Program obowiązkowej klasy przedszkolnej obejmuje:

- język i komunikację;
- twórcze i estetyczne formy ekspresji;

- rozumowanie matematyczne;
- przyrodę, technologię i społeczeństwo;
- gry, zajęcia fizyczne i wycieczki na świeżym powietrzu.

W przedszkolu postępy dziecka nie są oceniane. Powszechną praktyką są odbywające się dwa razy do roku spotkania, na których omawiany jest rozwój dziecka i jego postępy w przedszkolu. W szkole podstawowej uczniowie do 6 klasy również nie są oceniani, jedynie nauczyciele regularnie monitorują ich postępy.

Obowiązek szkolny realizowany jest w szkole podstawowej (grundskola), która kończy się w wieku 16 lat. Uczeń może zakończyć obowiązkową edukację wcześniej, jeśli potwierdzi wymagany na etapie obowiązkowej edukacji poziom wiedzy.

System edukacji

Struktura systemu edukacji w Szwecji wygląda następująco:

- Przedszkole – wiek 1-5 (nieobowiązkowe – f'rskola) i 6 lat (obowiązkowe – klasa przedszkolna f'rskoleklass) (5 lat nauki)
- Szkoła podstawowa (grundskola) – wiek 7-16 lat (9 lat nauki), składa się z trzech etapów:
  - Klasy 1–3 (lgstadiet),
  - Klasy 4–6 (mellanstadiet),
  - Klasy 7–9 (h'gstadiet)
- Gimnazjum (gymnasiepollan) – wiek 16 – 19 lat (3 lata nauki) – w ramach niego realizowane jest:
  - 18 programów krajowych składających się z 8 podstaw dla przedmiotów: wychowanie fizyczne i zdrowie, język szwedzki, język angielski, historia, studia społeczne, religia, matematyka, przedmioty ścisłe) oraz przedmiotów specyficznych dla danego programu. 18 programów krajowych podzielonych jest na:
    - 12 programy zawodowe (yrkesprogram) – w części szkół oferowany jest program staży, odbywających się w jednym lub kilku miejscach pracy trwający nawet połowę nauki w gimnazjum.
    - 6 przygotowujących do edukacji w systemie szkolnictwa wyższego (h'gskolef'rberedande)
  - 5 programów wprowadzających dla uczniów, którzy nie kwalifikują się do programu krajowego i są indywidualnie dostosowywane do ucznia. Skierowane są one m.in. dla dzieci i młodzieży imigranckiej. Obejmują one: edukację przygotowawczą, indywidualny wybór zorientowany na określony standardowy program, wprowadzenie do zawodu, opcję indywidualną oraz podniesienie kompetencji językowych.
- Pomaturalne kształcenie zawodowe – (wiek od 16 do 17, 18 lub 19 lat, 1-3 lata nauki) programy nauczania są opracowywane w ścisłej współpracy z pracodawcami i branżami. Duży nacisk jest położony na szkolenie w miejscu pracy. Ogólne cele i wytyczne każdego programu szkolnictwa wyższego są określone w planie edukacji (utbilningssplan), który jest regulowany rozporządzeniem w sprawie szkolnictwa zawodowego wyższego. Studenci mogą otrzymać dyplom z wyższego wykształcenia

zawodowego (yrkesh-gskoleexamen) po roku studiów w pełnym wymiarze godzin (poziom EQF 5) lub po co najmniej dwóch latach studiów (poziom EQF 6).

- Szkolnictwo wyższe (poziom 6,7,8 EQF)
  - Studia licencjackie – wiek 18-22 lat, przy założeniu zachowania ciągłości edukacji (3,5 roku nauki)
  - Studia magisterskie – wiek 22-24 lat, przy założeniu zachowania ciągłości edukacji (2 lata nauki)
  - Studia doktoranckie – wiek 24-27 lat, przy założeniu zachowania ciągłości edukacji (3 lata nauki)

Egzaminy

W klasie przedszkolnej (6 lat) powinna zostać przeprowadzona specjalną ocenę rozwoju posiadanej wiedzy, jeśli w ogólnokrajowych ankietach wynika, że uczniowie nie będą spełniać wymagań dla wiedzy dla klasy 1 i 3 z przedmiotów język szwedzki (pierwszy lub drugi język) oraz matematyki. W przypadku, gdy ocena potwierdzi, że uczeń nie spełnia wymagań, nauczyciel powinien przygotować wsparcie dla ucznia i powiadomić o tym dyrektora szkoły.

W Szwecji obowiązują egzaminy krajowe (nationella prov) przeprowadzane w 3, 6 i 9 klasie obowiązkowej szkoły podstawowej. Uczniowie klasy 3 przechodzą testy z języka szwedzkiego (pierwszego lub drugiego języka) oraz matematyki. W klasie 6 do wymienionych przedmiotów dochodzi język angielski. W klasie 9 zdają testy z języka szwedzkiego, jako pierwszego lub drugiego języka, matematyki, języka angielski (traktowany jako pierwszy język obcy w edukacji) oraz z jednego z przedmiotów z nauk społecznych, tj. geografia, historia, religioznawstwa lub nauki społeczne oraz z jednego z przedmiotów przyrodniczych, tj. fizyka, chemia lub biologia. Wyniki egzaminu w klasie 9-iej są warunkiem do kontynuowania edukacji na uczelni wyższej.

W przypadku, kiedy szkoła dostrzega, że uczeń może nie osiągnąć celów edukacji, które są oceniane podczas egzaminów krajowych, ma obowiązek opracować program działań wyrównawczych oraz go zrealizować. Uczniowie oraz rodzice/opiekunowie powinni uczestniczyć w opracowaniu programu. Klasyfikacja do następnej klasy jest automatyczna. Szkoła musi dostosować swoje nauczanie, aby zagwarantować uczniom osiągnięcie celów dla danego etapu edukacji. Jeżeli jest taka potrzeba, to szkoła powinna zapewnić uczniowi dodatkowe wsparcie w nauce. Po konsultacji z rodzicami lub na wniosek rodziców/opiekunów ucznia, dyrektor szkoły może zdecydować się nie przenosić go do następnej klasy, są to jednak rzadkie przypadki. W ciągu roku szkolnego dyrektor szkoły może również zdecydować o przeniesieniu ucznia do wyższej klasy, jeśli zostanie on uznany za zdolnego, a rodzice wyrażą na to zgodę.

Gminy dopasowują liczbę miejsc w poszczególnych programach w gimnazjach w oparciu o swoje możliwości. Jeżeli jednak liczba chętnych uczniów jest większa niż liczba miejsc, nabór odbywa się na podstawie ocen uzyskanych w szkole podstawowej. Nie są przeprowadzane egzaminy. Warunkiem studiowania na uczelni jest ukończenie właściwego programu nauczania w gimnazjum.

Podstawa edukacji

Szwecja ma zdecentralizowany system edukacji. Na poziomie centralnym określone są przez Ministerstwo Edukacji i Badań Naukowych programy nauczania (laroplan), w których określone są cele, wytyczne oraz efekty uczenia się. Na tej podstawie dyrektor szkoły oraz nauczyciele mogą wybrać metody dostosowane do potrzeb uczniów i możliwości szkoły. Nauczyciele powinni równoważyć i integrować przekazywaną wiedzę za pomocą różnych form, ekspresji. Dyrektor szkoły odpowiada za opracowanie lokalnego planu pracy, a także jego realizację i ocenę wyników osiągniętych przez szkołę w odniesieniu do celów określonych w programie nauczania oraz lokalnego planu pracy. Jednocześnie położony jest nacisk na współpracę pomiędzy przedszkolem, szkołą, aby wspierać rozwój dziecka w perspektywie długoterminowej. Pozwala to zachować ciągłość i postęp w rozwoju uczniów, przygotowując ich do dalszej edukacji.

Programy nauczania obowiązują dla przedszkola i klasy przedszkolnej, szkoły podstawowej oraz gimnazjum. Program nauczania składa się z dwóch rodzajów celów: cele do których należy dążyć i celów do osiągnięcia czyli minimalnych osiągnięć ucznia wymaganych po zakończeniu określonego etapu edukacji. Jednocześnie ok. 11% przewidzianego czasu w programie nauczania jest przeznaczony na zajęcia wybrane przez uczniów.

Program nauczania dla gimnazjum (gimnasieskolan) opiera się na 18 programach krajowych: 6 programów przygotowawczych do szkolnictwa wyższego i 12 programów zawodowych oraz dodatkowo 5 programów wstępnych dla uczniów, którzy nie kwalifikują się do programu krajowego. Każdy z programów opiera się na tych samych ośmiu obowiązkowych przedmiotach: szwedzki (pierwszy lub drugi język), angielski, matematyka, wiedza o społeczeństwie, religia, nauki ścisłe, wychowanie fizyczne i zdrowie oraz zajęcia artystyczne. Dodatkowo uczniowie mają specyficzne dla danego programu przedmioty.

Nadzór nad systemem szkół publicznych dla dzieci, młodzieży i dorosłych oraz opieki przedszkolnej i szkolnej pełni Szwedzka Narodowa Agencja Edukacji (Skolverket). Zadaniem agencji jest opracowanie podstaw nauczania, aktywna praca na rzecz osiągnięcia postawionych w nich celów edukacyjnych. Kieruje ona, wspiera, śledzi i ocenia pracę oraz wyniki gmin i szkół, w celu poprawy ich jakości oraz zapewnienia wszystkim uczniom dostępu do równej edukacji. Agencja jest również odpowiedzialna za dystrybucję i ocenę dotacji rządowych. Dodatkowo wspiera przedszkola i szkoły w ich rozwoju.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Szwecji funkcjonują szkoły Sami (jako osobne placówki lub połączone z powszechnymi szkołami) dla rdzennej mniejszości Sami. Obejmują one klasy 1-6 obowiązkowej szkoły podstawowej. Krajowy program nauczania dla szkoły Sami jest taki sam jak dla wszystkich placówek, jednak dodatkowo jest on rozszerzony o język i kulturę Samii. Po ukończeniu klasy 6 w szkole Sami, uczniowie kontynuują obowiązkową edukację dla klas 7-9 w powszechnych szkołach podstawowych.

Kluczową zasadą przewodnią szwedzkiej edukacji jest "szkoła dla wszystkich" – dostęp do równoważnej edukacji bez względu na pochodzenie, warunki wstępne lub potrzeby. Wszyscy uczniowie mają prawo do wsparcia w adaptacji (np. dzieci migranci) oraz w nauce. Jeżeli nauczyciele, pedagodzy dostrzegają potrzebę dodatkowego wsparcia, żeby uczeń

mógł osiągnąć cele edukacyjne, powinni ją przygotować i zrealizować w ramach zwykłego programu edukacyjnego. Jeżeli jest to niewystarczające obowiązkiem dyrektora jest zapewnienie zbadania potrzeb ucznia i przygotowania wsparcia odpowiadającego na nie. Prawo wsparcia w edukacji ma również zastosowanie do ogólnej sytuacji uczniów, w tym ze środowisk defaworyzowanych wynikających z sytuacji niepełnosprawności, osobistych, społeczno-ekonomicznych i/lub uwarunkowań kulturowych.

Od stycznia 2002 r. prawo do edukacji obejmuje dzieci ubiegające się o azyl oraz będące w podobnych okolicznościach. Mają one dostęp do zajęć przedszkolnych, opieki nad dziećmi w wieku szkolnym i edukacji w publicznym systemie edukacji na takich samych warunkach jak dzieci mieszkające w Szwecji. Jednym z celów edukacyjnych jest zapewnienie dzieciom nauki w języku ojczystym, tak aby miały one możliwość rozwijania zarówno języka szwedzkiego, jak i ojczystego. W szwedzkim systemie edukacji na poziomie obowiązkowym istnieje osobny przedmiot, tj. szwedzki jako drugi język. Uczniowie, dla których językiem ojczystym, nie jest język szwedzki, uczęszczają na ten przedmiot, zamiast „zwykłego szwedzkiego”. Przedmiot ten stanowi alternatywę dla obowiązkowego drugiego języka obcego i pozwala na poświęcenie większej liczby godzin na naukę języka szwedzkiego.

W Szwecji istnieją osobne placówki dla dzieci ze specjalnymi potrzebami. Funkcjonują specjalne szkoły (specjalskolan) dla uczniów głuchoniemych, niesłyszących, mających ciężkie zaburzenia mowy, niewidomych lub słabowidzących. Kolejną typem placówek są szkoły dla uczniów z poważnymi upośledzeniami intelektualnymi. Pierwsza z nich to obowiązkowa, dziewięcioletnia szkoła podstawowa (Anpassad grundskola). Po jej zakończeniu uczniowie z niepełnosprawnościami intelektualnymi mogą kontynuować naukę w dobrowolnym czteroletnim gimnazjum (Anpassad gymnasieskola). Nauka opiera się na wybranym jednym z dziewięciu programów nauczania. Każdy z nich składa się z podstawowych przedmiotów, specyficznych przedmiotów dla danego programu oraz dodatkowych kursów i zajęć. Przygotowaniem materiałów dydaktycznych dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zajmuje się Narodowa Agencja ds. Edukacji i Szkół Specjalnych Potrzeb (Specialpedagogiska skomyndigheten). Dostosowuje również do potrzeb uczniów publikacje i materiały wydawców komercyjnych.

32. Turcja

Obowiązek szkolny

Wczesna edukacja w Turcji nie jest obowiązkowa, ale jest zalecana. Zgodnie z art. 19 Ustawy Zasadniczej o edukacji narodowej, wychowanie przedszkolne jest fakultatywne i obejmuje kształcenie dzieci, które nie osiągnęły wieku obowiązku szkolnego. Każde dziecko może korzystać z różnych placówek opieki nad dziećmi. W Turcji dostępne są różne formy opieki:

- żłobki i ośrodki opieki dziennej dla dzieci w wieku 0 do 3 lat
- przedszkola dla dzieci w wieku od 3 do 5 lat

Publiczne przedszkola są bezpłatne.

Kwestię programów kształcenia w przedszkolach regulują ustawa i rozporządzenia. Na ich podstawie powstają programy nauczania. Np. program edukacji przedszkolnej.

W 2014 roku został wprowadzony ogólnokrajowy nakaz posyłania 5-latków do zerówek. Obowiązek szkolny rozpoczyna się w wieku 6 lat i trwa 12 lat.

Do pierwszej klasy szkół podstawowych przyjmuje się dzieci, które według stanu na koniec września roku rejestracji ukończą 69 miesięcy. Ponadto do pierwszej klasy szkoły podstawowej zapisywane są także dzieci w wieku 66, 67 i 68 miesięcy, na pisemny wniosek rodziców.

System edukacji

Turecki system edukacji uwzględnia następujące poziomy:

- Opieka nad dziećmi (ISCED 0) – od 3 do 5 lat
- Edukacja podstawowa klasy 1-4 (ISCED 1) – od 5 do 6-9 lat
- Szkoła średnia I stopnia, klasy 5-8 (ISCED 2) – od 10 do 13 lat
- Szkoła średnia II stopnia ogólnokształcąca, (ISCED 3) – od 14 do 18 lat:
  - Licea akademickie
  - Licea nauk społecznych
  - Licea anatolijskie
  - Licea sztuk pięknych
  - Licea sportowe
  - Szkoły średnie zawodowe (ISCED 3) – od 14 do 18 lat
- Szkolnictwo wyższe (ISCED 6, 7, 8) – powyżej 18 lat:
  - Studia licencjackie I stopnia (4 lata)
  - Studia magisterskie II stopnia (1,5 – 2 lata)
  - Studia doktoranckie III stopnia (od 2 do 5 lat)

Poza studiami II stopnia, osoby, które ukończyły studia jednolite na kierunku rolnictwo, farmacja albo weterynaria, mogą podejmować 2-letnie kształcenie ukierunkowane zawodowo. W dziedzinach artystycznych kształcenie trwa 3 lata.

Egzaminy

Na mocy ustawy, na poziomie wychowania przedszkolnego funkcjonuje system monitorowania uczniów. Nauczyciel przygotowuje raport z postępów w edukacji dziecka. Raport jest przesyłany do systemu e-szkoły, aby rodzice/opiekunowie mogli go łatwo monitorować.

Na poziomie szkoły podstawowej uczniowie klas I, II i III nie otrzymują ocen. W trakcie roku szkolnego ocenianie ma charakter opisowy. Jest ono ustalane na podstawie zasad pomiaru i oceny określonych w programie nauczania oraz udziału uczniów w zajęciach lekcyjnych prowadzonych pod kierunkiem nauczyciela. W raporcie z postępów ucznia odnotowuje się wyniki, jako „bardzo dobry”, „dobry” i „wymagający poprawy”.

Kompetencje uczniów klasy IV szkoły podstawowej są oceniane na podstawie punktów uzyskanych z egzaminów i uczestnictwa w zajęciach. Punktacja semestralna, a także wynik na koniec roku są ustalane na podstawie 100 punktów w IV klasie szkoły podstawowej i gimnazjum. W systemie 100 punktów, punkty z zakresu 0-44,99 uważa się za nieudane, wyniki 45,00 i wyższe za pomyślne.

Wyniki uzyskane przez uczniów na zakończenie szkoły podstawowej (czasami egzamin) określają typ szkoły lub grupę umiejętności, do której przydzielany jest uczeń w szkole średniej i stopnia.

Sposób oceniania w szkołach średnich reguluje Rozporządzenie w sprawie promocji ocen i egzaminowania w szkołach średnich. Egzaminy, prace domowe, projekty i ćwiczenia oceniane są na ponad 100 punktów, a zaliczenie oceniane jest na 50 punktów. Punkty okresowe, punkty końcowe osiągnięć na koniec roku i ukończenie szkoły są określone na podstawie ponad 100 punktów. Aby móc zaliczyć dowolny przedmiot, uczeń musi uzyskać co najmniej 50 punktów i co najmniej 70 punktów (jako średnia arytmetyczna dwóch punktów) w drugim semestrze na koniec roku szkolnego (art. 56). W szkole średniej uczniowie przystępują do egzaminów (szkolnych i centralnych). Egzamin centralny jest opcjonalny. Składa się z dwóch części: ustnej i pisemnej.

Uczniowie kończący szkołę przystępują do egzaminów z języka tureckiego, języka obcego oraz z matematyki. W szkołach anatolijskich dodatkowo z kultury i etyki religijnej, historii rewolucji TC kemalizmu oraz z nauk ścisłych.

Egzaminy są przeprowadzane po każdym semestrze (2 x w roku) i na zakończenie szkoły.

Egzaminy wewnętrzne przeprowadzane są odpowiednio do wieku odpowiadającego edukacji w danym typie szkoły i klasy. Do szkoły średniej egzaminy przeprowadza się odpowiednio w wieku 9 lat, 13-14 lat.

Wyniki uzyskane przez uczniów na koniec szkoły podstawowej decydują (obok preferencji uczniów) o wyborze typu szkoły średniej lub grupy umiejętności. Uczniowie Liceum Sztuk Plastycznych i Liceum Sportowego umieszczani są w szkołach na podstawie plasowania w skali punktowej uzyskanej w wyniku egzaminu.

Wyniki egzaminów przeprowadzanych na szczeblu centralnym decydują o przyjęciu do szkół średnich akademickich lub zawodowo-technicznych.

Warunkiem przyjęcia na studia wyższe i licencjackie jest zdanie egzaminów określonych przez Radę Szkolnictwa Wyższego (YOK) i uwzględnienie osiągnięć uczniów w szkołach średnich.

Osoby, które uzyskały tytuł licencjata, osoby chcące podjąć studia magisterskie w szkołach wyższych przystępują egzaminu. Egzamin dla The Higher Education Institutions Examination (YKS) przeprowadzany jest przez Selection and Placement Center (ÖSYM).

Podstawa edukacji

Zgodnie z art. 42 Konstytucji, nikt nie może być pozbawiony prawa do nauki i szkolenia. Zakres prawa do nauki określają ustawy i rozporządzenia. Na ich podstawie powstają programy nauczania. Ogólne wymagania określone są w ustawie i doprecyzowane w rozporządzeniu. Dotyczą one całego kraju.

Programy nauczania na wszystkich poziomach edukacji w Turcji są opracowywane centralnie przez właściwe jednostki Ministerstwa Edukacji Narodowej i zatwierdzane przez Radę Oświaty.

Program wychowania przedszkolnego obejmuje kilka części. W jednej z nich wskazane są cele tego etapu edukacji.

Ogólne cele i podstawowe zasady wychowania narodowego: celem jest rozwój u dzieci umiejętności fizycznych, umysłowych i emocjonalnych oraz nabywanie dobrych nawyków, przygotowywanie ich do nauki w szkole podstawowej, stworzenie wspólnego środowiska wychowawczego dla dzieci z wykluczonych środowisk i rodzin, oraz dopilnowanie, aby dzieci mówiły poprawnie i pięknie po turecku.

Cele edukacji przedszkolnej:

- wspieranie rozwoju fizycznego, psychicznego i emocjonalnego dzieci
- wspieranie adaptacji dzieci do życia społecznego
- przygotowanie dzieci do rozpoczęcia szkoły podstawowej
- wspieranie dzieci w nauce poprawnego posługiwania się językiem tureckim
- zachęcanie dzieci do twórczego i krytycznego myślenia,
- rozwijanie kompetencji megakognitywnych,
- rozwijanie szacunku względem siebie i innych
- kształtowanie pozytywnego i realistycznego postrzegania siebie
- wspieranie w rozpoznawaniu emocji u siebie i innych
- rozwijanie umiejętności empatii i kreatywnego rozwiązywania problemów
- wspieranie dzieci w ich niezależnym rozwoju
- pomoc w wykształceniu dobrych nawyków poprzez regularne zajęcia
- rozwijanie umiejętności komunikacyjnych i prospołecznych

Kompetencje kluczowe:

- uczenia się (poprzez zabawę)
- komunikacyjne
- społeczne

- kreatywność
- twórczość
- obserwacja/porównywanie

Obszary edukacyjne:

- język turecki
- sztuka
- teatr
- muzyka
- gry, ruch i zabawa
- nauki ścisłe
- matematyka,
- przygotowanie do czytania i pisania
- wycieczki terenowe.

Struktura programu edukacji przedszkolnej (główne elementy):

- charakterystyka rozwoju, osiągnięcia, wskaźniki
- planowanie i realizacja wychowania przedszkolnego
- środowisko wychowania przedszkolnego
- miesięczny plan zajęć
- dzienny plan zajęć
- program nauczania
- ocena dziecka w wychowaniu przedszkolnym (monitorowanie, kryteria oceny, dokumentowanie, informacja zwrotna)
- formularz monitorowania rozwoju i uczenia się
- formularz raportu z rozwoju dziecka
- przykład planu dnia

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Kształcenie specjalne odbywa się w formie integracji indywidualnej w szkołach ogólnodostępnych lub w szkołach utworzonych dla uczniów ze specjalnymi potrzebami w edukacji ogólnej i zawodowej.

Prawa szkół mniejszości i instytucji zagranicznych opartych na Traktacie pokojowym z Lozany (Lozan Antlaşması) są chronione Konstytucją (Anayasa). Szkoły te oferują naukę w swoim języku ojczystym. Szkoły objęte tym zakresem, to prywatne szkoły zagraniczne założone przez Francuzów, Niemców, Włochów, Australijczyków i Amerykanów. W Turcji funkcjonują także szkoły mniejszości narodowych zakładane przez mniejszość grecką, ormiańską i żydowską (szkoły podstawowe i średnie). Do szkół tych mogą uczęszczać uczniowie narodowości Republiki Tureckiej oraz członkowie klas mniejszościowych, które mają prawo do nauczania w swoim własnym języku.

Źródła:

- Konstytucja art. 42
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTerip=5>
- Ustawa o edukacji podstawowej

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=222&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=4>

- Ustawa zasadnicza o edukacji narodowej
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1739&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Rozporządzenie edukacja przedszkolna i podstawowa
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/07/20190710-6.htm>
- Kwalifikacje zawodowe <https://myk.gov.tr/tr>
- Rozporządzenie w sprawie procedur i zasad wdrażania tureckiej ramy kwalifikacji
<https://www.myk.gov.tr/images/articles/mevzuat/21.5.20158213.pdf>
- Rejestr kwalifikacji: <https://portal.tyc.gov.tr/>
- <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/guncellenenokuloncesiegitimprogrami.pdf>
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/07/20190710-6.htm>
- <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/guncellenenokuloncesiegitimprogrami.pdf>

33. Węgry

Obowiązek szkolny

Na Węgrzech edukacja rozpoczyna się od 3 roku życia, ale obowiązek szkolny obejmuje dzieci od 6 roku życia, pod warunkiem osiągnięcia przez dziecko poziomu rozwoju niezbędnego do rozpoczęcia nauki w szkole. Obowiązek szkolny trwa do końca roku szkolnego, w którym uczeń kończy 16 lat (zakończenie roku akademickiego) czyli obowiązkowa edukacja trwa 12 lat.

Opiekę nad dziećmi młodszymi zapewniają na Węgrzech:

- Żłobek (bölcsöde) – od 20 tygodnia życia do 3 lat dziecka, daje świadczenie zintegrowane z systemem podstawowej opieki nad dzieckiem (a nie publiczną edukacją) i zapewnia opiekę dzienną oraz profesjonalną opiekę specjalistyczną.
- Przedszkole i klasy przedszkolne (óvoda) – ISCED 0 – przedszkole oferuje edukację dla dzieci w wieku 3-6 lat, edukacja przedszkolna jest obowiązkowa od trzeciego roku życia.

Zgodnie z Ustawą o Edukacji Publicznej przedszkola mogą też przyjmować dzieci, które kończą trzeci rok życia, 6 miesięcy przed przyjęciem do przedszkola (pod warunkiem dostępności miejsc, zarezerwowanych w pierwszej kolejności dla dzieci, które ukończyły 3 lata i zamieszkują w danym rejonie). Dzieci w wieku lat 5 i starsze obowiązkowo muszą uczestniczyć w zajęciach przedszkolnych minimum 4 godziny dziennie. Przedszkola oferują zarówno opiekę dzienną, jak i zajęcia edukacyjne (50 godzin w tygodniu), a także opiekę zdrowotną, pedagogiczną i rehabilitację dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w wymiarze 11 godzin w tygodniu. Przedszkole zapewnia kształcenie instytucjonalne i jest ono obowiązkowe, dlatego utrzymanie przedszkoli to zadanie gminy.

Organizacja roku szkolnego

Minister ds. edukacji co roku na nowo organizuje rok szkolny. Najczęściej jego początek przypada na pierwszy roboczy dzień września, a koniec na połowę czerwca następnego roku kalendarzowego. Lekcje odbywające się od poniedziałku do piątku i trwają zwykle 45 minut, jednak ich długość może przeciągnąć się nawet do 60 minut (może być także krótsza niż trzy kwadranse), zależnie od programu obowiązującego w szkole.

Prawo określa także maksymalną dzienną liczbę godzin lekcyjnych dla poszczególnych klas:

- Klasy 1-3: 4 godziny,
- Klasy 4-6: 4,5 godziny,
- Klasy 7-8: 5 godzin,
- Klasy 9-10: 5-6 godzin,
- Klasa 11 i wyżej: 6 godzin.

Zajęcia rozpoczynają się zwykle o 8 i kończą około 14. Również liczba uczniów w grupie na danym etapie edukacji jest regulowana przez prawo. W grupie przedszkolnej może być maksimum 25 osób. W klasach 1-2, gdzie nie ma jeszcze podziału na konkretne przedmioty, a kształcenie jest zintegrowane, nauczyciel zwykle sam prowadzi daną grupę i jej zajęcia.

W klasach 3-4 przejmuje to zajęcie kolejny nauczyciel, choć zdarzają się kontynuacje. Uczniowie natomiast pozostają w tym samym „składzie” do czasu zakończenia szkoły.

Placówki publiczne są bezpłatne – mogą pobierać opłaty jedynie za usługi dodatkowe, jak posiłki czy wycieczki. Rodzice mogą zapisać swoje dzieci do każdego przedszkola, ale, i tutaj kolejne podobieństwo do naszego polskiego ogródka, przedszkola są zobowiązane przyjmując najpierw kandydatów ze swojego rejonu.

Aby zostać przyjętym do szkoły podstawowej (óvoda) , należy przedstawić dokument potwierdzający gotowość szkolną. Szkoły te, podobnie jak węgierskie óvoda, najpierw przyjmują dzieci z danego rejonu.

System edukacji

Na Węgrzech są następujące etapy edukacji:

- ISCED 0 – przedszkola i klasy przedszkolne w szkołach podstawowych (ISCED 0): 3 lata nauki
- ISCED 1 – etap szkoły podstawowej: 4 lata nauki (jednolita struktura – 8 klasowa szkoła podstawowa: általános iskola)
- ISCED 2 – etap szkoły średniej I stopnia: 4 lata nauki
- ISCED 3 – szkoły średnie II stopnia: 2-5 lat nauki.

Szkolnictwo podstawowe na Węgrzech działa w ramach w 8-letnich szkół podstawowych. Jest to jednolita struktura obejmująca kształcenie na poziomie szkoły podstawowej i średniej I stopnia i stanowi podstawę kształcenia ogólnego dla uczniów. Nauka w szkole podstawowej podzielona jest na 4 cykle, które nawiązują do wieku rozwojowego dziecka. Mamy więc:

- wiek 6-8 lat – cykl wprowadzający,
- wiek 8-10 lat – cykl podstawowy/ elementarny
- wiek 10-12 lat – cykl fundamentalny podstawowy (rozpoczęcie etapu średniego I stopnia Gimnazjum, mieszczącego się jednak w tych samych ramach instytucjonalnych co általános iskola)
- wiek 12-14 lat – cykl rozwojowy

Klasy 1 – 4 określa się mianem „podstawówki” (általános iskola). Naukę w pierwszej klasie szkoły podstawowej mogą zacząć dzieci między 6 a 8 rokiem życia (trzeba przyznać, że 8-latek rozpoczynający dopiero swoją szkolną „karierę” to rzadkość będąca najczęściej wynikiem wcześniejszych komplikacji i kłopotów z przyswajaniem edukacyjnych podstaw). Przez pierwsze dwa lata uczniowie są oceniani opisowo. Szczególną rolę gra ocena „na wejście” – charakterystyka pierwszaka zestawiona z jego dalszymi osiągnięciami. Porównanie to pozwala orzec, czy taki uczeń w kolejnej klasie będzie potrzebował zajęć dodatkowych, wyrównawczych. Już w trzeciej klasie wprowadza się oceny numeryczne w skali 1-5.

Klasy 4 – 8 to niższy poziom średniej szkoły ogólnokształcącej (gimnazjum). Od czwartej klasy dzieci uczą się języka obcego, choć w sporej liczbie szkół taki język, jako przedmiot nadobowiązkowy, mieści się w siatce godzin od początku nauczania.

Ukończenie nauki w klasie 8 prowadzi do uzyskania kwalifikacji na poziomie podstawowym. Po ukończeniu szkoły podstawowej uczniowie mogą kształcić się w różnych typach szkoły średniej II stopnia: ogólnokształcących, średnich szkołach zawodowych, szkołach zawodowych lub zawodowych szkołach specjalnych.

Na etapie szkoły średniej (Szakközépiskola) uczą się młodzi ludzie w wieku 14-18 lat. . Zgodnie z ponad 50-letnią tradycją, kształcenie na poziomie szkoły średniej II stopnia zazwyczaj rozpoczyna się na Węgrzech od 9. klasy po ukończeniu długiej szkoły podstawowej (jednolitej struktury). Najczęściej obejmuje 4 klasy kształcenia ogólnego i od 3 do 5 klas kształcenia i szkolenia zawodowego, w zależności od programu. W niektórych przypadkach, takich jak programy rozwoju talentów i programy wyrównawcze, edukacja trwa 5 lat.

Szkoły te przygotowują do „Grande finale/ nagy finale/ érettségi vizsaga” odpowiednika polskiej matury, który jest egzaminem końcowym, a jednocześnie pełni rolę egzaminu wstępnego do instytucji szkolnictwa wyższego.

Struktura instytucjonalna kształcenia i szkolenia zawodowego uległa zmianie od roku szkolnego 2020/2021. Dotychczasowa struktura – średnia szkoła zawodowa, zawodowa szkoła średnia II stopnia – została zastąpiona przez inne typy placówek, które zapewniają większą elastyczność kształcenia:

- gimnazjum zawodowe II stopnia (szakgimnázium) – 5 lat nauki (4+1)
Gimnazja te realizują programy o specjalności artystycznej, pedagogicznej lub ogólnej, w których kształcenie ogólne i zawodowe prowadzone jest w czterech klasach, a jedynie kształcenie i szkolenie zawodowe w klasie ostatniej – w 5 roku nauki.
- technikum (technikum) – min. 2 lata nauki
Zapewniają kształcenie ogólne, przygotowujące uczniów zarówno do egzaminu maturalnego, jak i zawodowego, a także umożliwiają kontynuację nauki w szkole wyższej lub podjęcie pracy. Są też i takie technika, które prowadzą wyłącznie kształcenie i szkolenie zawodowe uczniów posiadających świadectwo ukończenia szkoły średniej II stopnia. Liczba stopni jest wpisana do Rejestru Zawodów Zawodowych (Szakmajegyzék). Technika mogą organizować 2-letnie programy kształcenia ogólnego, umożliwiające uczniom uzyskanie świadectwa ukończenia szkoły średniej II stopnia.
- szkoły zawodowe (szakképző iskolák) – 2 lata nauki
Szkoły zawodowe zapewniają kształcenie ogólne oraz kształcenie i szkolenie zawodowe niezbędne do zdobycia danego zawodu lub przygotowują uczniów wyłącznie do egzaminu VET. Liczba stopni jest wpisana do Rejestru zawodów zawodowych. Ważna informacja – planowane jest powolne „wygaszanie” tego rodzaju szkół dwuletnich, ponieważ zakłada się, że wszyscy młodzi ludzie będą kończyć pełne szkoły średnie.

Jeśli mówimy o uczniu, który wybrał klasę o profilu zawodowym, musimy dodać jeszcze jeden test – z zawodowej specjalności. Opisana wyżej ścieżka edukacyjna nie jest jedyną możliwą. Węgierscy uczniowie mają do wyboru m.in. ośmioletnie gimnazja, które pozwalają im kontynuować naukę aż do matury bez potrzeby zmiany szkoły.

Szkolnictwo wyższe:

Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym, działalność instytucji szkolnictwa wyższego obejmuje kształcenie i badania naukowe oraz twórczość artystyczną. Instytucje szkolnictwa wyższego oferują:

- wyższe studia zawodowe
- studia licencjackie
- studia magisterskie
- studia doktoranckie
- studia podyplomowe.

Do instytucji szkolnictwa wyższego zaliczają się:

- Uniwersytety
  - ✓ są uprawnione do prowadzenia co najmniej 8 kierunków studiów licencjackich i 6 magisterskich, oferowania studiów doktoranckich i nadawania stopni doktorskich, pod warunkiem, że co najmniej 60% ich kadry dydaktycznej i badawczej posiada stopień doktora, prowadzi studenckie koła badawcze i jest w stanie prowadzić studia w językach obcych w niektórych swoich programach.
  - ✓ uniwersytety są uprawnione do oferowania programów w każdym cyklu edukacyjnym.
- Uniwersytety nauk stosowanych
  - ✓ są uprawnione do prowadzenia co najmniej 4 programów licencjackich i 2 programów magisterskich z co najmniej 2 kursami dualnymi (jeśli akredytacja obejmuje inżynierię, informatykę, rolnictwo, nauki przyrodnicze lub studia biznesowe), posiadające co najmniej 45% kadry dydaktycznej i badawczej ze stopniem doktora, prowadzące studenckie koła naukowe i mające warunki doprowadzenia studiów jw. językach obcych na niektórych wydziałach.
- Kolegia
  - ✓ uczelnie zatrudniające co najmniej 1/3 pracowników dydaktycznych i naukowych ze stopniem naukowym doktora.
  - ✓ kolegia są uprawnione do prowadzenia studenckich kół naukowych.

System instytucjonalny szkolnictwa wyższego tworzą publiczne i niepubliczne uniwersytety i kolegia, które oferują studia licencjackie, magisterskie i doktoranckie, a także wyższe kursy doskonalenia zawodowego. Studia i stopnia, licencjackie trwają 6-8 semestrów. Zakończenie tych studiów zapewnia uzyskanie kilku stopni naukowych: licencjat, licencjat nauk ścisłych, licencjat zawodu, licencjat sztuki oraz kwalifikacje zawodowe. W ich programie znajduje się co najmniej jeden semestr zajęć praktycznych. Kończą się uzyskaniem tytułu licencjata (alapképzés).

Studia II stopnia, magisterskie trwają 2-4 semestry. Ukończenie tych semestrów daje możliwość uzyskania stopnia: magistra (magister, magister nauk, magister zawodu, magister sztuki oraz kwalifikacje zawodowe).

Kształcenie ma charakter niepodzielny (10-12 semestrów) na niektórych kierunkach studiów, np. w zawodach medycznych, prawniczych lub nauczycielskich. Kończą się otrzymaniem tytułu magistra (mesterképzés).

Studia III-go stopnia, doktoranckie trwają co najmniej 3 lata. Zamyka je otrzymanie tytułu doktora (doktori képzés).

Uczelnie oferują też ścieżkę zintegrowaną – 5- lub 6-letnie studia prowadzące do zdobycia dyplomu magistra w takich dziedzinach jak medycyna, stomatologia, farmacja, weterynaria, architektura, prawo czy niektóre dziedziny artystyczne.

Kształcenie osób dorosłych:

Podmiotem świadczącym usługi w zakresie kształcenia dorosłych mogą być:

- podmioty publiczne (instytucje kształcenia i szkolenia zawodowego) prowadzące kształcenie dorosłych,
- osoba prawna,
- każdy podmiot posiadający zdolność prawną na podstawie prawa osobistego, osoba prowadząca jednoosobową działalność gospodarczą lub osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą.

Głównymi celami edukacji dorosłych są:

- zachęcanie dorosłych do uzupełniania wykształcenia i/lub kwalifikacji,
- poszerzenie oferty dla grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, zwłaszcza dla nisko wykwalifikowanych dorosłych, w celu poprawy ich szans na zatrudnienie,
- zwiększenie kompetencji językowych w celu sprostania wyzwaniom związanym z rozwojem gospodarczym, kulturalnym i technologicznym,
- zaspokajanie nowych potrzeb społeczeństwa informacyjnego,
- rozwój kompetencji cyfrowych.

Edukacja dorosłych obejmuje ogólne programy w niepełnym wymiarze na wszystkich poziomach ISCED, kształcenie zawodowe oraz szeroki wybór kursów pozaformalnych oferowanych przez instytucje publiczne i prywatne.

Programy drugiej szansy oraz programy szkolenia dorosłych są organizowane dla tych osób, które skończyły naukę w szkole i nie uzyskały żadnych kwalifikacji.

Jednym z takich programów jest program pomostowy, wprowadzony na podstawie Ustawy o Edukacji Ogólnej oraz Ustawy o Kształceniu Zawodowym. Program wspiera uczniów, którzy nie ukończyli nauki na poziomie szkoły średniej I stopnia lub z uwagi na słabe wyniki w nauce, nie zostali przyjęci do szkoły średniej II stopnia. Programy te oferują zindywidualizowany tok kształcenia, zachęcający tych uczniów do powrotu do szkoły średniej.

Do programów edukacji dorosłych mogą aplikować jedynie osoby, które ukończyły naukę w ramach obowiązku szkolnego. Obowiązek szkolny trwa do końca roku szkolnego w roku, w którym uczeń kończy 16 lat.

Programy oferują naukę w niepełnym wymiarze czasu dla dorosłych, którzy nie ukończyli edukacji na poziomie szkoły średniej I stopnia lub chcą uzyskać wyższe kwalifikacje. Są to programy nauki czytania, mające na celu ukończenie szkoły średniej pierwszego stopnia oraz kursy przygotowujące do ukończenia szkoły średniej II stopnia – ogólnokształcącej, średniej szkoły zawodowej lub zawodowej. Te ostatnie przygotowują uczestników do

egzaminu kończącego szkołę średnią lub egzaminu zawodowego, a uczestnicy programu zdają egzamin na tych samych warunkach co wszyscy uczniowie

Zarządzanie i nadzór nad systemem edukacji

Zarządzanie na poziomie centralnym i nadzór nad edukacją sprawuje Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (edukacja publiczna) oraz Ministerstwa Kultury i Innowacji (szkolnictwo wyższe, kształcenie i szkolenie zawodowe). Ministerstwo Technologii i Przemysłu jest odpowiedzialne za kształcenie dorosłych. Zarządzanie jest podzielone między poziom centralny (krajowy), terytorialny i do pewnego stopnia instytucjonalny w kształceniu i szkoleniu zawodowym oraz edukacji publicznej.

Publiczne/ogólnokształcące instytucje mogą być tworzone i utrzymywane przez:

- państwo
- samorządy
- kościoły jako osoby prawne
- związki wyznaniowe
- osoby fizyczne lub organizacje.

Placówki kształcenia i szkolenia zawodowego mogą być tworzone indywidualnie lub wspólnie przez:

- państwo
- samorządy
- kościoły jako osoby prawne lub związki wyznaniowe
- organizacje biznesowe
- fundacje
- stowarzyszenia

Instytucje szkolnictwa wyższego mogą być zakładane niezależnie lub wspólnie z innym podmiotem przez:

- państwo
- samorządy
- kościoły jako osoby prawne
- organizacje biznesowe z siedzibą na Węgrzech
- fundacje, w tym fundacje powiernicze i publiczne, związki wyznaniowe zarejestrowane na Węgrzech.

Zarządzanie pionowe jest podzielone pomiędzy poziomem centralnym (krajowym), terytorialnym i w pewnym stopniu instytucjonalnym w zakresie kształcenia i szkolenia zawodowego oraz edukacji publicznej.

Egzaminy

Zgodnie z Ustawą o edukacji publicznej (Ustawa CXC z 2011 r. o krajowej edukacji publicznej) (2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről) wszyscy uczniowie co roku uczestniczą w Ocenie Kompetencji Podstawowych, która sprawdza umiejętność czytania ze zrozumieniem i umiejętności matematyczne w klasach 4-5 oraz umiejętność czytania ze zrozumieniem, umiejętności matematyczne, przyrodnicze, język obcy i język docelowy

w klasach 6-11. W 2024 roku w systemie pilotażowym w klasach 5-11 zostaną wprowadzone dwa nowe obszary oceniania (kultura cyfrowa i historia).

W szkole zawodowej II stopnia, w klasie 10, sprawdzane są dwie kompetencje (czytanie ze zrozumieniem i matematyka). Uczniowie uczęszczający do szkoły stacjonarnej przystępują co roku do testów sprawności fizycznej i sprawności fizycznej, począwszy od klasy 5.

Naukę w szkole średniej wieńczy oczywiście egzamin (érettségi vizsaga) będący odpowiednikiem polskiej matury (Grande finale/ nagy finale/ érettségi vizsaga) i umożliwiający ubieganie się o miejsce na uczelni wyższej. Jeśli mówimy o uczniu, który wybrał klasę o profilu zawodowym, musimy dodać jeszcze jeden test – z zawodowej specjalności. Opisana wyżej ścieżka edukacyjna nie jest jedyną możliwą. Węgierscy uczniowie mają do wyboru m.in. ośmioletnie gimnazja, które pozwalają im kontynuować naukę aż do matury bez potrzeby zmieniania szkoły. Jednak bez względu na wybór placówki – obowiązkowa edukacja w tym kraju trwa 12 lat.

Wszyscy, którym zależy na zdobyciu wyższego wykształcenia muszą zdać egzamin kończący szkołę średnią. Składa się on z pięciu przedmiotów, a każdy z nich zalicza się ustnie i pisemnie. Przedmiotami obligatoryjnymi są język węgierski, matematyka, język obcy i historia. Piąty przedmiot można wybrać spośród: biologii, chemii, fizyki i geografii. Można go też zastąpić egzaminem zawodowym. Każdy z przedmiotów można zdawać na poziomie podstawowym lub rozszerzonym. Wybór należy do egzaminowanego.

Krajowe Biuro ds. Kształcenia i Szkolenia Zawodowego oraz Kształcenia Dorosłych (Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal), jako centralny organ administracji odpowiedzialny za kształcenie i szkolenie zawodowe, przeprowadza zewnętrzną ocenę systemu zapewniania jakości instytucji VET.

W przypadku placówek zajmujących się kształceniem dorosłych uprawnienia kontrolne posiada centralny organ administracji państwowej ds. kształcenia dorosłych.

Węgierska Komisja Akredytacyjna (Szkolnictwa Wyższego) jest niezależnym krajowym organem eksperckim powołanym w celu zewnętrznej oceny funkcjonowania wewnętrznego systemu zapewniania jakości w instytucji szkolnictwa wyższego.

Każda publiczna placówka oświatowa, jej dyrektorzy i nauczyciele podlegają regularnej ocenie. Za tę ocenę odpowiedzialny jest organ centralny, Władza Oświatowa.

Podstawa edukacji

W ujęciu horyzontalnym obowiązki administracyjne są dzielone w ramach ministerstw; głównie pomiędzy dwoma ministerstwami bezpośrednio odpowiedzialnymi za edukację i szkolenia (tj. Ministerstwem Spraw Wewnętrznych oraz Ministerstwem Kultury i Innowacji) oraz innymi ministerstwami. W pionie kontrola administracyjna jest dzielona na poziomie centralnym (krajowym), regionalnym (regiony, powiaty), lokalnym (osiedla) i instytucjonalnym. Administracja sektorowa na poziomie krajowym jest realizowana głównie poprzez kompleksowe ogólne ramy regulacyjne

Od 2000 r. treści nauczania i uczenia się w szkołach węgierskich określa system trójstopniowych regulacji programowych, zgodnie z odpowiednią ustawą.

Najwyższym poziomem regulacji treści jest Krajowa Podstawa Programowa ([National Core Curriculum](#) NCC), która jest opracowywana przez komisję ekspertów ds. edukacji/programów nauczania i przedkładana Rządowi po profesjonalnej dyskusji. Wprowadzenie i realizacja krajowej podstawy programowej nr 110/2012. (VI.4.) obowiązuje wszystkie instytucje i podmioty oświaty publicznej. Wraz z załącznikami stanowi kompleksowy dokument strategiczny, zasadniczo oznacza przekazywanie i zachowanie kultury narodowej, kultury mniejszości narodowych, pośrednictwo kultury uniwersalnej, pogłębienie zmysłu moralnego i otwartości mentalno-emocjonalnej”

Średnim poziomem systemu regulacji treści są ramowe programy nauczania, które mają na celu transpozycję wymagań i ducha NCC do codziennej praktyki. Rolą ramowych programów nauczania jest operacjonalizacja zadań rozwojowych stawianych przez ministerstwo dla każdej fazy edukacyjnej oraz wyznaczanie ogólnodostępnych treści edukacyjnych, których należy się uczyć. Dla każdego typu szkoły i etapu edukacyjnego ramowe programy nauczania zawierają cele nauczania i wychowania dzieci, a także system przedmiotów, tematykę przedmiotów, treść każdego tematu, wymagania przedmiotowe dla jednego lub dwóch klas, zadania rozwijania dziedzin wiedzy i umiejętności międzyprzedmiotowych oraz obowiązkowe lub zalecane ramy czasowe dostępne na spełnienie tych wymagań.

Ramowe programy nauczania obejmują wszystkie przedmioty wszystkich typów szkół, a w przypadku niektórych przedmiotów dają szkołom możliwość ich wyboru. Dla szkół prowadzących edukację mniejszości etnicznych, rozwój uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i edukację dwujęzyczną przygotowano odrębne ramowe programy nauczania, które uwzględniają obowiązujące ich dyrektywy. W ramach regulaminu ramowego program nauczania może być przedłożony przez prowadzącego szkołę, wspólnotę wyznaniową (na podstawie właściwych przepisów prawa), sieć lub organizację reprezentującą szkołę alternatywną prowadzącą placówkę do zatwierdzenia ministrowi właściwemu do spraw oświaty.

W 2020 r. dokonano nowelizacji NCC, w związku z czym dokonano zmian w ramowych programach nauczania. Nie pojawiają się już w formie rozporządzenia, ale stały się profesjonalnymi rekomendacjami – dyrektywami:

- Dyrektywa i ramowy program nauczania dla dwujęzycznej edukacji szkolnej
- Dyrektywy w sprawie edukacji mniejszości etnicznych
- Dyrektywa w sprawie edukacji dzieci ze specjalnymi potrzebami w przedszkolach
- Dyrektywy w sprawie kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami
- Wymagania i program nauczania podstawowej edukacji artystycznej
- Narodowy program podstawowej edukacji w internacie
- Program studiów w akademiku Arany János
- Program Dormitorium Arany János – Program dla szkół średnich II stopnia
- System działalności i zawodów w akademiku w ramach Programu Wsparcia Talentów Arany János

Trzeci poziom regulacji merytorycznej stanowi lokalny program nauczania, stanowiący obowiązkową część programów nauczania szkół. Miejscowy program nauczania określa, zgodnie z zadaniami określonymi w programie nauczania szkoły, ramowy program nauczania wybrany przez szkołę z ramowych programów nauczania wydanych przez

ministra właściwego do spraw oświaty i przewiduje wykorzystanie do 10% przysługującego mu przedziału czasowego na obowiązkowe i fakultatywne zajęcia programowe określone w ramowym programie nauczania. Lokalne programy nauczania muszą spełniać zasadniczy wymóg zgodności z wybranym ramowym programem nauczania, na podstawie którego zostały przygotowane, a także organizować przeciętnie 10% przewidzianych dla nich wolnych godzin z treściami i zajęciami edukacyjno-dydaktycznymi, które odzwierciedlają treści lokalne i specyfikę szkoły. Jego lokalny charakter zapewnia jego legitymizacja częściowo dzięki zgodzie lokalnych interesariuszy, decyzji zatwierdzającej kadry pedagogicznej, wspierającej opinii uczestników i partnerów, a także decyzji zatwierdzającej operatora. Drugorzędną, ale mimo to ważną cechą lokalnego programu nauczania jest to, że zawiera on w wystarczającym stopniu także lokalne elementy kulturowe.

Zasady dotyczące doboru podręczników i pomocy dydaktycznych, formy realizacji ujednolicenia i zróżnicowania, działania na rzecz wyrównywania szans uczniów, a także zasady stosowane przy ocenianiu uczniów i formie ich realizacji muszą zostać ujęte w samorządzie lokalnym.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Uczniowie z niepełnosprawnościami są grupą, która zdaje się być zaopiekowana ze strony szkół. Placówki edukacyjne i specjaliści podejmują następujące zadania w celu zapewnienia wsparcia i pomocy uczniom z niepełnosprawnościami:

- poradnictwo w zakresie kształcenia specjalnego,
- wczesna interwencja, edukacja i opieka;
- indywidualny rozwój niepełnosprawnych dzieci/uczniów,
- pedagogiczna komisja ekspertów;
- porady rodzicielskie,
- logopedia,
- poradnictwo akademickie i zawodowe,
- dostosowane wychowanie fizyczne,
- psychologia przedszkolna i szkolna,
- wsparcie dla wyjątkowo uzdolnionych uczniów.

Na Węgrzech działają:

- oddzielne placówki kształcenia specjalnego
- placówki kształcenia wspierającego
- zintegrowane placówki kształcenia specjalnego i wspierającego
- szkoły i przedszkola integracyjne
- mobilna sieć nauczycieli specjalnych.

Dzieci ze specjalnymi potrzebami uczące się w przedszkolach mają zagwarantowaną rehabilitację w wymiarze 11 godzin w tygodniu

Źródła:

[Hungary – European inventory of NQFs 2020 \(europa.eu\)](https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems)
<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems>
<https://www.hungarianqualification.eu/>
<https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1128&context=level3>

34. Wielka Brytania – Walia

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna w Walii (Early Childhood Care and Education, ECCE) nie jest obowiązkowa. Władze Walii zapewniają różnorodne programy i wsparcie dla dzieci w wieku przedszkolnym, jednak udział w tych programach jest dobrowolny.

W Walii dzieci w wieku od 3 do 4 lat mają prawo do co najmniej 10 godzin bezpłatnej edukacji przedszkolnej na tydzień od semestru po ich trzecich urodzinach do momentu rozpoczęcia obowiązkowej edukacji w wieku 5 lat. Chociaż edukacja przedszkolna nie jest obowiązkowa, rząd Walii dąży do zapewnienia wysokiej jakości edukacji i opieki przedszkolnej dla wszystkich dzieci, aby zniwelować różnice w osiągnięciach edukacyjnych i zapewnić wszystkim dzieciom równy start poprzez programy takie jak "Flying Start" i "Childcare Offer", które zapewniają dodatkowe wsparcie i godziny opieki dla dzieci spełniających określone kryteria, szczególnie dla rodzin pracujących lub uczących się:

- Flying Start: Program ten jest skierowany do dzieci w wieku od 0 do 3 lat mieszkających w najuboższych obszarach Walii. Oferuje on bezpłatną opiekę nad dziećmi przez 2,5 godziny dziennie, pięć dni w tygodniu, przez 39 tygodni w roku.
- Childcare Offer: Program ten zapewnia dodatkowe godziny opieki dla dzieci w wieku od 3 do 4 lat. Rodzice pracujący mają prawo do 30 godzin bezpłatnej opieki nad dzieckiem na tydzień przez 48 tygodni w roku

W Walii istnieją wytyczne dotyczące podstawy programowej dla dzieci w wieku przedszkolnym. System edukacji wczesnodziecięcej (Early Childhood Care and Education, ECCE) opiera się na Fazie Podstawowej (Foundation Phase), która obejmuje dzieci w wieku od 3 do 7 lat. Faza Podstawowa jest obowiązkowym programem nauczania, który promuje naukę poprzez zabawę i doświadczenia praktyczne, a nie tradycyjne metody nauczania oparte na testach i ocenach.

Faza Podstawowa została wprowadzona w celu zapewnienia spójności i ciągłości w edukacji dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Program ten jest skonstruowany jako progresywne ramy obejmujące cztery lata, od 3 do 7 roku życia. Zakłada on rozwijanie różnych umiejętności i kompetencji dzieci poprzez sześć głównych obszarów nauki:

- Komunikacja, Języki i Pismo (Communication, Languages, and Literacy)
- Matematyka (Mathematical Development)
- Rozwój Osobisty i Społeczny (Personal and Social Development)
- Rozumienie Świata (Knowledge and Understanding of the World)
- Rozwój Fizyczny (Physical Development)
- Twórcza Ekspresja (Creative Development)

Podstawowym celem Fazy Podstawowej jest zapewnienie, że każde dziecko otrzyma odpowiednie wsparcie i wyzwania, aby mogło rozwijać swoje umiejętności w tempie dla niego odpowiednim. Proces nauczania opiera się na obserwacji, ocenianiu postępów dzieci oraz dostosowywaniu działań edukacyjnych do ich indywidualnych potrzeb i zainteresowań.

Obserwacja i ocena są kluczowe dla planowania i realizacji programu nauczania, umożliwiając dostosowanie go do unikalnych potrzeb każdego dziecka.

Program Fazy Podstawowej jest dostępny zarówno w placówkach przedszkolnych, jak i w szkołach podstawowych. Obejmuje również formy pozaszkolne, takie jak przedszkola prywatne, które otrzymują dofinansowanie publiczne i muszą przestrzegać tych samych wytycznych programowych.

Obowiązkowa edukacja w Walii rozpoczyna się od semestru po piątych urodzinach dziecka. Jednak w praktyce większość dzieci zaczyna naukę w szkole podstawowej na początku semestru jesiennego w roku, w którym kończą cztery lata. Obowiązek szkolny trwa do wieku 16 lat. Oznacza to, że dzieci muszą uczęszczać do szkoły do końca roku szkolnego, w którym kończą 16 lat. W praktyce, mogą one opuścić szkołę po ostatnim piątku w czerwcu, pod warunkiem, że ukończą 16 lat przed końcem wakacji letnich tego samego roku.

System edukacji

System edukacji w Walii przedstawia się następująco:

- Faza Podstawowa (Foundation Phase) – 3-7 lat: Faza Podstawowa obejmuje edukację dzieci od 3 do 7 lat i łączy przedszkole z pierwszymi latami szkoły podstawowej. Program nauczania koncentruje się na nauce poprzez zabawę i doświadczenia praktyczne.
- Szkoła Podstawowa (4-11 lat): Większość dzieci zaczyna szkołę podstawową w wieku 4 lat, choć obowiązkowa edukacja rozpoczyna się w semestrze po ich piątych urodzinach. Nauka w szkole podstawowej trwa do 11 roku życia. w tym okresie dzieci uczą się szerokiego zakresu przedmiotów, które przygotowują je do dalszej edukacji w szkole średniej
- Szkoła Średnia (11-16 lat): Nauka w szkole średniej trwa od 11 do 16 roku życia. Program nauczania obejmuje szeroki zakres przedmiotów, w tym język angielski, matematykę, nauki przyrodnicze, historię, geografikę, języki obce i edukację fizyczną. Na końcu tego etapu uczniowie przystępują do egzaminów GCSE (General Certificate of Secondary Education), które są kluczowe dla dalszej edukacji lub rozpoczęcia pracy.
- Poziom a i Edukacja Pozaobowiązkowa (16-18 lat): Po ukończeniu szkoły średniej uczniowie mogą kontynuować naukę na poziomie a (A-levels) lub wybrać inne ścieżki edukacyjne, takie jak kursy zawodowe lub techniczne. Edukacja ta jest nieobowiązkowa, ale stanowi ważny etap przygotowujący do studiów wyższych lub kariery zawodowej
- Szkolnictwo Wyższe (18+ lat): Po ukończeniu szkoły średniej i poziomu a uczniowie mogą kontynuować naukę na uniwersytetach lub innych instytucjach szkolnictwa wyższego. Walia oferuje szeroki zakres kursów i programów studiów na różnych poziomach, w tym licencjackich, magisterskich i doktoranckich (Carmarthenshire Council).

Egzaminy

W Walii istnieje system egzaminów, który obejmuje zarówno egzaminy wewnętrzne, jak i zewnętrzne na różnych etapach edukacji. Oto przegląd najważniejszych z nich:

- 1) National Reading and Numeracy Tests: Uczniowie w wieku od 7 do 14 lat przystępują do corocznych testów z czytania i matematyki. Testy te są obowiązkowe i mają na celu ocenę podstawowych umiejętności uczniów, pomagając nauczycielom dostosować metody nauczania do potrzeb uczniów.
- 2) Egzaminy GCSE (General Certificate of Secondary Education) – 14-16 lat: GCSE to kluczowe egzaminy zewnętrzne, które uczniowie zdają pod koniec szkoły średniej. Obejmują one szeroki zakres przedmiotów podstawowych (Język angielski, Literatura angielska, Matematyka, Nauki przyrodnicze (Biologia, Chemia, Fizyka) oraz dodatkowych (Historia, Geografia, Języki obce np. francuski, niemiecki, hiszpański, Edukacja fizyczna, Sztuka, Informatyka, Muzyka, Religia, Technologia i projektowanie, Biznes, Ekonomia i inne przedmioty humanistyczne i techniczne). Sprawdzają umiejętności takie jak: rozumienie i analiza tekstów, rozwiązywanie problemów matematycznych, eksperymentowanie i zrozumienie procesów naukowych, umiejętności praktyczne i artystyczne, znajomość języków obcych. Uczniowie muszą uzyskać określone oceny w GCSE, aby kontynuować naukę na poziomie A (A-levels) lub w innych programach dalszej edukacji, takich jak kursy zawodowe (BTECs). Szkoły i kolegia ustalają minimalne wymagania punktowe, które uczniowie muszą spełnić. Wyniki w poszczególnych przedmiotach mogą wpływać na możliwość wyboru określonych przedmiotów na poziomie A, ponieważ niektóre kursy wymagają wysokich ocen w odpowiednich GCSE. Niektóre ścieżki zawodowe wymagają określonych wyników w GCSE. Pracodawcy często biorą pod uwagę oceny z języka angielskiego i matematyki podczas rekrutacji.
- 3) Egzaminy A-Level (Advanced Level) – 16-18 lat: Po ukończeniu GCSE, uczniowie mogą kontynuować naukę na poziomie A, co obejmuje bardziej zaawansowane studia z wybranych przedmiotów (najczęściej wybierane to Język angielski, Literatura, Matematyka, Biologia, Chemia, Fizyka, Historia, Geografia, Języki obce, Ekonomia, Psychologia, Sztuka, Muzyka, Informatyka). Egzaminy A-level są również zewnętrzne i odbywają się na końcu dwuletniego kursu. Egzaminy te sprawdzają takie umiejętności jak: głębsze zrozumienie wybranych przedmiotów, umiejętność analizowania i interpretacji danych, krytyczne myślenie, badania naukowe, umiejętności pisania i prezentacji. Wyniki A-level są kluczowe przy ubieganiu się o miejsca na uniwersytetach. Są jednym z głównych kryteriów przyjęcia na studia wyższe. Uczelnie ustalają minimalne wymagania punktowe dla poszczególnych kierunków, które kandydaci muszą spełnić. Wyższe oceny zwiększają szanse na przyjęcie na bardziej konkurencyjne kursy i uczelnie. Wysokie wyniki A-Level mogą kwalifikować uczniów do stypendiów i innych form wsparcia finansowego. Niektóre ścieżki zawodowe i programy szkoleniowe wymagają określonych wyników A-Level jako warunku przyjęcia (Carmarthenshire Council).
- 4) Vocational Qualifications (16+ lat) Oprócz A-levels, uczniowie mogą wybrać kursy zawodowe, takie jak BTECs (Business and Technology Education Council), które są bardziej praktyczne i związane z konkretnymi zawodami. Egzaminy i oceny na tych kursach są zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne i sprawdzają zarówno praktyczne umiejętności związane z danym zawodem, jak i umiejętność stosowania wiedzy

teoretycznej w praktyce, umiejętności techniczne i zawodowe, pracę zespołową i zarządzanie projektami. Wyniki w kwalifikacjach zawodowych również mają wpływ na dalszą edukację i karierę – wysokie wyniki w kwalifikacjach zawodowych mogą prowadzić do przyjęcia na bardziej zaawansowane kursy zawodowe lub studia wyższe związane z daną dziedziną. Kwalifikacje zawodowe są często bezpośrednio powiązane z umiejętnościami wymaganymi w określonych zawodach, a dobre wyniki mogą zwiększyć szanse na zatrudnienie w wybranej branży (Carmarthenshire Council).

Podstawa edukacji

Wytyczne dotyczące kształconych kompetencji w Walii:

- Foundation Phase Framework (Faza Podstawowa): Program nauczania dla dzieci w wieku 3-7 lat koncentruje się na nauce poprzez zabawę i aktywności praktyczne. Główne obszary obejmują: Komunikację, Języki i Pismo, Rozwój Matematyczny, Rozwój Osobisty i Społeczny, Znajomość Świata, Rozwój Fizyczny, Twórczą Ekspresję. Dla każdego obszaru określono konkretne cele rozwojowe i umiejętności, które dzieci mają osiągnąć. Celem jest rozwijanie podstawowych umiejętności i kompetencji niezbędnych do dalszej edukacji (Carmarthenshire Council).
- National Curriculum for Wales: Program nauczania dla dzieci w wieku 7-16 lat jest podzielony na trzy kluczowe etapy:
Key Stage 2 (KS2): 7-11 lat
Key Stage 3 (KS3): 11-14 lat
Key Stage 4 (KS4): 14-16 lat
Program obejmuje szeroki zakres przedmiotów, w tym język angielski, walijski, matematykę, nauki przyrodnicze, historię, geografę, sztukę, muzykę, edukację fizyczną, informatykę i technologie. Dla każdego przedmiotu określono szczegółowe programy nauczania z jasnymi celami edukacyjnymi i standardami osiągnięć wraz z kryteriami oceniania dla każdego przedmiotu.
- Curriculum for Wales 2022: Nowy program nauczania dla dzieci w wieku 3-16 lat, który został wprowadzony w 2022 roku, jest bardziej elastyczny i pozwala nauczycielom na dostosowanie treści do potrzeb uczniów i lokalnych społeczności. Składa się z sześciu obszarów:
  - Język, Literatura i Komunikacja
  - Matematyka i Umiejętności Liczenia
  - Nauka i Technologia
  - Humanistyka
  - Sztuka i Wyrażanie Się
  - Zdrowie i Dobrostan

Każdy obszar ma jasno określone cele edukacyjne, kompetencje i umiejętności, które uczniowie powinni rozwijać. Celem jest rozwijanie czterech głównych celów: by uczniowie byli ambitni, kompetentni, kreatywni, uczciwi oraz informowani. Ma za zadanie przygotowanie uczniów do życia i pracy we współczesnym świecie, rozwijając ich umiejętności krytycznego myślenia, rozwiązywania problemów i współpracy. Program nauczania zawiera wytyczne dotyczące planowania lekcji, oceny postępów uczniów oraz integracji różnych obszarów nauczania. Wytyczne określają oczekiwane kompetencje i umiejętności dla każdego obszaru nauczania oraz cele do osiągnięcia przez uczniów na różnych etapach ich edukacji.

Ostateczna odpowiedzialność za kształtowanie i wdrażanie wytycznych edukacyjnych w Walii spoczywa na rządzie walijskim. Minister Edukacji Walii jest kluczową osobą decyzyjną w tym procesie. Tworzenie wytycznych opiera się na szerokich konsultacjach z różnorodnymi interesariuszami, w tym nauczycielami, rodzicami, ekspertami edukacyjnymi oraz organizacjami zawodowymi. Rząd Walijski prowadzi badania, przeprowadza konsultacje społeczne oraz współpracuje z instytucjami edukacyjnymi, aby opracować i aktualizować programy nauczania.

Proces reformy Curriculum for Wales 2022 obejmował konsultacje z nauczycielami, uczniami, rodzicami i ekspertami przez kilka lat przed wdrożeniem.

Curriculum and Assessment (Wales) Bill – Ustawa ta, przyjęta przez Senedd (walijski parlament), ustanowiła prawne ramy dla nowego Curriculum for Wales 2022. Ustawa ta określa obowiązki rządu walijskiego w zakresie opracowywania i implementacji programu nauczania. Prace nad ustawą obejmowały szerokie konsultacje społeczne oraz współpracę z ekspertami w dziedzinie edukacji, aby zapewnić, że nowe wytyczne są odpowiednie dla potrzeb uczniów.

Estyn to niezależna inspekcja edukacji i szkoleń w Walii. Chociaż nie tworzy bezpośrednio wytycznych, Estyn monitoruje i ocenia jakość edukacji w szkołach oraz ma wpływ na wdrażanie programów nauczania. Wyniki inspekcji Estyn mogą wpływać na przyszłe zmiany i aktualizacje wytycznych edukacyjnych. Zadaniem tej instytucji jest przeprowadzanie regularnych inspekcji w szkołach i publikowanie raportów z zaleceniami.

Nauczyciele i szkoły mają istotny wkład w proces tworzenia wytycznych. Ich doświadczenia i opinie są zbierane podczas konsultacji prowadzonych przez rząd walijski. W procesie tworzenia wytycznych pod uwagę były brane także opinie rodziców i uczniów, aby zapewnić, że programy nauczania są dostosowane do potrzeb społeczności szkolnej. W tym celu przeprowadzane były ankiety, spotkania konsultacyjne oraz otwarte sesje, gdzie rodzice i uczniowie mogli wyrazić swoje opinie i sugestie.

Wytyczne edukacyjne w Walii, takie jak Foundation Phase Framework, National Curriculum for Wales, oraz Curriculum for Wales 2022, mają specyficzną strukturę opisu, która zawiera kluczowe elementy programów nauczania.

- Foundation Phase Framework (Faza Podstawowa):
  - Wprowadzenie
  - Ogólny przegląd fazy podstawowej i jej znaczenie w edukacji dzieci w wieku 3-7 lat.
  - Cele i założenia edukacyjne programu.
  - Obszary Nauczania:
    - Komunikacja, Języki i Pismo: Opis umiejętności językowych, które dzieci powinny rozwijać, w tym mówienie, słuchanie, czytanie i pisanie.
    - Rozwój Matematyczny: Cele dotyczące rozwijania umiejętności matematycznych, takich jak liczenie, rozumienie liczb, operacje matematyczne.
    - Rozwój Osobisty i Społeczny: Wsparcie dla rozwoju emocjonalnego, społecznego i moralnego dzieci.

- Znajomość Świata: Edukacja na temat środowiska, przyrody, społeczności i świata wokół nich.
    - Rozwój Fizyczny: Aktywności fizyczne i zdrowotne, które promują zdrowy rozwój fizyczny.
    - Twórcza Ekspresja: Zajęcia artystyczne, muzyczne i teatralne, które wspierają kreatywność i ekspresję.
  - Metody Nauczania i Uczenia się
  - Opis metod i strategii nauczania skoncentrowanych na dziecku.
  - Praktyczne podejścia do nauki poprzez zabawę i doświadczanie.
  - Ocenianie i Monitorowanie Postępów
  - Wytyczne dotyczące oceny rozwoju i postępów dzieci w różnych obszarach nauczania.
  - Narzędzia i metody oceny.
- National Curriculum for Wales (Narodowy Program Nauczania dla Walii)
  - Wprowadzenie
  - Ogólny przegląd programu nauczania, jego celów i struktury.
    - Key Stages (Etapy Kluczowe)
      - Key Stage 2: Przedmioty i umiejętności nauczane w wieku 7-11 lat.
      - Key Stage 3: Przedmioty i umiejętności nauczane w wieku 11-14 lat.
      - Key Stage 4: Przedmioty i umiejętności nauczane w wieku 14-16 lat.
  - Przedmioty Nauczania
  - Szczegółowe opisy programów nauczania dla każdego przedmiotu, w tym język angielski, walijski, matematyka, nauki przyrodnicze, historia, geografia, sztuka, muzyka, edukacja fizyczna, informatyka i technologie.
  - Cele edukacyjne, standardy osiągnięć i oczekiwane umiejętności dla każdego przedmiotu.
  - Metody Nauczania i Uczenia się
  - Opis zalecanych metod nauczania i uczenia się dla każdego przedmiotu.
  - Strategie wspierania uczniów o różnych potrzebach edukacyjnych.
  - Ocenianie i Monitorowanie Postępów
  - Wytyczne dotyczące oceniania uczniów na każdym etapie kluczowym.
  - Kryteria oceniania i standardy osiągnięć.
- Curriculum for Wales 2022 (Program Nauczania dla Walii 2022)
  - Wprowadzenie
  - Ogólny przegląd nowego programu nauczania i jego celów.
  - Sześć Obszarów Nauczania
    - Język, Literatura i Komunikacja: Umiejętności językowe, czytanie, pisanie, komunikacja.
    - Matematyka i Umiejętności Liczenia: Umiejętności matematyczne, myślenie matematyczne.
    - Nauka i Technologia: Nauki przyrodnicze, technologie, inżynieria.
    - Humanistyka: Historia, geografia, religia, wartości społeczne.
    - Sztuka i Wyrażanie Się: Sztuka, muzyka, dramat, kreatywność.
    - Zdrowie i Dobrostan: Zdrowie fizyczne, emocjonalne, społeczne, psychiczne.

- Cztery Cele Edukacyjne
  - Ambitni i Kompetentni Uczniowie: Rozwijanie umiejętności i wiedzy potrzebnych do osiągnięcia sukcesu akademickiego i zawodowego.
  - Kreatywni i Krytyczni Myśliciele: Promowanie kreatywności, krytycznego myślenia i rozwiązywania problemów.
  - Uczciwi i Poinformowani Obywatele: Kształtowanie etycznych, zaangażowanych i świadomych obywateli.
  - Zdrowi i Zadowoleni z Życia Ludzie: Wspieranie zdrowia fizycznego, emocjonalnego i społecznego uczniów.
- Metody Nauczania i Uczenia się
  - Elastyczne metody nauczania dostosowane do potrzeb uczniów i lokalnych społeczności.
  - Interdyscyplinarne podejście do nauczania, integracja różnych obszarów nauczania.
- Ocenianie i Monitorowanie Postępów
  - Wytyczne dotyczące oceniania uczniów, monitorowania postępów i wspierania rozwoju.
  - Metody oceny holistycznej, obejmujące różne aspekty rozwoju ucznia.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

W Walii istnieją szczególne wytyczne i podstawy programowe dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (Special Educational Needs and Disabilities, SEND). Te wytyczne są integralną częścią systemu edukacji, zapewniając dzieciom ze specjalnymi potrzebami odpowiednie wsparcie i dostosowane programy nauczania.

- Special Educational Needs Code of Practice for Wales – Jest to kluczowy dokument, który określa prawa i obowiązki szkół, władz lokalnych oraz innych instytucji w zakresie edukacji dzieci ze specjalnymi potrzebami. Dokument ten zapewnia wytyczne dotyczące identyfikacji, oceny i wspierania dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Podkreśla, że wszystkie dzieci, niezależnie od swoich potrzeb, mają dostęp do wysokiej jakości edukacji, która wspiera ich rozwój i maksymalizuje ich potencjał. Określa procedury identyfikacji specjalnych potrzeb edukacyjnych, planowania wsparcia oraz monitorowania postępów uczniów. Dokument ten promuje podejście oparte na współpracy między szkołami, rodzicami i specjalistami.
- Additional Learning Needs (ALN) and Education Tribunal (Wales) Act 2018 – Ustawa ta zastępuje wcześniejsze przepisy dotyczące specjalnych potrzeb edukacyjnych, wprowadzając termin "Additional Learning Needs" (ALN). Ustawa ma na celu uproszczenie systemu wsparcia dla uczniów z dodatkowymi potrzebami edukacyjnymi i poprawę jakości oferowanego wsparcia. Zapewnia ujednoczenie systemu wsparcia, wzmocnienie roli rodziców i uczniów w procesie edukacyjnym oraz zapewnienie, że wszyscy uczniowie mają równe szanse na osiągnięcie sukcesu edukacyjnego. Wprowadza indywidualne plany edukacyjne (Individual Development Plans, IDP) dla uczniów z dodatkowymi potrzebami, które są dostosowane do ich specyficznych wymagań i monitorowane regularnie.

- Individual Development Plans (IDPs) – Każdy uczeń z dodatkowymi potrzebami edukacyjnymi ma indywidualny plan edukacyjny (IDP), który jest dostosowany do jego potrzeb. Plan ten określa cele edukacyjne, strategie wsparcia oraz metody oceny postępów. IDP mają na celu zapewnienie spersonalizowanego wsparcia edukacyjnego, które odpowiada na indywidualne potrzeby uczniów, uwzględniając ich mocne strony i obszary wymagające wsparcia.

W Walii istnieje różnorodny system placówek edukacyjnych dostosowanych do potrzeb dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (Special Educational Needs and Disabilities, SEND). System ten obejmuje zarówno placówki ogólnodostępne, jak i specjalistyczne szkoły oraz klasy, które oferują wsparcie dostosowane do indywidualnych potrzeb uczniów. Większość dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczęszcza do szkół ogólnodostępnych, które są zobowiązane do zapewnienia odpowiedniego wsparcia i dostosowania programów nauczania. Szkoły te oferują wsparcie takie jak asystenci nauczycieli, specjalistyczne materiały dydaktyczne oraz indywidualne plany edukacyjne (Individual Development Plans, IDP).

Niektóre szkoły ogólnodostępne posiadają klasy integracyjne, które oferują dodatkowe wsparcie dla uczniów ze specjalnymi potrzebami, umożliwiając im uczestnictwo w regularnych zajęciach szkolnych przy jednoczesnym korzystaniu z dostosowanego wsparcia.

W Walii istnieją także specjalistyczne szkoły przeznaczone dla dzieci ze znacznymi lub złożonymi specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Szkoły te oferują intensywne wsparcie i dostosowane programy nauczania, które są projektowane w celu zaspokojenia indywidualnych potrzeb uczniów. W placówkach często są zatrudnieni specjaliści tacy, jak terapeuci, psychologowie edukacyjni oraz specjaliści od różnych rodzajów niepełnosprawności.

Pupil Referral Units (PRUs) są placówkami edukacyjnymi przeznaczonymi dla uczniów, którzy z różnych powodów nie mogą uczęszczać do szkół mainstreamowych. Mogą to być dzieci z trudnościami emocjonalnymi, behawioralnymi lub zdrowotnymi. PRUs oferują specjalistyczne wsparcie edukacyjne i terapeutyczne, często w mniejszych grupach, aby lepiej odpowiadać na indywidualne potrzeby uczniów.

Niektóre dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą być uczone w domu, jeśli rodzice zdecydują, że jest to najlepsza opcja dla ich dziecka. Władze lokalne mają obowiązek wspierać rodziny decydujące się na edukację domową poprzez dostarczanie odpowiednich zasobów i porad.

Władze lokalne w Walii odgrywają kluczową rolę w koordynacji wsparcia dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Są odpowiedzialne za zapewnienie, że wszystkie dzieci mają dostęp do odpowiednich usług edukacyjnych. Oferują różne usługi wsparcia, w tym psychologów edukacyjnych, doradców zawodowych oraz specjalistyczne programy wsparcia dla rodzin.

Psychologowie edukacyjni współpracują ze szkołami i rodzinami, aby ocenić potrzeby uczniów i zaplanować odpowiednie wsparcie edukacyjne i terapeutyczne. Oferują diagnozy,

porady oraz pomoc w opracowywaniu i monitorowaniu indywidualnych planów edukacyjnych (IDP).

Wsparcie dla dzieci, dla których język walijski lub angielski nie jest językiem ojczystym

W Walii istnieją specyficzne wymagania i wsparcie dla dzieci, dla których język walijski lub angielski nie jest językiem ojczystym. Te dzieci są określane jako uczniowie z angielskim jako dodatkowym językiem (EAL – English as an Additional Language) lub walijskim jako dodatkowym językiem (WAL – Welsh as an Additional Language). Rząd walijski opracował polityki edukacyjne, które wspierają uczniów EAL/WAL, aby zapewnić im równy dostęp do edukacji. Polityki te obejmują specjalistyczne programy nauczania języka oraz wsparcie w integracji z głównym nurtem edukacyjnym.

Programy nauczania EAL mają na celu rozwijanie umiejętności językowych uczniów, aby mogli efektywnie uczestniczyć w lekcjach prowadzonych w języku angielskim. Zajęcia obejmują intensywną naukę angielskiego, zarówno w formie indywidualnej, jak i grupowej.

Podobne wsparcie jest dostępne dla uczniów, którzy uczą się walijskiego jako dodatkowego języka. Programy te wspierają uczniów w nauce walijskiego, aby mogli uczestniczyć w dwujęzycznym systemie edukacji w Walii.

Szkoły zatrudniają specjalistycznych nauczycieli i asystentów nauczycieli, którzy mają doświadczenie w nauczaniu języków obcych i wspieraniu uczniów EAL/WAL. Uczniowie EAL/WAL mogą korzystać także z indywidualnych lekcji lub dołączać do małych grup wsparcia, które koncentrują się na rozwijaniu umiejętności językowych.

Szkoły udostępniają dostosowane materiały edukacyjne, które pomagają uczniom EAL/WAL w nauce. Materiały te mogą obejmować dwujęzyczne podręczniki, słowniki obrazkowe oraz multimedialne narzędzia do nauki języka. Wykorzystywane są nowoczesne technologie, takie jak aplikacje językowe i programy komputerowe, które wspierają naukę języka. Na początku nauki uczniów EAL/WAL przeprowadzana jest ocena ich umiejętności językowych. Na podstawie wyników tej oceny tworzony jest indywidualny plan nauki. Postępy uczniów EAL/WAL są regularnie monitorowane. Nauczyciele oceniają rozwój umiejętności językowych i dostosowują metody nauczania w miarę potrzeby. Uczniowie EAL/WAL mogą być oceniani przy użyciu standaryzowanych testów językowych, które pomagają mierzyć ich postępy i dostosować wsparcie. Szkoły dbają o regularną komunikację z rodzicami uczniów EAL/WAL, informując ich o postępach dziecka i dostępnych formach wsparcia.

Organizowane są warsztaty i spotkania informacyjne dla rodziców, które pomagają im zrozumieć system edukacji w Walii oraz wspierać naukę dziecka w domu. Lokalne społeczności i organizacje oferują dodatkowe wsparcie dla uczniów EAL/WAL, takie jak zajęcia pozalekcyjne i programy integracyjne. Szkoły i organizacje społeczne promują programy kulturalne, które pomagają uczniom EAL/WAL zintegrować się z lokalną społecznością i czuć się częścią szerszej grupy.

Uwzględnianie edukacyjnych potrzeb mniejszości

W Walii system edukacyjny jest zaprojektowany tak, aby uwzględniać potrzeby różnych mniejszości, w tym etnicznych, językowych i kulturowych:

- Dwujęzyczność – Walia promuje dwujęzyczność w swoich programach nauczania. Uczniowie mają możliwość nauki zarówno w języku walijskim, jak i angielskim. Celem jest wzmacnianie tożsamości kulturowej i językowej, zwłaszcza w kontekście mniejszości językowych, takich jak społeczność walijskojęzyczna.
- Inkluzja Kulturowa – Programy nauczania uwzględniają różnorodność kulturową, promując zrozumienie i akceptację różnych kultur i tradycji. Celem jest zwiększanie świadomości kulturowej i zapobieganie dyskryminacji poprzez edukację.
- Edukacja Wielokulturowa – Programy edukacyjne zawierają treści dotyczące historii, kultury i wkładu różnych grup etnicznych i religijnych w społeczeństwo walijskie. Celem jest kształtowanie postaw otwartości i szacunku wobec różnorodności etnicznej i religijnej.
- Szkolenia dla Nauczycieli – Nauczyciele przechodzą szkolenia z zakresu wielokulturowości, różnorodności i inkluzji, aby lepiej rozumieć i reagować na potrzeby mniejszości. Celem jest zapewnienie, że nauczyciele są przygotowani do pracy w zróżnicowanym kulturowo środowisku.

35. Włochy

Obowiązek szkolny

Edukacja przedszkolna (ECCE) nie jest obowiązkowa w stosunku do dzieci do lat 3, jak i dla dzieci w wieku przedszkolnym – od 3 do 6 lat. Wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem (ECEC) w wieku poniżej 3 lat jest oferowana w ramach usług edukacyjnych (servizi educativi per l'infanzia), świadczonych przez: żłobki, ośrodki dla dzieci i rodzin oraz usługi świadczone w domu.

Edukacja i opieka nad dziećmi w wieku przedszkolnym (od 3 do 6 lat) jest dostępna w szkołach podstawowych (scuole dell'infanzia).

Obie wskazane powyżej formy tworzą system wczesnej edukacji i opieki, zwany „systemem zintegrowanym”, który stanowi część systemu edukacji i nie jest obowiązkowy.

Państwo jest podzielone na 20 regionów z czego 5 z nich posiada specjalny status autonomiczny, który umożliwia im przyjmowanie przepisów dotyczących niektórych spraw lokalnych.

Publiczna wczesna edukacja i opieka ECEC (od 0 do 3 lat) jest organizowana bezpośrednio przez władze lokalne, na podstawie ogólnych zaleceń określonych dla regionów na poziomie centralnym przez Ministerstwo Edukacji i Zasobów. Ministerstwo odpowiada za ECEC dla dzieci w wieku przedszkolnych (3-6 lat). Rodziny ponoszą koszty sprawowanej opieki. Poprzez stworzenie zintegrowanego systemu opieki dla dzieci w wieku od 0 do 6 lat ministerstwo edukacji przejęło odpowiedzialność za funkcjonowanie edukacji i opieki na tym poziomie i między innymi, przyznaje władzom lokalnym środki przeznaczone na realizację zadań w tej dziedzinie.

Wytyczne dotyczące usług wczesnej edukacji stanowią dokument referencyjny dla wszystkich usług wczesnej edukacji i opieki obejmujących dzieci w wieku do trzech lat. Razem z krajowymi wytycznymi dla zintegrowanego systemu 0-6 i krajowymi wytycznymi dotyczącymi programu nauczania dla wczesnej edukacji i opieki dla klas 3-6 tworzą one ramy odniesienia dla działań edukacyjnych w całym systemie wczesnej edukacji i opieki.

Obowiązek szkolny rozpoczyna się w wieku 6 lat i trwa 10 lat. Obejmuje kształcenie na poziomie podstawowym i średnim i stopnia oraz pierwsze dwa lata drugiego cyklu kształcenia. Do dwóch obowiązkowych klas drugiego cyklu można uczęszczać w szkołach średnich ogólnokształcących i zawodowych II stopnia lub w ramach regionalnego systemu kształcenia i szkolenia zawodowego.

Uczniowie mogą realizować obowiązek szkolny w szkołach publicznych, w szkołach prywatnych z uprawnieniami szkół publicznych lub, przy spełnieniu określonych warunków, w ramach edukacji prywatnej i domowej.

Każdy ma prawo i obowiązek do kształcenia i szkolenia przez co najmniej 12 lat w systemie edukacji lub do czasu uzyskania trzyletnich kwalifikacji zawodowych w wieku 18 lat.

System edukacji

System edukacji we Włoszech zorganizowany jest zgodnie z zasadą wsparcia i z uwzględnieniem autonomii uczelni. Edukacja na wszystkich poziomach musi być otwarta dla wszystkich: obywateli Włoch, a także nieletnich cudzoziemców z krajów UE i spoza UE. Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne.

Ministerstwo Edukacji i Zasług (Ministero dell'istruzione e del merito – MIM) oraz Ministerstwo Uniwersytetów i Badań (Ministero dell'università e della ricerca – MUR) są odpowiedzialne za zarządzanie edukacją na poziomie krajowym (np. minimalne standardy edukacji, personel szkoły, zapewnianie jakości, państwowe zasoby finansowe) MIM posiada zdecentralizowane biura (Uffici scolastici regionali –USR), które nadzorują stosowanie przepisów ogólnych i przestrzeganie minimalnych wymagań i standardów w każdym regionie Włoch.

Władze regionów odpowiadają wspólnie z MIM za niektóre aspekty edukacyjne, np. organizacja wczesnej edukacji i opieki nad dziećmi do 3 roku życia, kalendarz szkolny, lokalizacje szkół, zagwarantowanie prawa do kontynuowania nauki na poziomie wyższym. Regiony są odpowiedzialne za organizację regionalnego systemu kształcenia i szkolenia zawodowego (Istruzione e formazione professionale – IFP). Władze lokalne edukację na poziomie lokalnym (np. utrzymanie obiektów, tworzenie sieci szkół, transport uczniów) od wczesnej edukacji i opieki po szkoły średnie II stopnia.

Szkoły dysponują dużą autonomią: ustalają programy nauczania, poszerzają ofertę edukacyjną, organizują nauczanie (czas szkolny i grupy uczniów). Co trzy lata szkoły opracowują własny trzyletni plan oferty edukacyjnej (Piano triennale dell'offerta formativa – PTOF).

Na poziomie szkolnictwa wyższego uniwersytety, instytucje szkolnictwa wyższego w zakresie sztuk pięknych, muzyki i tańca (Alta formazione artistica, musicale e coreutica – Afam) oraz wyższe instytuty technologiczne (Istituti tecnologici Superiori – ITS Academies) dysponują autonomią w zakresie dydaktyki i organizacji procesu kształcenia. Włoski system edukacji jest finansowany ze środków publicznych (państwo bezpośrednio finansuje szkoły publiczne). Podmioty prywatne i organy publiczne mogą jednak zakładać niezależne placówki edukacyjne (scuole paritarie). Tego typu placówki otrzymują dotacje ze środków publicznych zgodnie z kryteriami ustalonymi corocznie przez Ministerstwo.

Edukacja domowa jest dostępna dla uczniów w wieku od 6 do 11 lat (szkoła podstawowa) i możliwa w sytuacji spełnienia określonych warunków. Uczniowie korzystający z edukacji domowej muszą przystąpić do egzaminów potwierdzających nabycie oczekiwanych kompetencji.

Nauczyciele przedszkoli i szkół podstawowych muszą posiadać tytuł magistra. Nauczyciele szkół średnich muszą mieć tytuł magistra uzyskany podczas studiów drugiego stopnia na uniwersytecie lub w uczelni artystycznej (uczelnie AFAM dla nauczycieli sztuk pięknych, muzyki i tańca). Doskonalenie zawodowe jest obowiązkowe dla nauczycieli zatrudnionych na wszystkich etapach edukacji.

System edukacji we Włoszech dzieli się na kilka etapów:

- przedszkole (scuola dell'infanzia),
- szkoła podstawowa (scuola primaria),
- szkoła średnia I stopnia (scuola secondaria di primo grado),
- szkoła średnia II stopnia (scuola secondaria di secondo grado),
- szkoła wyższa.

Pierwszy etap edukacji – szkoła podstawowa – jest obowiązkowy i obejmuje edukację na poziomie podstawowym i średnim I stopnia. Edukacja na poziomie podstawowym (istruzione primaria) rozpoczyna się w wieku 6 lat i trwa 5 lat.

Kształcenie w szkole średniej I stopnia (istruzione secondaria di I grado) rozpoczyna się w wieku 11 lat i trwa 3 lata. W ramach pierwszego etapu edukacji uczniowie przechodzą ze szkoły podstawowej do gimnazjum bez egzaminów. Na zakończenie pierwszego cyklu kształcenia studenci przystępują do egzaminu końcowego, który po pomyślnym zdaniu umożliwia przejście bezpośrednio do drugiego stopnia kształcenia, stanowiącego obowiązkowe pierwsze dwa lata drugiego stopnia.

Drugi etap edukacji rozpoczyna się w wieku 14 lat i obejmuje dwie różne ścieżki:

- naukę w szkole średniej
- regionalny system szkolenia zawodowego (Istruzione e formazione professionale – leFP).

Pierwsze dwa lata drugiego etapu kształcenia są obowiązkowe.

Nauka w szkole średniej II stopnia (istruzione secondaria di II grado) odbywa się w szkołach ogólnokształcących (liceo), technicznych (istituto tecnico) i zawodowych (istituto professionale). Kursy trwają 5 lat. Na zakończenie nauki w szkole średniej II stopnia uczniowie, którzy pomyślnie zdali egzamin końcowy, otrzymują świadectwo uprawniające do podjęcia studiów wyższych.

Secondo ciclo di istruzione (drugi cykl systemu edukacji) – kształcenie ponadobowiązkowe	
Liceo classico (szkoła średnia II stopnia o profilu klasycznym) Liceo scientifico (szkoła średnia II stopnia o profilu ścisłym) Liceo linguistico (szkoła średnia II stopnia o profilu językowym) Liceo socio-psico-pedagogico (szkoła średnia II stopnia o profilu socjologiczno-psychologiczno-pedagogicznym) Liceo artistico (szkoła średnia II stopnia o profilu artystycznym)	Wiek: 14-19 lat
Istituto tecnico (szkoła techniczna)	Wiek: 14-19 lat
Istituto professionale (szkoła zawodowa)/ Istituti d'arte (szkoły artystyczne)	Wiek: 14-17/19 lat
Formazione professionale di base (kształcenie zawodowe)	Wiek: 14-17
Istruzione e formazione tecnica superiore (kształcenie policealne techniczne)	Wiek: 19-21

Regionalny system szkolenia zawodowego (leFP) oferuje trzy- i czteroletnie kursy organizowane przez akredytowane agencje szkoleniowe lub szkoły średnie II stopnia. Na zakończenie uczniowie zdobywają kwalifikację, która umożliwia im dostęp do regionalnych

kursów zawodowych drugiego stopnia lub do kursów w wyższych instytutach technologicznych (Istituti tecnologici Superiori – Akademie ITS).

Szkolnictwo wyższe we Włoszech realizowane jest przez następujące instytucje::

- uniwersytety lub równoważne instytucje
- instytuty szkolnictwa wyższego w zakresie sztuk pięknych, muzyki i tańca (Alta formazione artistica, musicale e coreutica – Afam)
- wyższe instytuty technologiczne (Istituti tecnologici Superiori – Akademie ITS)

Ministerstwo uczelni i badań oraz poszczególne instytucje określają szczegółowe zasady rekrutacji na studia. Programy kształcenia w wyższych szkołach technicznych (ITS) są otwarte dla uczniów posiadających świadectwo ukończenia szkoły średniej II stopnia oraz tych, którzy ukończyli 4-letni kurs zawodowy oraz dodatkowy roczny kurs w systemie kształcenia i szkolenia technicznego na poziomie wyższym (IFTS). ITS oferują studia wyższe krótkiego cyklu prowadzące do uzyskania tytułu licencjata.

Uniwersytety oraz instytuty AFAM oferują program studiów I, II i III stopnia wg struktury bolońskiej i przyznają odpowiednie kwalifikacje. Studia I i II stopnia na uniwersytetach prowadzą do uzyskania kwalifikacji laurea i laurea magistrale. Instytuty AFAM nadają kwalifikacje Diploma accademico di primo livello oraz Diploma accademico di secondo livello.

Dodatkowo, uniwersytety oraz instytuty AFAM organizują kursy prowadzące do uzyskania kwalifikacji poza strukturą bolońską.

Wyższe instytuty techniczne (ITSs) to wysoce specjalistyczne szkoły techniczne oferujące krótkie programy kształcenia w sektorach technicznych i technologicznych. W zasadzie kursy tego typu trwają 4 semestry i prowadzą do uzyskania kwalifikacji “wyższego technika” (Diploma di tecnico superiore).

Edukacja dorosłych

We Włoszech edukacja dorosłych obejmuje wszelkie działania mające na celu rozwój kulturowy, możliwość przekwalifikowania się i zapewniające możliwość mobilności zawodowej tychże osób. Edukacja formalna dorosłych obejmuje kursy z zakresu umiejętności czytania i pisania oraz języka włoskiego. Edukacją dorosłych zajmują się ośrodki edukacji szkolnej dla dorosłych (Centri provinciali per l'istruzione degli Adulti – CPIA) oraz szkoły średnie II stopnia, prowadzące do uzyskania świadectwa ukończenia szkoły średniej (zawodowej, technicznej lub artystycznej).

System uczenia się przez całe życie we Włoszech oferuje:

- kursy na poziomie I, organizowane przez CPIA, prowadzące do uzyskania kwalifikacji z poziomu pierwszego i certyfikowania umiejętności podstawowych uzyskiwanych na koniec kształcenia obowiązkowego realizowanego w nurcie edukacji zawodowej i technicznej;
- kursy na poziomie II, prowadzone przez szkoły średnie drugiego stopnia, prowadzące do uzyskania świadectwa ukończenia szkoły średniej (zawodowej, technicznej lub artystycznej);

- kursy czytania i języka włoskiego dla dorosłych cudzoziemców prowadzone przez CPIA, prowadzące do uzyskania kompetencji w zakresie języka włoskiego przynajmniej na poziomie A2.

Egzaminy

Pierwszy etap edukacji to Scuola Elementare (czyli odpowiednik szkoły podstawowej w Polsce), trwa ona 5 lat a dzieci uczą się ogólnych umiejętności obejmujących: język włoski, matematykę, podstawy historii i przedmioty przyrodnicze. Szkoła podstawowa kończy się egzaminem składającym się z dwóch etapów: pierwszy to napisanie dwóch prac – jednej z języków i ekspresji, drugiej z matematyki i logiki; drugi to egzamin ustny obejmujący wiedzę ze wszystkich przedmiotów nauczanych w szkole. Ocena z egzaminu nie jest brana pod uwagę przy przejściu na kolejny etap edukacji.

A następnym szczeblem w systemie edukacyjnym Włoch jest scuola media (czyli taki odpowiednik naszego gimnazjum). Na tym etapie uczeń jeszcze bardziej pogłębia swoją wiedzę na tematy już poznane wcześniej. Szkoła trwa trzy lata i kończy się egzaminem który jest ważny do kolejnego szczebla edukacyjnego i prestiżu liceum do jakiego chcemy się dostać.

Trzecim etapem jest nauka w szkole średniej, czyli liceum. Liceum kończy się „najważniejszym egzaminem życia”, czyli maturą (maturita). Egzamin maturalny obejmuje 3 egzaminy pisemne (i 1 ustny z następujących przedmiotów: język włoski, języka obcy, trzeci egzamin zawiera pytania ze wszystkich przedmiotów. Wynik maturalny razem ze świadectwem łącznie daje możliwość uzyskania maksymalnie 100 pkt.

Kolejnym i ostatnim etapem edukacyjnym jest szkoła wyższa (tłumacząc po włosku scuola superiore, jednak we Włoszech scuola superiore to liceum dlatego nie można tego mylić z poziomem akademickim i uniwersyteckim).

Ocenianie

- Na obydwu poziomach kształcenia nauczyciele dokonują okresowej i rocznej oceny postępów w nauce i zachowania uczniów przyznając stopnie/oceny od 0 do 10.
- Na poziomie szkoły podstawowej oprócz stopnia, uczeń otrzymuje również ocenę opisową uzasadniającą stopień. Pozostawienie ucznia na drugi rok w jednej z „pośrednich” klas szkoły podstawowej ma miejsce jedynie „w wyjątkowych i odpowiednio uzasadnionych przypadkach”
- Przejście ze szkoły podstawowej do szkoły średniej i stopnia odbywa się na podstawie pozytywnej oceny osiągnięć ucznia na zakończenie szkoły podstawowej.
- Na poziomie szkoły średniej i stopnia, uczniowie przechodzą do następnej klasy pod warunkiem otrzymania minimum oceny 6 z każdego przedmiotu.
- Uczniowie są również oceniani z zachowania w skali od 0 do 10. Uczeń otrzymujący ocenę poniżej 6, przyznaną przez wszystkich nauczycieli, nie może otrzymać promocji do następnej klasy ani być dopuszczony do końcowego egzaminu państwowego.
- Po ukończeniu pierwszego cyklu nauki szkolnej uczniowie przystępują do egzaminu państwowego, który warunkuje przyjęcie do szkoły średniej II stopnia.
- Minimalna ocena warunkująca otrzymanie świadectwa ukończenia pierwszego cyklu nauki szkolnej to 6.

Podstawa edukacji

Szkoły prowadzące pierwszy cykl nauki (szkoły podstawowe i średnie i stopnia) realizują „Ogólnokrajowe wytyczne dotyczące zindywidualizowanych planów kształcenia”.

W wytycznych określono docelowy poziom, jaki powinni osiągnąć uczniowie w każdej szkole. Indicazioni (wytyczne) opracowuje się na szczeblu krajowym, a każda szkoła dostosowuje je do potrzeb lokalnych w ramach swej autonomii. Dla każdego przedmiotu określono zasób wiedzy i umiejętności; szkoła ma ułatwić uczniom przekształcenie ich w indywidualne kompetencje.

W szkole podstawowej szczegółowe cele kształcenia zdefiniowano dla następujących przedmiotów: religia katolicka, język włoski, język angielski, historia, geografia, matematyka, przedmioty przyrodnicze, wychowanie techniczne i informatyka, muzyka, plastyka, zajęcia sportowe i motoryczne.

W szkole średniej i stopnia szczegółowe cele kształcenia w szkole średniej i stopnia zdefiniowano dla następujących przedmiotów: religia katolicka, język włoski, język angielski, drugi język obcy, historia, geografia, matematyka, przedmioty przyrodnicze, technika, informatyka, muzyka, plastyka, zajęcia sportowe i motoryczne.

Nauczyciele mają prawo wybrać podręczniki i metody nauczania. Od roku 2012 wszystkie podręczniki są udostępnione w internecie.

Uwzględnianie specjalnych potrzeb edukacyjnych

Założeniem włoskiego systemu edukacji jest to, że edukacja na wszystkich poziomach musi być otwarta dla wszystkich: obywateli Włoch, a także nieletnich cudzoziemców z krajów UE i spoza UE. Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne.

Zasada włączenia ma zastosowanie także w stosunku do uczniów niepełnosprawnych, uczniów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społecznej i ekonomicznej oraz uczniów-imigrantów. W ich przypadku działania skupiają się na indywidualizacji procesu nauczania i elastyczności dydaktycznej, a w przypadku uczniów-imigrantów o niskim poziomie znajomości języka włoskiego – na zapewnieniu im niezbędnego wsparcia.

Państwo gwarantuje również prawo do nauki uczniom, którzy nie mogą uczęszczać do szkoły z powodu różnorodnych specjalnych potrzeb edukacyjnych, np. hospitalizacji, długotrwałej choroby lub zatrzymania (w przypadku uczniów w wieku powyżej niż 14 lat).

Uczniowie i studenci z niepełnosprawnościami we Włoszech uczęszczą do placówek ogólnodostępnych, od przedszkoli po szkoły wyższe. Integracja w szkole ma na celu rozwijanie potencjału osób z niepełnosprawnościami w zakresie uczenia się, komunikacji i socjalizacji.

Obszar specjalnych potrzeb edukacyjnych obejmuje:

- niepełnosprawności ogólne;
- specyficzne zaburzenia rozwojowe i/lub specyficzne zaburzenia uczenia się;
- niekorzystne czynniki społeczno-ekonomiczne, językowe i kulturowe.

Uczniowie z niepełnosprawnościami mogą uczęszczać do szkoły średniej II stopnia do ukończenia 18. roku życia, pod warunkiem, że zdali egzamin kończący szkołę średnią i stopnia i uzyskali odpowiednie kwalifikacje. Uczniowie niepełnosprawni realizują obowiązek szkolny do wieku 18 lat zamiast 16.

Uwagi i spostrzeżenia, refleksje

Kwalifikacje nauczycieli:

Nauczyciele przedszkoli i szkół podstawowych muszą posiadać diploma di laurea w dziedzinie pedagogiki.

Nauczyciele szkół średnich muszą posiadać laurea magistrale.

Uczelnie organizują kursy doskonalenia zawodowego dla nauczycieli.

Nauczyciele szkół podstawowych są nauczycielami przedmiotów zintegrowanych, choć odpowiadają za konkretną dziedzinę, natomiast nauczyciele szkół średnich są nauczycielami przedmiotu.

Nauczyciele mają status urzędników państwowych.

Źródła:

- <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/italy/overview> [dostęp 10.06.2024]
- <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/italy/educational-guidelines> [dostęp 11.06.2024]
- <https://www.miur.gov.it/documents/20182/6735034/Decreto+Ministeriale+n.+43+del+24+ febbraio+2021.pdf/33a0ba6d-6f99-b116-6ef7-f6a417e0dabe?t=1648550954343> [dostęp 16.06.2024]